

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821

DE

C. P. ARICESCU,

Directore la Arhivele Statului.

208
„Adevărata istorie națională dăce încă
sub prafului erorilor contemporane.”

Augustin Thierry.

(entre l'ère sur l'Histoire de France).

1874

EDITURA TYPOGRAPHIEI ROMANE G. CHITIU SI I. THEODORIAN
in
CRAIOVA.

TUDOR VLADIMIRESCU

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821.

Inu A 46.696

III. 11559

15
1921

CONTROL 1922

20228

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

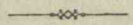
1921

DE LA 1821

DE

C. P. ARICESCU,

Directore la Arhivele Statului.

86384

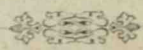
„Adevărata istorie națională face încă
sub prafului cronicelor contemporane.“

Augustin Thierry.

(Lettre I-ère sur l'Histoire de France).

Donațiunea Prof.

Gh. Râmniceanu, Bârlad

1874

IN EDITURA TYPOGRAPHIEI ROMANE G. CHITIU SI I. THEODORIAN

in

CRAIOVA.

1239

BUCURESTI
11559

~~11559~~
RC95/05

CONTROL. 1953

1958

B.C.U. Bucuresti

C86384

28382

SCOPUL ÎN ISTORIE ESTE A FI URMAȘILOR DE ÎNVĂȚĂTURĂ.

MIRON COSTIN. (Vol. I, pag. 320).

Miron Costin

CD Aricery

DEDICATIUNE

VENERABILULUI DOMNU

PETRE POENARU,

Decanul învățământului publică,

SECRETARU ALLU LUI TUDORU VLADIMIRESCU,

Membru allu Academiei române,

etc, etc, etc.

VENERABILE DOMNU,

Credă a'mi împlini uă datoriă sacră dedicându Domniei-văstre
Istoria revoluțiunii române de la 1821.

Motivele ce mă îndemnă a vă dedica d-v. de preferință această operă, sunt dictate de un simțimentu de întreită recunoștință: recunoștință ca studentu și ca cetățianu, recunoștință ca Român, recunoștință ca autoru allu acestei opere.

I. Ca studentu, vă sunt recunoșcătoru:

Pentru că, pe cându d-v. erați directoru allu scóleloru, 'm'ă-afi înlesnită intrarea între bursierii Statulu; ast-felu că am pututu termina studiile din collegiulu Sântulu Sawa, mijlócele ne mai permitiéndu părintelu mei, după terminarea celloru șese clase de umaniore, a mă mai ține în pensionatú spre a termina și cele trei clase complementare din acellu colegiu.

Pentru că, la anulú 1843, fiindu eu încă studentu, și dedicând Domnitorulu Bibescu, cu ocasiunea solemnității împărțirii premiilor din acellu annu, prima mea produțiune literară, (intitulată *Nenorocirile unui omú*), d-v. ați fostu însărcinatú de Domnitoru a essamina acea operă, și aflând'o demnă a vedea lumina, a o tipări în typographia Collegiulu cu spesele Eforiei scóleloru. 1)

D-vóstru, citindú mai multe pagine din acea operă, 'm'ă-afi observatú, ca unú bine voituru, că pentru asemenea subiectu se cere

1) Veđi *Curierulu românú*, redactatú de Heliade. No. 51, din anulú 1843, unde se relatédá faptulú acesta, și se reproduce respunsulu Bibescuлу la acea dedicație. Reproducemú acellu respunsú, ca caracteristicú și instructiv.

„Primescú d-le, dedicația ce'mi faci; și 'm' place să creșú că ceea ce es-primí într'ensa suntú niscé principii și sentimente adâncú intipărite, pe care „le veí pune în lucrare în viața socială, în care stai să intri. Ia séma, dom-nule, că'ți voiú cere socotélă de cele cuvântate; și ochii Guvernulu vorú fi „deschiși asupra faptelorú d-tale și a tuturorú tovarășilorú de clase, ce v'afi „crescutú cu aceste principie“.

de la unu autoru experiența unei viețe întregi, cum și cunoștințe și idei care 'mă lipsiau la acea etate; prin urmare, m'ați scăpatu de ridicolulă la care eram să fiu espusu publicându acea operă. 1)

Vă suntu recunoscători, ca cetățianu :

Pentru că la 1844, terminându studiele din Coleg. S. Sawa, după recomandatiă d-v. am fostu înrolatu, în anulul 1845, între inginerii Statulu; dér, dupe câte-va luni de lucrare la șoseoa dintre Ploesci și Buzeu 2) am fostu silitu a mă retrage, din cauza debilei melle constituțiunii; de și d-v., în epistola de la 22 Ianuarie 1847, mă îndemnați a persista în cariera aceea, bănosă și neatârnată. Nu v'am ascultatū, și ađi mă căescū!

Pentru că la 1847, m'ați recomandatū d-lu Herescu, Ministru pe atuncī la finance, printr'ua epistolă cu data din 22 Maiu, după care am păstratu copie. 3)

D. Herescu, pe lângă postulū de secretaru allū seu intimū, imi offeri și postulū de copistū la Vistierie, mulțumită recomandațiunii d-vostre.

Dacă în cursu de unu anū am vegetatū în postulū acesta de copistū, cauza n'a fostu nici indiferența ministrulu, nici negligența subscrisului; ci numai fatalitatea. 4)

1). La 1852, revădendū acea operă, am aruncat'o în focū din preună cu uă dramă în cinci acte, intitulată *Mihai Vitezulū*, perlucrată și aceea totū în pensionatulū de la Sântulū Sawa. Aceeași sôrtă ar fi trebuitū să aibă șialte opere, de care ađi mă căescū că le-am publicatū.

2). Sub direcțiunea bătrânulu inginerū Poppovici, avendū de colegū pe d-lū George Mavrodolu, amicū intimū de colegiū.

3). In acea epistolă, d. Poenariu dicea d-lu Herescu: „că conformū invitarei ce d. Herescu 'i-a făcutū d'a 'i recomanda unū june care să cunoască bine limba francesă, mă recomandă pe mine, rugându-lū ca să mă pnie la încercare, și să fie indulgentū.“

4). D-lū Herescu s'a încercatū în câte-va rânduri a mă recomanda Domnitorulu pentru inaintare; dar Vodă Bibescu mă stergea sistematicū din lista de recomandațiune.

Intr'ua ři, spirituelulū ministru mă intrébă :

— Ce ai a împărți tu cu Măria Sa Vodă ?

— Eū, Escelență ? Suntū prea micū a mă măsura cu M. Sa. Ar fi lupta între furnică și Elefantū.

— Ai scrisū ce-va contra M. Salle ?

— Póte că M. Sa Dómna se va fi formalisatū pentru Oda ce am publicatū în *Curierulū Românū* din anulū trecutū (No. 34 din 1846) cu ocașia řillei onomastice a Dómnei Stirbei. Acea Odă 'mă a inspirat-o pensionatulū de fete orphane, patronatū de acestū Dómna știmabilă.

— Și ce are a face una cu alta ?

— In acea odă este uă strophă în care figurăđă aceste două versuri:

Fortuna órbă l'alți a datū favórea sa;

„Cumuna nemuririi e numai partea ta.“

Revoluțiunea de la 1848, care în vârtegiul său ridicase în slavă mulți ómenii obscuri, și chiar nulități, mă găsi și mă lăsă tot copistul la ministerul de finanțe: pentru că am crezut că rolul meu, în timpul acella, era rolul Rândunelei care anunță muritorilor timpul frumos. Trei luni am cântat libertatea și dreptatea 1).

Dar după cântare vine lamentare!

La 13 Septembrie 48, adică după căderea revoluțiunii, m'am retras în locul natal, unde am început a mă ocupa cu studiul literaturii ș'alui istoriei.

Peste unu an cădui în disgrația Muscalilor, iarăși pentru uă poezie; dar de astă-dată poezia nu era uă Odă, ci *anatema Româniceș*, aruncată în fața protectoratului amăgitor, care martirisa pe revoluționarii *cei mici* de la 1848; fui daru esilat la Snagov 2).

D-vóstră, venerabile domnă, ați intervenit atunci, din preună cu alții, lângă prințul Stirbei spre a'mi îndulci sórta în acellu locu fatalu, unde alți prizonieri politici dobândiseră germentul unor malatii funeste, ce 'i coborâră curându în mormentu 3).

Către finele anului 1851, d-vóstră iarăși v'ați adus aminte de mine; și prin'unu amicú allu d-v. 4), m'ați invitat a veni la

— Înțelegú acum totul. Tótă pasărea pierde pe limba sa.

— Poetul, în inspirația lui, sacrifică totul pentru adevăr.

— Poetii cei fără experiență; iar cei cu experiență, laudă pe Domnitor, dupe cum a făcutu d-lu I. E.... într'ua frumoșă poezie în care cântă *Epitahamul* M. Sélle cu Dónna Maria.

Și'mi arătă unu No. (No. 46. din 1845) din Fóea pentru minte, inimă și literatură.

— Cu tóte acestea 'i-a fostu rușine acestu poetu să subscrie cu numele în-tregu acea Odă, observaiu d-lui Herescu.

— Toți cunoscú pe poetul acella, care a primitu uă gratificație de câte-va sute de galbeni; pe cându d-ta, pentru acelle versuri *imprudente*, vei rămănea copistú câtú va sta Vodă Bibescu pe tronú.

— Escelență, fie-care cu norocul său.

„De câtú Moroí prin noroi,

Maí bine sádea Moroí.“

1). Veți în *Prunculú Românú* poeziile publicate de mine în timpul Revoluțiunii de la 48.

2). Veți opera mea: *Procesulú și Esilulú meu la Snagovú*.

3). Precum, de exemplu, Costicá Filipescu sub Alessandru Ghica; și Tihon Marinescu sub Vodă Stirbei.

4). Onor. domnă Gheorghe Iónid, fostu profesorú de limba Ellenă în collegiul Sântului Sawa.

Bucuresei spre a-mă prezenta la Domnitoru, care, diceați d-v., este dispusă a îmbrățișa junimea inteligentă și patriotică 1).

Am refuzată onóra ce mi sã facea prin d-vóstrã, pentru donã cuvinte: pentru cã luasemũ angajamentũ cãtre consciința mea a nu servi sub Regulamentul Organicũ, pe care poporulũ ilũ arsesse în prețioa Revoluțiunii, cã nuã protestare contra protectoratului perfidũ allũ Tzarului; și pentru cã Vodã Stirbeiũ, cu tótã parada ce facea la 1851 de *sentimente liberale*, nu mi inspira destulã încredere. Intr'adevãrũ, dupã lovirea de Statũ din Franța de la 2 Decembrie 1851, enthusiasmulũ lui Știrbei pentru revoluționari se răcise fôrte multũ, în cãtũ nu se mai gândi la dãnșii, de cãtũ la 1854, cândũ veni la Ministerulũ de interne Onor. domnũ Nicolae Crețulescu.

Domnulũ Crețulescu imã oferi atunci postulũ de capũ de biuroũ la serviciulũ lucrãrilor publice 2).

La acestã numire, ați contribuitũ și d-v. fôrte multũ 3); însã și de astã-datã fui silitũ a refusa, pentru aceleasã motive, rugãndũ pe d-nu Crețulescu a chema în acellũ postũ pe fratele meũ, care avea aplicare la matematice.

În fine, la 1857, sub cãmãcãmia lui Alesandru Ghica, dorindũ a merge în streinãtate pentru studiulũ literaturẽi, saũ, în caz d'ã nu se putea acestã, a mi se oferi prin concursũ cathedra de retoricã 4), d-vóstrã, și cu acestã ocaziune, mi-ați datũ totũ concursulũ sincerũ, cã Membru allũ Eforiei scólelorũ; însã și de astã datã *fatalitatea* se oppusse la realizarea legitimei melle dorințe 5).

II. Vẽ suntũ recunoscãtorũ, cã Românũ:

Pentru cã d-vóstrã ați fostũ unulũ din primii profesori Românũ în scólele grecesci, unde ați predatũ limba romãnã în paralelũ cu cea grãcã, deșteptãndũ ast-felũ în Românũ gustulũ pentru limba maternã;

Pentru cã d-vóstrã, cã admiratorũ alũ lui Lazãr, ați moștenitũ,

1). Asemenea invitare am priimitũ și din partea d-lui Scarlatũ Turnavitu (epistola sea de la 30 Noembre 1851) care tocmai la 1855 fu numitũ membru la Tribunalulũ de Argeșũ.

2). Dovadã, ordinulũ No. 8118 din prima decadã a lui Noembrie 1854.

3). Dupã încredințarea Onor. domnũ George Iónide, citatũ mai susũ, și care în epistola sa din 9 Noembre 1854, mẽ invitã a veni în Bucuresei, fiindũ numitũ în postulũ arãtatũ, prin stãruința d-lui Poenaru.

4). Cum probesã adresa Ministerului Cultelorũ No. 6991 din 10 Noembre 1856 cãtre Eforia scólelorũ.

5). Trãgãndu-se de la Eforie d. Poenaru, n'am pututũ fi trimisũ în streinãtate, nici cathedra de retoricã n'am putut'õ cãpãta, concursul anunțat prin fœca officialã, fiind amãnat la calendele grece.

din preună, cu alții, legatul sacru ce v'a lăsatul fundatorul scolarelor naționale, legat ce l'ați transmis și d-văstră altora;

Pentru că, făcându parte din cancelaria lui Tudor Vladimirescu, d-v. ați participat la mișcarea națională de la 1821, altu căria rezultatul a fost liberarea Românilor de sub jugul Fanarioților;

Pentru că, după înturnarea d-v. din străinătate (unde v'ați adăpat cu cunoștințe positive în Academii din Franța și Austria), ați continuat, ca professore de matematici, marea operă de regenerare a lui Lazar, puind bazele unei facultăți de științe;

Pentru că, ca director al scolarelor naționale din Muntenia, în cursu de 15 ani aprupe, ați contribuit, prin impulsunea d-v., la înființarea a 4900 scole rurale, sub domnia patriotică a lui Alexandru Ghica: scole ce și-au dat fructele lor salutaru în Revoluțiunea de la 1848; iar prin metodele practice, introduse în scolarele urbane, iarăși prin inițiativa domniei-văstre, cum și prin emulațiunea ce ați știut pune între professorii și între studenții din collegiulu de la Sântu Sava, s'a putut forma acea pepinieră de Români, cu idei liberale și cu simțimente patriotice, cari au contribuit la propagarea principiilor salvatorii alle Revoluțiunii din 1848, la susținerea lor în Adunarea ad-hoc din anul 1857, și la triumful lor în anii 1859 și 1864;

Pentru că d-nia-văstră ați fost unulu din cei trei membri cari au colaborat la primul dicționar Franceso-Român, în anul 1841, pentru răspândirea în România a limbii franceze, basa civilizațiunii noastre;

Pentru că, ca director la Ministerulu cultelor, în domnia lui Vodă Bibescu, fără a înceta să fi și director al scolarelor, d-nia văstră ați dat uă nouă impulsune instrucțiuni publice, făcându totu-d'odată a înceta și *abusurile scandalose* din acelu Ministeru, pentru care mai allesu vi se încredințasse acelu postu delicat;

Pentru că, în timpul Revoluțiunii de la 48, ca membru al Comisiunii pentru emanciparea sclavilor negri din România, ați bine meritat de la patrie și de la umanitate; iar ca Directoru la Ministerulu Cultelor, totu în timpul acelei mișcări, v'ați implinit sarcina cu conștiință, ca în toate funcțiunile ce ați ocupat;

Pentru că, victimă a principiilor sacre din 48, ați fost și D-nia Văstră persecutată de terrorismulu ce urmă acelei mișcări regeneratorii;

Pentru că, ca Director al Cancellariei Domnesce, și ca Eforu al Scolarelor, în Domnia lui Vodă Știrbei, D-nia Văstră ați continuat opera dinainte de Revoluțiune, adevă, lățirea învățământului

publică, pe câtă permitea despotismul rusesc ce guverna atunci România.

Astă-felă că, în diferitele funcțiuni ce ați ocupată, în cursul de 30 ani, vă întorciați ne contenit în prejurul instrucțiunii, baza fericirii unui popor, *ca planetă în prejurul Sorelui de care ține*, cum se exprimă poetul Sion în poeticul său limbaj 1);

Pentru că, ca membru al Consiliului de Stat în Domnia lui Vodă Cuza, D-nia Văstră ați participat la elaborarea noii legislațiuni a României, care a pus în armonie instituțiile cu legile țerei;

Pentru că, ca membru al Comisiunii pentru emanciparea averilor închinată, ați contribuit și D-nia Văstră nu puțin la secularizarea aceloră averi, paralisându-se astă-felă influința străină în România, și puinduse capăt abuzurilor scandalose ce să făcea cu acele averi de către Călugări, în detrimentul moralității publice și chiar al naționalității române;

Pentru că, în fine, ca președinte al societății pentru învățătura poporului român, ați protestat energic, în anul trecut, contra desființării școlilor normale, de către Adunarea Deputaților, protestul care a silit în fine Adunarea a le trece din nou în bugetul Statului. 2)

III. Vă sunt în fine recunoscător, venerabile domnă, și ca autoră a tuturor acestor opere:

Pentru că D-Văstră, ca secretară de limba română în cancellaria lui Tudor Vladimirescu, ați fost pusă în pozițiune a cunoșce totu ce s'a petrecut în țerră în cele două luni de administrațiune a liberatorului martir de la 1821; ast-felă că, ajutat de lumina D-Văstră, am putut completa partea cea mai importantă din istoria acelei mișcări;

Pentru că D-Văstră mi-ați procurat mai multe notițe privitoare la biografia Episcopului Ilarion, cum și autograful acestui capăt al Bisericii, atât de instruit și patriot;

1) Veđi răspunsul D-lui Sion la discursul de primire al D-lui Petre Poenaru în sinul Academiei Române. Ședința de la 8 Septembrie 1871.

2) Grație elocinței deputatului Majorescu care a probat că acele școli au de scop a forma pepiniera învățătorilor sătesci, spre a se răspândi între plugari lumina binefăcătoare a învățământului; și că economii ca acelea din partea reprezentanților Națiunii, nu dovedesc de câtă lipsă de patriotism și de tact politic: căci banii ce se cheltuiesc pentru instrucțiunea și armarea poporului, mai cu sémă, sunt bani productivi, ce dau rezultate binefăcătoare atât pentru consolidarea instituțiilor, cum și pentru întărirea naționalității.

Pentru că D-Vóstră 'mí-ați împrumutată memoriulă unchiului D-Vóstre, răposatulă Iordache Otetelișanu : memoriulă interesantă, prin care se face uă probă mai multă despre simțimintele de amicitie și de umanitate, și despre ideile de ordine și de disciplină, alle capului mișcării de la 1821;

Pentru că, în fine, cu concursulă D-Vóstre, în a căruia memorie marea figură a lui Tudor este adâncă gravată, artistulă Aman s'a putută încuragia a crea óre-cum portretulă lui Tudor.

Dedicândă dar D-Vóstre acéstă operă, pentru cuvintele arătate, vă rogă respectuosă să bine-voiți a priimi dedicațiunea, ca ună tribută de întreită recunoscintă depusă pe altarulă Virtuții cetățenesci, unită cu Patriotismulă luminată și neinteresată.

Al Domniei Vóstre,
Venerabile Domnă,
respectuosă și recunoscătoră,

C. D. Aricescu.

P R E F A Ț A.

La 19 Ianuarie, anul curențu, s'a'au împlinitu 52 ani de cându unu evenimentu politicu de uă mare însemnătate a sgduitu pênô în temelii edificiulu societății române, dărâmandu uă stare de lucruri fatală existenței nôstre politice, și care dura mai bine de unu seculu.

Sub domnia despotică și conrupătoare a Fanarioților, Românii perdusseră pênô și consciința loră națională; probă de degradarea morală a acestui popor, în secolulu XVIII, este că Eforii școlor, în domnia lui Caragea, adică bărbații cei mai luminați și patrioți, după cum ne asigură D. P. Poenaru în biografia lui Lazaru, erau convinși că limba românească nu era aptă a exprima ideile ce reclamă sciința; de și gramatica și poesiile Văcăresilor dovedeau îndestulu că era aptă pentru oră-ce studiu, și că putea servi de instrumentu civilisatoru pentru România. În adevăr, geniulu limbei și alu naționalității române nu era mortu; era numai ammortitu. D. Sion compară limba de atunci *cu fluturulu ce dórme în crisalida sea*; și pe popor, *cu unu Fenice ce renasce din cenușa lui*.

Comparația este p'atātu de justă câtu și poetică: limbă și popor n'acceptau de câtu uă suflare de viață ca se înviețe, precum sórele de primă-vără face s'ê însufflețese totulu în Natură. Acea suflare de viêtă o dede limbei Georgiu-Lazar, și poporulu, Tudor Vladimirescu.

Acestu Român, fiu de plugarü, fără altă instrucțiune de cătă cea căpătată în Scriptura sacră, prin care s'au ilustratü atătia capî ai Bissricei și ai Statului, Tudor, dicü, dotatü de Natură c'unü mare bunü simțü și cu uă inimă plină de amorulü de justiție 1) și de patrie, prin urmare cu uă ură instinctivă contra despotismulü, fu însemnatü de degitulü Provedinței ca *liberatorü allü Românilorü din ghiara Fanarioșilorü*, după cum fusesse odiniöră Moise liberatorü allü Ebreilorü din ghiara Faraonilorü.

Tudor concentra în inima sea sufferințele seculare alle unü poporü martirü. La vederea jafurilorü și nelegiuirilor cu care Turcii și Grecii chinuiau acestü poporü, ellü medită în secretü liberarea lui, preparându-se anî întregi pentru realisarea acestü nobilü scop; profită d'erü de ocasiunea favorabilă ce'ı presinta mișcarea Eteriei; și în numele mai multorü millióne de Români, protestă energicü contra unü regimü de arbitrarü, de umilință și de corupțiune; și prin proclamațiile s'elle, în care vorbea chiarü inimă sângerândă a poporulü, ellü desceptă în Români simțimentulü patriotismulü; dede Fanariotismulü lovirea de grație, și fu fericitü a rescumpăra cu sângele seü drepturile țerrei și alle classelorü desmoștenite: căci, de și după mörtea sea, Pörta recunoscü numai pe celle d'ânteiü, adică dreptulü de a se guverna țerra de Domni pämentenı, sëmënța énsă aruncată de Tudor pentru emanciparea classelorü desmoștenite rössări mai târđiü, și și dede fructele s'elle bine-făcătoare.

Revoluția de la 1821 nu móre cu Tudor, dice Bălcescu; căci de și Pörta, cu tóte propunerile Russiei, care protegea pe Fanarioși, ia puterea din mâna lorü, și o dă Ciocoilorü, în locü d'a o încredința poporulü iar ciocoii spre *recunoștință* trecü la 1828 în partea Rușilorü, ridicându țera contra Turcilorü însă după pacea de la Adrianopoli, prin care se recunoștea formalü autonomia țerrei, uă jună partidă națională se formeasă, luându-și de missiune a continua programa Revoluțiunii de la 1821, adică a ridica Româniismulü la putere pe ruinele Ciocoismulü, care înlocuisse Fanariotismulü; și acea partidă inaugură la 1848 uă Revoluțiune democratică și socială, complectându astü-feliu opera lui Tudor de la 1821. 2)

Pe cândü Români cunoscü evenimentele petrecute în Dacia acum șese sute de anı, evenimentele petrecute în România acum 52 de anı, le suntü prea puținü cunoscute; iar Europa cunóște mișcarea nóstră dela 1821 din câte-va opere alle unorü scriitorı

1) Veđi la finele vol. I. Câte-va observațiuni critice, și Nota No. XCVII în vol. II.

2) Bălcescu—Mersulu revoluțiunii în istoria Românilorü. Veđi „*România viitoare*“ publicată în Paris la 1850, pag. 9—11.

francezi și germani, cari, afară de Laurençon, de Regnault și Ubicini, mai toți au avut în vedere scrierile Grecilor; și aceștia au avut interesul a desnatu a adevărului, mai ales în ceea ce privește pe Tudor; astu-fel că mai toți îl descriu cu culori negre, în cătu Europa și a formatu uă greșită idee despre scopul a-cellei mișcări și despre caracterul și aspirațiunile lui Tudor.

Dămă câte-va esemple pentru convingerea lectorilor:

Filimon, istoric grec, dice despre Tudor:

„Tudor avea uă minte mărginită și nestatornică, unu moralu necultivat, unu spiritul vanitosu, unu sufletu sângerosu, și lipsit de oră-ce calități militare; ellu a meritatu sorta ce prepara lu Olimpie și lu Ipsilanti.“ 1)

Tricupi dice:

„Astfelu de sfârșitu avu Tudor Vladimirescu, omu care iubia într'adeveru binele patriei, dar care din cauza completei sele neinvățături, a creșterii sele barbare și a rellei deprinderi, privea ca permisă întrebuințarea violenței, a trădării, a omorurilor nelegiuite și a sperjurului, prin care s'a distinsu ultima sa purtare.“ 2)

Raffenel dice:

„Acestu Tudor fu unu trădătoru, resculându poporul pentru a se face Domnă, din care causă s'a și vëndutu Turciloru.“ 3)

Cantu dice:

„Tudor, aventurieru obscuru, a resculatu poporul, nu spre a'ă da libertatea, ci spre a sili guvernul a'lu despăgubi d'ua sumă de bani; și din cauza acesta a făcutu causă comună cu Ipsilanti.“ 4)

J. M. Querard, în analiza operei lui Wilkinson 5) (în care acesta dice: „că din cauza apăsării despotismului, răbdarea țerranilor romani a degeneratu într'unu felu de apatie și năucire) dice:

„La 1821, Ipsilanti s'a încercatu să'i scotă din acesta stare de apatie; este cunoscutu însă rezultatul acestei întreprinderi“ 6)

Rabbe dice în Memoriile lui Raybaud:

„Tudor lua banii din casele publice, și jefuia pe boerii fugari; începăținarea și prefăcătoria îi ținea locu de instrucție și de raționamentu:“ 7)

1) Op. cit. în această scriere, Vol. II pag. 167.

2) Op. cit. idem Vol. I. pag. 149.

3) Op. cit. idem idem pag. 214—215.

4) Histoire Universelle Tom. XVIII pag. 476.

5) Tableau Historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie 1822, par Wilkinson. (prima ediție.)

6) Essai d'une bibliothèque historique des provinces danubiennes. Paris 1857.

7) Op. cit. Vol. I pag. 192 și 212.

Gervinus dice:

„Tudor, barbar, perfid și ambițios, doria a se face Domnă cu ajutorul Turcilor; și fiind-că Ipsilanti îi era picică, îl consilia a trece în Bulgaria, unde îi va înlesni ellă trecerea. 1)

Insuși Laurençon (pag. 64) impută lui Tudor ca uă crimă luarea banilor din cassele publice; cându acei bani, fiindu ai poporului, era mai logică săi întrebuițe Tudor pentru libertatea poporului, de câtu săi întrebuițe Boerii pentru sugrumarea Revoluțiunii, seu Ipsilanti pentru ostașii lui.

Derū ce e mai tristū, Laurençon, după ce îl laudă pe Tudor, comparându-lu cu Mazzanielo, (pag. 113) și după ce aprobă respunsul patrioticu ce Tudor a datu la Colentina lui Ipsilanti (pag. 80), apoi are aerulū a approba assassinatulū său, dicendū: „a meritatū sōrtă sea, căci nu trebuia să fie sperjurū și trădătorū, și să n'asculte de Udriski și de Turci; ci să lupte contra Turcilor. „pădindū jurēmētulū datū lui Ipsilanti“ (pag. 168).

Respunsulū la acēsta ilū vomū da la loculū seu și mai alleșū acolo unde facemū critica faptelorū lui Tudor și Ipsilanti.

Ēttā derū opinia ce Europa și făcuse de Tudor innainte de 48; astu-felū că opinia publică în Europa, în privința Revoluțiunii nōstre de la 1821, a trebuitū să fie luminată prin scrierile lui Eliade, Bălcescu, și alți capi ai mișcării nōstre de la 1848, aflați în emigrație; și dupe esemplulū lorū, Ubicini și Regnault fēderă și ei Europei uă idee mai esactă despre mișcarea nōstră de la 1821.

Derū decă streinii potū avea uă scusă că au fostū induși în errōre de Greci, ce scusă potū avea ore acei Români cari, în sēnulū chiarū allū Adunării naționale, numiau datele 1821 și 1848 *epoce nelegiuite*, susținendū că n'aveau dreptate Români a se scula atuncī cu armele ca să cēră drepturile lorū?

Aceste cuvinte culpabile le a pronunțatū în Adunarea ad-hoc din Muntenia D. Ión Oteteleșianu, în ședința de la 4 Noembre 1857 (2) stăruindū pentru scōterea acellorū duoe date din *Memorandum* destinatū pentru puterile garante. 3)

Decă D. Oteteleșianu, după 36 de ani, și a addussū aminte de unū membru din familia sea de la Craiova, care, în Revoluțiunea

1) Op. cit. în acēstă scriere, pag. 180 și 189.

2) Monitorul Divanului ad-hoc, No. 13

3) D. D. Nicu Lahovari, N. Păclēnu și C. Robescu au aderat și Dumnelor la stergerea cellor două date din *Memorand*, care date au fostū susținute cu e-locință și patriotismu de D. Scarlat Turnavit, D. Ión Brătianu și D. George Magheru; iar marea majoritate a Adunării a votatu pentru trecerea în *Memorand* a acellorū date memmorabile.

de la 1821, a fostu amenințatū cu mórtea de duoi capi de Bulgari din cétta lui Hagi-Prodan, pe care Tudorū l'a și omoritu în datā 1) cum vom vedea la loculū sēu, trebuia óre, pentru unū faptū isolatū, s'ā stigmatiseșē în ochii streinilorū douē epoce mari de regenerare din istoria patriei sēlle? Si dacā în Revoluțiunea dela 1821 s'āu întâmplatū desordine, provocate mai cu seamā de Zavergeii, și pentru a cărora reprimare Tudorū și a periclitatū viața, óre în Revoluțiunea dela 48, întâmplatā sub ochii noștrii, clătitu-s'a unū firū de pēru din capulū cuiva?

Nu ca D. Ión Oteteleșeanu vorbia Chesarie; Episcopulū Buzēului, la 1825, cu ocașiunea instatārii selle în scaunul episcopalū!

„O! anū 1821! dicea acellū luminatū și patriotū capū allū Bisericeii; tu, cu arătarea ta, de și ai pricinuitū Romānilorū amărăciuni, darā tot de odatā și deșteptarea; diliele telle, ca niște „sori luminători ai fostū pentru Romāni; dreptū aceea, ori ce suflietū romānescū e datorū să'ti hărăzească celle mai dulci minute „alle vieței sēlle. Neamulū romānescū are sfântā datorie să'ti ridice unū monumentū spre vecinicā ținere de minte, pentru că „ești într'adeverū anulū bunătății Domnului“. 2)

În fața insultelorū adusse de streini, și chiar de Romāni, mișcării naționale de la 1821, în persōna capulū acellei mișcări, și în fața arătarilorū neesacte ale mai multor marturi ce urma a fi veridici, martori cari au participatū la mișcarea de la 1821, și cari anchō trāescū 3), am cređutū de datorie a da la lumină, c'ua orā

1) Veđi Memoriulu lui Iordache Oteteleșianu, în vol. II, Nota No. XXXV.

2) Acestu discursu allū patriotulū Episcopu, aflatu între hârtiile selle, (cu occasia facerii inventoriulu averii Episcopulu Filoteii,) și care era scris de propria sa mână, mi s'a procuratu de Onor. Domnū Costache Don, avocatū publicu din districtulu Buzēu.

3) Ast-fel, D. Herescu, care s'afia în Tirgoviște; ca Mavrofor, dice că, la adducerea lui Tudor de la Golești la Tirgoviște, până a nu intra acesta în Tirgoviște, l'a eșitu Caravia înainte în marginea orașulu, cu căți-va oșteni d'ai lui, și l'a ciopirtitū chiar în cărruța în care l'ū adusseserā. (Dupē notele D. Herescu, procurate prin intermediulu fostulu Arhimandritu Iosif Naniescu, ađi Episcopu de Argeșu.)

Ast-felu, D. Ioniță Columbēnu din Vladimir, ce a fostu nedeslipitu de Tudor, și cu care se rudeau șervindu'lū cu cređință din momentulu sosiri lui Tudor la Slatina în capul oștiri sēlle până la arestarea lui la Golești) își permite a susține că a insocitu pe Tudor până la Tirgoviște, ducēndu pe acesta, nu pe la Cāmpu-Lungū, ci pe la Mōnăstirea Vieroșul, de unde, eșindu pe la Boteni, a mersu peste Mușcelie pe drumulu poștiei până la Tirgoviște; că l'a insocitu chiar în arestulu din Mitropolie, unde Tudor trei zile s'a hrānitū numai cu dulcētā și cu cafea; și că în fine Caravia singuru a tăiatu pe Tudor, dīoa, pe la nāmieđi, în fața Mitropoliei, în vederea mai multoru martori, di-

mai înainte, istoria evenimentelor petrecute în România la 1821, basate pe acte autentice, pe memorii și pe martori de încredere; ast-felliu ca Români, cetindü istoria acelei mișcări, să depuie tributulü lorü de recunoscință pe mormântulü acestui martirü al libertății nöstre de la 1821; iar streinii, afländü în fine adevărulü, să venerede și ei memoria acestui martirü, după cum veneredă p'a martirilorü altorü popóre, care au sciutü să mörä pentru üä idee sacrä.

Numai prin tiparü se potü conserva pentru tot-d'auna asemenea fapte, cari alt-felü s'ar perde cu totulü; căci, precum dice un capü al Bisericii nöstre:

„Cărțile, ca nisce passëri cu arripe sburätóre, alérgä pännä la „marginile pämentulü; și luminändü lumea, facü cunoscuți dupe „mörte pe aceia ce nu 'i scia nimeni în viéță“. 1)

Pentru ajungerea scopulü ce 'mi am propusü, a trebuitü se cیتescü totü ce s'a scrisü de Români și de streini în privința mișcării nöstre dela 1821; și să consultü și marturü ocularü ai acellui evenimentü.

Intre istoricii Greci, Filimon și Ilie Fotino au fostü mai bine informați despre mișcarea nösträ dela 1821. Cellü d'ântéü, ca marturü ocularü; cellü d'allü doilea, procurändüși multe acte relative la acea mișcare.

Istoria lui Filimon, scrisä la 1859, și basatä pe acte justificative, este cea mai complettä din câte s'au scrisü în limba greacă; dar nici ellü nu e destulü de imparțialü în ceea ce privește pe Tudor, precum am arätatü, refusändü acestuia chiar *calitătüile selle militare*, cari ađi nu mai potü fi supuse îndoelei. Ceea ce m'a surprins mai multü este că Filimon nu reproduce nici unulü din actele cu care încrimineasä pe Tudor ca sperjurü 2); de aceea Filimon, care

cändu Tudor Columbénulü: „Spune, Ioniță, rudeloru melle sävërșirea mea!“

Ast-felü, D-nu Mala, care ca Mavrofor a condusu pe Tudor, în aceeași căruță de poștie, de la Pitești pännä la Tirgoviște, susține că nu l'a dusu d'a dreptulu prin Câmpu-Lungu; ci, după ce a trecut a doua poștie [prima poștie p'atuncü, între Pitești și Câmpu-Lungu, era la Hârțiești, ș'a doua la Furnicoși] de aci a luat'o peste Mușcelle, și a venitu cu Tudor pännä în marginea Tirgoviștei, de unde s'a întorsu iarăși la Pitești.

Lectorulu se va încredința câtü de eronate suntu aceste assertiuni, și câtü de greșită ar fi üä istorie cändu s'ar basa numai pe martori, fie chiar oculari.

1) Episcopul Kesarie al Römniculü [1773--1780] în prefața *Mineului* din Noembrie, retipăritu la 1778.

2) Precum, de esemplu, jurämântulu făcutu de Tudor în biserica säntulü Sava, față cu Căpitan Iordache, cändu a fost inițiatü d'acesta în secretul Etereiei; — corespondința lui Tudor cu Turcii; — înscrisulu datu de Tudor la

a putut să possede acele acte, n'a avut curajul, să vede, ale transmite Posterității.

Ilie Fotino, nepotul istoricului Dionisache Fotino, mărturisește în prefața operei selle, că unchiul său Dionisache, care era amestecat în Eterie, s'a aflat în Bucuresci în timpul mișcării dela 1821; și că făcuse multe însemnări, și adunase mult material pentru continuarea istoriei selle; dar murind la Octombrie acellu an, nepotul-său Ilie, cu materialul adunat de unchiu-său, și cu ceea ce mai adunase și dănsul, a compus istoria sa, tipărită în Lipsca la 1846. 1)

Elu mai adaugă în prefața sa: „am consultat și pe Episcopul „Ilarion (pag. 93), care m'a dat multe deslușiri; și m'am hotărît a publica opera acésta pentru că, pentru cele rostite o-mulu, se judecă de cei în viață; iar pentru cele scrise se judecă „de urmași, cari facu amănunte cercetări pentru descoperirea adevărului; dar abuzurile și nelegiuirile celloi Mari, cari au împins „pe sărmanii locuitori la disperare, în câtu se ceară cu armele „ușurare la nevoile lor, acestea m'au făcut a nesocoti totul; „și a da opera mea la lumină, încă trăind, și fără a trece cu vederea cellu mai micu lucru.“ 2)

Dintre Francesi, Rabbe și Laurençon au descris pe scurt istoria acelei mișcări, cellu d'ânteu la 1824, cellu d'aldoilea la 1822.

Rabbe (veđi prefața Memoriilor lui Raybeaud, Vol. I.) ȳice: „am ascultat marturi oculari“. (Negreșitu Greci, din tabăra lui Ipsilanti, cari au esagerat lucrurile, laudându pe Eteristi cu cari simpatisau, și inegrindu pe Tudor ca sperjur.)

În totu cađul, Rabbe merită credămentu, ori unde narațiunea lui este în armonie cu a lui Laurençon.

Laurençon, din preună cu Dirzeanu, merită totu credămentul, atât pentru că au fost ei singuri marturi oculari, și puși în poziție a afla totul, unul ca amicu al agenților Consulatului francesu, altul ca capu de masă la Vistierie; apoi relatările lor sunt

Golesci lui Beizade Iorgu Ipsilanti, că va lupta cu Eteristii și nu va mai omori Pădurii nejudecați;— în fine, conceptulu petiției Boerilor către congresul dela Laibah contra Grecilor, despre care ne asigură D. Simeon Romanov și D. Poenaru.

1) D. Doctor Fotino, fiul lui Ilie Fotino, ȳice că s'a tipăritu în Brăilla, și de téma guvernului a pus în frontispiciulu operei că s'a tipăritu în Lipsca.

2) Istoria lui Ilie Fotino este tradusă de D. Sache Poroineanu din Târgoviște, de mai mulți ani, și de D. Pavel Gheorghescu, translatoru de limba greacă la Arhiva Statului. Traducerea acestua este superioară.

de accordu cu actele esistinte, sau reproduse de alții, cum și cu mărturii.

Laurençon declară, la pag. 4 din opera sa „că am fostu marturū „ocularū allū mai tuturorū faptelorū ce descriū; și despre acele „cari nu le-am pntutū vedea cu ochii mei, n'au asiguratu persóne „demne de credință“; iar la pag. 112, adaugă: „nici ura nici spiritalū de resbunare n'au condusū péna mea, capi acellorū douē „oștiri ne-fiindu'mi de-locū cunoscuți.“

Opera lui Laurençon este cea mai esactă și mai imparțială. 1)

Dintre operile scriitorilor Germani, opera lui Gervinus; de și nu e completă ca a lui Laurençon, în ceea ce privesce mișcarea Română, este totu atâtu de imparțială în ceea ce privesce pe Eteristii și mai alles pe Ipsilanti.

Dintre memoriile scrise în limba română, memoriul lui Dirzenu este cellu mai completu și mai esactu. Ioniță Dirzenu, care la 1821 ținea de cassa lui Alessandru Filipescu, poreclitu Vulpe, (Vistieru sub administrația lui Tudor) se afla atunci șefu de massă la Visterie, însărcinatu anume cu corresponsința cellorū 5 județe de peste Oltu 2); ast-felū Dirzenu a fostu pusū în pozițiune a cunoșce bine celle petrecute în timpulū mișcării de la 1821, și a și procura prin-urmare coppii după tóte actele cari trecu prin ochii sēi, cum și după acelea ce le posseda Vulpe, ca membru al Divanulu și ca Vistieru în acea epocă.

Fără memoriul Dirzenulu, mărturisim că opera noastră ar fi fostu incompletă; căci acellu memoriu conține multe acte publice, reprodusse de noi între piesselle justificative, pe cari nu le-amū pututū afla în Arhiva Statulu, de unde s'au sustrasū de uă mână profană 3); afară de unū micū numărū de acte citate la notele paginelorū și în Notele Vol. II.

1) Opera lui Laurençon (Nouvelles observations sur la Valachie etc. suivies d'un précis historique sur les événements qui se sont passés dans ces provinces, en 1821) de și este suscrisă numai cu inițialele F.. G.. L., dar Quérard (essai d'une bibliothèque historique des provinces danubiennes, pag. 31), afirmă că opera citată e de Laurençon. Acesta a statu multu timp în Craiova, după cum asigură cei ce l'au cunoscutu, precum D. P. Poenaru, D. Gr. Bengescu, și alții.

Tot Quérard asigură, la pag. 31, că opera citată de noi în această Istorie [Lettres sur la Valachie, écrites de 1815—1821, par P. R.] este de Recordon, architecte du Canton de Vaud.

2) După incredințarea D-lui Ghiță Enescu, din Pitesci, fostu deputatū, care afirmă că D-sea, din preună cu un Dumitru Tănasescu, [fiulū unu boiangiu] erau logofeți sēu scriitorii sub Dirzenu, în anulū 1821.

3) Dovadă, condica Divanulu Craiovei, dintre anii 1816—1825 [No. 88 allū Arhivei] din care suntū tăiate 17 file, coprinse între fillele 338 și 355, și cari,

Memoriul lui Chiriaciu Popescu (capul gardei de pază și de ucidere din óstea lui Tudor) de și destul de exact, este din nenorocire necomplet: căci începe dela plecarea lui Tudor dela Cotroceni, și vine până după înfrângerea Eteristilor la Drăgășeani, trecându foarte repede asupra arestării lui Tudor la Golești, și nevorbindu nimic despre mórtea lui Tudor la Târgoviște.

Memoriul lui Chiriaciu Popescu completează memoriul lui Cioranu 1), publicatú la 1859 sub formă de Istorie; însă Cioranu copiasă, într'unú modú servilú, pe Ilie Fotino în cea mai mare parte; ca și Colonelul Voinescu pe Laurençon, după cum se póte încredința ori-cine, adăogându și unulú și altulú ceea ce sciéu prin ei însuși séu prin alții.

Fiindú-că vorbimú de istoria lui Cioranu, ne credemú datorú a aráta, în interesulú adevérului, cá, prin îndemnulú și concursul meu, Cioranu s'a decisú a prelucra ș'a publica opera sa 2)

Nemulțamitú numai cu cele descrise în diferite opere și memoriú despre Revoluțiunea de la 1821, am cređutú de datorie, pentru complectarea materialulú, și descoperirea adevérului, a visita chiar légánulú lui Tudor Vladimirescu, adicá loculú unde s'a născutú (satulú Vladimírú), localitatea unde a figuratú ca Vătafú de pláú, (communa Cloșani), locurile care furá theatrulú primelorú sélle mișcári insurecționale: Țințárenii și Coțofenii unde furá taberile Pandurilorú și alle Arnáuțilorú, mónăstérierile Tismana, Strehaiá,

dupó tótá probabilitatea, coprindeáu corespondința oficială dintre Tudor cu Guvernul, cum și ordine și proclamații; ceea ce ne încredințeásă despre acesta, este cá fillele ce precedú și urmeásă fillelor tăiate coprinđu acte chiar din timpulú mișcárii, din care acte am reproducú câte-va în extenso în Volumulú al II-lea.

1) Dupá asigurarea Pandurilorú celorlú mai demnú de credință, precum, Dragulici din Cernovoșeani, și Radu Cătelú din Cerneți, și dupó încredințarea D-lui Nicolae Popescu din Mușetești, grámaticulú Episcopulú Ilarion, Cioranu s'a înrolatú în óstea lui Tudor cu câte-va dílle înainte de plecarea acestuia dela Cotroceni; iar D. Malla [fostú senatorú] care a fostú între Mavrofori, afirmá cá pe Cioranul ú vęđutú la Târgoviște între Mavrofori, de unde apoi a trecutú la Tudor. Astfelú, cele petrecute dela 19 Ianuarie până la 15 Maiú, Cioranu le descrie după Fotino, copiindu pe acesta chiar în errorile sélle: de exemplu, mórtea celorlú doi capi de Bulgarú ucciși de Tudor la Oteteleși, și Fotino și Cioranu o transportá la Slatina, precum și Filimon, care a copiatú pe Fotino și pe alți scriitorú greci, [pag. 101, Vol. II.] Dupá asigurarea marlorilorú ce tráescu, ș'a lui Laurençon, la Slatina nu s'a făcutú nici úa esecuție de felulú acesta, despre care ar fi vorbitú și Solomon în biografia sa, cáci a statú cu Tudor în Slatina câte-va dílle. În fine, ori-ce îndoelá dispáre înaintea narrațiunii lui Iordache Otetelesanu din Memoriulú séu, publicatú în extenso în Volumul II. sub Notta No. XXXV.

2) La 1859, făcendu cunoscință cu Cioranu la réposatulú socru-meu, Căpitán

Motrulă și Horezulă, pe care Tudor le prefăcuse în cetăți de apărare; apoi locurile pe unde trecuse ellu cu poporul armat ca să vie în Bucuresci; locul unde fu trădatu de ai săi, și arestatu de Căpitanu Iordache; locurile pe unde 'lu dusseră prizonieru de la Pitesci la Têrgoviște; în fine, Mitropolia din acestu orașu, care fu arestatu său de câte-va țille înaintea morții; și locul unde fu executatu și unde se crede că repausă ôssele sêlle. 1)

Am fostu fericitū a călca acelle locuri pe care le călcasse picio-rulū lui Tudor; a vedé acelle locuri unde resărisse, strelucisse și apussesse steaoa acestui martiru allu libertății nōstre! In tôte aceste localități, am addunatu sciințe de la bătrâni septagenari, cari au cunnoscutu pe Tudor în persōnă, sêu cari au fostu intimii lui, sêu cari au fostu fericiti a coopera cu densusu la marele actū allu emancipării poporului din ghiara Fanarioților. De și am citatū numai declarațiile acellorū martori cari mi s'au părutū măi sinceri, și cari se bucură de uă bună opinie între conlocuitorii lor, cu tôte astea chiar acelle declarații le dau sub tōtă reserva, și *sub*

Dimitrie Ciocărdia, și aflând de la densus că a făcutu parte din ôstea lui Tudor, l'am îndemnatu cu stăruință a scrie totu ce scia în privința mișcării de la 1821, spre a se putea prepara materialu pentru descrierea acellui mare evenimentu politic. Cioranu a refusat la început, pretestând că nu scie carte, și că se sfiesce a se espune la critica celloru luminați; atunci 'iam promisū a corecta eu Memoriulu său; ast-felu, încuragiatu, Cioranu a scrisu istoria sea, pe care în două rinduri am avutu plăcerea a o corecta, după cum potu proba acesta atātu cu un bilietu al său din 8 Aprilie 1859, cum și cu testamentulu său olografu, din 29 August, același anu, pe care le pōte vedea ori-cine la sub-scrisulu.

Fiindu-că Cioranu era fără mijlōce, am rugatu pe D-nu C. A. Rosetti ca să tipărescă acea operă în Typographia sa, despăgubinduse de cheltuiala tiparului din esemplarele din prima edițiune. D-lu Rosetti a consimțitu cu plăcere, și a tipărit'o în anulu 1859.

Spre recunoscință, Cioranu, în testamentulu său, mă lassă *esecutore al ul-timei sêlle voințe*, lăssându-mi, ca suveniru, în codicilele acellui testamentu, orologiulu său, mica sea bibliothecă, restulu esemplareloru din prima edițiune spre a îndeplini legăturile, și în fine dreptulu acellei opere, din preună cu manuscrisulu, care din nenorocire s'a rătăcitu cu ocașia strămutării typographiei D-lui Rosetti. La mōrtea Cioranului, ne aflându-mă în Bucuresci, moștenitorul său și a însușitu totu ce a pututu găsi la tată-sêu, cu drept cuvintū.

N'am voitu a face usu d'acellu testamentu, din cauza ultimului codicilu, de la 12 Septembre 1859, care motivédă refusulu său d'a lăssa esecutoru allu ul-timei sêlle voințe pe cei ce erau în dreptu, după legea Naturei și după legile sociale.

Cređu că sufletulu Cioranului va ține contu de acestu actu de delicatețā din parte-mi, renunțând de bună voie la un dreptu ce mi se părea nedreptu.

1) În primă-vêra annului espiratu, după multe greutăți și cheltueli, am dat în fine de puțulu din grădina lui Giartoglu, apprōpe de Biserica sf. Nifon din

beneficiu de inventariu, pînă ce alți martori s'eu acte autentice voru veni s'eu approbe s'eu s'eu desapprobe arătările lor.

Câtă despre acte, precum proclamații, memoriu, etc., abia am găssit cîte-va copii de proclamații, pline de errori, provenite din copiare; unu singuru memoriu, la cassa moștenitorilor Protopopescului din Severin; și cîte-va billete autographe alle lui Tudor, despre care am menționat în întroducerea acestei opere, și la Notte. Multe din actele privitoare la mișcarea de la 21 au fostu addunate de alții înainte, între cari și D. Bolliac, după încredințarea mai multor bătrâni.

Cu dece s'eu cincispredece ani mai înainte, deca ași fi făcutu această excursiune, ași fi pututu întalni în Gorj și Mehedinți mulți bătrâni, amici și tovarăși ai lui Tudor, cari astăzi suntă țerrină; și ași fi pututu afla multe acte și însemnări, cari s'au repusă s'eu s'au rătăcitu din diferite împrejurări. 1)

Mă grăbescă a declara că această operă, de și pórta titlul de *Istorie*, nu se pôte considera de câtă ca unu începutu de *Istorie*, fiindu incompletă în multe din părțile ei. Mai suntă, și trebuie să existe, multe acte și memoriu necunoscute încă, cari, date publicității, voru reversa uă lumină mare assupra evenimentelor politice de la 1821.

Astfel, D-lu Cogălnicenu posedă unu memoriu allu fiului Domnitorului Suțu din Moldova, din acea epocă.

D-lu Vasilie Caloianu, professore din Craiova, ne assicură că D-lu G. Chițu, editorul acestei opere, aru fi posedatū actulū boerilor patrioți din acea epocă, prin care încuraja pe Tudor a începe mișcarea peste Oltu.

Tirgoviște, unde se crede că repausă remășițele lui Tudor. Din cauza marei cantități de apă peste care am datu, la adâncime de duoi stâjnini și mai bine, am fostu nevoitu a suspenda lucrarea, amânându această operațiune pînă m'voi puté procura uă pompă americană, cu care se pôte scote apa cu înțelă, ca s'eu potu continua săparea.

1) Uă perdere simțitoare [de va fi adevăratu ceea ce se afirmă de câți-va bătrâni din plaiulu Cloșani] suntu hărțile încredințate de Tudor favoritului s'eu Gârbea, spre a le ascunde în peștera de la Cloșani; hărțile relative la viața sea privată și publică, și mai allesu la mișcarea de la 1821. Gârbea băgasse acelle hărții într'unu butoiu pe care 'lu infundasse bine, și 'lu ascunsesse într'unu colț întunecosu din peștera de la Cloșani. Pe la 1825, nisce hoți goniți de Poteră se ascunseră în acea peșteră; și dându peste butoiu, ilu sparseră, creșendu că suntu bani într'ensulu. Accelle hărții parte s'au stricatu, rissipite în acea peșteră, parte se dice că s'ar fi încredințatu Ghelmegeanului, unulu din Căpitaniii lui Tudor, pe care l'a uccissu Turcii la 1836. M'am adressatu la moștenitorii lui Ghelmegeanu, cari m'au respunsu că nu sciu nimicu despre acell hărții.

D-lu' Dimitrie Sturza Miclăușanulü posedă uă scrisóre autog: aphă a lui Tudor, către bătrínulü boerü Nicolae Goleacu, dupó încredințarea D-lui Cogălniceanu, în prefața edițiunii a II-a a *Cronicelor României*; iar acea epistolă a trecutü în possessia D-lui Sturzea de la D-lu' Boliac, care a înstreinat'o, dinpreună cu alte manuscrifte și monette vechi, în schimbü pentru bani și alte antichități.

Moștenitorulü Căpitanulü Brătoianu din Târgu-Jiulü, unul din Căpitanii lui Tudor, assicură că părintele sêu a încredințatü D-lui Grigorie Bussuioceanu din Severin un memoriü relativü la mișcarea de la 1821.

Se dice anchö că D-lu' Bussuioceanu arü fi posedândü și alte acte importante, relative la acea mișcare.

Facemü apelü la toți câți posedă acte relative la acea epocă, care acte nu figurêdă în colecțiunea nôstră, sê se grăbescă a le publica, pentru completarea *Istoriei Revoluțiunii de la 1821*.

Rugămü assemenea pe bătrânii septagenari, cari au fostü în contactü directü cu Tudor, sêu cari au pututü afla câte ce-va de la cei ce l'au cunoscutü în persónă, sêu cari au participatü în fine la mișcarea de la 1821, sê bine-voescă a ne comunica totü ce cunoscü în privința acêsta; ênsă *fără exagerație*. Ast-felü, comparândü acelle sciințe cu notele și actele publicate de noi, sê va putea face într'ua di lumină mare asupra acellei mișcări regeneratoriü, care interessêdă pe toți Românii.

Ne mai rămâne uă datorie de împlinitü: a esprima mulțumirile nôstre acellorü Domni cari au bine-voitü a ne ajuta în acêstă grea sarcină, unii cu Notele ce ne au procuratü, alții cu acte și opere ce ne au împrumutatü, opere fórte cu greü de găssitü astă-di.

Și mai întêiu, exprimămü totă gratitudinea nôstră D-lui G. Chițu, amicü de collegiü, și Deputatü allü Craiovei în Addunarea generală. D-sa a bine-voitü a se însărcina cu tipărirea acêstei opere. Fără concursulü D-selle patrioticü, acêstă operă ar fi zăcutü și astă-di în portofoliulü autorului, și póte n'ar fi vedütü lumina nici uă dată; căci acum 15 luni, cândü D-lu' Chițu mi a făcutü propunerea a o tipări în tipografia sa, acêstă operă era în stare de haosu: materialü în destulü, dérü nici coordonatü măcar. Bogații și Librarii la cari mē adressassemü pentru tipărirea acêstei opere, au refusat, unii sub diferite preteste ridicule, alții punêndü condițiuni neadmissibile.

Totü D-lui Chițu îi suntemü datori, din preună cu concursulü Venerabilulü bărbatü D-lu' Petrache Poenaru, portretulü lui Tudor, executatü de penelulü artistului Aman. Nici un portretü alü lui

Tudor nu există 1) afară de portretul său ca ctitoru la Biserica din comuna Prēja, din Mehedinți, despre care am vorbit în introducerea acestei opere; și pe care amicul meu, D. Gr. Miculescu de la Severin, l'a copiatu prin fotografie în vr'o 36 de esemplare; dar acellu portretu, essecutatü de zugravü de Biserică din acellu timpü este uä caricatură, în câtü nu putea servi artistului ca modelü.

Românü în genere, și Oltenii în parte, urmédă a multămi D-lui Chițu, D-lui Poenaru și D-lui Aman (tus trei Olteni) pentru portretul lui Tudor, chiar daca n'ar fi tocmai asemenea cu originalul.

Mulțămimü asemenea D-lui Hergot de la Tarnița, care ne a procuratü biletulu autografü al lui Tudor, reprodușü în fac-simile, și D-lui Zoican pentru cele reproduse în Nota No. XCVII, Vol. II. D-lui Grigorie Miculescu din Severin, amicü de colegiü și deputatü în Cameră, i mulțumim pentru cele două bilete autografe ale lui Tudor de la 1808 și 1819; pentru fac-simile al autografului Episcopului Harion, litografiatü cu spesele sële; și pentru sciințele importante ce ne a comunicatü, și înlesnirile ce ne a făcutü cu ocasiunea excursiunii năstre peste Oltü, în anul trecut.

Mulțămimü D-lui Odobescu pentru importantele opere a lui Raybaud și Gervinus, ce a bine-voitü a ne împrumuta; și D-lui Gr. N. Mano pentru opera lui Prokeș-Osten.

D-nu Francudü 2) a bine-voitü a ne împrumuta istoria lui Filimon. D-lü Aristia (fostulü meu professore de limba francesă în collegiulü S-tu Sava) ne a offeritü istoria lui Ilie Fotino și a lui Tricupis, ca suvenire. D-lui Gg. Ioanid (fostulü professore de limba ellenă în collegiulü S-tu Sava) ne a comunicatü însemnăturile privitoare la scótele grecesci și la professorii Români din naintea lui Lazăr, și a bine-voitü a traduce unele părți din istoria lui Filimon. În fine, D. Belleac ne a împrumutatü opera lui Laurençon, și mai multe proclamații originale d'alle lui Tudor, cum și petițiunile boierilorü către Turcia și Rusia.

Ne credem datorü a esprima asemenea mulțămirea năstră D-lui Gheorghescu, translatorü de limba ellenă la Archiva Statului, și D-lui Peșiacov, translatorü de limba slavă la acelașu serviciu: celulü d'ântéiu, pentru traducerea în mare parte din istoria lui Fotino și a lui Filimon; și celulü d'al doilea, pentru traducerea a câtor-va capitole din istoria lui Pallauzzov.

1) Celle două editate de D. Maior Papazoglu sunt fictive, după incredințarea D-lui P. Poenaru, ș'acellor ce au cunoscutu d'apropo pe Tudor.

2) Professore de litteratura grécă la Universitatea din Bucuresci.

În fine, mulțămim tuturor acelor Români cari 'mi' au dat concursul lor, prin note și memorii, pentru a putea umplea lacunele felurite în această istorie.

Terminându-mă cred datori a reclama indulgența lectorului, recunoscându singur că sarcina ce 'mi' am impusă a fost p'ote mai presus de puterile melle. Dacă autorul p'ote avea vr'un merit, este acela all' ostenelei ce 'și' a dat d'a aduna materialul necesar pentru acest început de istorie a Revoluțiunii de la 1821; altă p'ennă competente va trata într'o di acest subiect, cu talentul și sciința ce se cer pentru asemenea lucrare importantă.

C. D. Aricescu.

1873, Ianuarie 21.

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821.

ISTORIA REVOLUTIOHIS ROMANE

LIB. II. CAP. I.

INTRODUCERE.

Descriind istoria revoluțiunii române dela 1821, urmésă a arêta cauzele ce au produs acea mișcare; prin urmare ne vedem siliți a descrie pe scurt domnia fatală a Fanarioților, care a silit poporul să se ridice la apelul lui Tudor Vladimirescu.

Eată ce ne propunem în introducerea acestei opere. Tot-d'odată credem de datorie, înainte d'a începe descrierea mișcării, a face biografia capilor acelei mișcări, adică a lui Tudor ș'a lui Ipsilanti, cum ș'a celor ce jucară un rol însemnat în ambele tabere. Mișcarea Românilor, fiind strâns legată cu a Grecilor, nu putem vorbi de una fără a nu vorbi de cealaltă, una dând naștere celei alte, una completându-se prin cealaltă.

I.

Domnia Fanarioților ¹⁾

Uniți cu alți Greci de trampa lor de prin Rumelia și alte părți ale Turciei, Fanarioții se respândesc cu grămada în România sub Radu cel mare și urmașii lui; se înavușesc curând prin comerciū, mai alles prin cămătă, ca Jidani în međiul-evū, și devin uniți arendași, alții călugări, alții dascăli; ca dascăli mai allesū, și ca confessori, ei corump moravurile patriarcale ale Românilor, după cum strămoșii lor infiltraseră veninul corupțiunii, totū prin asemenea mijlôce, în inima Romei, cum ne asigură istoricii latinii; desmoștenesc pe copii de averile părin-

¹⁾ Essai sur les Fanariotes, par Zallony. I vol: pag: 248.

ților ca se le dea Grecilor, adăpostiți prin monastirile din Orient de frica iataganului turcesc, și le promit paradisul în schimb pentru averile lor usurpate; alții se naturalisă prin însoțire cu fete de pământeni; ast-fel, ajutați de averile dobândite prin camătă, viclenie și hrăpire, ei și copii lor se urcă, chiar din secolul XVI, la cele mai înalte trepte ale ierarchiei sociale. Spirite înțrigante și ambițioase, ținta lor a fost din capul locului tronul Moldo-României, pe ruinele boerimeii pământene. ¹⁾

Tratatul încheiat de Mihai Viteazu la 1595 cu Sigismund, Prințul Transilvaniei, și care conține un articol special pentru Greci, (ca nici un Grec se nu mai fie priimit în funcțiile Statului) probesă îndestul că Grecii începuseră deja a întriga pe față contra instituțiilor naționale.

Sub Domnii Greci cari ocupară tronul Moldo-României în secolul XVII, Fanarioții continuară sistemul lor de jefuire și corupțiune. Istoria ne spune că, în cursul acestui secol, au fost mai multe revolte de țerrani și de boeri contra acestor lipitori ale Fanarului.

Linge mâna ce n'o poți mușca, este un proverb fanariotică ce caracterisă acest soi de *intriganți servili și lacomi*, atât de bine descriși de Zallony.

Prin aplicarea acestei axiome, sub succesoriil lui Mihai Bravul, Grecii fanarioți ajung iarăși stăpîni pe tôte funcțiunile Statului.

La 1613, ei năvălesc în România în mare număr, aduși de Radu Mihnea; încuragiați d'acest Domn, comit mari deprădări și nelegiuri cari provocă comploturi și revolte. Atunci se uccisseră patrioții Stolnicul Bercan, Căminaru Mihai și alți opt junii boeri, a căroră mörte o resbună Paharnicul Lupul Mehedințenu și căpitan Busdugan, viind cu glöte aduse de peste Carpați, cu cari restörnă după tron pe Iliasi Vodă, măcelărind pe toți Grecii din Têrgoviște.

¹⁾ Question économique des Principautés danubiennes, par Bălcescu. Paris 1850—pag: 17.

Aceste vespere siciliane s'au făcut de Români la anul 1618, sub Radu XI.

Dar Gavriil Movilă resbună pe Greci, trăgând în țepă două boeri patrioți. ¹⁾

La 1631 Iulie 23, Leon Vodă dă hrissovul prin care allungă din România pe toți Grecii, cu *urgie* și cu *bles-te-me*, *sequestrându-le averile răpite* de la Români prin silă și viclenie. ²⁾

Tot atunci Moldovenii asvârle peste hotar pe Greci din preună cu Domnul lor.

La 1641 Noembre, Mateiū Bassarab emancipésă monastirile pământene din ghiara călugărilor Greci, închinat tot la Greci, cu *hrissóve plastogafe*, la monastirile de jos.

La 1652, tot sub Mateiū Bassarab, Grecii sunt allungați și măcelăriți pe stradele Têrgoviștei din preună cu protectorul lor (Țucală); Mateiū este maltratată în palatul domnesc de Seimeni, din cauza aceluī Ministru.

La 1655, C. Bassarab (Cârnu) reînoesce hrissovul lui Mateiū de la 1641.

La 1669 Leon repetă hrissovul său din anul 1631.

Sub Șerban Cantacuzin și Brancovenu, Grecii staū pi-tiți; dér prepară în umbră prin dragomanii Porții epoca domniei fanariotice. ³⁾

După un secol de uă luptă surdă (1500—1600), și după un alt secol de uă luptă deschisă (1600—1714) fanariotismul triumfă în fine în lupta cu boerismul. Un alt secol (1716—1821) completésă degradarea, miseria, sclavia Românilor.

Pentru a'și assigura domnirea și jafurile, primii domni fanarioți desființedă milițiile, scutul țerrei, sub pretest d'a ușiura pe țerrani; desființedă oștirea permanentă, fala țerrei, înlocuind'o cu mercenari, pe cari putéu conta; dărimă cetățile d'apărare precum și vadurile Dunărei,

¹⁾ Români și Fanarioți, de Bălcescu. Mag. istor., tomu I. pag. 115—120.

²⁾ Bălcescu, loc. cit.

³⁾ Bălcescu loc. cit.

paladiul naționalității române, ¹⁾; desființedă școle și tipografii, scutul limbei; sărăcesc pe boerii patrioți, stâlpii țerei, ca să'i pótă mai ușior face instrumentele lor de spoliare; pe boerii fricoși 'i sparie cu exilul și stréngul; pe cei curagioși îi sugrumă în umbră; pe boerii ce mai rămân îi fac ridicoli și meprisabili în ochii poporului, prin costumul lor asiatic, prin viața lor de trântori, prin sistemul lor de de înjossire și răpire.

Cuvéntul Român și Boer, ce rechiama timpî de bravură militară, de independință și de glorie națională, devine sinonim cu *mojic* și *ciocoiu*, cuvinte degradátore; însă și Fanariotul e poreclit de Român ca *Strigoiu* și *Corbú*, cuvintele rechiama passărea hoiturilor, și pe mortul ce se scólă din grópă, sub formă fantastică, ca să sugă în somn sângele cellor vii, din chiar familia din care face parte.

Ca să'si facă lectorul uă idee de sufferințele părinților și moșilor noștrii sub guvernul acestor lipitori ai Fanarului, e destul a citi Arzul (doleanța) boerilor de peste Milcov către Pórtă, când Sultanul 'i-a învitat la Constantinopole ca să allégă din ei p'acela care avea să fie Domn, în urma mișcării de la 1821. ²⁾

Ast-fel țerranul Român, care, cu sângele său de martir, conservasse de la Traian pênă la Fanarioți territorul, limba, naționalitatea, costumele și religia, un secol întreg el devine óia care dă și *Ciocoiului* și *Strigoifului*, și laptele, și lâna, și carnea, și seul. Banií strínși din sudórea țerranului se duc în daruri pe la Pași și pe la Viziri; și pe când Grecul se resfață în mătăsăriu și samururi, în unturi și pilafuri, sáténul Român dórme pe pământul gol, avénd uă piatră pentru ređimat capul, și cerul drept învêliș; singura lui mobilă e uă scórtă ruptă; iar mămăliga, singura lui hrană.

¹⁾ De și Turcii, încă de la 1544, coprinsesseră cetățile Brâila, Turnu și Giurgiu, și de și George Ghica la 1659 dërimasse celle mai multe cetăți, din ordinul Sultanului, tot mai erau încă multe cetăți, cum atestă Bălcescu în *Puterea armată*, pag. 59.

²⁾ Veđi nota No. I și No. XCIV, în vol. II alú acesti opere.

Lăcomia acellor lupi flămânzi ai Fanarului sili pe țerrani său să intre în codrii, spre a'și resbuna de zapcii și zabeți, precum ne spun cântecele populare alle atitor haiduci, ca Codreanu, Bujor și Mihu peste Milcov, ¹⁾ ca Cârjaliu, Jianu și Tunsu dincoa de Milcov; său acei nefericiți săteni să emigrese cu grămada peste Carpați și peste Dunăre. In cincī anni (1741—1746) din 147 miș famillii de contribuabili, rămasseră numai 70 de miș. La 1787, catagrafia însuma abia 35 de miș. Numai în județul Dolji, 15 miș de țerrani emigrasseră d'odată. ²⁾

Poporul capitalei, în multe rânduri, având în frunte pe Mitropoliții și pe boerii independinți, detteră *grózd* în Greci, dupe spusa cronicarilor; însă aceste revolte erau îndată sugrumate de mercenarii Fanarioșilor.

Mavrocordat, vedlând starea de miserie a țerranului, care nu-i mai putea procura folóse mari, hotărasce a-i scăpa de robie cu paguba boerilor ce'i făceau opposiție surdă; propune dar liberarea țerranilor, ce ereau iobagi înainte de Mihaș pe moșiile boeresci și călugăresci; boerii amenințați dejócă planul Grecului; și Munteniș, prin actul de la 5 August 1746, iar Moldoveniș prin actul de la 1749, desființedă reforma cea funestă a sclaviei muncii, essecutată de Șerban la 1602.

Grecii, dejucați, devin furioși contra boerilor, și îngreuiază mai mult jugul dupe grumajul lor; dar și boerii se despăgubesc prin întocmirea Scutelnicilor și Poslusnicilor, în paguba fiscului, și care le împlea pungile.

Lăcomia Grecilor provócă noue revolte și măceluri. Ast-fel, la 1753 Mai, Mitropolitul Neofit, în fruntea poporului din capitală, cere de la Capugi-Bașa, ce se afla în Bucuresci, pedépsa și allungarea Grecilor din țerră. Pórta mazilesce pe Matei Ghica, protectorul și complicele lor; Mitropolitul însé móre înveninat de medicul seú, care era grec.

¹⁾ Veđi baladele D. Alexandri.

²⁾ Le Général de Bauer.—Mémoires historiques et géographiques de la Valachie. — Francfort.—1778—pag: 271.

La 1775, poporul capitalei iar se revoltă, și allungă pe Domn și pe Grecii lui; însă fără vre uă ușurare simțitoare pentru suferințele sélle.

La 1763, tot poporul capitalei restórnă pe C. Mavrodát, puind pe gónă capiï grecilor, pe cari Pórtá îi esiliă la insula Mitilinu.

În a doua Domnie a lui C. Racoviță (1763—1764) poporul capitalei se revoltă din nou, și liberéză de la închisóre pe boerii patrioți. Despotul se înveninéđă singur.

Sub Stefan Racoviță (1764—1765) se repetă actulú poporului de la 1763. Domnul dá un hrissov prin care depărtéză din tóte funcțiile, nu numai pe Greci, dar și pe Sêrbi și pe albanezi, adică pe toți streinii cei rěi, cum đice cronicarul.¹⁾

Cu tóte acestea, între Domniï Fanarioți aũ fost câțiva cari aũ lăsat suvenire plăcute; ast-fel sunt Alexandru Ipsilanti, Grigorie Ghica, Alexandru Moruz, Mihai Suțu, N. Mavrogheni.

Alexandru Ipsilanti (1774) prin înțeleptele sélé reforme în tóte ramurile administrațiunii, coprinse în condica ce pórtă numele sěu; prin înființare de scóle cărorá le asigură venituri; prin protecția dată agriculturěi și comerciului; prin înființare de spitaluri și fontâne; prin înființarea cutieï milelor; prin înființarea contribuțiilor; prin organizarea armatei; prin regularea financieler; prin aplicarea firmanului care asigura óre-cum averea Românilor; prin înfrênarea comersanților turci ș'a impiegaților greci; Alexandru Ipsilanti a făcut pe Români a uita pentru câți-va ani suferințele cauzate de invasiunile austro-russe, și de jafurile Grecilor ș'ale Turcilor.²⁾

În același timp, în Moldova, Gr. Ghica (1774) se silea a îmbunătăți și el sórta Românilor, patronând fabrice de postav, încuragind uă corporație de orologieri Nemți,

¹⁾ Mag. Ist. Tom. II, pag. 115—134. Veđi și điarul *Dâmbovița* No. 43, din anulú 1859, unde acest chrissov e tipărit întreg.

²⁾ Veđi Tunusli, pag. 169. Veđi și puterea armată de Bălcescu, pag. 66. Veđi și viața Văcărescilor, în *Revista Română*, pag. 500 etc.

îngăduind a se țidi templuri protestante, și deschidând colegiul lui Vasile Lupu; dar ceea ce'l recomandă mai mult în ochii Românilor, este protestul său energic contra răpirii Bucovinei de către Austria, protest care îl costă viața; ast-fel memoria astui Domnă a rămasă scumpă Românilor.

Sub Mihaï Suțu (1783) Româniă obținură de la Pörtă nouă concessiuni, privitoare la îmbunătățirea sörtei lor; căci s'a fixat tributul și alte dări către Pörtă și către Bei, dări ce pêne atunci erau la discrețiunea Grecilor și Turcilor; dar după trei anni de administrare înțeleptă, el fu destituit fără motiv, fiind bănuir ca partisan al Franciei; apoi, prin schimbarea désă a Beilor, Pörta trăgea mari folöse.

Despre Mavrogheni (1787), vom arăta în altă parte cum și-a împlinit datoria sa de Domn; aci vom spune numai că a luptat cu eroism contra adevăraților inamici ai Românișmului, a îmbunătățit oștirea, a fixat lefile impiegaților, și a curmat abusurile ¹⁾.

Alexandru Moruz (1802), încuragiat de consolul Franciei, care'l susținea, a făcut și el ore-care reforme, înființând uă tipografie și uă fabrică de postav, și regulând poștile.

În fine Moruz s'a silit a esecuta Hatișeriful din 1802, care aducea ore-care ușurare bieților locuitori ai acestor nenorocite țerrî.

Eată-ne sosiți la Domnia lui Caragea.

Acest Beiă era înțestrat cu multe calități superioare, și s'a recomandat prin multe măsuri înțelepte și de folos obștesc; precum, de exemplu, desființarea scutelnicilor la boerii de clasa a doua și a treia, și clasificarea în *lude* ai Statului a scutelnicilor ce nu aparțineau protipendadei; însă protestul boerilor din Craiova, susținuți de Pașa Vidinului, sili pe Caragea a revoca acele măsuri.

Caragea revocă încă și măsura privitoare la alungarea

¹⁾ Puterea armată, de Bălcescu, pag. 69.

Nemților și Ungurilor din România, (în basa legii ce o-prea pe streinii a avea posesiuni pe teritoriul turcesc), în urma protestărilor Boerilor cari se simțeau atinși prin acésta la interesele lor.

Acésta dovedesce slăbiciune de caracter, lipsă de energie, de prudență calculată din partea lui Caragea, care nu se gândea de cât a grămădi bani pe care se'i cheltuiescă într'ua și în străinătate, fără frică.

Intr'adevăr, atât Caragea cât și Mihai Suțu, succesorul său, au stors țerra cât au putut. Veniturile țerreii se măriseră mult din cauza întórcerii locuitorilor din emigrații, în urma păceii de la 1812, pace ce le promitea liniscea și asigurarea averii ș'a vieții.

În Muntenia erau atunci 18 mii lude, și în Moldavia 6500; de ce familii fiind într'un lude, și câte șesse lei plă-tind uă familie, acelle lude dedeu un venit în Muntenia de 18 mil: 800 mii lei; și de 3 mil: în Moldova; deosebit folóssele ce aducéu diplomele și funcțiile, în fine abuserile de tot felul.

În șessé anni (1812—1818), Caragea a asigurat la băncile din străinătate 18 mil: lei, deosebit giuvaeruri și argintării, deosebit cheltuelile sélle de Satrap, deosebit datorii plătite la cămătarii din Constantinople, deosebit darurile pe la Consolii (și în parte la cellu rusesc), pe la favoriții Sultanului ș'a Vizirului, pe la Pașii dupe marginea Dunării, și pe la trimișii Porții în țerra cu diferite missiuni.

Dupé essemplul Beiului, Ministrii și toți impiegații furau prin tóte mijlócele. ¹⁾

Abuserile lui Caragea ajung în fine la auđul Sultanului; în mai multe rânduri, Pórta trimisse Capugi-Bași ca

¹⁾ Cităm proverbul cunoscut:

Bellu (Vist: II) belesce,

Golea (Vist: I) golesce,

Chiriac (postelnicu) pecetluesce;

Caragea, *χαλά!* *χαλά!* (bine! bine)

Veđi și Nota No. II în vol. II.

să'l mazelască; d'ér viclénul fanariot, prin spioniî sêi de la Stambul, iar mai aless printr'ua femeie cochetă care a jucat un rol la Curtea sa, simția îndată de sossirea trimissului Porții, și'lă făcea nevedut.

Pêně în fine vulpea fanariotă putea să cađă în cursă; putea să aibă sôrta Hangérliului; prin urmare temerea d'a perde viața, cum și temerea d'ua rescólă ca cea din Iassy (1818) și temerea de *eterie*, care putea isbucni dintr'ua și într'alta, și în care figură ginere-sêu Alex: Mavrocordat; în fine apropierea termenului de *arendășie*, despre care avea a da cont Porții: acestea siliră pe Caragea a părăsi tronul ș'a trece în Italia, spre a se bucura acolo în pace de miliónele ce 'și asigurasse la băncile streine. Ellă părăsi Bucuresci în ziua de 29 Sept. 1818. ¹⁾

În aceiași zi boeriî Veliți adresaă Porții un memoriu prin care o ruga se scape țerra de Domnia Fanarioșilor, dându'i drept a se cârmui de Domni alleși din sínul ei, și obligându-se a împlini tóte condițiile impuse de Pórtă Domnilor Greci. ²⁾

Pórtă refusă, căci nu'și înțelegea interesele ei; a trebuit s'o silască poporul peste doi anni printr'ua revoluțiune; a trebuit în fine a se încredința singură de trădarea Fanarioșilor. Prin stăruirea Russiei, ea numi Domn pe Alexandru Suțu, care mai domnise odată în Muntenia, la 1805. Numirea sa fusesse atunci combătută de Russia; pentru cuvântul că atunci candidatura lui Suțu era susținută de Franția prin generalul Sebastiani; ³⁾ d'astă-dată Russia conta pe bătrínul Gospodar.

Vedénd că nu li se accordă cererea, Boeriî se grăbesc a trimite un alt arzú către Pórtă, cu data din 13 Noembrie 1818, mulțumindu'i, cu genunchi plecate și la-

¹⁾ Veđi extractulă a două epistole adressede din Bucuresci de M. Wilkinson la Londra (Consolul Angliei în România) despre fuga lui Caragea și despre care se menționésă în Provinces Danubiennes (l'Univers) de Ubicini, pag. 116

²⁾ Veđi nota No. III.

³⁾ Ubicini, opera citată, pag. 110.

crămî fierbinți, pentru trimiterea lui Alecu Vodă Suțu, „care a asigurat liniștea publică în timpul năvălirii lui „Pasvant-Oglu; care a adunat pe fugari la urma lor; „care a mijlocit a se împăciui acea revoltă a rebelului „Pașă; și care a făcut multe îmbunătățiri și ajutóre să-
„*racăi raiale a prea slăvitului Devlet.*“ ¹⁾

Memoriul acellorași Boeri din 19 Septembrie, și adresa de mai sus din 13 Noembrie 1818, ne rechiamă axioma fanariotică:

„Linge mâna ce n'o poți mușca.“

Venim la domnia lui Suțu, cellu din urmă domn fanariot care a stat în scaunul Munteniei.

Cea dintâiu grijă a lui Suțu, viind domn, a fost a cerceta:

I. Cât a luat Caragea mai mult din iraturile (veniturile) țerei, spre a întorce prisosul cui se cuvine (adică lui Suțu). ²⁾

II. Cât a rămas țerra datóre Rusiei din invasiunea de la 1806? Spre a se putea vinde Ciorogârla, moșia lui Caragea, pentru plata proviantului ce a rămas ellu dator Rusiei; iar restul pentru despăgubirea creditorilor lui ³⁾

Alexandru Suțu călcă în urmele lui Caragea, silindu-se adică a strînge bani prin tôte mijlócele, pentru a plăti datoriile ș'a putea trăi în streinătate ca un Satrap.

În curs de două ani (13 Ianuarie 1819—19 Ianuariu 1821.) Vodă A. Suțu putu economisi vr'o patru milioane lei. ⁴⁾ Ellu presimția isbucnirea Eteriei dintr'ua și într'alta, și

¹⁾ Veđi acel Arz în Condica No. 122 a Archivei, pag. 340.

²⁾ Veđi ordinul lui Suțu către Divanul, cu data din 26 Ianariu 1819, în Condica No. 96 a archivei, pag. 7.

³⁾ Ordinul domnesc din 26 Martie 1819 în aceeași condică, pag. 27.

⁴⁾ Un scriitor frances dice că 20 milioane; ceea ce nu se pôte admite; căci dacă Caragea în 6 anni $\frac{1}{2}$ a strîns 18 milioane, Suțu nu putea strînge numai în doi anni 20 milioane. — Veđi Histoire de la regeneration de la Grèce, par Pouqueville, pag. 311.

se silea a strânge bani ca și Caragea, pentru a și asigura bătrânețile; dar și-a lipsit și tactul politic, și inteligența, și norocul lui Caragea.

Nu se putu bucura d'acelle trei sau patru milioane lei, strînse prin jafuri, cum probesă următoarele acte:

1) — Ordinul Porții către Suțu prin care și face cunoscut abuserile ce se urmésă în țerră, și și invită a face se inceteđe acelle neorândueli. 1) Suțu dete mai multe ordine pe la Ispravnicii se încetese acelle *catahrisis* (abuzuri), sub amenințare de aspre pedepse. 2)

Forma împlinită, abuserile continuaū.

2) — Incercarea de a mări lista civilă, și a face ore care reforme în ramura financiară; pentru care ceru concursul baronului Stroganof, ambassadorul Rusiei lêngă Pórtă. Acesta respunse, „că consimte, cu condiție ca „acelle reforme să nu fie contrarii drepturilor legitime alle „Boerilor și Poporului, Curtea Imperială fiind decissă a le „manține în tótă vigórea lor; iar în privința listei civile, „se nu se vatăme regulamentele financiare de la 1802.“ 3)

3) — Incercarea d'a deposseda de drepturile lor pe cetățenii din Târgoviște, luândule prin fraudă și cu forța documentele, spre a le putea răpi moșia.

Târgoviștenii se revoltă, vin grămadă în capitală, și dau năvală la palat, reclamând titlurile lor de possessiune; dar Vodă Suțu murisse. Târgoviștenii înfuriați înhață pe Postelnicul, ilu ingenuche în bisserică și și amenință cu mórtea, decă nu va jura că nu știe nimic d'acelle documente. Postelnicu jură și scăpă.

Divanul ca să liniștescă spiritele revoltate alle Boerilor, căci alte spirite se revoltasseră peste Olt, și focul Rescólei se întindea, le înapoiađa hârtiile atingătore de Târgoviște, și pe care le trimisese văduva Suțului (D-na Frusina) într'un plic pecetluitu, cu alte hârtii; celle ne-

1) Condicta Archivei, No. 123, pag: 106, versó.

2) Condicta Archivei, No. 96 pag: 19, 43 și 131.

3) Scrisórea lui Stroganof, in Colson, pag: 41. (De l'etat présent des Principautés—Paris—1839.)

trebuinciose sunt arse în Divan cu voea princessei, față cu Târgovištenii; ast-fel moșia rămâne iar în possessia acestora ca mai nainte, ștergându-se și din condicile Divanului. ¹⁾

Revoluția era în aer, și nimic n'o mai putea opri d'a nu isbucni.

Pregătirile Eteriei siliră pe Suțu a lua tôte messurile de a paralisa oră ce încercare de revoltă saă de revoluțiune; dette ordine prin urmare către tôte autoritățile a nu mai îngădui pe nimină a purta arme, nici a vinde glônțe și érbă de pușcă, fără *răvașul* stăpânirii. ²⁾

Banii se ascunsesseră. Incă de la venirea lui Suțu, ice un strein (martur ocular), era fôrte puțin numerariu în circulație; în cât prețul productelor ș'al muncii scășuse într'atât, că sătenii fugiau cu grămada prin munți și peste Dunăre, saă se facéu haiduci spre a scăpa de casnele zapciilor pentru plata impositului ș'a altor contribuțiuni arbitrare. ³⁾

Dar cu tôte aceste măsuri, revoluțiunea isbucni în ioa când Suțu murea veninat.

Resumăm domnia Fanarioților reproducând câte-va rënduri dintr'un studiū interesant allū D. Gr. G. Tocilescu, june de talent, care promite mult pentru istorie, și în care pare că s'a incarnatū geniulū istoricului Bălcescu. „Pe tron, nisce Beī trimiși a jefui țerrile române, ș'a împlea în câți-va anni hasnaoa împărătéscă; la mijloc, „Boerii, snopiți de hangerul ottoman, saă rătăciți în pribegiă; jos, un popor turtit sub muntele de dajdiī și angaralle, abia mai putënd resufla: écă fisionomia e-pocei, possomorită și sângeratică fisionomie!“ ⁴⁾

¹⁾ Veđi actul Divanului din 18 Fevr. 1821, in *Condica* Archivei No. 96 pag: 195.

²⁾ Aceeași condică, pag: 6, 29, 126.

³⁾ *Lettres sur la Valachie*, par F. R (Recordon) pag: 134.

⁴⁾ Banul Mihalcea in *Columna lui Traian*, No. 29 pe 1872. — Veđi și *ta-rafurile pentru aședarea Domniei*, comedie în trei acte, procurată D-lui Hajdeu de autorul acestei istorii, și publicată in *Columna lui Traian*, No. 7 pe 1872.

Sufferința poporului fiind la culme, s'aștepta numai ocasiunea ca să facă sploșiune; ocasiunea fu mórtea lui Suțu; iar omul providențial, care avea să resbune poporul d'un secol de sufferințe fără esemplu, ș'allü scăpa de calâii seî, fu Tudor Vladimirescu.

II.

Biografia lui Tudor, Ipsilanti, Episcopul Ilarion, Căpitan Iordache, căminaru Sava, etc.

TUDOR VLADIMIRESCU.

Moșii lui Tudor Vladimirescu ¹⁾ se numiaă:

Mitrofan (ieromonah) și Rocsandra; iar părinții lui, Constantin și Ioana ²⁾. Tată-său era supranumit și Ursu. Tudor n'a fost însurat. El a avut un singur frate și uă singură soră; fratele-său s'a numit Pavel, căruia îi dăcea și Papa. Pavel a avut cu socia sa Bălașa un singur fiu, anume Ioan Vladimirescu, născut la anul 1821, și care trăește încă, domiciliat în comuna Vladimiru, plasă Gîrlortu, districtul Gorjū. Sora lui Tudor, anume Constancia saū Dina a avut uă fată cu numele Sanda, și unū băiat numit Gheorghe, din cari se trag Vladimirescii ce locuesc în Căpreni și Pegeni. Din acestia se tragū pôte și Vladimirescii de prin Dolj și Vâlcea. ³⁾

Tudor este născut in comuna Vladimir, districtul Gorj,

¹⁾ Vladimirescu s'a numit ast-fel de la comuna Vladimir. Scriitorii Greci, în innoanța lor, susțin că acestū pronume l'a luat Tudor de la decorația rusescă numită *Vladimir*, cu care l'a onorat guvernul rus pentru bravurile sale în resbelu turco-rusū de la 1806—1812. Veđi Filimon. *Αολιμουρ ιστορικόν περι τῆς ελληνικῆς επαναστάσεως*. Atena. — 1859. Vol. I, pag. 110.

²⁾ Veđi nota No. IV in vol. II.

³⁾ După asigurarea dată de frații Columbeni, și de Maria Dobromir, care trăește, verii bunii cu Tudor, și domiciliați în comuna Vladimir, bătrăni de la 75—90 ani. Veđi și certificatu dat d-lui Ioan Vladimirescu de 5 marturii bătrăni din Vladimir, legalisat de Tribunalul de Gorjū la 30 Noembrie 1868 sub No. 12,870, pentru constatarea anilor de serviciū, spre a'si lua pensiuca.

cam pe la anul 1770 după unii ¹⁾ sau pe la 1780 după alții ²⁾.

După încredințarea consăngenilor săi, tata lui Tudor era sătenu contribuabilu, din Vladimir ³⁾. Tudor primise primele noțiuni de scriere și citire de la un preot din Vladimir, anume Pârvu Ciuhoi ⁴⁾ ce era și confessorul familiei. Tudor ca copil pădia vitele părintesci la pășunare, din preună cu fratele său Papa; în timpul acesta, ellu se aședa la umbra arborilor, cari ornéză pitorescile déluri de la Vladimir; și aci sta pe gânduri ore întregi, sau citea pe Bucóvnă, sau scria, în lipsă de hârtie și de cerneală, pe foi de fag ⁵⁾.

În etate de 10 sau 12 ani, ca să scape de salahorie, Tudor se duse la Craiova, și intră pe procopsélă la un dascăl anume Lupu ⁶⁾, condicar de profesiune, și consângenu cu părinții lui Tudor.

Tudor venea adesea de la Craiova la Vladimir, spre a'și vedea părinții, când atunci visita atât pe primul său învățător, preotul Pârvu Ciuhoi, tata Mariei Dobromir, cum și pe preotul Gg. Bondoc, frate cu mamăsa ⁷⁾.

Intr'ua și se aflau mai mulți invitați la masa condicarului Lupu; Tudor, aducând supa pe masă, o vèrsă din distracție în capul unui invitat. Dascălu Lupu îi trage o palmă; Tudor îi țice cu sânge rece: „mai dă o palmă și pe partea cea-laltă (a obrađului), ca să mă învățu minte.“

Condicarul îi trage și a doua palmă. Tudor i țice atunci:

— Rēmâi sănētos, dascăle!

Și dispare ⁸⁾.

¹⁾ După încredințarea verilor săi, citați mai sus.

²⁾ După încredințarea D-lui Grigorie Mongescu, fiul lui Vasilie Móngă din Gorjiu.

³⁾ Iar nu mađil sau boer de nēm, cum susține Cioranul în opera sa *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, pagina 10; și Dârđianul în *Memoriulū sēu*, publicat în *Trompeta Carpaților*, No. 646 pe anul 1868.

⁴⁾ Veđi în pomelnicu lui Tudor, la Nota No IV, al 11 nume.

⁵⁾ După încredințarea Mariei Dobromir.

⁶⁾ Veđi în pomelnicul de la nota No. IV, al treilea nume.

⁷⁾ După încredințarea Mariei Dobromir.

⁸⁾ Idem.

După aceea aflăm pe Tudor în casa bătrânului Ioan G....., care se bucura de bună opinie, ca boeriu cu frica lui Dumnezeu. Tudor se afla atunci în etatea în care omul poate face singur uă alegere mai bună.

Intră dar la G..... ca fecior în casă, pe procop-selă, după datina d'atunci; și învăță carte la dascălul la care învăța și fiul G.....

La mórtea sa, bătrânu Ioan G....., între alte consilii părintesci ce dette fiului său Nicolache, i recomandă să depărtețe pe Tudor din casă, dupe mórtea lui, fiind *om primejdios*.

Fiul G..... simpatisa de Tudor, cu care copilărise; îl manținu dar pe lângă sine, contra voinței părintesci.

Peste puțin N. G..... se însoră, luând de soție pe uă fată a banului Costache G....., anume C..... Tudor fu numit de G..... îngrijitor al moșilor sale, cu șederea la G....., comună în plaiul Cloșianî, districtul Mehedinți. G..... era din micul număr de boeri care 'și căutau p'atunci singuri proprietățile lor.

Puțin după mărișul ei, soția G..... avu dorință a face uă călătorie în Russia, de distracție său de necesitate; Tudor, care se bucura de tótă încrederea G....., fu însărcinată a însoți pe consórta stăpânu-său în acea călătorie.

După întórcerea sa din Russia, Tudor reia sarcina de îngrijitor al moșilor patronului său, însoțindu'l pretutindenî; căci G..... își petrecea timpul mai mult pe la țerră, unde consórta sa nu voia să'l însoțescă.

Tudor, de fel observator și bănuitor, având pôte și prepusuri despre necredința C....., din călătoria sa în Russia, începu a o spiona prin servitórele sélle; și află de la una că, în lipsa boerului, cocóna petrecea nopțile în brațele Caïmacamului; iar corespondința între amanți se făcea printr'uă țigană din cassă, confidentă a cocónei.

Intr'ua și G..... plcă la moșie; iar Tudor, prefăcându-se bolnav, ca să pótă prinde corespondința amorosă, rămâne la Craiova.

Chiar în noptea aceea Tudor e fericit a prinde biletul cocónei către Caïmacam; încalică apoi callu, și plcă la moșia unde se afla G.....

Confidenta spuse stăpâne-sei că Tudor 'i-a luat răvașul cu sila, și c'a plecat la moșie. Turbată de ciudă, cocóna dă de știre Caïmacamului, înștiințiadă prin ștafetă pe frații ei, omnipotenți la Curté pe atunci, și reclamă și de la unii și de la alții satisfacerea onórei.

Caïmacamul dă ordine Ispravnicilor de peste Olt a-ți trimitte pe Tudor, viu sau mort. Frații nevetei G..... cer și ei de la Domnitor pedépsa capitală pentru Tudor. Ordine din partea Domnitorului către Caïmacamul și către Kîrk-Serdarul de peste Olt a prinde și a trimitte la București pe Tudor, viu sau mort.

Ajungând acesta la auđul lui G....., ce se afla la G....., ellu cere explicație lui Tudor. Drept respuns, acesta îi dă biletul soției sélle către Caïmacam.

— Ce te faci tu acum? ílu întrebă G....., îngrijat de viața lui Tudor.

— Nu te îngriji de mine, ci de Dumneata, îi respunde fidelul intendent.

Apoi încalecă calul; și în aceiași di, ellu se afla în ostrovul Adacale, unde era guvernator Regep-Pașa, care patrona pe Tudor. Pașii după marginea Dunării erau p'atuncea atot puținți în districtele de pe lângă Dunăre, și cu mare influință la Domnitori și la Caïmacamii.

Tudor se destăinuesce patronului sêu. Pașa îl trimitte la Domnitor, însoțit de doi Cavazî, și cu uă scrisóre către ispravnicii a nu îndrăsni să se atingă nici de un fir de păr din capul seú; și cu altă scrisóre către Domnitor, cerénd grația favoritului sêu, și preținđend chiar a'í da slujbă

și rang; la din contra, nu va fi bine nici de Domn nici de locuitorî. ¹⁾

C. Ipsilante se conformă ordinului Pașei. D'atunci se vede datéză cunoscința lui Tudor cu C. Ipsilanti, cu al căruî fiu avea, peste 20 de annî, se începă uă luptă de mórte pentru doborârea regimului fanariotic.

Tudor, care se bucura de tótă încrederea patronului său, era trimis adesea de boerul G....., cu vite în Transilvania pentru desfacerea lor.

Intr'un taxid de felul acesta, se dete lui Tudor ca tovarășiū pe un óre care Busica, de origină maghiară, un alt îngrijitor de moși al G....., și fórte iubit de acesta. G..... fixase preciful vitelor, în cât trimiși le putea vinde mai scump, nu însă mai eftin.

Sosind Tudor și Busica în Transilvania, găsiră nisce Unguri cari le oferiră un preciu mai avantajios de cât cel fixat de proprietar, priimind și arvună 300 fiorinî în argint; peste duoë zile, cumpărătorii anuncia pe vîndătorii vitelor că sunt siliți a renunța la arvună, fiind vitele cumpërate prea scump.

Bușica și Tudor trec la Pesta, unde vënd vitele cu preț mai favorabil de cât cel oferit de Ungurii cari perduseră arvuna.

La întórcerea lor în România, Tudor voi să încerce credința tovarășului său, pe care póte voia a și-l asocia la marea întreprindere ce proiecta încă d'atunci.

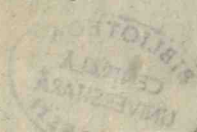
— Tovarășe, i șise Tudor, am să'ți fac uă destăinuire; dar să'mî jurî că nu vei scóte vorbă.

Bușica jură; și Tudor se esplică ast-fel:

„Arvuna de 300 fiorinî am putea să o împărțim între noi, căci vitele le am vëndut cu mai mare preț de cât celū hotărît de boer; norocul nostru a fost ca să câștigămū pe d'asupra 300 fiorinî, pe cari i-putem împărți, decă vei voi.“

¹⁾ Dupě nota comunicată de D-nu Niță Isvoranu, fost primar în Severin, și căruia i s'a comunicat acésta de bătrânul Gărdărenu, amic intim al lui Tudor. Acésta o afirmă și reposatul N. Ipatescu, în nota ce 'mî-a procurat inaintea morții sélle.

1868

După câte-va minute de gândire, Bușica, care se temea pôte d'ună cursă din partea lui Tudor, răspunde :

— Eu nu sunt de părere a face acésta ; căci cei 300 florini sînt norocul boerului.

— Bine ! respunse Tudor. Ai dreptate ! Așa este !

„Remăie taina între noi ; dar ținete de jurămēt, c'apoi nu e bine de tine.“

După uă săptămână sau douē dela sosirea lor în țeră, Busica descopere G..... propunerea lui Tudor ; G..... chiamă pe Tudor, îi impută acea faptă de necredință, și-î dă și douē palme, ca pedépsă.

Intâlnind pe Busica, Tudor îi aruncă uă căutătură spăimântătoare, și îi ȃice :

— M'ai vîndut, Iudo ! Iti voiū plăti, decă voiū trăi !

Nu mult dupō acésta, Russia declară resbel Turciei ; Tudor înrolésă cu spesele sēlle mai multe sute de volintiri români, cu cari luptă vitejesce sub stégurile rusesci.

În prima iarnă a cantonamentului oștiriî rusesci, Tudor ia cu sine căți-va Cazaci, și se duce la satul Sesesci, unde locuia Busica ; și îlū bate cu parul, de la cap pēnē la piciōre, în cāt îlū face piftie, lăsându-lū mort.

G....., care iubia pe Busica, reclamă la Generalulū russū, ce staționa în Craiova, cerând mōrtea lui Tudor.

„Cap pentru cap,“ ȃicea G.....

Generalul ordonă îndată arestarea lui Tudor.

În arestū, 'i vine lui Tudor uă idee ingeniosă. Cor rumpe sentinela ce'l păȃea, și se duce într'ună nōpte, însoțit de sentinelă, la amanta Generalulū, uă cocōnă din protipendadă.

Tudor cade la piciōrele ei, și 'i oferă 2000 de rubiele, negreșit din baniî luați de la Turci ; și o rōgă să cēră de la General liberarea lui, arătându-i și mijlocul cum ar putea să'l scape. Mijlocul era acesta :

Generalul să cēră G..... un dar, care nu-'l va costa nimic ; G..... nu va refusa cererea ; atuncî generalul i va ȃice : „dărucesc-mi capul lui Tudor, care ne e de

„folos în resbelul cu Turcii.“ G..... va fi silit să se fie de vorbă; și Tudor este scăpat.

Planul reuși de minune.

Intr'ua séră, pe când boerii se aflau la jocul de cărți, față fiind și G.... .., generalul disse acestuia:

— Arhonta, am să'ți fac uă rugăciune.

— Sunt la poruncile Escelenței Vóstre!

— Am să'ți cer un lucru, care nu te costă nimic.

— Ce lucru? întrebă boerul curios.

— Făgăduesce-mi ântêiu, ș'apoi îți spui; îți repet însă că nu te costă nimic.

G..... se sfiesce d'o camdată; dér înduplecat de rugăciunile boerilor ce erau față, răspunde în fine, după puțină gândire:

— Fie'ți dăruit, Escelență, lucru care ceri.

Generalul cere atunci iertarea lui Tudor.

G..... se scólă supărat, și dice:

— 'Mi-a scăpat hoțul! Astea sunt minunile lui! Avea dreptate bietul tată-meu!

„Am făgăduit, Escelență, și 'mi țiu cuvântul; poruncesce însă, Escelență, să chime pe Tudor aici.“

Tudor este adus înaintea generalului.

— A! hoțule! i disé G..... Ai scăpat de la mórte, căci n'am putut strica hatârul Escelenței séle; dar mórtea credinciosului meu Busică trebuie resbunată.“

Și dicând aceste vorbe, i trage două palme ¹⁾.

Cu tóte acestea, Tudor, când a luat cârma țerei, ca cap al mișcării, nu 'și a resbunat contra patronului său, după câte știm despre faptele séle din timpul acela; dar ur-

¹⁾ După încredințarea D. Ioniță Hăldan, proprietar din comuna Tarnița, plaiul Cloșiani, districtul Mehedinți, vecină cu Glogova, proprietatea G.....

Ast-fel numai se póte esplica faptul relatat de D-nu Gr. Tocilescu, și comunicat de D-nu Davila, după narațiunea Gener. Mavru. Acesta afirmă, în memoriile séle, că, fiind Tudor amenințat cu mórtea de Generalu rusu, ar fi mijlocit la general iertarea lui Tudor.

Veđi discursul D-lui Tocilescu, în *Columna lui Traian*, No. 86 pe anul 1871.

mașii G..... tratésă și ađi pe Tudor de *Ciocoiu*.

În prima domnire în Muntenia a lui Constantin Ipsilante (1802—1806) Tudor a fost însărcinat de acel domn cu formarea unui corp de voluntiri, cu care Ipsilant, după cum vom arăta, voia în aparință să apere România de peste Olt de năvălirile rebelului Pașă Pazvantolu; în realitate însă voia cu ajutorul aceleii oștiri naționale să pótă realiza planul său pentru liberarea Grecilor de sub jugul otoman. Pentru acest sfârșit Constantin Ipsilant a ajutat pe Sîrbî pe sub mână, cu arme și cu munițiuni, în revolta Sîrbilor contra Porții din anul 1804, negreșit cu speranța că revolta Sîrbilor va determina pe Pórtă a îngădui pe Ipsilant la înființarea ostirei naționale; iar ajutorul Sîrbilor i va fi de folos când Grecii se vor rescula contra Turcilor.

În a doua domnie d'un an a lui C..... Ipsilante și în timpul resbelului turco-russ aflăm pe Tudor biv-vel comis și vătaf de plaiu la Cloșani. ¹⁾

Tudor fu onorat de Ipsilanti și cu rangul de Sluger, negreșit pentru serviciile séle ca comandir de Pandurî ²⁾. Resbelul Russo-Turc (1807—1812) află pe Tudor în stare d'a lua parte activă în acea luptă, al caria rezultat final avea să fie încorporarea Bassarabiei cu imperiul Rusu; de și Românii atunci își vërsară sângele, ca și alte dăți, pentru dobândirea drepturilor lor naționale.

Acéstă speranță făcu pe Tudor și pe Solomon (care și acesta luptă atunci sub ordinile lui Tudor) ³⁾ a repurta victorii ilustre în contra Turcilor în capul pandurilor, sub stégurile rusesci. Vitezii pandurî ai lui Tudor contribuieră multă la luarea cu asalt a cetăței Rahova, și

¹⁾ Cum atestă ordinul de numire al lui Tudor, cu data din 1806 Decembre 20 care se află în posesia D-lui Ioan Vladimirescu, nepot de frate al lui Tudor, despre care am vorbit la început. — Veđi și Nota N. XCVI.

²⁾ Cum atestă semnătura din biletul său din 1808.

Veđi nota No. V.

³⁾ Veđi biografia lui Solomon, tipărită în Craiova la 1862.

la învingerea Turcilor de la Fetislan și din alte localități; pentru această bravură Tudor fu decorat de generalul rus Cheraloff cu ordinul Vladimir, și onorat cu rangul de parucic sau officer. ¹⁾

Ca tot d'auna, în óstea ruséscă din resbelul dela 1807 fură mulți Români cari iubiau sinceramente pe Ruși, și luptară cu credință sub stégurile lor, sub comanda lui Tudor și Solomon; căci prin Ruși, ca ortodocși, ei sperau a scăpa țera de jafurile Grecilor și de cruđimile Turcilor; dar erau și Români cari pe față simpatisau cu Rușii, iar pe sub ascuns dedéu concursul Turcilor, de la cari sperau póte mai multe folóse de cât dela Ruși.

Unul din aceștia fu Ghiță poroclit Răescu (póte fiind că era om réu), din familia Gornovicenilor. Tudor, care 'lu asociasse, se vede, în planul său de emanciparea țerei ²⁾ dar se îndoia de caracterul său, îl spiona prin credincioșii săi; convins de trădarea sa, hotărâse a'l pedepsi, după cum știa el să pedepséscă pe asemenea ómenî. Răescu prinse de veste, și ceru iertare lui Tudor printr'ua scrisóre plină de umilință și de căire. Tudor se milostivi și'l iertă. ³⁾

Uă sórtă mai tristă avu Nicolicescu, care se arată rebel pe față contra lui Tudor, precum vom arăta la locul său.

În resbelul de la 1807—1812 Tudor făcu cunoștință cu căpitan Iordache ⁴⁾ a căruia amicitie avea a'i fi și folositoare și fatală, cum vom dovedi în cursul acestei istorii.

Cu acea ocasiune Tudor făcu cunoștință și cu Stroganoff, ambasadorul Rusiei la Constantinople, cu care

¹⁾ Veđi nota lui Capodistria către consulul rus Pini, în opera lui Prokesch-Osten, Vol. III pag. 58—60.

²⁾ După cum afirmă D. Hergot din Tarnița.

³⁾ Veđi *fac simile* al biletului lui Tudor către Răescu în frontispitul acestei istorii. Veđi și Nota No. XCVI.

⁴⁾ Veđi discursul lui Tudor către Pandurî, în Memoriul lui Chiriac Popescu, publicat în *Românul* No. 307 pe anul 1862.

ținu mai în urmă corespondința în diferite afaceri, private și publice. ¹⁾

În timpul aceluși resbel de șese ani, Tudor esercită multe crușimă contra Turcilor; ast-fel că numele său devenise spaima Turcilor, ajungând acest nume pînă la urechile Sultanului.

De și prin tratatul de pace de la 1812, se accorda iertare tuturor Razelor cari participaseră în acest resbel contra Turciei, Sultanul însă trimise pe un Capugiū cu ordin către Vodă Caragea d'a trimite pe Tudor legat la Constantinopole. Tudor se afla atunci în Bucurescī, în curtea lui Constantin Samurcași, unul din patronii sîi; acesta, aflând în Divan despre acel ordin, insciința îndată pe subț ascuns pe Tudor a se face nevăduț. Tudor fugi călare la Târgu-Jiului, trăgând d'a dreptul la Vasile Mungescu, cu care se cunoscea din casa G....., și căruia îi destăinuī pericolul ce'l amerința. — Mungescu chiemă pe egumenul schitului Lainiți, ce se întâmplase a se afla atunci în Jiū; îmbracă pe Tudor în vestminte călugărescī, îi dete un paseport cu nume strein pentru trecerea sa peste frontieră; și îl recomandă apoi egumenului a'l ține ascuns în numitul schit pînă va trece pericolul. Peste puțin, Tudor trecu în Transilvania, și de aci la Viena, unde, negreșit cu recomandațiile lui Stroganoff, făcu cunoscința cu Capodistria, represintantul Rusiei în congresul de la Viena.

A doua zi după plecarea lui Tudor la schitul Lainiți, sosi în Târgu-Jiului trimisul Sultanului, însoțit de mai mulți Arnăuți domnesci, cari din Bucurescī luaseră urma lui Tudor.

Mungescu, întreat despre Tudor, spuse trimisului că

¹⁾ Dovadă, notele despre Tudor procurate de repositul Nicolae Ipatescu; iar mai cu sémă uă epistolă a unui Spirea Milea de peste Milcov, cu data din 25 Iulie 1838, scrisă din Bucurescī către protopopu Căpleanu, și în care se afirmă că între hârtiile lui Tudor figură mai multe scrisori d'ale lui Stroganoff către Tudor, scrise în limba francesă, diu anii 1817 și 1818, pentru uă sumă de bani peste 160,000 lei.

Tudor s'a văduț prin orașiu, dar a plecat; și că trebuie să fie la proprietatea sa din Cerneți.

Negăsindu'l acolo, și spuindu-i-se că a trecut în Austria, Capugiul dede foc casei și viei lui Tudor din Cerneți; apoi, întâlnind în marginea Dunării un țeran, i tăie capul și-l duse la Pașia din Rusciuc, asigurându-l că acesta este capul lui Tudor. Prin acest espedient, trimisul turc scăpă capul său. ¹⁾

Acest fapt modificat îl afirmă și Dârzeanu, dicând:

„În vremea trecutei resvrătiri, fiind acest Tudor comandiră de Panduri, a săvârșit multe ucideri în partea locului; și după săvârșirea resboiului, a fost hotărât pierdării; și *cacerdisându-se* în țera nemțescă, a mers la Viena, pe când se aflau Imperații adunați acolo; când, prin mijlocirile ce au fost avut, s'a arătat la Imperatul, ce l'a cinstit cu cin de maior; și întorcându-se apoi în țeră, pe la Rușeva, prin mijlόμεle ce a avut, printr'unul din boerii cei aleși ai țerei, a rămas nebântuit, petrecând când prin Craiova, când prin București, pêne ce a luat vătășia plaiului Cloșani, din jud. Mehedinți, de la Vornicul de țera de sus; dar neputând dăinui acolo, orându-i în plaiu vechil pentru căutarea trebilor vătășiei; și se afla petrecând ca un mosafir în politia București.“ ²⁾

La 1814, aflăm pe Pavel Vladimirescu, fratele lui Tudor, vătaf la plaiul Cloșanilor, negreșit după recomandafia fratelui Tudor, care era patronat de mai mulți boieri influenți, și mai ales de Regep Pașa și de Strogaroff, cum am arătat. ³⁾

La 1815 iar aflăm pe Tudor vătaf de plaiu la Cloșani. ⁴⁾

¹⁾ După notele procurate de repozatul Scarlat Rosseti, făcute dupe nisce noțice ale lui Vasile Môngă, cu care era strâns legat. — Veđi și Memoriul lui Chiriac Popescu, în *Românul* No. 299 pe 1862.

²⁾ Memoriul lui Dârzena, publicat în foiletonul *Trompetei Carpaților*, pe 1868, No. 646.

³⁾ Ordinul de numire al lui Pavel Vladimirescu din 1815 Iuliu 20, în posesia fiului său, D. Ion Vladimirescu, din Vladimir.

⁴⁾ Petiția lui Tudor către Domnul Caragea, prin care cere înapoi banii ce didese pentru vătășia plaiului, fiind că se înlocuise cu un ôre care Ion Grecescu; și Vornicul rânduște bumbașir (esecutor) pentru împlinirea banilor cuveniți lui Tudor. — Veđi anaforaoa lui Isaac Ralet, biv-vel Vornic, cu data din 8 Iuliu 1815, în condica No. 84 a Arhivei Statului pag. 388.

La 1816, iar illu aflăm vëtaf la acellu plaiu. ¹⁾

Tudor era temut și respectat de Vodă Caragea, care lă consulta adesea în privința contribuțiunilor ce voia să decretețe, voind a afla de la dënsul impresiunea ce ar produce acele contribuțiuni asupra locuitorilor de peste Olt. ²⁾

Când nu se afla vëtaf de plaiu, Tudor își petrecea timpul la locuința sa din Cerneți, unde trăia retras, vizitând numai pe vërul său Ioniță Burilianu, și pe amicii săi Gărdăreanu și Miculescu; numai la aceștia lua el cafea și mânca, avënd încredere deplină în ei; căci Tudor era fôrte bănuitor.

Indată ce intra la aceștia, Tudor ședea puțin jos; apoi se scula, și începea să se plimbe prin cameră, tăcut și gânditor.

Când intra cine-va în cameră, Tudor arunca asupra'i uă căutătură scrutătoare; și continua apoi primblarea sa perpetuă.

Intr'ua și Gărdăreanu îl întrebă:

— Mă iartă, prietene, să te întreb ceva. De ce n'ei fi ședënd jos când vii la mine, ci te plimbî mereu?

Dupë câte-va minute de gândire, Tudor respunse:

— Nu șed jos, prietene; pentru că pôte vine la D-ta vre uă putóre de Ciocoiu; și nu voiü să mă scol înaintea lui. ³⁾

Despre viața privată a lui Tudor la Cerneți, și despre viața sa publică ca vëtaf de plaiu la Cloșiani, bătrânii carii l-au cunoscut nareasă multe fapte și respunsuri caracteristice, din carii vom relata câte-va; căci prin ele se pôte cunoște mai bine caracterul și aspirațiunile lui Tudor.

Cu mulți ani înaintea Revoluțiunii, Tudor strângea ar-

¹⁾ Ordinul domnesc din 1816 Aug. 20, pentru buna pașă a potecilor plaiului contra făcătorilor de rele, aflat tot în posesia D. Ión Vladimirescu.

²⁾ După incredințarea D. Petrache Poenaru.

³⁾ După incredințarea D. Niță Isvoranu, diu Severin.

me, (pistóle, puşci şi iatagane, pe care le ascundea în cula dela via sa de lângă Cerneşti. ¹⁾

Cu mult înainte a revoluţiunei, Tudor recruta bărbaţi hotărâţi şi de inimă, cari aveau să'l ajute în patriotica sa întreprindere; astfel îi asocia de timpuriu pe Ioniţă Creţescu ²⁾ care se afla şi el p'atunci îngrijitor tot la moşia Glogova, proprietatea G..... ³⁾; îi asocia asemenea pe Gârbea, ajutorul său la vătăşia de plaiu, în prediua Revoluţiunii, şi care'l ajută nu puţin în mişcarea dela 1821, cum vom arăta la locul său; pe Căpitan Orleanu, şi pe N. Zoican, intimi ai săi; pe logofătu Radu Miu, ajutorul său ca vataf de plaiu, la 1819; pe Vasile Ghelmegénu, pe care 'l a şi făcut prefect la Vâlcea în timpul mişcării; pe Vasile Móngă, unul din confidentii şi consilierii săi, boer cu mare influinţă în Gorjiu; pe Drăghiceanu Sîrbu, pe Hergot, pe Nicolicescu, şi pe alţi; astfel că, la semnalul dat de Tudor, după mórtea lui Suţu, acestia începură a recruta Pandurii în Gorjiu şi în Mehedinţi, unde acei intimi aveau influinţă. ⁴⁾

Din acésta să invederéđă că Tudor, încă din a sa junie, cugeta la mijlócele d'a scăpa ţera de Greci şi de Ciocoi, prin ajutorul Rusiei, aşteptând numai ocaşiunea favorabilă.

Şi fiind-că asemenea planuri nu pot rămănea cu totul secrete, Tudor fu în multe rânduri denunţat la Caragea ca tulburator, şi scăpă numai prin isteţimea sa. Dumnezeuul Romănilor îl conserva negreşit pentru scopul cel sânt al eliberării acestui popor martir.

¹⁾ După încredinţarea D. Ión Brezoianu, care a fost mulţi ani profesore în Mehedinţi, şi în intimitate cu bătrânul Gărdărenu.

După D. Hergot, Tudor ascundea arme şi în pădurile din plaiul Cloşianî, în timpul cât a stat vataf de plaiu acolo. Acésta ni se pare mai probabil.

²⁾ Părintele D. Al. Creţiescu, fost Ministru de Culte, şi Preşedinte de Secţiune la Cassaţiune.

³⁾ După încredinţarea lui Niculcea Bălănescu şi Dumitraşcu Ploscar din Petriţa, plasa Motru de sus, distr. Mehedinţi, bătrânî dela 70 anî în sus.

⁴⁾ După încredinţarea D. Hergot dela Tarniţa, şi a D. Stoenescu dela Baia de aramă. Veđi şi Cioranul, Dirzeanu etc.

Astfelu, la 1818, Vodă Caragea trimise la Cerneți un Buluc-bașa domnesc cu trei Arnăuți, ca să ridice pe Tudor. El chiamă pe Protopopul Ioniță deputatul, confesorul și intimul său, ca să-i citescă rugăciunea pentru învingerea inamicilor; apoi îi încredință cheia casei, după cum făcea tot d'auna când părăsia pentru mai mult timp căminul său.

În ziua plecării, Tudor își puse uniforma de Parucie rusă, încinse sabia ce i se offerise de Ruși pentru bravurile sale în resbelul Turco-Rusă de la 1806—1812, și se puse în căruciorul de poștie, allături cu Buluc-bașa.

Peste două săptămâni, Tudor se înturna singur la Cerneți, spuind intimilor săi că au fost niște pări nedrepte din partea vrăjmașilor săi; mai mult nu voi a se esplica. ¹⁾

Bătrânul Grigorie Mungescu, fiul lui Vasile Móngă, asigură că tot în timpul lui Caragea, Tudor ar fi făcut parte dintr'ua conspirație a unor boieri patrioți (nemulțumiți); Caragea ordonă a pune mâna pe Tudor, ca de la ellu să afle pe capii conspirațiunii; Tudor prinse de veste și se ascunse într'ua butie, în casa boierului Filipescu; astfel numai putu scăpa de ochii spionilor, până s'a liniștit lucrul; apoi, dobândind răvaș de drum de la Spătărie, prin mijlocirea acellui boer, cu nume și cu portu schimbat, trecu peste Olt, adăpostindu-se la Vasile Móngă. ²⁾

Se vede că într'ua asemenea împrejurare aflându-se, Tudor hotără a părăsi țera pentru mai mulți ani, făcându-și și diată. ³⁾ Nenorocire că diata e fără dată; trebuie ănsă să fie făcută nu mult înaintea Revoluțiunii, pentru cuvântul că averea de care dispune Tudor în diată nu s'a mai adăugat după aceea.

Intr'ua zi, pe când Tudor se afla la via sa de la Cer-

¹⁾ După relația D. C. Hristescu din Severin, bătrân ca de 75 de ani, și care a trăit în Cerneți pe când Tudor viețuia acolo.

²⁾ Nu cumva bătrânii confundă acesta împrejurare cu aceea a Cavazului turc, și cu cea descrisă de Dirzenu?

³⁾ Vezi Nota No. VI.

neți, servitorii sei își permisera a maltrata p'un marchitan Evreu, care umbla cu marfă prin sate; Tudor îi dojeni aspru, observându-le că și Evreul e făptura lui Dumnezeu, și nu trebuie batjocorit; și le ordonă strașnic a nu mai cuteța altă dată să batjocorescă pe verii-cine ar intra în curtea sa, că vor fi aspru pedepsiți. ¹⁾

Tudor, înainte de Revoluțiune, ca și în timpul mișcării, avea servitori fideli cari 'i găteau singuri bucatele, și care 'l însoțeau căllare ori unde se ducea.

Pe când viețuia la Cerneți, Tudor avea pe un Marian ca servitor fidel, în care avea totă încrederea, și care 'l însoția căllare și armat în tot locul. ²⁾

— Dar D-tă, ce știi să'mi spuie despre Tudor? întrebaiu pe un bătrân bogasieru din Cerneți, în ziua de 12 Aprilie, (1872) când am vizitat Cerneți.

— Sciū atăta, D-le, că Tudor 'mi a omorât un câine, la care țineam mult.

— Ia povestește'mi acéstă împrejurare.

— Intr'una din zile, Tudor trecea căllare pe lângă prăvălia mea, însoțit de Marian, ca să se ducă la boerul Gărdăreanu; câinele meu mușcă calul lui Tudor de picior; Tudor opri calul și'mi aruncă uă căutătură cruntă; apoi își urmă drumul, fără a țice nimic.

A doua zi câinele mușcă iar calul lui Tudor; atunci Tudor se întorse către Marian, și 'i țise:

— Omorâ'li!

Marian scóse pistolul de la cobur, și impușcă câinele.

Pela 1809, paíspredece Sêrbi spioni, ce treceau regulat Dunărea nóptea, ca să spionese pe Ruși, și ca să hoțiască, fură prinși de Tudor; ell tăie șapte inși cu mâna sa. Nimeni nu cuteța a se ruga de dênsul pentru iertarea lor, cunoscând firea lui cea selbatică; dar un Stefan Columbeanu, ce era față la acea tragică scenă, și care era om allu lui Dumitru Bibescu, pe care Tudor îl res-

¹⁾ După relația d. C. Hristescu, din Severin.

²⁾ Dojmul C. Hristescu, din Severin.

pecta, își puse viața în pericol; și luând pe Tudor în brațe, pe la spate, îl împiedică a continua acea măcelărie. „Iartă-i boerule, țisse Columbeanu tremurând; iartă-i, pentru sufletul repositărilor părinți ai D-le.“

Lui Tudor îi plesni buza de necaț, și-i curse din ea mult sânge. Aceasta îl liniști óre cum; ordonă însă a bate cumplit pe cei lați șépte Sěrbi ce remăsesseră vii. Tocmai după trei țille, Tudor țisse Columbeanului, aruncându-i uă căutătură cruntă: „De nu erai om allu Bibescului, te făceam trei bucăți.“

Pe Columbėnu îl apucă frigurile, nu atât de cuvintele lui Tudor, cât de căutătura lui cea grozavă. ¹⁾

În timpul mișcării, acest Stefan Columbeanu trimise la Tudor pe preotul Gg. din Negreni, ca să-i dea un bilet de drum (tescherea, cum se țicea p'atunci) spre a fi nesupărat de Panduri și de Arnăuți; Tudor 'i dete un bilet, în care scria: „de familia Columbenilor nimeni să nu se atingă, că sunt frații mei; și cine va îndrăsnii a le aduce vr'uă supărare, cu capul va plăti nesupunerea lui.“ ²⁾

Despre Dumitrache Bibescu (părintele prințului Știrbei) se țice că, înainte de 1806, fiind arestat de Turci, părit ca seraschier al Rușilor de către Brăiloiu și Hagi-Enuși, Tudor îi propusse să'l scape dela arest; dar Bibescu 'i respunse: „Mai bine să piară un om, de cât Craiova să fie arsă și robită de Turci.“ Ellu fu dus de Turci la Silistra.

Constantin Ipsilanti, viind domn în țerră a doua óră, mijloci la Pașa iertarea lui, Ipsilanti fiind cumnat cu Bibescu; și'l făcu și ispravnic la Craiova. ³⁾

Cruțimile lui Tudor contra Turcilor și a unor Sěrbi ca cei ucciși de dînsul, atrase asupra-i mare ură din partea Turcilor,

¹⁾ După relația lui Dumitrache Columbeanu, vėrú cu Tudor, de care am menționat la începutul acestei biografii.

²⁾ Totu după incredințarea Columbeanului.

³⁾ D. Ion Ionescu, în opera sa *agricultura în Mehedinți*, la pag. 665, asigură că la biserica dela schitul Topolnița se afla la 1821 un pomelnic al familiei Bibescului, Ispravnic atunci la Mehedinți, scris de mâna lui Tudor.

carii în mai multe rânduri îl încungiurară în culla dela via sa din dealul Cerneților.

În muntele Curilla, ce domină acelle dealuri, Tudor avu mai multe loviri serioase cu Turcii; se ved și ađi urme de întăriri (meteređuri) în acea localitate.

Intr'una din acelle loviri, Tudor fu înconjurat de Turci de tóte părțile, și scăpă ca prin minune. ¹⁾

În asemenea grele împregiurări, sau când era silit a se ascunde de persecuția Domnilor, Tudor afla adăpost în Monastirea Tismana, unde avea amici devotați pe unii din părinții dela această M-re, cari'l ascundeau cu mare îngrijire; când însă persecutorii seî îi luaü urma, el fugea din Tismana, și trecea muntele despre răsărit, acoperit ca și ađi cu păduri stufóse; și se ascundea la un țeran credincios, anume Pau Kirițescu, din cătunul Topeștii, distanță d'ua jumătate oră dela Tismana.

Tudor se plimba atunci pe gânduri, mănăcând puțin și iute, și vorbind și mai puțin.

Intr'o ăi Tudor sosi la credinciosul seü Chirițescu fórte tulburat; și fără măcar a da ăioa bună, începu să se plimbe prin bătătură, cu mâinile la spate, în care ținea un struț ²⁾ încărcat; ellü ofta mereü, din adănculinimei.

— Ce ai, boerule? îl întrébă Kirițescu.

După un cart d'oră de gândire și oftare, primblându-se neconținut, Tudor 'i respunse in fine:

— Trăi-voiü óre să scap țerra de leprele streine?

În deșert stărui Kirițescu de Tudor a se esplica; Tudor nu mai scósse nici un cuvânt până a doua ăi, când se furișă din casă, și se înfundă în pădure; Kirițescu atunci îl urmă de departe, și'l vedü scăldându-se; dar o! minune! Dela capul pieptului, pe sub mână stângă, până la spate, Tudor avea ua pată roșie, de lățimea și forma unei săbii: era póte un semn din naștere!

Kirițescu se destăinuî societii salle, care bănuî că ar

¹⁾ După incredințarea D. Stretcu, proprietar diu Severin

²⁾ Pușcă scurtă, în formă de carabină.

fi uă lovitură de sabie turcască; dar bărbatu-său o făcu să înțellgă c'asemenea lovitură 'i ar fi fost mortală, și că nu putea fi de cât un semn ceresc că Tudor o să ajungă om mare.

„Ceea ce s'a și adevărit!“ observă oftând fiul lui Pau Chirițescu, care'mia narat această particularitate curiosă. ¹⁾

Ca vetaf de plaiu, Tudor a lăsat suvenire nesterse în Cloșianî și în Cerneți.

P'atunci reședința vetașiei plaiului Cloșianî era comuna cu acest nume.

În comuna Cloșianî Tudor avea casă, móră, uă sfóră de moșie și consângenî. ²⁾

La Cloșianî, în calitate de vetaf de plaiu, Tudor medita, în liniștea singurătății, la emanciparea Românilor, pradă a Grecilor ș'a Turcilor.

Acî Tudor urmeadă să se fi consultat cu confidenți ca Gârbea, ca Crețescu, ca Orleanu, asupra mijlócelor de sal-

¹⁾ După încredințarea preotului de mir de la M-rea Tismana, anume Constantin Chirițescu, bătrân ca de 62 de anî; ell a aflat acestea chiar din gura tatălui său; și ca copill de dece anî atunci, a fost tare impresionat și de fisionomia și de caracterul lui Tudor.

²⁾ Casa lui Tudor era pe locul unde este ađî primăria, și care fu arsă după învingerea Revoluțiunii.

Móra este la câte-va sute de pași departe de casă, spre miază-đi. Se cunóște încă urma zidului făcut de Tudor, din dreptul casei până la móră, pe marginea gârlicei ce învârtește móra, spre a o feri de inundațiile riului Motru, ce curge la uă sută de pași pe sub piatra Callului, spre răsărit. Lângă móră este uă salcie care se đice c'ar fi fost sădită din ordinul lui Tudor, la facerea morei.

În stâncă numită a Callului, se vede semnul unei uși și al unor ferestre: aci Tudor cugeta a face uă bisericuță în piatră, ca cea de la schitul Nămăești, districtul Muscell.

Se cunóște și locul varniței unde Tudor strânsesă varul necesar pentru facerea acestei bisericeuțe.

Mișcarea de la 1821 n'a dat pas lui Tudor a'și realiza piósa sa dorință.

În fine, spre Nord, este uă peșteră cu stalactite minunate, unde a fost ascuns butoiul cu tóte hartiile lui Tudor, private și publice, despre care am vorbit în prefață.

În fine, la biserica din Cloșianî există penticostarul unde se află pomelnicul reprodus la Nota No. IV.

Am aflat la Cloșianî la 17/29 Aprilie, 1872, uă femeie bătrână, ca de 80 de anî, anume Stanca a lui Nicolae Tivig, vară a doua a lui Tudor despre mamă, p'all căria bărbat l'a scutit Tudor de bir, pe când era vetaf de plaiu.

vare a fraților lui de sub jugul Grecului ș'al Ciocoiului; d'aci trebuie să fi recrutat Tudor brațe și inimă care avea să-l ajute în realizarea planului său salvatoriu.

La Cloșani și la Baia d'aramă trăesc încă bătrâni septagenari, cari au cunoscut pe Tudor, cum și săteni cari au aflat de la alți bătrâni ce'l servisseră multe trăsură caracteristice despre viața și conduita sa, ca om public și privat.

Ion Talaman, ce a murit în etate de 85 de ani, și Ion Iosan, ca de 110 ani, săteni din Cloșani, s'au bucurat de încrederea lui Tudor. Intr'ua și Talaman îi disse:

— Boerule, să mă ierți, să te întreb ceva. De ce nu te însori? Să te statornicești aici la noi; să te avem în totă viața vetaf de plaiu; căci ești iubit de toți, ca boer drept și cu frica lui Dumnezeu; ne-ai scăpa de Ciocoi cari ne-ar prăda.

Tudor, după multe minute de gândire, respunse oftând:

— E! Talamane! Eu nu sunt făcut nici pentru avere, nici pentru muiere; sunt făcut pentru alt-ceva. ¹⁾

Altă dată, Tudor se întorcea de la București, însoțit de Gârbea și de Radu Miu, confidenții săi. Noptea poposiră în câmp, lângă uă claie de fân; priponiră caii allături, și le detteră fenu din acea claie. Peste nopte, pe când Tudor cu amicii săi dormia, se pomeni Gârbea cu cine-va că'l ia de pěr, și începe a'l tărnu, prohodindu'l: „că cu a cui voie caii lor mănâncă fenu lui.“ Era însuși proprietarul clăii de fên.

Gârbea se luptă, dar săteanul era mai țepên; Gârbea era de desupt, și priimea mereu grele lovituri. Radu Miu sări să'l scape; dar Gârbea scosse pistolul de la brâu și'l descarcă în adversarul său, care cădu mort. Apoi, încălicară și plecară.

— Bine am făcut, boerule? întrebă Gârbea pe Tudor.

¹⁾ După încredințarea D. Ioniță Hăldan, din Tarnița, căruia i a spus aceasta însuși Talaman.

— N'ai făcut bine, fiind-că era un frate d'ai noștri.

— Dar trântellele melle, boerule?

— Trântea pentru trântea. Dar ce s'a făcut nu se desface. ¹⁾

Tudor a lăsat în Mehedinți suvenire neșterse ca impiegat și ca hotarnic; numai când nu putea să împace pe împricinați, atunci îi judeca, sau îi trimetea la Ispravnic. ²⁾

Tudor făcea și pe hotarnicul, cum dovedește uă însemnare de mâna lui Tudor, fără dată, despre trăsșurile moșiei Colibașilor, cu sumă de stânjeni, și pe care o posedăm noi, dată de D. Gr. Miculescu; cum și hotărnicia moșnenilor Cloșani, ce o posedă D. Gg. Popescu (care posedă și móra lui Tudor) din Cloșani; asemenea și hotărnicia Băii de aramă, din 1820 Maiu 30, partea lui Manole Gugiü ș'a unor vecini. ³⁾

Atât Tudor, cum și bătrânul Miculescu (tata D. Grig. Miculescu) amândoi se bucurau de cea mai bună opinie în Mehedinți și Gorjiü, ca hotarnici onești și drepți. Adesea ori erau luați ca arbitrii de părțile în litigiü, cari dideaü înscris că se mulțumesc pe hotărarea D-lor, ca să scape de judecată.

Pe lângă acésta, Tudor făcea și comerçiü, atât cu marfă din Austria, cum și cu vite ce le ducea spre vânzare în Transilvania și în Ungaria. ⁴⁾

¹⁾ D. Hildan.

²⁾ Dovadă un bilet autograf al lui Tudor, din 1810 Aprilie 30, către vechilul seü de plaiü, cu următorea cuprindere:

Logofete Radule (Miu)

„Pricina de judecată ce are cel ce'ți aduce rēvașiul pentru moșie, să te si-lești, pentru voea mea, a o cerceta sau împăca; iar de nu, pe tóte părțile, cu scurt soroc, să'i sorocēști la Ispravnic. — Și sânt al D-le gata, Theodor.

Acest bilet il posedăm noi, dat de D. Grig. Miculescu din Severin.

Veđi și Nota No. CXIV.

³⁾ Copie după dānsa posedă D. Manole Milcu, ce'i dice și Stoenscu, din Baea de aramă, și din care am copiat uă parte spre a se vedea redacția lui Tudor, ca hotarnic; în acésta hotărnicie Tudor suserie cu numele întreg „Tudor Vladimirescu, Sluger“.

⁴⁾ După încredințarea mai multor bătrāni.

Astfel ne putem explica averea de care menționădi diata lui Tudor, cum și epistola lui Spiru Milea din 1838.

Turcii 'iattacău adesea vasele cu marfă, și le luaū cu sila. ¹⁾

Ce s'a făcut averea lui Tudor? Nepotul său nu posedă nimic dintr'ênsa.

Proprietățile salle din Cerneți le posedă D. Gărdăreanu, printr'un act de cumpărătoré dela 1838; elle au fost vëndute pentru datorie către Stat. ²⁾

Móra și partea sa de moșie din Cloșeani le posedă D. Gg. Popescu și moșnenii Cloșani, prin usurpare, credem noi; cea-laltă avere urmésă s'o posedă actualii proprietari tot prin asemenea mijlôce.

Prescripția fiind trecută, nepoții lui Tudor n'o mai pot reclama.

Pe lângă alte calități, Tudor era și temător de Dumnezeu; și fiind că pe atunci cellū mai mare act de pietate creștină era facere de biserici, Tudor zidi cu spesele salle biserica din comuna Prêsna, districtul Mehedintți, dotând'o la 1808 cu trei decii stâneni de moșie,

¹⁾ Uă Dómnă din Severin, ca de 50 de ani, (D-na Nasta a lui Gg. Iordache) posedă patru farfurii din marfa lui Tudor, adusă din Austria într'ua șaică, pe care Turcii, în dreptul insulei Adacale, a luat'o cu sila, vëndând apoi acea marfă în profitul lor, după cum ne-a incredințat D. Gr. Miculescu.

Intre hărțile D. Ion Vladimirescu, nepotul lui Tudor, figurează ș'ua epistolă a unui Dumitrache K.... cu data 1835 Martie 3, prin care se constată judecata pentru pagubele încercate de Tudor în timpul lui Regep Pașa.

²⁾ Casa lui Tudor din Cerneți, cam în formă de culă, s'a dărâmat de proprietarul său, ca pe acellū loc să se ridice uă statué lui Tudor. S'a luat 45 galb. din vëndarea materialului. După cum afirmă unii, s'a dărâmat cu speranță că se vor găsi bani îngropați în zidurile casei. Cei 45 galb., sub primarul V. Strâmbeanu, s'au alocat în budgetul primăriei din Cerneți; iar prin suscrieri s'au strâns numaī 180 galbeni. Statua fu tocmită 500 galbeni. Sperăm că, prin inițiativa D. Miculescu, se va realiza frumoșa idee d'a se ridica statua lui Tudor în Severin, după cum se crede.

Intre hărțile ce posedă D. Ion Vladimirescu, din Vladimir, figurează ș'ua petiție a mamei salle, Bălașa, soția Vistierului Papa Vladimirescu, cu data din 1824 Iunie 5, către Dimitrie Raletii, Caimacam al Craiovei. Bălașa se plânge că un Medelnicer C. Măldărescu ar fi pretins dela ea 2114, lei, ce'i ar fi datorând bărbatul ei, când ea n'avea de cât uă curelușă de moșie și doué rânduri de vie cu otaștină; iar acei 2114, lei privește pe Tudor, fiind datorie către Stat, de când era vetaf de plaiū. — Tudor afirmă însă în diata lui că nu este dator la nimeni nimic.

cumpărați într'adins pentru acest sfârșit. ¹⁾ La acea biserică se află și portretul lui Tudor, desemnat pe scândură de zugravul bisericeii. P'acel portret este scris: „Biv-vel Sluger Theodor, comandir.“

La 1818, aflăm pe Tudor și pe veriul lui Merișesci în proces cu Clucerul Nicolae G....., (patronul său din junie) pentru uă sfóră de moșie. Clucerul Stefan Niculescu fu însărcinat cu cercetarea pricinei la fața locului; căci G..... era atunci ispravnic în Gorjiu, unde se află proprietatea în litigiu ²⁾.

Tudor a avut mai multe procese ³⁾; de aceea ellu venea adesea în București pentru acelle procese neterminabile cu G....., și venea însoțit de plăiași; ellu ședea aci luni întregi pentru înfățișarea la instanțele superioare ⁴⁾.

În fine Tudor pierdu procesul cu G..... chiar la Divanul Domnesc. Coborând scara supărat, el amenință pe boeri cu degetul, ȓicând:

¹⁾ Veȓi Nota No. V.

²⁾ Anaforaoa Departamentului dreptăȓii, din anul 1718, Maiu 16, în conȓica No. 89 a Arhivei, pag. 482.

³⁾ D. Tocilescu, în discursul său pentru Tudor Vladimirescu, publicat în *Columna traiana* dela 21 Iuniu 1871, susține că Tudor ar mai fi avut uă judicată, tot la Divanul Domnesc, pentru plata întreținerii Pandurilor în timgul resbelului turco-russu de șese ani, de și acele cheltueli privea pe Vodă.—Cantu, în vol. XVIII pag. 476, din Istoria sa, susține că Tudor s'a sculat, nu pentru a libera țera de Greci, ci pentru a sili Guvernul a'l despăgubi d'uă sumă de banii ce'i datora Fiscul.

Cu tótă silința ce'mi am dat, mi a fost imposibil a afla în Archiva Statului vre un act relativ la asemenea procesu.

⁴⁾ Un sătenu, ca de 70 de ani, anume Vilciu Arvatul, locuitor în suburbia Serbilor, din Tărgoviște, imi ȓicea la 10 Iunie 1872: „Sub Vodă Șutu, cu puțin înainte de Zaveră, aflându-mă eu cu oile spre pășunare la Băneasa, p'atunci moșie a boerului Nicolae Văcărescu (cocoșeatu) a venit Tudor cu 13 catane, toȓi călări, și s'a tocmit cu mine a pasce caii lor la Băneasa; și a lăsat jumătate din catane pentru paȓa cailor, iar jumătate îi ținea Tudor în București; și l'am ospătat eu cu lapte și brăndă, făcendu'i sorămea azimă caldă în țest. Au șeȓut caii la pășune două luni și mai bine, avend Tudor judecată în București; și pierȓnd el judicata, s'a dus să se plăngă la Vodă Șutu; și a fost dat în brănci pe scara domnescă; și s'a beteȓit, bietu Tudor! Și l'a adus pe mâini catanele la Băneasa; iar Tudor s'a jurat atunci că va veni de hac și Grecilor și Ciocoilor. Iar când a venit Tudor în scaun, 'și a adus aminte și de mine, și a trimis uă catană de m'a chemat la Cotroceni, și m'a indemnat să mă fac volintiru că i a ajutat Dumnezeu d'a pus sub picioru pe viȓmașii lui și ai țerei.“

„Pe unde pun ađi cocónele vóstre panglicele, vor pune într'o ęi Oltenii mei curelele opincilor! ¹⁾

Asemenea amenințări Tudor le repeta de câte-orí 'i venea bine.

La ęi ăntăiú de Ianuariú 1819, aflăndu-se Tudor la masa Episcopului Ilarion, a ęis: „d'oiú trái, voiú face 12 perechi de opinci din pielea a 12 boeri divaniți.“ ²⁾

La 19 Septemb. 1819, aflăm pe Tudor iarăși vătaf de plaiú la Țoșiani, și făcând parte dintr'ua comisiune însărcinată cu cercetarea strămutării hotarelor de către Austriaci ³⁾, după vechiul lor obiceiú ⁴⁾. Cercetarea era provocată de reclama moștenilor Podeni către Vodă Șuțu; ei se plângéú că Nemții le-aú cotropit moșia. In acea comisiune figura și Iordache Otetelișeanu, ca inginer-hotarnic, rânduit de Caimacamul Craiovei dupe ordinul Domnitorului, în care se ęicea „a se numi om destoinic; iar cercetarea se se facă în taină, fără a simți Nemții ⁵⁾).

Această cercetare se făcu prin stăruința lui Tudor; uă probă mai mult despre simțiméntul său de justiție și de atașament către sătení ⁶⁾.

Ca vătaf de plaiú, Tudor avu ocasiune a se recomanda țeranilor din plaiul Țoșiani ca impiegat integru, căști-gând asfeliú afectia și stima lor. De aceea Oltenii, carii

1). După încredințarea monahului Bogoslovu, dela M-rea Tismana, bătrán ca de 80 de ani, care atestă că l'a auđit cu urechile sale pe Tudor ęicând acele cuvinte; iar Bogoslovul se afla atunci fecior in casa Mitropolitului Lupu, și s'a dus se assiste și ellú la acel proces.

2). După încredințarea venerabilului Arhiereú Iónichie Evantias, (fost vicar al Mitropoliei, și ađi superior al Monastirii Cămpu-lung) care se afla presinte la masa când Tudor a pronunțat aceste cuvinte memorabile.

3). Despre hotarele țerei p'atunci, veđi Tunusli, pag. 92—98;

4). Veđi Nota No. VII

5). Veđi Memoriul Otetelișanului, la Nota No. XXXV.

6). Intre hărțile aflate la D. Ión Vladimirescu, nepotul lui Tudor, am dat și peste uă epistolă a lui Pavel Macedonschi către Pavel Vladimirescu, cu data din 2 Aprilie 1820, relativă la această cestiune. Pe coperta acelei epistole e scris de mână lui Tudor următoarele rânduri:

„Pavele, negreșit se'mí trimiți copiele după jalba și scrisórea către Vernicul pentru călcarea munților Podenilor. Eatú și adeverinta; se mi se trimiță iscălită, și cu pecetie, precum ve legatí.“

sufferisseră îndoit, și dela Greci și dela Turci, alergară cu grămada la apelul lui Tudor, dându-i numirea de *Domnă*, care în gura poporului era sinonim cu liberator.

Pe d'altă parte, bravurile sale în reșbelul russo-turcu îl făcură cunoscut Boerilor și Grecilor, cari credeau, fiecare din punctul său de vedere, a se servi de dânsul ca d'un instrument în rescôla ce Russia prepara de mult în umbră: Boierii, cu scop d'a sfărâma jugul Grecilor; și Grecii, cu speranța d'a sfărâma jugul Turcilor. Tudor, cum vom vedea la locul său, profită de această ocasiune providențială, atât de dorită și mult așteptată de dânsul, spre a realiza visul său de aur, la care cugeta din cea mai fragedă etate. El dejucă planurile ambițioșilor și inamicilor, dând mișcării un caracter curat național, lucrând în favoarea emancipării Românilor de sub tutela fatală a Grecilor din Fanar, cari un secol întreg s'au silit, prin toate mijlocele, a desnaționalisa România, pe care o și numia noua Eladă, sau ficia Greciei.

La 1821, erau două partide în țeră: partida națională și partida fanariotică, care ambele se rețimau pe Russia.

În capul partidei naționale era Gr. Băleanu și Episcopul Ilarion, cari inițiaseră în secretul revoluției pe boierii patrioți; între acestia figura Filipescu (Vulpe), Sc. Grădiștenu, N. Văcărescu (Cocoșeatu), Câmpineanu, Mihăiță Filipescu, Gr. Filipescu, Stefan Bălăceanu, cum și Mitropolitul Dionisie Lupu. Toți aceștia lucrau pe subt ascuns în favoarea emancipării țerii de sub jugul Grecilor. Bălenu, Ilarion și alți câțiva arătară lui Tudor pe față scopul lor, încurajindu-l a ridică pandurimea de peste Olt, când semnalul se va da ¹⁾.

¹⁾ După însăși declarația lui Tudor, cum afirmă Vasile Môngă în nota ce mi s'a procurat repos. Scarlat Rosetti.

D. Caloianu, profesore din Craiova, asigură (ca și alți de peste Olt) că Boierii patrioți ar fi încurageat pe Tudor chiar cu înscris pentru ridicarea Pandurilor; și că acea scrisore a lor ar fi posedato D. Kitzu, din Craiova, deputatul.

D. Maior Buriștenu, (nepotul aceluia despre care se vorbesce în diata lui Tudor) asigură că părintele său a posedat jurământul înscris făcut la M-rea Tismana între Tudor și Boierii patrioți, cum și uă petiție a lui Tudor către cabinetul Russiei, (cu a căria trimitere era însărcinat părintele maiorului Buriștenu) pentru liberarea unchiului acellui Petre Buriștenu, ce era arrestat; dar a-celle hărții, din preună ce altele, s'au repus, din nenorocire.

Casa lui Ilarion era deschisă lui Tudor de câte ori venea pela București pentru procesele sale ș'ale bieților săteni, amerințați în proprietățile lor de Nemți sau de vecinii lor, proprietari infiuinți; astfel Ilarion deveni mentorul lui Tudor, cum vom vedea în biografia acelluia.

Capul partidei fanariotice era C. Samurcașiu, un Grec plin de finețe, și cu influință. Ilarion recomandă pe Tudor acestui fanariot ¹⁾, care era cheia Eforii grecești din țera Românească. Prin Samurcaș, Tudor fu pus în contact cu Căpitan Iordache Olimpianul, capul gardei domnești, compusă de Arnăuți.

Complotul pentru mórtea lui Șuțu se urzi în casa Băleanului; Vodă Șuțu, avînd știință despre revoluția, iscodea pe autorii ei, spre a'i denunța Porții. ²⁾

Boerii patrioți, ce'și dedesseră mânia cu boerii eteriști, (de jucându-se unii pe alții) fiind toți compromiși, jurară mórtea lui Șuțu.

La acest jurămănt, fiind față și Căpitan Iordache, acesta fu însărcinat cu uciderea lui Vodă Șuțu la trecerea sa din palat la Divan ³⁾; Olimpie însă nu cutează a'l assassina, de și avea pistolul încărcat pentru acest sfârșit. Ellă mărturisi francamente conjurațiilor că, la vederea lui Șuțu, 'i cădu mâna după pistol; și în loc să descarce pistolul în Șuțu, ellu 'i făcu mașinalmente onorile obicinuite. ⁴⁾

¹⁾ Eliade, Conservatorul No. 1, pag. 63.

Ilie Fotino, op. cit. pag. 5.

Filimon, op. cit. Vol. I pag. 110.

²⁾ Ilie Fotino, pag. 2 și 3.

³⁾ Palatul domnesc, după arderea la 1812 a palatului din Déllu Spirii, era în casa lui Banu Ghica, tata D-nei Trubețcoi. Acastă casă, din preună cu curtea, incepa dela casa Slătineanu până în casa lui Tache Ghica, (ađi dela casa D. Marinovic, în fația Săririndarului, până la ospelul Hugues); iar în dos se întindea până în strada Academiei, unde e Biserica Sântul Nicolae. Divanul era în casa Slătineanu, și comunica cu Palatul printr'un coridor lung de scânduri și învilit; iar ferestrele respundeau în curtea domnească.

La perdeaoa domnească pădea șeful gardiei domnești (numit p'atunci Baș Buluc-Bașa); iar șeful Cavalerii ușore se numia Kirk-Sărdar.

⁴⁾ D. Major Papazoglu.

Nereușind cu acest mijloc, Eteriștii însărcinară pe Doctorul Depalte, Caimacamul Craiovei, a'î învenina fântăneaoa ¹⁾, din care i se și causă mórtea.

Căpitan Iordache inițią pe Tudor, din partea Grecilor, în secretul Eteriei; însă numai pe jumătate ²⁾. Tudor făcu jurământ în biserica sf. Sava, față cu Căpitan Farmachi ³⁾, că va înlesni cu Pandurii săi trecerea lui Ipsilanti peste Dunăre, unde are a fi teatrul resbelului, cum se decisese la Ismail.

Aceasta convenea lui Tudor; prin urmare, a putut jura; de și planul Eteriei era formarea unui stat grecesc, compus din tóte provinciile creștine de sub sceptrul Sultanelui. ⁴⁾

Tudor dar, credéu Greci, avea a servi de instrument passivú Grecilor. Din norocire, bunul său simț, iubirea sa de patrie, și consiliile Episcopului Ilarion, îl făcură a dejuca planurile Grecilor, după ce se încredință că Rușii nu vin în ajutorul lui Ipsilanti.

În minutul când Tudor putu spera în ajutorul Rusiei, salvarea patrii s'elle deveni pentru ellú uă realitate; începă dar a se prepara serios pentru lupta supremă.

¹⁾ Laurençon. op. cit. pag. 60—64. — Unii istorici însă susțin că pe Șuțu l'ar fi înveninat doctorul Cristari. Astfel, Ilie Fotino, în opera citată (lucrată mai mult după notițele istoricului Dionisie Fotino, unchiul său, mort la Iuliú 1821 cum arăt în prefață) dice la pag. 3 și 4 „că doctorul Mihail Cristari a otrăvit fântăneaoa lui Șuțu, care, vădându-se în pericol, a chemat pe Depalte dela Craiova, ca medic al casei, în care avea încredere; Depalte a declarat către amicii săi intimi că târziu l'a chemat, fiind-că nici un ajutor nu'î mai putea folosi.“ — Mai mulți bărbați serioși, care trăesc, (în etate dela 60—70 de ani) sunt de părerea lui Laurençon, care a fost martur ocular al evenimentelor dela 1821.

²⁾ Gervinus — *Insurrection et regeneration dela Grèce* (tradusă din germana de Müssen și Leon Sqouta) Paris — 1863. Vol. I pag. 180 și 181.

³⁾ D. P. Poenaru — *Veđi și Memoriul lui Kiriak Popescu*, publicat în *Ro mănul* pe 1862, No. 299.

⁴⁾ Ubicini — *Principautés danubiennes* (l'Univers) pag. 112.

Prin confidenții săi, Crețescu, Gârbea, Miu și alții, ellu începu a recruta în secret luptători pentru cauza sacră, dintre fii munților, Plăiași și Vânători.

Tudor petrecu în Bucureșci mai întregă tomna anului 1820, însărcinând cu pașa caselor séle din Cerneți pe părintele D. Ioniță Milcu sau Stoenescu, din Baea de aramă, după încredințarea acestuia; când trecu peste Olt ca să rescóle poporul, Tudor trimise de știre Milcului să se întórcă la Baea de aramă, ne mai putând fi sigur în Cerneți.

In fine, cu puține zile înainte morții lui Șutu, Tudor espedie din Bucureșci pe I. Drăgulici, ¹⁾ cu scrisóre către Gârbea, ca să fie gata; căci peste câte-va zile vine acolo pentru *treaba știută*.

Scriitorii francesi, de și induși în eróre de scriitorii greci, numesc pe Tudor „un fel de Mazzaniello român, „de și fără instrucțiune; dar spiritul său natural și caracterul său tenace, inlocuia cunostințele ce'i lipsiatu; ²⁾

„Fără trădarea dela Goleșci, acest nuou Mazzaniello, „mai norocit de cât cell napolitan, ar fi domnit în Principate, după tóte probabilitățile.“ ³⁾

Ne rămâne a descrie fisionomia, caracterul, și portul lui Tudor.

Tudor era bărbat serios și gânditor; om drept și energic; activ și sever; uneori crud și chiar resbunător, ⁴⁾. Scurt la vorbă și bogat la minte, dicea Dumitru Cățel (Bresniceanu) din Cerneți, un bătrân ca de 80 de ani, unul din Căpitani de Panduri ai lui Tudor. Nicu odată nu'l a văduț nimeni rîdând; numai odată se dice că'l a văduț zîmbind, doi confidenți ai săi, Gârbea și Miu.

¹⁾ Care trăește, locuitor în comuna Cernovoșani, și în etate ca d'ua sută ani.

²⁾ Pouqueville — Histoire dela regeneration dela Grèce, Paris 1824 pag. 315.

³⁾ Nouvelles observations sur la Walachie, par F. G. L. — (Laurençon) Paris. 1822 — pag. 11—114.

⁴⁾ Veđi Cioranul, pag. 80, 81, și 81'

Statura lui Tudor era de mijloc; era om legat, cum se şice, şi d'ua constituţie robustă; culórea părului ş'a mustăţelor era galben-castaniü; iar părul era dat pe spate, în formă de chică scurtă, lăsând a i se vedea ceafa rassă; fruntea lată şi încreţită; sprâncene grósse şi cam lăsate pe ochi; ochii căprii, cu uă căutătură cruntă, ce însuffla respect şi frică; faţa smeadă, cam prelungă şi cam uscătivă; nasul drept şi potrivit; gura bine făcută; mustaţa grósă şi tunsă, lăsată pe buze: bărbia cam rotundă; şi un negü pe umărul stâng al obrazului. ¹⁾

Portul lui Tudor, în timpul Revoluţiei, era:

In cap, căciulă dreaptă şi înaltă, de hărşie neagră ²⁾ şi cu fundul de postav alb. ³⁾

Peste cămaşă purta pieptar cu şireturi negre.

Pe d'asupra pieptarului, dulamă încopciată, de culóre negru-verde, şi lungă până jos de genuchi.

Pe d'asupra dulamei, cepchen până la brău (un fel de scurteică, cu seü fără blană).

Gambele accoperite cu poturi strimţi, cu copci şi găitane.

In picióre, cisme lungi la drum, şi în oraş cu inimeï.

Uă sabie turcească atârna după gât, cu găitane gróse.

La drum purta pistóle la coborul callului.

Iarna purta pe d'asupra vestmintelor uă tătarcă. ⁴⁾

Astfel îl descrie, şi în privinţa portului, D-nu Petrarhe Poenaru, care, ca sub-secretar în cancelaria lui Tudor, în

¹⁾ D. P. Poenaru, Grigore Mongescu, fraţi Golumbeni din Vladimir, şi alţii din Gorjiu şi Mehedinţi, astfel descriu pe Tudor, în privinţa fisionomieï.

²⁾ In formă de uleiü saü stup, numită *gilepească* seü *cazacie*, cum o vedem în portretu-bust al lui Tudor, editat de D-nu Major Papaoglu, de şi ceva mai scurtă.

³⁾ Culórea albă o purta pe atunci la căciulă numai Domniï şi membrii familieï domneşci; culórea roşie o purtau Veliïi boeri şi Halea (boeri în funcţie); iar culórea verde, boeri Mađili seü Paiaoa (cei retraşi din funcţie).

⁴⁾ Un fel de bundă, lungă şi imblănită, strânsă la spate, cu guleru scurt şi ridicat, avënd puţină blană pe la capul mânicilor şi prin prejur; era cusută cu găitan de mătase (roşiu negru şi albastru), implătitü cu fir; mănecile, lungi şi strimte; şi un găitan gros atârna la spate, în formă de unghiü, avënd in vârf doi ciucuri de mătase.

curs de două luni cât acesta a guvernat țera, ședând la Cotroceni, a putut să-l observe d'apropo și cu atențiune, în cât să i se întipărească adânc în memorie și fisionomia și portul lui Tudor.

Pentru pașa sa, Tudor luase următoarele măsuri:

Bucatele i le gătea Preda Pandurul, în care avea deplină încredere. ¹⁾

Inființase uă gardă personală, de vr'uă 50 de Panduri, devotați și bravi, sub comanda unui căpitan Sârb de încredere, anume Chiriac Popescu. La unu semn dat, acei gardianii eșeau ca din pământ, și esecutaū ordinele salle.

Ea se numia *garda ucciderii*. Afară de Tudor și cățiva intimi, nimeni în oștirea sa nu bănuia existența ei. ²⁾

Tudor avu geniul său cellū bun și geniul său cellū rău: geniul bun fu episcopul Ilarion, care 'i însemnă linia de conduită, și care redactă mai tóte actele sélle publice. ³⁾

Geniul său rău fu Udriski, secretarul consului austriac, care a jucat în drama dela 1821 rolul de Mephistofeles.

Prin capiū Bulgarilor din oștirea sa (Macedonski și Prodan) Ipsilanti spionă mai târđiū mișcările lui Tudor; prin ei revoltă ellū pe Căpitanii de Panduri, cu cari Tudor fu prea aspru. Prin trădare, ca Cuza Vodă la 11 Februarie 1866, Tudor putu fi luat la Golești de Căpitan Iordache din mijlocul oștirii sélle, și trimis la Târgoviște, unde fu asasinat în secret, cum vom arăta pe larg la locul său.

---

¹⁾ După notele răposatului Nicolae Ipătescu.

²⁾ Cioranul, pag. 42. — În ceea ce privește *costumul roșiu* allū aceluī căpitan, cum țice Cioranul, nu se póte admite; căci altfel nu'și ajungea scopulū pentru care era inființată d'a remănea incognito.

Kiriak Popescu, în Memoriul său, nu arată rolul ce a jucat ellū în oștirea lui Tudor; însă Cioranul, și N. Popescu [din Mușetești, distr. Argeșiu] afirmă că Kiriak era șeful gardei de pață și de uccidere.

³⁾ Vaillant țice, în vol. III din *Istoria Romăniei*, că și consulul frances Zalic l'ar fi ajutat pe Tudor cu consiiele sélle.

FAMILIA IPSILANTI.

Familia Ipsilanti a început a juca un rol politic pe scena României pe la finele secolului trecut.

Alexandru Ipsilanti, moșul șefului insurecțiunii grecesci dela 1821, fusesse în două-rânduri Domn în Romania (1773—1782, și 1797—1798). ¹⁾

Administrația înțeleptă a acestui Domn lăssasse suvenire plăcute în Romania. Istoricul Bălcescu ȃice că ellu fu unul din Domnii fanarioți căruia Români sunt datorî recunoștința pentru îmbunătățirile ce a făcut, reorganisând la 1775 vechile remășițe din armata română. ²⁾

După 1798 ellu trăia retras la Constantinopole, unde era respectat de toți, fiind consultat de Turci în multe cesțiuni delicate. In timpul domniei sêlle, avussesse de secretar pe celebrul Rhiga, care era în înțelegere cu Bernadotte, ambassadorul Franciei la Vienna. ³⁾

După căderea Veneției, Rhiga se dusse la Triest ca să se înțellgă cu Bonaparte în persónă, în privința liberării Greciei; fiind prins cu tôte hârțiile sêlle de poliția austriacă, Rhiga fu trimis la Belgrad.

Ipsilanti offeri lui Kehaia Bey 150 miș franci, prin agen-

¹⁾ Despre administrația lui Alex. Ipsilanti, veđi *istoria lui Tunusli*, tradussă de d. Sion, pag. 167.

²⁾ Puterea armată, de Bălcescu, pag. 66.

³⁾ Leake — *Recherches sur la Grèce*, 1814; pag. 84.

tul său din Constantinople, pentru rescumpărarea lui Rhiga; dar nici aurul, nici intervenirea în favoarea lui Rhiga, din partea lui Pasvant-Oglu și Ali-Pașa, nu'l scăpară de la moarte. Pașa din Belgrad îl omorî cu alți cinci asociați ai săi (1798). Murind, Rhiga scrisse:

„Am aruncat sămânța; compatrioții mei vor cullege la timp fructele libertății.“¹⁾

Un Domn ca Alexandru Ipsilanti, care avea de secretar pe Rhiga, și de Ministru pe Ienăchiță Văcărescu, urma să aibă sentimente nobile și aspirațiuni frumoase.

Fiul său Constantin întrecea pe toți orientaliți după atunci prin cultura și istețimea sa, după opinia diplomaților contemporani.

Visul său de aur, ca și al tată său, era liberarea Greciei prin ajutorul unei oștiri dintre supușii imperiului turc, în care Grecii să figurese ca avan-gardă; însă punctul său de reșimă era Russia.

La 1797 aflăm pe C. Ipsilanti dragoman al Porții; el încuragiă atunci pe Turcia în politica sa ostilă contra Franței.

În urma triplei alianțe dintre Prussia, Russia și Anglia, veni pe tapet cestiunea insulelor ionice (1794); C. Ipsilanti fu aproape a reuși să pună pe Grecii din cele șapte insule sub supremația imediată a Turciei; dar Russia înțeluse gândul său, și reușind a le pune sub protecția Rusiei, mijloci la Pórtă depărtarea lui din dragomanat, esilându'l óre-cum pe tronul Moldaviei (1799—1801).

Peste pușin, România fu bântuită de revoltă Sîrbilor ș'a lui Pasvant-Oglu; Boerii îl cerură la Pórtă de Domn (4 Octombrie 1802) în urma promisiunii ce ellu le dette că va reorganisa oștirea națională.

După ce asigură liniștea în România despre năvălirile rebellului Pașa, printr'un tratat de pace încheiat cu Pasvant-Oglu, ellu începu a se ocupa cu organizarea oștirii ro-

¹⁾ Gervinus. Op. cit. vol. I pag: 87 și 88.

mânesci, cu care credea că va realiza într'ua și visul său de aur; pentru acest sfârșit, interveni la Pórtă, și pe lângă Prussia și Russia, a consimți la formarea unei miliții naționale, sub cuvânt d'a înăbuși tulburările din Rumelia și a feri Principatele de anarhia Pașilor rebeli; invită tot d'odată în secret pe Russia a ocupa cele două Principate; el spera că numai astfel Pórtă ar da consimțământul său la formarea oștirii naționale.

Russia însă, înțelegând gândul său, se oppuse; și'l legănă cu promisiuni până să pótă profita de prima ocaziune spre a se servi de Ipsilanti ca d'un instrument pentru planurile sélle de cutropire.

În revolta Sîrbilor, C. Ipsilanti 'i ajută pe sub mână cu arme și provisiuni, tot cu scopul d'a decide pe Pórtă a'i accorda voea d'a înființa uă oștire românescă, și cu speranța în ajutorul Sîrbilor, în casu d'ua resculare eventuală a Grecilor contra Turcilor.

Pórtă, simțind necredința lui Ipsilanti, hotări să'l omóre. La acesta contribui mult Sebastiani (1806), reprezentantul lui Napoleon lângă I. Pórtă. C. Ipsilanti prinse de veste și fugi în Russia, asilul tuturor rebelilor contra Porții; tatăl său însă, bătrânul Alex. Ipsilanti, în e-tate atunci ca de 80 de ani, plăti cu viața sa necredința fiului său către Sultanul.

C. Ipsilanti reuși în fine a face pe Russia să declare resbellu Porții, propuindu'i unirea Principatelor sub domnia sa, și un corp de oștire rusescă în România pentru a ține în frâu pe Turci. Budberg modifică planul lui Ipsilanti; și atunci acesta se încredința de perfidia Cabinetului dela Sant-Petersburg, care lucra numai pentru propriul său interes; plecă dar din Russia fórte supărat și fără congediu.

Cu declararea resbelului, boerii din Moldova il alleseră Domnă; dar Russia se oppuse.

La 1806, C. Ipsilanti figura în oștirea rusescă, ca comandant al unui corp de 20 mii Ruși; și se bātu vite-

jesce contra Turcilor, contribuind mult la rescóla Sîrbilor; ellü reuşisse a rescula şi pe Greci, când fără veste se încheiă pacea dela Tilsit (1807), prin care Grecii fură abandonatî iarăşi în voea sórtei.

Din minutul acella, Ipsilanti fu pus sub privigherea poliţiei rusesci; astfel orî-ce înţellegere din parte'î cu Sîrbii, Grecii şi Români, fu paralisată.

Desgustat cu totul de Russia, C. Ipsilanti se retrase la Kiev, unde şi muri la 1816, lăsând cincî copii, între cari Alesandru, capul mişcării grecesci în Principate la 1821.

La mórtea sa, ellü đisise copiilor sei:

„Nu uitaţi că Grecii, ca să pótă deveni liberi, nu trebuie să se rađime de cât pe forţele lor proprii.“

La întrevederea lui Napoleon I cu Alesandru I, după pacea dela Tilsit, cellu d'ântêiu đicea despre C. Ipsilanti: „Cunoscü proiectele sêlle. Ellü ne înşală pe amânduoî, şi lucréză numai pentru himerile sêlle.“ ¹⁾

Bălcescu îi împută că nu s'a ținut de promissiunea dată Boerilor, ce l'aü alles. Domn numai în vederea înfiinţării oştirii naţionale. ²⁾ Am văđut că nu voinça, ci putinţa 'î a lipsit d'aşi realisa promissiunea: cabinetul russü s'a oppus la acéstă cu denadinsul.

Venim la Alesandru C. Ipsilanti. Acesta este născut la 1783 în Fanar, după unii ³⁾, iar după alţii la 1788 ⁴⁾, şi după alţii la 1792 ⁵⁾; ellü moştenisse dela tatăl său ideile sêlle despre liberarea Greciei. Priimi uă educaţiune îngrijită în Academia militară din Petersburg; la 1809 intră ca offiçier în garda împêrătéscă de cavallerie; în resbelul franco-russ înaintă la rang de major, pentru uă bravură ce făcu în oraşul Polock; iar la 27 August 1813

¹⁾ Gervinus, op. cit. pag. 80—83.

²⁾ Puterea armată, pag. 70.

³⁾ Baritz, Gazeta Transilvaniei, pe 1871, pagina 126.

⁴⁾ *Memoire sur la Grèce* par Raybaud, pag. 189.

⁵⁾ Gervinus, operă citată, pag. 84.

în bătălia dela Dresda, ¹⁾, unde pierdu brațul drept ²⁾, fu înălțat la rangul de colonel și adjutant allu împăratului Alexandru; în fine, la 1817, ajunse general-major și comandante allu unei brigade de Hussari.

Acesta este Alexandru Ipsilanti către care Csanto se adressă la 1819 spre a priimi ca să jöce rolul de generalissim al Eteriei; Csanto trimisese la Ipsilanti pe I. Manu vërul seü; dér Ipsilanti refusă la început. Famillia sa reclamasse dela Pörtă averile s'elle, secuestrate în urma morții moșului seü, revendicând încă și uă sumă de mai multe milliöne cu titlu de compensațiune. Russia sprijinea pretențiile s'elle; și Ipsilanti spera că cel puçin averea părintescă i se va restitui, ³⁾

Priimind uă asemenea sarcină, Ipsilanti făcea un act de neinteresare și de devotament; dar uita consiliile tată seü, d'a nu se reșima pe Russia, care urma să 'i inspire neîncredere, precum inspirasse și tată seü la finele vieței s'elle.

Ipsilanti priimi în fine sarcina, după ce se încredință că în Eterie figuraü chiar agenți consulari d'ai Russei, ⁴⁾; ceea ce'l asigură și mai mult despre concursul Czarului în acea mișcare.

Astfel, la 12 Aprilie 1820, Csanto îl denumi, fără știrea collegillor seü, *general inspector al Eteriei*, cu titlu de '*Evegyetizog'*.

I dette tóte conturile, hîrțile și corespondința Eteriei, trimițënd collegilor seü procesul verbal încheiat cu această ocasiune. ⁵⁾

După opt zile, Ipsilanti invită la masă pe Capodistria,

¹⁾ Alții dic că la Culm; de essemplu, Pouqueville, *Histoire dela regeneration dela Grèce*, pag: 367.

²⁾ Intr'ună zi, Czarul, complimentându'l pentru această bravură, i disse:

— De ai fi stat în Turcia, nu ți s'ar fi întemplat această nenorocire.

— Sire, respunse Ipsilanti, la Turci cineva nu pierde mâna, pierde capul; și intr'un mod rușinos. — Op. citat, pag: 189.

³⁾ Gervinus. op. cit. vol. I pag: 165.

⁴⁾ Baritz. op. cit pag: 126.

⁵⁾ Gervinus. op. cit. vol. I pag: 166—167.

care'l încuragiă în hotărîrea sa, încredințendu'l că, după prima lovire ce va da Turcilor, Russia se va vedea silită a ajuta pe Greci. Ipsilanti voi a vorbi și Czarului; dar Capodistria se oppusse, ȳicînd ca să'i dea lui un memoriu, pentru ca să'l presinte ellu Czarului; și responsul ilu va avea peste opt ȳille; dar peste opt ȳille Capodistria i declară că n'a avut curagiu a citi Czarului acellu memoriu; și că crede că Russia nu e dispusă a declara resbel Turciei, căci s'ar pune în conflict cu Anglia; și ilu consiliă a nu demissiona din armata russă, spre a nu slăbi effectul moral allu întreprinderii s'elle. ¹⁾

Ipsilanti, sub pretest d'a cere un congediu illimitat, se dusse a sonda singur pe Czarul, pe care'l întâlni în grădina imperială dela Czarskoë-Sello.

— Ce faci aci? Ai aerul trist! illu întrebă monarhul în limba francesă.

Ipsilanti, arătându'i uă frunȳă ce ținea în mână, pôte cu scop, recită aceste versuri:

Pauvre feuille dessechée,

De ta tige détachée,

Où vas-tu?

— De cine sunt aceste versuri? întrebă Czarul,

— D'un frances, Sire; dar se pot applica la toȳi Grecii nenorociȳi, cari retăcesc de seculi prin lume, murind de parte de căminul lor, pe pămîntu strein!

— Tot esaltat! Nu viseȳi de cât patria!

„Ei bine! Veȳi avea într'uă ȳi uă patrie. Nu voiu muri mulțumit dacă nu voiu face ceva pentru bieȳii mei Greci. N'aștept de cât un semn ceresc; illu voiu descoperi eu, sau mi'l vor arăta Grecii. Dar mai înteu cată să fie demni de fericirea la care aspiră. Trebuie să pot ȳice Europei: „Vedeȳi? Ei cer libertatea, și....“

¹⁾ Gervinus, op. cit. pag. 167.

Dovadă că Capodistria l'a încuragiat în acea întreprindere, este că Philimon, în opera citată [vol. I pag. 129.] afirmă că la 1834 Viaro, fratele lui Capodistria, a rugat pe Philimon a menagea pe fratele sêu în istoria sa.

— Ei o cer, Sire. Interpret fidel allü dorințelor lor, cuțed a le depune la piciórele M. V.

— Trebuie să mă gândesc. Uă ghiulea asvârlită pe Dunăre, ar pune tótă Europa în foc.

— A! dacă uă privire a M. V. ar cădea peste țerra mea! çisse Ipsilanti lăcrămând.

Atunci Alexandru mișcat, lăsă să'î scape aceste cuvinte:

„Ridică-se Grecii în patria lor, (qu'une levée de boucliers se montre en Grèce), și Cazacii mei vor alerga în ajutorul lor.“ ¹⁾

¹⁾ Extract dintr'ă epistolă justificativă a lui Al. Ipsilanti către Czarul Nicolae, din 14 Ian. 1828, cu șapte dille inaintea morții sêlle, reprodusă de Ales. Suțu în *istoria revoluțiunii grecesci* pag. 36—38.

Ipsilanti termină acea epistolă astfel: „acesta e adevêrul, pe care nu'l pót desnatura omul când să află față cu mórtea.“

Veți și Philimon, op. cit. tom. II. pag. 224.

EPISCOPUL ILARION.

Episcopul Ilarion, bulgaro-grec de origină, ¹⁾ s'a născut la 1777. Educația 'și a făcut-o în casa Mitropolitului Dositheï (1793—1810), care 'lă făcu și arhi-diacon. La 1808 fu hirotonit preot și arhimandrit de către ecsarhul Gavril, când se numi și egumen la Monastirea Déllu, unde șeđu egumen până la 1820.

La 1820, Ilarion fu alles episcop de Argeș ²⁾; și în mișcarea dela 1821, jucă rolul de consiliar intim al lui Tudor.

Pe la 16 Mai, acelaș an, Ilarion trecu cu boerii în Transilvania, unde șeđu până la 1828.

Ilarion cunoscea bine limba slavă, ellenă, francesă și germană; și înțelegea limba latină, turcăscă și italiană. Era singurul orator bissericesc p'acelle timpurii. Unul din elevii săi a fost reposatul Episcop de Buzeu, părintele Dionissie Traianopolu, care a fost arhidiacon al lui Ilarion; asemenea și arhiereul Evantias a fost diacon al său.

La 1823, viind în scaunul domniei Grigorie Vodă Ghica, Ilarion fu invitat a se înturna în țerră, spre a occupa

¹⁾ Tată-seu era bulgaru din Silistra, care mai târziu veni în Bucuresci, și se făcu băcanu; insurându-se cu uă Grécă din Ianina, născu între alți copii și pe Ilarion, care pe nume mirenescu se dicea Ilie. — După incredințarea D. N. Poppescu dela Mușetești, dist. Argeșu, care l'a servitu dece ani, ca grămăticu și fecioru în casă.

²⁾ Veđi actulă de allegere, condica No. 99 din Arhiva Statulu, pag. 32.

scaunul episcopal, ce văduvia de trei anî; Ilarion refusă, temându-se negreșit de crușimea Turcilor, ca unul ce luasse parte activă în revoluțiune, după instalarea lui Tudor la Cotroceni.

Mórtea lui Sawa era încă prospătă, și acea mórte justifica proverbul român:

„Nu te încrede Turcului.“

Proverb ce datésă dela contactul Românilor cu Turcii, și care devenisse uă acsiomă, prin călcarea tratatelor de Turci, prin omorîrea lui Brancovénu, a lui Mavrogheni și alții, și prin întroducerea regimului fanariotic.

Ilarion trimisse din esil lui Grigorie Vodă Ghica uă epistolă în care 'l consilia a fi la înălțimea missiunii sélle, și 'l felicita pentru urcarea s'a pe tronul lui Mihaî.

Acea epistolă probésă gradul său de cultură, și simțimintele sélle de justiție și de patrie. ¹⁾

La 1828, Ilarion intră în țerră d'odată cu Rușii, protectorii săi. Trecusseră opt anî dela mórtea lui Sawa, și Turcii nu se mai gândeaū la Ilarion, care sfida acum necredința Turcului la adapostul baionetelor russesci.

Tot la 1828, ellū își reluă scaunul, în urma morții Episcopului Grigorie (1823—1828); și păstori turma sa 16 anî, murind la 7 Ianuarie 1845, în etate de 67 anî. ²⁾

„Ellū fu pentru Tudor, đice Eliade, ceea ce este uă „Musă pentru poeți. După felul Musei, rëssună și córdele; după principiile *amesticate* a le lui Ilarion, se desvoltă și Tudor, d'uă parte coeterist cu Grecii, de alta „Român și pandur în tótă puterea cuvântului; și când „veni timpul acțiunii, învinse natura sa de Român.“ ³⁾

Un Frances erudit ce visită Bucurescii în timpul domniei lui Alexandru Ghica, fu întreat de vornicul Michail Ghica, (Ministru de interne).

¹⁾ Veși Nota No. VIII.

²⁾ Episcopulū reposatū de Buzeu 'i a făcutū orația funebră, după care posedămū copie.

³⁾ Conservatorulū pe 1856, pag. 63.

— Cum ți s'a părut Episcopul Ilarion?

— Uă *biblioteca resturnată*, respunse spirituelul frances, (une bibliothèque renversée).⁴

În bibliotheca lui Ilarion figuraū toți scriitorii, sacri și profani, din diferite epoce și de diferite culori. Libra-
rul Valbaum era însărcinat a'î trimite *tôte cărțile* ce pri-
mea din streinătate, *fără deosebire*. I plăcea mult lectura.
În casă, în Adunarea națională, în călători, ziua și nop-
tea, în tot locul, îl vedea cineva cu cartea în mână.

Ca cellu mai învățat d'între Arhieriei dup'atunci, Ilarion era însărcinat adesea cu facere de discursuri pe la șille împărătești, și mai alles cu orațiuni funebre.

Ilarion îndeplinea adesea sarcina Mitropolitului Neofit, care era tot sufferind, cum și a Mitropolitului Grigorie.

Cu ocasiunea primei șille a anului 1843, urmând a felicita, după obicei, capul Bisericii pe capul Statului, Ilarion fu însărcinat de Mitropolit cu redactarea și citirea discursului către Domn din partea Clerului.

Discursurile de felul acesta urmaū să fie vădute mai ântêiu de Ministrii respectivi, spre a se censura, s'a se putea tot d'odată prepara respunsul Domnitorului la acelle discursuri; și fiind-că Ministrii de sub regimul regulamentelor nu erau așa *procopsiți* ca Ministrii de sub regimul constituțional, sarcina lor o îndeplineau în genere subalternii, sau alții mai competenți de cât dênșii.

Ministrul Cultelor dela 1843, însărcină pe D. Petrache Poenaru, directorul Scólelor pe atunci, cu controlarea discursurilor priivitoare la Cler și la instrucțiunea publică, și cu redactarea discursului ce avea să pronunțe Logofătul bisericesc cu ocasiunea anului nou.

D. Poenaru, cerând Episcopului Ilarion discursul său din partea Mitropolitului, Ilarion îl trimisese însoțit de următorul billet, care caracterisă pe acest Arhiereu, cu spirit glumeču și ironic.

Domnule Clucer!

Eü, cu tóte viđitele de viř și morři într'aceste đille, dar cum am putut, am gătít pentru đioa viitóre sorcova-vesela (povestea bătrână a copiilor în đioa de anul nou); și după fągăduială, v'o alătur ca să o vedeți; și îndreptată să'mi o ínapoiati; ca, după plăcere, s'o cânt cu foc, la vreme și la loc, fiind sănătate. ¹⁾

Al D-Vóstră

gata spre slujbă

Ilarion Argeșiu.

Dekembrie 29, an. 1843.

Un alt discurs al lui Ilarion, pronunțiat la Mitropolie în đioa de 21 Mai, în presința Domnitorului Alexandru Ghica, ș'a Consolilor, a făcut mare șgomot. Ilarion, pe care natura, cultura, pozițiunea sa socială, iar mai alles sprijinul ce afla în cabinetul russ, îl făcea índependinte și curagios, Ilarion spunea în biserică, în auđul Domnitorului, că toți dregătorii comit abusuri ce compromit tronul, abusuri ce merită a fi pedepsite, în interesul tronului și allü țerrei; și ellü, ca cap all Bisericii, credea de datorie a face cunoscut acelle abusuri capului Statului, chiar în templul lui Dumneđu, allü căruia fiü prea iubit s'a sacrificat pentru adevăr și dreptate ²⁾.

Prea puține din discursurile sélle s'au conservat, fiindcă Ilarion nu păstra coppii după dênsele ³⁾.

Vom relata câte-va trăsuri caracteristice alle acestui arhierü originalü.

Când mergea la Adunare, obicinuia adesea a đice feciorului, dându'i haina sa spre păstrare:

¹⁾ Acestü biletü autografü ni s'a comunicatü de D. P. Poenaru, și se aflä în posesiunea nóstră; am respectatü punctuațiunea și ortografia autorului.

²⁾ După íncredintarea D-lui George Íonidü, fostü professore de limba ellenä în collegiulü Sántului Sava.

³⁾ idem — D. Ioničä Popescu dela Badulesci, dist. Damboviča, care a servit

— Ține-o bine, să nu 'ți o ia Logofétul (bisericesc). ¹⁾

Când trecea cu trăsura pe lângă Curtea judecătorească, Ilarion striga cuciuului:

— Mână, mă, iute; c'aici e codru Vlăsiei ²⁾.

Intr'ua ți în Adunare se discuta chestiunea separațiunii metoșelor de mănăstiri, propunându-se a avea și metoșele egumenii lor.

Ilarion, care era d'această părere, dicea colegilor sei:

"Αφίε τῶς καὶ αφίες μὲ τῶς μετοχές-τες ³⁾.

În altă ți, tot în Adunare întrebuițând boerul lancu Rosseti cuvântul *prosperitatea* țerei, boerul Pană Costescu întrebă pe Episcopul Ilarion, ce ședea allături cu dânsul:

— Ce spune ălla cu *prospera* țerei?

— Dice că s'a îpuțit țerra, și că trebuie să o împrapatăm, i răspunde Ilarion cu serioșitate ⁴⁾.

Cu ocasiunea unei mari serbători, poporanii din Curtea de Argeșu se mirău vedând că nu se cântă *docsologhia* ⁵⁾; un notabil se apropie de scaunul episcopal, do-

pe Ilarion dela 1832 pînă la mórtea sa, ne a asigurată că strinsese discursurile selle, pe care Ilarion le arunca, și le-a posedat pînă la 1847, când s'au ars d'odată cu locuința sa.

Possedăm dela Ilarion două discursuri funebre, tipărite, unul pronunțat la mórtea Brâncoveanului [30 Aprilie 1832] și altul la mórtea Mitropolitului Grigorie [Iunie 24, — 1834]. Possedăm și discursul pronunțat totu de Ilarion cu ocaziunea bine-cuvântării steagurilor oștirii românești, și publicat în *Curierul Românesc* din acel an, pag. 304—305.

Possedăm încă două rugăciuni manuscrise, ce se atribute tot lui Ilarion, din care una, cu data din 1834, începe astfel:

„Mâncă-vor săracii și se voru sătura; iar Ciocoi voru flământii, batăi Dumneđu!“; rugăciune ce o cânta favoritul său Pavelu, fratele D. I. Popescu de la Badulesci, în anulul Boerilor.

Cea d'a doua rugăciune, cu data din 1844, e contra Boerilor și a Mitropolitului Neofitu, pe cari'i dă prin târbăcélă.

În privința manuscriptelor selle, nu s'a gășit nimic. Uă corespondință a lui Ilarion cu cabinetul rusesc, și chiar cu Nicolae Pavlovici, s'a ars de Mitropolitul Neofitu, după stăruința Arhierului Samuil, locoșitorul lui Ilarion, după mórtea acestuia. D. N. Popescu, dela Mușetesci, a stat față la arderea acellor hărții, după cum însuși m'a asigurată.

¹⁾ D. P. Poenaru.

²⁾ D. Constandinescu, professore de theologie la seminarul centralu.

³⁾ D. Gg. Ioanid, fost profesor de limba ellenă.

⁴⁾ D. P. Poenaru.

⁵⁾ Mărire intru cei de sus lui Dumneđu!

rind a afla dela Ilarion cauza acestei călcări flagrante a tipicului; Episcopul i respunse serios:

— Noi obicinuiam s'o cântăm la urmă.

Serviciul divin se termină, și docsologhia nu se cântă. Mare mirare din partea evlavioșilor, cari fură invitați în salonul episcopal.

După cafea și dulcēcă, Ilarion ordonă să viie Pavel, favoritul seū.

— Cântă, Pavele, docsologhia, i ordonă serios Ilarion.

Evlavioșii se scólă toți în picioare, își îndreptesă ochii către răsărit, unde erau sântele icóne, și se prepară a asculta cu religiositate frumósa cântare. Peste așteptarea lor, audú pe Pavel cântând:

Batã'i, Dómne, pe Cioco'i,

Cum ne bat și ei pe noi,

Mugur, mugurellú.....

Nu scim cum se va fi scusat originalul Prelat d'acéstă farsă ce jucă oilor sélle cuvintătóre; căci nu ne-a spus cellú ce ne-a relatat faptul ¹⁾; ceea ce putem afirma este că volteristul Vlădică, cum-lú numiau inamicii se'i, nu prea ținea compt de critică.

Ilarion iubea mult pe Muscali, și se silea a le dovedi acésta la orí-ce ocađiune; dar și Muscalii illú iubiau nu mai puçin, și 'i accordau orí-ce cerere posibilă. Dacă Ilarion n'a reușit a se face Mitropolit, în trei rânduri, când cu allegerea lui Dionissie, Grigorie și Neofit, cauza este că n'a voit a da bani la Boerii allegători; iar la 1822, Rușii n'avéu influinçă, și apoi Ilarion se afla atunci la Brașiov; dar nici Grigorie Vodă Ghica, ce era serios și evlavios, nu ar fi consimțit la acésta, chiar de s'ar fi aflat în țerră Ilarion, și cu tótă procopséla lui.

Când a visitat Chiseleff catedrala dela Curtea de Argeș, Ilarion l'a întâmpinat cu onoruri domnesci, pronunțând chiar un discurs în limba francesă, în care esagera

¹⁾ D. G.g. Ioanid, exprofessore de limba ellenă.

forța Rusiei, exprimând recunoștința Românilor pentru că'i a scăpat de iataganul turcesc. ¹⁾

Discursul său avu efectul dorit. Boerul Iordake G....., esilat de Kisseleff la Episcopia de Argeșiu, pentru plastografie, fu grațiat prin mijlocirea lui Ilarion. ²⁾

În basa protecțiunii rusesci, își permitea Ilarion multe sarcasme contra boerilor, de câte ori 'i venea bine; dar și Boerii, la rândul lor, își resbunau, tratându'l de *buffon* și de *volterist*, și nu'l u allesseră, de câte ori fu allegere de Mitropolit.

Alesandru Vodă Ghica se încercă prin Cameră a încassa averile Mănăstirilor pământene; dar află mare opoziție din partea Episcopilor, mai alles din partea lui Kesarie al Busului și din partea lui Ilarion Argeșul.

Ilarion respunse Logofetului bisericesc, trimis de Ghica a'l sonda în privința acésta:

— Nu sunt nici smintit, nici copil, nici risipitor, ca să mă puneți subț epitropie; eu pot dovedi că am întrebuințat banii mănăstiresci în folosul casei.⁴

Boerul Mihalescu, logofetul bisericesc, raportă lui Vodă Ghica respunsul lui Ilarion.

— Nu'ți am spus eu, țisse Ghica, că n'o scoți la calle cu Ilarion?

— Nu Ilarion, ci Kesarie, observă Mihalescu, a isbutit în Adunare a face să rămâie veniturile iar pe mâna lor, cât vor trăi acești Episcopi. ³⁾

— Ce gîndea el (Mihalescu), țisse Ilarion confidentului său (d. N. Popescu, care ne-a relatat faptul) că o să mă facă *lefegiū*? Credea că nu mă pricep ce se'i respundū!⁴

¹⁾ D. N. Popescu dela Mușetești. Acesta ne spunea încă că într'ua ții, cu un ton profetic, Ilarion îl assigura că peste puțin Rușii vor prânți în Ungaria; iar Dacia, Serbia, Montenegro, etc, vor fi uă Crăie sub un Muscal. Omenii luminați prevăd viitorul cu 100 anî înainte, țicea Ilarion. Cine va trăi p'atunci, va vedea și se va încredința.

²⁾ D. N. Popescu dela Mușetesți.

³⁾ D. Gg. Ioanid, ex-professore de limba ellena.

Cu toate acestea, într'altă împrejurare, Ilarion fu umilit, și n'avu curagiū a respunde, cu totă prezența sa de spirit.

După trecerea sa în Brașiovū cu Boierii liberați de Tudor dela Belvedere (unde stătură închisi două luni aprópe) Ilarion se dusse, însoțit de Boieri, a da uă vizită fostului Mitropolit Dositheī, (patronul seū), care se trăsese în Brașov după ce pierduse scaunul arhipăstoral.

Cum îl vădu, Dositheī îl luă în respăr, față cu Boierii; neputēnd înfrunta p'acestia, Dositheī înfruntă pe fostul seū *ciracū*.

„Ce cauți aici? Aici e locul teū? sau în țerră? Ai sculat norodul contra tirranilor lui, și apoi îl lași pe mâna păgânului! In loc să imitesi pe Patriarhul martir, și pe membrii Sinodului din Constantinopole, cari aū murit pentru religie și libertate, tu dosesci în țerră streină, ca uă *putană*..... Aferim! Nu'ți e rușine!“

Ilarion nu respunse nici un cuvēt, fiind că respecta pe patronul seū, pentru multe cuvinte ¹⁾; dar plecă îndată infuriat.

Sosind la locuința sa, el își vărsă focul necađului în inima confidentului seū (d. N. Popescu, care ne-a relatat faptul). Acesta începu să riđă.

— Riđi, secătură! (*γελὰς, κατορίσκει!*) i observă Ilarion supērat. Dar acum nu mai sunt sluga lui ca să mă înfrunte ast-fel, față cu Boierii.

— Mē iartă, prea Sānte; dar nici uă faptă fără plată! De câte ori și prea Sāntia ta m'ai înfruntat pe mine, față cu Boierii, fără să fiū vinovat.“

Ilarion tăcu; și începu a se primbla prin cameră pe gīndurī; apoi dīsse în fine :

— Ai dreptate!

Cu câte-va dīlle înainte a morții selle, după uă bolire de două luni, în care se topia ca cēra, Ilarion ordonă să i s'adducă sipetul în care păstra zapisele selle de datorii,

¹⁾ Dositheī a lāsāt prin testamentul venitulū unei mari moșii pentru trimittere de junī silitorī în academiile din Europa.

celle mai multe din partea celor scăpătați; după ce le rupse, ordonă să le arunce în foc. Acelle creanțe se puteau urca la vr'o 2000 galb. ¹⁾

Ast-fel era Ilarion, amicul intim al lui Tudor, pe care acella îl cunoștea de când cu resbelul turco-rus (806—812), când Tudor se făcu cunoscut Românilor prin bravurile selle militare contra Turcilor.

Ilarion scria, în limba francesă, petițiunile lui Tudor către Cabinetul rusesc, și mai alles către Stroganoff.

În acelle petițiuni, Tudor se plângea Rușilor contra lui Caragea, că se codesce a'i plăti celle 40 mii lei ce guvernul rusesc pussesse la calle a i se da din Vistierie pentru cheltuelile făcute de Tudor în resbellul dela 1806; căci cu bani s'ei întreținusse ellu câte-va mii de Panduri, cu ajutorul cărora Rușii repurtaseră mai multe victorii contra Turcilor. ²⁾

Când venia în București, Tudor trăgea d'a dreptul la Ilarion ³⁾. Vodă Caragea îl poftia îndată la Curte, prin Bimbașa Taca, în caléscă; și vorbea cu d'ensul multe ore despre alle țerre; iar când îl întreba Caragea: „ce d'ice lumea despre mine?“ Tudor îl lăuda, de interes și de politică, căci avea multe procese. ⁴⁾

Către sfârșitul domniei lui Caragea, Tudor luă curagiu a d'ice Gospodarului:

— Măria ta, am să'ți fac cunoscut ceva, dacă imi dai voie.

— Vorbesce, arhon Sluger; te ascult cu plăcere.

— Dar să nu fie cu supărare Măriei Talle.

— Vorbesce fără témă, arhon Sluger.

¹⁾ După incredințarea D. Ioniță Popescu dela Bădulesci, care afirmă încă că Ilarion depusese la casa Iacovencului uă sumă de peste șese mii galb. pe cari 'i ar fi sfetirisit, după mórtea lui Ilarion, Logofetul bisericesc dup'atunci. Acesta se pöte constata din registrele Vistierei din anul 1845.

²⁾ După incredințarea d. N. Popescu dela Mușeteci.

³⁾ Care ședea în casa părintescă, la stânga pină a nu urca la Mitropolie.

⁴⁾ D. N. Poppescu dela Mușeteci.

— Peste puçin se împlinesc cei șapte ani ai domniei; și pînă a nu pleca, bine ar fi să scapi *opinca* de lude, cu care se fac mari catahrisis; căci tot cei săraci plătesc, iar cei mai cu stare se dau după spate. Te-ar bine-cuvînta norodul! Asemenea, bine ar fi să puî la calle, pînă eșci în scaun, să se facă șoselle prin țerră, pentru înlesnirea căllătorilor ș'a mărfurilor, după cum am vedut prin țerra nemțescă, pe unde amü căllătoritü și eü, de multe ori.

— E! Arhon Sluger! oftă Caragea. Nu'ți cunoscî țerra, de și escî născut și crescut aici. Dar cu cine să le faci astea? Cu Boierii? Dar știi câte măsurî bune am luat la începutul domniei melle; și pe tôte le-aü zădărnicit Boierii. Dacă erau uniți și patrioți, ei ar fi fost Domni, iar n'ar fi venit Grecii domni în aste țerrî.

„Când stai cu ei la sfat, tôte se fac; dar cum esü din sfat, numai găsescî duoi Boierî uniți într'un gând.

„Gândul lor e numai chiverniséla și hoția.....

„In țerra Românescă, arhon Sluger, duoë lucruri nu poți găsi: dreptate, și feciorie.....

„In țerra asta trebuie se te gîndescî numai se faci stare, și se te duci s'o cheltușci în alte țerrî!“.

Tudor rămase pe gînduri. Spuind lui Ilarion impresiunea ce'i a făcut cuvintele lui Caragea, Ilarion i respunse:

— Are cuvînt Caragea! Are mare cuvînt Caragea!..

„Dacă Boierii ar fi ceea ce erau Boierii sub Mihaî Vițelul, în scaunul țerreî ar fi ađi domni Români, nu Greci.“

După uă gîndire de câte-va minute, Tudor, primblîndu-se prin cameră cu mâinile la spate, đisse în fine:

— Trebuie scurtați d'ură palmă, toți câți sînt Boierii divaniți; alt-fel nu scapă țerra de Greci și de Ciocoi.

— Dacă te-or lăsa Mistreți (Ruși), observă Ilarion, rîdînd.

¹⁾ Caragea termină cu un proverb, care conține cuvînte indecente, dar care exprimă fidel ileea sa.

— Până să vie ei, 'i am și scurtat pe sub barbă; și credă că nu le ar părea așa reu nici Muscalilor. ¹⁾

Încă de când Ilarion era simplu arhimandrit, se silia a cultiva spiritul lui Tudor prin narrarea faptelor acelor bărbați din alte țări, cari se sacrificaseră pentru emanciparea patriei lor de sub jugul tiraniei. Tudor simțea mare plăcere ascultând asemenea istorii; și dicea adesea lui Ilarion:

— Ia mai spune, popo, istorii d'allea cari 'mi plac mie. ²⁾

Tot Ilarion trebuie să fi pus pe Tudor în contact cu Lazăr, esplicându'î scopul acestuia prin înființarea scólelor românesce ³⁾, și folósele ce au addus românismului bărbații erudiți de peste Carpați, fie mireni fie clericî, prin operele lor diferite, cari au contribuit a deștepta în inima Românilor simțirântul de patrie și de libertate; Ilarion în fine urmésă să fi esplicat lui Tudor scopul revoluțiunii franceze dela 1789 și al congreselor dela Viena, Laibah, Tropău, etc; în fine, cum dice Eliade, Ilarion a cultivat acea natură brută, dar bine organizată, al căruia spirit era adăpat în filosofia religiunii creștine, ș'al căruia suflet concentra sufferințele seculare alle unui popor întreg. Intr'adevăr, Ilarion a fost capul mișcării dela 1821, iar Tudor brațul aceleii mișcări, atât de fecundă în rezultatele sele.

¹⁾ D. N. Popescu dela Mușetesci. — Ilarion a împiedicat pe Tudor a nu tăia pe boierî, cum hotărâsse acesta cu jurământü, după cum vom arăta pe larg la loculü său.

²⁾ D. P. Poenaru.

³⁾ Veđi Nota No. IX.

CAPITAN IORDACHE.

Căpitan Iordache era la 1821 în etate de la 45 până la 50 de ani. — El era din muntele Olimpului, de unde și numele său de Gheorghe Olimpiianulū; se distinsese în resbelul contra lui Ali-Pașia, și în revoluțiunea Sârbilor de la 1803, luptând pentru independința lor sub vestitul Haiduc Velcu Petrovicī, cum și în resbelul Rușilor contra Turcilor dela 1811, luptând sub generalul Cutusoff, când a și fost decorat cu ordinul Sânta Ana.

Căpitan Iordache era antipatic lui Savva. Acesta avea multă esperiință și judecată sănătossă; nu se putea dără sufferi unul pe altul, pentru deosebirea de caractere și de vederi. Savva nu era de idee a începe lupta fără concursul Russiei, pentru cuvântul că Grecii erau degenerați printr'ua sclavie de seculi; și, lipsiți de tôte, nu puteau ține piept unui imperiū ca Turcia. Căpitan Iordache 'i respundea :

„Grecii nu pot reuși de cât prin ei însiși, și trebuie să profite de orī ce ocasiune spre a se emancipa; căci nu numărul, ci bravura decide adessea de victorie.“ Și aducea de essemplu pe Sulioți. — Din cauza acēsta Iordache bănuia sinceritatea lui Savva; esperiența a justificat pe deplin temerile sēlle.

Iată cum se esplică antipatia, neîncrederea, ura instinc-

tivă a lui Iordache contra lui Savva; acesta la rândul său ura pe Iordache tocmai fiind-că era d'un caracter opus: unul era Vulpe, altul Leu, unul franc și leal, altul ipocrit și tăcut; unul modest și marimimos, altul vanitos și vindicativ. D'aceea mórtea lui Iordache este admirată chiar de inamicii lui; pe când toți disprețuesc conduita lui Savva, care a meritat sórta sa. — Irritabil și entussiasmat, Iordache a contribuit mult, prin curagiul și inițiativa sa, la începerea Revoluțiunii în țerra Românescă, înlesnind lui Tudor mijlócele d'a începe mișcarea. ¹⁾

Savva recunoscua meritele militare alle lui Iordache într'ua epistolă către Ipsilanti, cu data din 9 Ianuar. 1821, dícând despre dânsul „că e mâna dréptă a Eteriei, fiind-că se bucură de reputația unui om prudente și espert în resbel; el este totul în România; și chiar p'*acella d'aci* (Vodă Șuțu) dacă ar vrea, l'ar putea sacrifica.“ ²⁾

Esteriorul lui Iordache era simplu și modest, anunțând mai puțin de cât prețuia în realitate.

Dotat cu bun simț, cu mare curagiu, cu caracter franc, c'un naturel fericit, și c'ua inimă generóssă, singura lui instrucțiune era experiența căpătată pe câmpul luptelor. Ellu ura din instinct pe tirani, și în parte pe împilătorii patriei sale.

După mórtea Haiducului Velcu, spaima Turcilor, sub care Iordache făcu primele încercări militare, și pe care 'l admira cu drept cuvânt, ellu luă de soție pe văduva lui Velcu, mai mult de recunoscință către acesta, de cât de simțire pentru femeea lui. După terminarea resbelului Turcilor cu Sârbii, și al Rușilor cu Turcii, Iordache se stabili în țerra Românescă, așteptând momentul d'a se măsura cu Turcii în lupta pentru independința Greciei. Caragea, prequind calitățile sêlle militare, îl culmă de favoruri, dându-i rangul de Serdar; dér Iordache refusă,

¹⁾ Filimon, op: cit: vol: I, pagina 98.

²⁾ Idem, pagina 260 - 261.

credându-se mai onorat a rămânea simplu căpitan, titlu ce i se părea mai glorios, fiind căpătat cu bravura sa pe câmpul luptelor de independință. ¹⁾

În privința bravurei ș'a patriotismului său, vom vedea, în cursul acestei istorii, că nici unul dintre șefii Eteriei din Principate n'a luptat și n'a murit ca căpitan Iordache, consecințe principiilor ce professa, și verbal și în epistolele sale, reproduse de Philimon, și care respiră cellu mai sincer și înfocat amor de patrie și de libertate. ²⁾

Un scriitor frances îl descrie ast-fel:

„Micu de statură, slab de constituție, d'ua apariință nullă, și c'ua fisionomie ordinară, dar brav soldat, dând multe probe d'ua rarră bravură. ³⁾

Terminăm biografia lui Căpitan Iordache, cu uă trăs-sură ce caracterisă pe acest brav soldat.

Pe când mulți se găteau să fugă din Bucuresci, la apropierea oștirii lui Ipsilanti ș'a lui Tudor, bieții locuitorii spăimântați se adresaū, unii la Sava, alții la Iordache, ca să le înlesnescă carre pentru transportarea familiilor lor peste frontieră.

Căpitan Iordache ordonasse unui arnăut de sub comanda sa a duce un carru cu cai la unul din cunoscuții săi, care voia să fugă. Câți-va arnăuți d'ai lui Sava i smulgū carrul cu forța; și arnăutul lui Iordache raportedă faptul acesta șefului său. Acesta pune mâna pe pistolul de la brău.

— De ce ai lăssat să ia carrul? îl întrébă Iordache furios.

— Căci ei erau dece, și eu unul.

— De ce n'ai murit, luptându-te?

— Mi-ai poruncit? ⁴⁾

¹⁾ Memoriile lui Raybaud, vol. I, pag. 257—288.

²⁾ Filimon. Vol. I pag. 248, 252, 341.

³⁾ Laurençon. op. cit pag. 113—117.

⁴⁾ Comunicat de D-nu C. Aristia, unul din Mavroforii lui Ipsilanti.

Căpitan Iordache ridică mâna după pistol, mulțumit d'asemenea respuns de Spărtanū.

Cu asemenea oșteni, Iordache a luptat în Moldova unul contra uă sută; și a terminat viața sa printr'un act heroic în Monastirea Secu, după cum vom arrăta la locul său.

CAMINARUL SAVA.

Patria lui Sava este insula Patmos. La 1796 el veni în Bucuresci, și înrolându-se între arnăuții *Ogeacului*, înaintă repede.

Subt Alexandru Moruz, adoua domnie (1799—1801), rebellul Pașa Pasvant-Oglu trimise pe Cara Mustafa să prade România mică; Moruz ordonă lui Sava a merge cu 200 arnăuți în ajutorul lui Ibraim Pașa, trimis de Pörtă cu un corp de oștire ca să pedepsescă pe rebellul Pașa. Cara-Mustafa fu allungat peste Dunăre.

Maî târziu, Moruz trimite pe Sava cu 500 arnăuți în ajutorul lui Beligrad-Valesi, însărcinat de Sultanul a attaca cetatea Fetislam, ce era în posesiunea lui Pasvant-Oglu. Sava unesce la Cerneți trupa sa cu óstea lui Beligrad-Valesi; și trecând Dunărea într'ua nópte, atacă fără veste Fetislamul, și'l coprinde.

Sub Mihaî Șuțu, urmașiul lui Moruz (1801—1802), Sava priimesce ordin a merge contra Negodinului, în fruntea unei oștiri de 1500 de Turci și Arnăuți. Sava bloceasă cetatea; Pasvant-Oglu trimite în ajutorul cetății un corp de oștire, pe care Sava îl înfrânge și'l silesc a se retrage. Ceî impresurați sunt siliți a se preda.

Pasvant-Oglu irritat, trimite pe la Calafat în Romania mică pe Manaf-Ibraim și pe Hassan-Sali cu 2500 ostași, ca

să'și resbune contra Românilor de pierderea Negodinelui.

Mihai Șuțu, înlocuit cu Alexandru Șuțu, a doua domnie (1802), trece în Austria; Sawa cu 400 ostași aleși trece în Rumelia, și se pune în serviciul lui Tersenicoglu; apoi, din preună cu Pehlivan-Pașa, bate pe rebellul Manaf-Ibraim, și'l gonesce de la Târnova, precum și pe Ghiaur-Hassan de la Gheni-Pazar.

Alexandru Șuțu (1801), trecând domn în Moldova, chiamă pe Sawa și'l face șeful gardei salle. Sawa curăță Moldova de hoți.

El ocupă acel post și sub Moruz (1802), pe care'l însoți la Constantinopole, după destituirea sa; intră apoi în serviciul lui Chiosse-Ahmet Effendi, Kahaéoa lui Mustafa Bairactar, ce era în luptă cu Ontazoglu de la Vidin. Aci Sawa se luptă vitejesce, și silesce pe rebellul a se retrage; apoi atacă pe Ghiaur-Hassan, ce coprinsesse din nou Gheni-Pazar, și'l constrânge a încheia pace. În lupta acésta, Sawa este rănit, și se opresce la Șumla ca să se vindece de ranele sêlle.

Alexandru Moruz (1806), viind domn a doa óră în Moldova, chiamă pe Sawa și 'i încredințéđă iarăși postul de cap al gardei sêlle; dar resbelul russo-turc silesce pe Moruz a fugi la Constantinopole, unde îl însoțesce și Sawa.

Sawa intră apoi în serviciul lui Mustafa-Bairactar, și remâne la Giurgiu din ordinul acestuia. Mustafa, uccis de Ianiceri, este înlocuit cu Chiossé-Ahmet, care ordonă lui Sawa a coprinde Gabrova, Dranova și alte cetăți bulgare, și a supune și Târnova, ce se resculasse.

Sawa atunci schimbă stăpânul, și pune sabia sa în serviciul Pașilor rebeli, luptând contra Porții. La Târnova elu luptă 48 de ore contra unei orștiri superióre turcesci; apoi fuge nóptea, cu cei mai aleși soldați, și trece la Ruștiuk.

Aci iar schimbă stăpânul; și se luptă sub Boșnac-Aga contra Rușilor ce ataca Giurgiul.

Acastă faptă i atrage grația Sultanului. La Giurgiu, Turcii înving pe Ruși; și Chior-Vizir, spre răsplătire, îmbracă pe Sawa cu caftan, dându-i decorația de aur numită *Celenke*, și făcându-i present un cal dintr'ăi săi, și o pensie pe totă viața; iar Sultanul îl onorează cu rangul de Bimbașa al Ianicerilor.

La Ruștiuk, Rușii îl atacă în două rânduri, și Sawa se luptă cu bravură.

După încheierea păcii, Scarlat Calimah, Domnul Moldovei (1812—1818), îl ia în serviciul său, tot ca capū al gardei domnesci, onorându-l cu rang de Serdar. În curs de șapte ani, Sawa curăță Moldova de hoți, ast-fel că Divanul Moldaviei, spre recunoscință, i acordă împământenirea cea mare, dându-i-se de Calimah și rangul de Căminar.

După abdicarea Domnului Calimah, Sawa îl însoțesce la Constantinopole, de unde vine în Bucuresci, și se retrage în viață privată. Cu banii ce strânsese, își cumpără uă cassă. ¹⁾

Încărcat de onoruri, el petrecea uă viață de Pașă, fiind considerat pentru luxul, vitejiile și liberalitățile s'elle. ²⁾

Sawa avea uă figură plăcută ș'un aer impuitor; dar era fals și ipocrit. Cu toate acestea, bravura sa făcea să i se erte luptele s'elle contra creștinilor. Oșteni de sub comanda lui, bine plătiți și bine echipați, aveau un cult pentru dînsul, în cât el se bucura de totă încrederea lor. ³⁾

În Domnia lui Alecu Vodă Șuțu, Sawa era comandantul cavaleriei ușoare, compusă de arnăuți.

După mórtea acestuia, numindu-se Domn iar Scarlat Calimah, Sawa lucrésă într'ascuns pentru stăpânul său care'l culmasse de favoruri și de bani, declarându-se pe față în favórea lui când se încredință că Rușii nu trecu Prutul cu Ipsilanti.

¹⁾ Cassa lui Inimă-rea, lângă bisserica din mahalaoa Protopopului, (adī casa d-lui Csenocrat), și care, după mórtea lui Sawa, a trecut în stăpânirea frate-său.

²⁾ Philimon. Vol. I. pag. 93, 261—265. — Veți și Istoria Daciei de Dionisie Fotino, Vol. II. pag. 410.

³⁾ Laurençon pag. 113—117.

CARAVIA, FARMAKE JIANU și CARJALIU.

Ne rămâne a ține câte-va cuvinte despre căpitaniile de al doilea ordin ce s'au distins, unii prin eroismul lor, alții prin crușimile și viciile lor, în mișcarea de la 1821, al căreia teatru au fost Principatele române.

Căpitan Caravia, în etate de la 50—55 de ani, avea uă față repulsivă și amenințătoare; statura, scurtă și pocită; ochii mici și roșii, scoțând flacără de furie și de turbare; un tigru sub figură de om. Servisse în gradele de jos din armata rusescă. Sub Caragea, ajunsese Buluc-Bașa (căpitan peste 100). Ipsilanti, la 1821, pentru măcellăria Turcilor de la Galați, în loc să'l dojenescă, fiind uă faptă contrarie ordinelor s'elle, și tot de odată nefolositoare și vătămătoare causei sacre, îl înalță la grad de General. — Caravia era dominat de viciul beției și al hoției, strângând sume mari din jafuri. Conduita sa în timpul mișcării a fost conformă cu caracterul și trecutul său. ¹⁾

Căpitan Farmake. Ca și Cârjaliul, el fu un vestit cap de bandiți; crud cu Turcii, căroră le jurasse vendettă neîmpăcată, însă brav ca soldat și ca eterist. Era de statură înaltă, față amenințătoare, și numai răni, în cât nu se putea ține pe picior; alții îl puneau pe cal; odată

¹⁾ Laurençon pag. 116.

căllare, era un *diavol împelițat*, țice biograful său, bravând cele mai mari pericole; glonțele nu se lipéu de el, parcă ar fi fost dres, cum țice Românul. De la 1806—1812, el a comis în România, ca și Cârjaliul, tâlhării neauđite, mai mult contra Turcilor. Cu tótă silința Rușilor d'al prinde, eï nu putură pune mâna pe dênsul.

Companion nedespărțit al lui Căpitan Iordache, Farmake n'a voit să asculte pe amicul său la M-rea Secu, unde Turcii îi blocaseră; ci se predă puind, temeiu pe promissiunea păgânului, care îl spânđură. ¹⁾

Jafurile Grecilor și cruđimele Turcilor detteră nascere, după resbelul russo-turc de la 1812, la mulțime de bande compuse de haiduci, bulgari și români, cari se însarcinară a resbuna societatea, ca hoți de codru, pêne să pótă să o resbune un Tudor ca revoluționar.

Intre acei haiduci, ce'i mai vestiți fură, în țerra Românescă, sub Caragea, Cârjaliu și Jianu; unul Bulgar, altul Român. Amênduoï luptară pentru cauza sacră, Jianul în tabara lui Tudor, Cârjaliu în tabăra lui Ipsilanti.

Viața Jianului este descrissă de Vaillant. ²⁾ Ea este fôrte interessantă din multe puncturi de vedere; numele Jianului e fôrte popular in Oltenia.

Cârjaliu. Bravura acestuia ajunsese proverbială. Răpirea sociei sêlle de către un Turc, îl sili a se face bandit, jurând môrte Osmanilor. Numele său deveni spaima Turcilor. La 1821 Fevruarie, chemând Ipsilanti sub stégul său pe toți cari simpatisau cu cauza Grecilor, Cârjaliul vorbi ast-fel companionilor sêi:

„Fraților, de patru anni împărțim plăcerile și pericolele haiduciei; în Moldova, ca și în țerra Românescă, am datu de lucru destul Poderilor; și am resbunat multe jertfe alle Ciocoiului ș'ale păgânului. Am fost mulțămit de voi. Ađi însă vê las; ora neatárnării a sunat pentru creștini; trebuie să facem resbel Turcului p'ua scară mai întinsă.

¹⁾ Laurençon, pag. 117.

²⁾ La Roumanie vol. III pag 234 - 235. Veđi și *Columna* No. 4, 1873.

Ipsilanti este la Focșianî; Tudor e la Craiova. Allegeți; sunteți liberi. Cine mă iubesc, viie cu mine.“

Mihalake, unul din căpitani, și mai mult de jumătatea trupei, trece în partea Cârjaliului; Svetcu, alt căpitan, trece cu ai săi în partea lui Tudor.

— Adio, tovarășe! disse Cârjaliu lui Svetcu. Adio!

De și sôrta ne desparte, nu uita însă că suntem frați¹⁾

Peste câte-va zile, Cârjaliu era în tabăra lui Ipsilanti; iar Svetcu, în tabăra lui Tudor. Aci Svetcu găsi pe Jianu, allături cu mulți căpitani de Plăiași ce erau plătiți din Vistieria țerrei ca să prindă viu sau mort pe tâlharul de Tudor, cum îl numiau boerii *divanișii*; cu tôte astea, trecură cu toții în tabăra lui Tudor, fiind că tâlharii erau Boerii greciți din Bucuresci, iar Tudor era trimis de Dumnezeu să resbune poporul de jafurile acellor tâlhari patentati, cunoscuți sub nume de *Ciocoi*.

¹⁾ Veți viața lui Cârjaliu, și mörtea lui, in istoria lui Vaillant, op. citat. vol. III, pag. 236—244 și 247—257.

CAPITOLU I.

Consecințele Congresului de la Viena din 1815.

Carta Europei de la 1813, formată de spada victorioasă a lui Napoleon I, fu sfâșiată de Congresul de la Viena dela 9 Iunie 1815.

Austria, Russia și Prussia se coalisaseră pentru restabilirea dinastiilor disse legitime, pentru desființarea guvernelor republicane, pentru mărginirea Franciei în hotarele ei de la 1792. Acea coalițiune fu numită de densesi *Sânta alianță*, fiind-că în aparință își propunea mântuirea religiunii, a păcii ș'a justiției, când în realitate scopul ei era sugrumarea libertății popórelor, cu al căror concurs coalitații învinseseră pe marele căpitan al secolului XIX.

Toți principii Europei aderaseră la acellu pact machiavelic, afară de Papa și de Anglia: cellu d'ântéiu, dintr'un scrupul religios, fiind-că în alianța poreclită *sântă* participaseră suveranii necatolici; cea d'adoua, din princip, pentru că scopul alianței era necompatibil cu regimul constituțional, domnitor în Anglia.

Popolii cari cređusseră în sinceritatea promisiunilor potentatilor, și mai ales popolii apăsați, ca Grecii, Românii și Bulgarii, trimisseră agenți la Viena spre a susține drepturile lor, ș'a căpăta uă ușurare la sufferințele

lor seculare. Din partea României se afla acolo un Mitropolit și Manuc-bey ¹⁾; iar din partea Grecilor erau mai mulți.

Grecii se alleseră numai cu onorea d'a vedea presidată de Capodistria (ministru plenipotențiar allu Russiei la congressul de la Viena), societatea literară și științifică, înființată în Athena la 1812, și cunoscută sub numele de *Eteria amicilor de Muse*; chiar capete coronate deveniseră membrii ai acestei societăți, precum regele Bavariei și allu Vürtembergului, și însuși Imperatul Alexandru allu Russiei.

Coalițiunea suveranilor dette naștere la societăți secrete, în care figurau bărbați liberali din diferite țări, adăpați din principiile sacre alle marelui Revoluțiunii de la 1789; precum, Francesi, Spanioli, Italiani și Germani, cum și bărbați din statele ce gemeu de seculi sub jugul tiraniei, precum Grecii, Români, Bulgarii și chiar Rușii; toți acestia aveau represintanții lor în acelle societăți secrete.

În Germania figura societatea numită tugend-bur (alianța Virtuții); în Italia, *Carbonarii*; în Franța și Spania, *Francașonii*; în provinciile locuite de Greci, *Eteristi* etc. ²⁾

Mórtea lui Napoleon pe stânca de la sânta Elena fu semnalul mai multor resculări populare: ca cum spiritul Marelui Căpitan, ce presserasse în Europa cu sabia sa semințele libertății, voia a repara rēul ce făcuse Revoluțiunii, care'i dedesse ocasiune a se ilustra; ast-feliu spiritul seū sufla acum peste Europa vîntul revoluțiunii, care descepta popórele din letargia lor.

Intr'adevăr, afară de mișcările insurecționale din Lyon (Octombre 1817) din Spania (Ian: 1820) din Neapole și Sicilia (Iuliu 1820) din Portugalia (August 1820), avēnd

¹⁾ Momente din Istoria modernă a Greciei, de D. Baritz. Fôea Transilvania No. 10, pag: 114.

²⁾ Veđi Histoire des sociétés secrètes, par P. Zaccone. Paris 1867.

tôte aceeași țintă și aceleași aspirațiuni; în anul 1821 se vedură mișcări revoluționare în Brasilia; insurecțiune militară în Piemonte (Martie), în Grenobla (Martie) în Bertort, în România, în Grecia și în Moreea, unde la 1822 se proclamă independința Grecilor. ¹⁾

Acele mișcări revoluționare provocară congresurile de la Troppau (1820), de la Laibach (1821) și de la Verrona (1822), cari avéu de scop sugrumarea acellor mișcări insurecționale; dar acelle congresuri nu putură stărpi societățile secrete, cari dăteră nascere la independința Braziliei și a Greciei, la concuista Algeriei de Francesi, la separarea Belgiei de Holanda, la formarea regatului belgian, la revoluția Poloniei, la crearea vice-regatului Egiptului, în fine la revoluțiile din Francia de la 1830, și din tótă Europa la 1848.

Fiind-că eteria politică a Grecilor a dat naștere mișcării naționale de la 1821, al căria rezultat a fost, pentru România, emanciparea ei de jugul Fanarioților, suntem nevoiți a vorbi în această operă și de insurecțiunea Grecilor; aceste două mișcări, de și cu tendințe diferite, sunt strâns legate împreună. — Românii au profitat de zavera Grecilor la 1821, ca să pôta protesta contra domnirii Fanarioților; după cum au profitat la 1848 de zavera ce o prepara Russia, ca să proteste contra protectoratului exclusiv și fatal al Czarilor.

---

¹⁾ De la 1820 până la 1870, șapte-spre-dece tronuri fură resturnate prin influința acellor societăți. În Iuliu 1830 cădu Carol X al Franciei; în Sept. 1839 ducele de Braum Schweigh; în 1848 Ludovic Filip al Franciei, Bibescu în România și Franciscu al Austriei; Știrbei la 1856; La 1859 Aprilie, Francisc, ducele de Modena, Robert ducele de Parma, Ferdinand de Toscana, Don Miquel rege al Portugaliei; La 1861 fevr: Francisc II regele ambelor Sicilii; la 1860 Othon al Greciei; la 1866 Vodă Cuza; Friderich Wilcheh, prințul Electoral de Hesse; ducele de Nassaü și Don Juan, pretendental Carlist; la 1867 Elissabetă, regina Spaniei, și la 1870 Napoleon III.

CAPITOLU II.

Eteria.

După doi ani de la înființarea societății filomuselor, se înființă uă altă societate, cu totul politică, sub numele de *eterie*; scopul ei era liberarea Grecilor de jugul turcesc, și emanciparea tuturor populilor creștini din Imperiul turc.

Un neguțător grec din Arta, anume Scufas, ședător în Odessa, își asociază alți doi comercianți, obscuri ca și dânsul, anume Athanasie Tzalacoff și E. Csantos, ¹⁾; acesta era franc-maçon, născut în Patmos; acela era carbonar, și participase în Paris la conspirația patronată în secret de Ministerul Choiseul-Gonffier. ²⁾

Societatea fu numită *Eteria amicilor*; și scopul ei secret era armarea Grecilor contra Turcilor.

Ei adoptară toate practicile în usă la celelalte societăți secrete: modul de inițiere, gradele de înaintare ale membrilor, formulele simbolice, semnele misterioase de recunoștere, etc; și ca să dea mai multă autoritate acelei societăți, inventară uă putere misterioasă, numită 'αγορ (principiu, sufletul Eteriei) care avea să se dea pe față

¹⁾ In Memoriile Greciei de Raybaud, se dice că patru au fost fundatorii Eteriei, pag. 176.

²⁾ Baritz. Opera citată, pag. 115.

în ziua când va începe acțiunea. Capii Eteriei dedeau a înțelege, și toți afiliații credeu ast-fel, că acel 'αρχη este Russia, cu ajutorul căria Grecii se vor libera de jugul Turcilor; ceea-ce întăria acéstă credință, era propagarea emissarilor ruși, din timpul Ecaterinei, că popoliu creștinii din Turcia vor fi salvați de Russia. ¹⁾

Chiar litterile A. S. K. din sigiliul eteriei însemna că Alexandru al Rusiei (și Kapodistria) vor ajuta Sânta alianță. ²⁾

Cei trei capi ai eteriei își asociară și ei alții, între cari Perevos și N. Galatis; iar Scufas se stabili în Constantinopole (Apr. 1818) de unde se pussé în corespondință cu agenții săi din diferite părți alle Europei. Din capul locului, planul era a începe mișcarea din provinciile grecesci, anume din Magnessia și Laconia. ³⁾

Perevos, amicul lui Rhigas ⁴⁾, și cu Galatis fură trimiși în Russia, unde din cauza propagandei lor pe față guvernul rusesc se vedu silit a'i trece peste frontieră în Romania; consulul russ Pini priimi ordin a le acorda protecțiune și a le înlesni bani „ca membrii ai unei asociațiuni al căria scop era sfărămarea jugului turcesc.“ ⁵⁾

Prin acésta Russia încuragea pe față pe eteriști, ce deveneu cutedători până la temeritate; iar eteria începu a fi bine privită chiar de Boeri, mai alles când vedură ei pe însuși Leventis, dragonul consulatului rusesc, făcând parte din eterie. Leventis era inițiat de Galatis în secretul revoluțiunii, iar Galatis urmésă să fi inițiat pe căpitan Iordake, șeful gardei domnesci, care la rândul său inițiază pe cei-l-alți.

¹⁾ Atunci se imprăștiă, în mare număr, broșura despre profeția lui Agatanghel, prin toate provinciile unde erau creștini ortodoxi. — Veđi d. Baritz op. cit. pag. 115.

²⁾ Istoria revoluțiunii grecesci de Al. Șuțu. — Lettres sur la Turquie, par Ubcini, tom. II. pag. 94 etc. — Studiul d. Baritz despre istoria modernă a Greciei. *Pôea Transilvania* No. 10—12 pe 1871.

³⁾ Philimon, op. cit. vol. I. pag. 387.

⁴⁾ Veđi viața lui Rhigas, descrisă de Perevos în *επισημημογεμια πολειμικά*. Athena, 1836.

⁵⁾ Gervinus, opera citată, pag. 148.

Căpitan Iordache trecu în Bassarabia ca să atragă în eterie pe Cara-George, care nu făcu dificultăți când înțelese că eteria era condusă de Russia; prin acesta ellu spera să recapete tronul Serbiei, usurpat de Miloșiu. Cara-Gheorghe trecu îndată la Iassy, unde Galatis îl presintă lui Leventis, ce trecea de nepot al lui Capodistria și care ocupa provisoriu locul lui Pini. Leventis dette lui Cara-Gheorghe bani și pașaport, dupe cum înlesnia la toți eteriști ce trecu în Austria și Turcia; Cara-Gheorghe trecu în Serbia la un vechiu amic allu său, ex-Voevodul Wonitza, care locuia la Adzagna, lângă Semendria; dar Pașa de acolo, Marasche-Ali, aflând de la agenții ruși scopul sossirii lui Cara-Gheorghe, trimisse oștire la Adzagna (16 Iuniu 1817); și Wonitza, spre a scăpa de resbunarea Pașei ș'a lui Miloș, uccise pe óspele și amicul său. ¹⁾

Scufas muri în Iuliu 1818. Comitetul dirigent se măi mări cu alți șépte membri. ²⁾

Acești șépte capi își asociară și ei alții; cu modul acesta se înmulți atât de mult numărul eteriștilor, în cât la 1820, Eteria numera peste 200,000 affiliați, atașiați la diferite Comitete, respândite în orașele principale din Europa.

Insurecția din Italia și Spania, suflând asupra Grecilor spiritul revoluționar, aprinse capetile lor de entusiasmul libertății; lupta între Pórtă și Ali-Pașa îi încuragia.

¹⁾ Philimon, op: cit: vol: I pag: 149—150.

²⁾ Și a nume: A. Gazis, destinat pentru Mitias.

Leventis, pentru Bucuresci.

Patsimadis și Komizopulos pentru Mosewa.

Sekiaris, pentru Constantinopole.

Anagnostopol, pentru Principate.

(Acesta, certându-se cu corifeii Eteriei, fugi din Bucuresci, făcând a se priimi în comitetu Archimandritul Grigorie Dikeos, d'ua moralitate problematică, dar forte activu, dibaciū și cutezătoru.)

Tzalacoff, pentru Pisa, (cu însărcinarea specială d'a atrage in Eterie pe Mitropolitul Ignatie și pe prințul Alexandru Mavrocordatū.)

In fine Csantos, pentru Petersburg. (cu însărcinarea d'a offeri lui Capodistria direcțiunea supremă a Eteriei.)

Philimon. Op: cit: vol: I pag: 23.

Ali-Paşa, de pismă contra Porţii, didesse înapoi Sulioţilor Kiapha, bulevardul cellu măi tare al Grecilor, dinpreună cu tóte muniţiunile de resbel ¹⁾; acésta silisse pe Greci a se allia cu rebelul Paşa contra inamicului comun; dorinţa eteriştilor d'a cunósce pe *Áexi*, imprudenţa unor esaltaţi ca Galatis şi Kamarinos, carí prin conduita lor compromiteau mişcarea, temerea d'a nu deveni ridicoli ş'a se rēci entussiasmul general, acestea siliră pe directorii Eteriei a pune în capul mişcării pe unul din cei doi corifei ce li se părēu capabili a juca rolul de *Áexi*; adică, pe Capodistria sau pe Al. Ipsilanti. Majoritatea Directorilor opina pentru cellu d'ântēiu, şi minoritatea pentru cellu d'al doilea; unii preferau pana de diplomat, alţii spada de general.

Csantos împacă ambele partide, propuind pe amēndoi; ellu dicea că şi capul şi braşul erau necessari într'ua întreprindere de felul acesta. Se hotărâ dar a se adresa la amēndoi. Acésta era la Febr. 1819.

Csantos fu însărcinat a se adresa la Capooistria; plecă dar îndată la Petersburg pentru acest sfirşit.

Capodistria publicasse, chiar în acel an, (1819) uă scriere anonimă ²⁾ în care consilia pe Greci a fi prudintí, ş'a nu precipita lucrul, aşteptând momentul când Russia va declara resbel Porţii; căci atunci numai vor putea fi siguri de reuşită, luptând sub stégurile Rusiei.

Csantos se presintă la Capodistria c'ua epistolă din partea lui Gazis, care'i rechema cuvintele sēlle de la Vienna, din timpul congresului, dicēndu'i „că speră a se convinge „din mulţimea Thrasibulilor ce'l visitēsă, că rescularia „Grecilor a devenit uă necesitate imperiósă; şi că e dator a conduce mişcarea.“

Capodistria respunse lui Csantos că nu póte priimi

¹⁾ Pouqueville, op: citat. Cartea IV capit: 4.

²⁾ Observations sur les moyens d'ameliorer le sort des Grecs. Corfou ^{6/18} A-prilie 1819.

Englesul Waddington iu opera la *Visite en Grèce dans les années 1823 et. 1824* (tradusă în limba germană de Schott la Stutgard, 1825) atribue acea operă lui Capodistria.

acea sarcină; dar capiî Eteriei se pot servi *cu alte mijlôcc*; și le urêsă *succesü bunü*. ¹⁾

Eforiî din Pelopones nu se disperară, ci însârcinară pe Vardalah din Odessa, pe Kamarinos și pe Paparigopol (1820) a încerca și ei lângă Capodistria, spre-a'l face sê priimescă rolul de *ἀρχι*.

Capodistria respunse lui Vardalah, camarad și amic intim de scôlă, că Czarul e contra eteriei; că Corifeii s'ăși înfrênese entusiasmul, care a devenit uă nebunie; căci altfel vor compromite cauza sacră prin precipitare.

Intr'adevăr, Czarul Alexandru, care trecea de liberal înainte de 1815, se răcisse de liberali la congressul din Aix-la-Chapelle; apoi revoluțiile din Spania și Italia îl răcisseră și mai mult; în urmă, mēssurele luate contra Revoluțiunilor, în unire cu cei lalți potentăți din Sânta alianță, îl silea a fi în rezervă, spre a nu trece de neconsecinte, mai alles că, prin încuragiarea rescôlei Grecilor, încuragea și rescôla Polonilor ș'a altor populi subjugăți; pentru aceste cuvinte Alexandru nu putea încuragea pe taçă întreprinderea Grecilor; simpatisa însă într'ascuns cu *iubițiü sêi Greci*, cum i numia ellü.

Kamarinos, trimis de Petrobey la Capodistria, tot pentru scopul pentru care fusesse trimis Csantos și Vardalah, priimi și ellü acelaș respuns.

Paparigopol, dragomân al consulului rusesc de la Patra, priimi și ellü un respuns analog. ²⁾

---

1) Gervinus pag: 164.

2) Gervinus, op: cit: pag: 15^a—

CAPITOLU III.

Planul eteriei, și cauza amânării Revoluțiunii fixată pentru ziua de 24 Novembre 1820.

Aflând pe *ἀρχή*, Grecii fură coprinși d'un entusiasm frenetic. Lista Eteristilor se umplu de numele celor mai notabili Greci, în fruntea cărora figurau Capii Bisericești.

Prima epistolă a lui Ipsilanti, trimisă la comitetul central din Constandinopole, în calitate de comandant suprem, fu împărțită ca niște moșce de Grecii entusiasmați.¹⁾

Prin art. 13 din planul general, se hotăra ca Căpitan Iordache cu Sawa și cu Tudor Vladimirescu să ridice stégul revoltei în Muntenia; ei se basau p'acastă dilemă: dacă Turcii intră în Principate ca să sugrume revoluția, Russia i declară resbellu că a călcat tratatele, și Grecii capătă independința lor luptând sub stégurile rusesci; dacă Turcii nu intră în Principate de frica Rușilor, Grecii trag mari folose din Principate pentru triumful cauzei lor.

Se trimisseră scrisori către toți capi din diferite localități după marginea Dunării, și din Iași și Bucuresci, cum și la Milon, ca să fie gata pentru ziua fixată.²⁾

În privința teatrului luptei, Ipsilanti era de opinie a

¹⁾ Veți acea epistolă în Philimon, op. cit. vol. I pag. 349, etc.

²⁾ Idem vol. I. pag. 52.

începe mișcarea din Pelopones, fiind că'lu asigurasse cei de acolo că forța Turcilor în acele părți era inferioară Grecilor; alții însă, ca Perevos, susțineau că Grecii d'acolo sunt lipsiți de arme și munițiuni; și că începând mișcarea din Principate, va face diversiune Turcilor, ce vor fi siliți a împărți oștirea în Principate și pe marginea Dunării; și Grecii din Moreea și Pelopones vor putea astfel lupta cu puteri egale. ¹⁾

Ipsilanti însă persista în ideea sa, ca să nu se compromită Russia începând mișcarea din Principate; dar nici din Grecia nu credea că e timpul a o începe, ne fiind încă preparați Grecii.

În timpul acesta, mai mulți capi din diferite comitete trimiteau planurile lor șefului suprem, arătând prin ce mijloace să piardă favoarea Sultanului, Vizirul Halet, inamicu allu Grecilor; și cum să se ocupe Brăila prin surprindere; în fine Sawa era de părere să se aștepte ântêiū rescularea Sêrbilor și a celloi lalți creștini din diferite părți alle Turciei; să se inițiese cei duoi Domnitori din Principate în secretul conjurațiunii, ca prin ajutorul lor să se pôtă forma unū corpū de oștire de câte-va mi; și în fine, Grecii să cêră de rege un membru din familia imperială a Russiei. ²⁾

Ipsilanti defipse în fine đioa de 14 Noembrie 1820 pentru începerea acțiunii în Moldavia; prin urmare ordonă generalilor sêi Sawa și Olimpie, ca în acea đi să restôrne guvernul lui Alesandru Suțu, bănuir de contrariū Eteriei, și să'lu înlocuiască cu un Guvern provisorii, compus din boierii inițiați în secretul conjurației, asigurând ast-feliū Eteriștilor trecerea lor peste Dunăre, și concentrând totă oștirea între Vidin și Adacale. Dacă vr'un Consul 'i ar întreba cu ce voie fac ei acêsta, să'î respunđă că să trimită în Iassy un om a afla respunsul dela Ipsilanti; le recomanda însă sê pădească bine drumurile, ca nimeni

¹⁾ Gervinus. op. cit. pag. 170.

²⁾ Phillimon. op. cit. vol. I. pag. 45—46, 74—75—86.

să nu p^otă eși din Bucuresci; să trimită 200 ostași a'l^u întâmpina la Buz^u, și cu restul să manție ordinea ca să nu se facă jafuri; că de vor urma cum le prescrie, vor lucra conform dorinței *augustilor Sefi*, cărora le au făcut toți jurământul de credință; le recomandă discrețiunea, căci la din contra numele lor vor fi blasfemate ca alle acelui miserabil de Econom, ce trădase la Turci secretul Conjurațiunii; le flata amorul propriu, spuindu-le că d^enșii vor deschide callea spre a merge în mijlocul fraților lor, ce'i vor priimi ca pe liberatorii lor; iar numele lor vor fi încununate cu cununii de glorie; în fine, că a dat și pentru Constantinopole ordinele necesarii; ast-feliu că lupta va începe d'odată în t^ote părțile. ¹⁾

Tot atunci se adressă Ipsilanti și către Miloșu ca să resc^ole și ellu pe S^erbi la epoca arătată ²⁾; în fine scris^e și lui Caravia ca în dia de 14 Noembrie să se afle ascuns împrejurul Iassyilor, cu toți ómenii s^ei, luând instrucțiile necesarii dela Lassane secretarul s^eu, av^end cu ellu și pe Csantos. ³⁾

În Iassy agenții lui Ipsilanti lucrau și ei în fav^orea Etereiei. Eforii înrolaseră destule brațe, și strânseseră destui bani prin contribuții, pentru reușirea planului; pe de altă parte Iacov Rizu, Ministru și amic lui Vodă Suțu, încredință pe Ipsilanti despre cooperarea Domnului s^eu la cauza sacră. ⁴⁾

Boierii din Moldova, ca și cei din Muntenia, nu erau toți inițiați în secretul conspirațiunei; pentru cuv^entul că Grecii nu aveau destulă încredere într'ensii; mai alesu că boierii se temeau de uă resc^olă contra Turcilor. ⁵⁾

¹⁾ Veđi epistolele s^elle cu data din 24 Octobre 1820, scrisse la Chișin^eu, în Notele primului volum din istoria lui Ión Philimon, pag. 233—235, unde figur^esă și cele două epistole, din care una scrisă de însuși Ipsilanti cu mâna stângă.

²⁾ Notele vol. I din opera lui Philimon, pag. 127.

³⁾ Idem pag. 235.

⁴⁾ Idem pag. 247.

⁵⁾ Idem pag. 90.

La 15 Noembrie, Domnul Suțu avu uă intrevedere la Sculeni, prin mijlocirea lui Rizu, cu George Cantacuzin, ca din partea lui Ipsilanti, și allü căreia rezultatü fu favorabil Eteriei. ¹⁾

Dintr'uă epistolă a lui Sawa către Csantos, cu data din 29 Octombrie 1820, se vede că Brâncoveanu era inițiat de Sawa în secretul conjurațiunii, cu condițiune însă, ca numele seü să rămâe necunoscut celor-lalți conjurați ²⁾; cei-lalți boeri, precum Constantin Samurcașia, Filipescu (Vulpe) și alții, ce făcëu parte din Eforia din Bucuresci, erau inițiați prin Olimpie în secretul revoluțiunii.

Pe de o parte, neînțelegerile între Sawa și Olimpie, unulü îngrijeatü despre puterea Turcilor ³⁾, cellalt entusiast de bravura Grecilor; și nehotărârea lui Miloșiu, care nu se pronunță definitiv, voinđ a vedea mai ântâitü rezultatul cererilor sêlle către Pörtă, ș'a se decide după ce va vedea pe Russia angajată în resbellu cu Turcia; pe de altă parte neînțelegeri între Mihaiü Suțu, (Domnul Moldovei) și Ipsilanti în privința sörtei acelluia după isbucnirea revoluțiunii; neîncrederea ce'i însuflasse Alexandru Șuțu (Domnul Munteniei) pe care Olimpie nu putusse a se decide d'alü assassina, repumnându'i asemenea faptă, nedemnă de un om deprins a brava glônțele pe câmpul luptelor de independință; în fine, așteptarea morții lui Șuțu, fie prin venin, fie prin glonțü; acestea tôte siliră pe Ipsilanti a amâna đioa fixată pentru ridicarea stindardului Revoluțiunii.

Lassane, secretarul lui Ipsilanti, fu trimis la Iassy a încuragea pe Mihaiü Șuțu, ca să puie la dispoziția Eteriei și banii și oștirea țerei, și să restabilêscă concordia între capiü militari, ce erau în neînțelegere ⁴⁾.

Lassane reuși, și Suțu dete ordin în consecință pote-

¹⁾ Philimon, op. cit pag. 88—91.

²⁾ Notele lui Philimon pag. 247.

³⁾ Veđi pag. 93 din opera citată a lui Philimon.

⁴⁾ Corespondința între Rizu și Lassane cu Ipsilanti se pöte vedea în Notele primuluï volum din istoria lui Philimon, pag. 247, 251 și 325.

rilor din Bacău, din Piatra și din Suciava; pusse la calle a se strânge provisiuni; și depusse 130 mii lei în casa Eteriei, mai promițând alți 100 mii ¹⁾. Olimpie însă, însărcinat a atrage pe Miloșiū, Prințul Serbiei, și cu care intrasse în corespondință încă dela 24 Martie 1820, nu fu norocit în misiunea sa; Miloșiū respunse prin cuvinte vage, neangajându-se la nimic; Olimpie însă nu pierdu speranța. ²⁾

Miloșiū dovedisese, în revolta sa dela 1815, că era viclean sau prudente, știind a'și face prin purtarea sa un partid chiar între Turci ³⁾.

În Muntenia, între Olimpie, Sawa, Farmake și Perevos, s'începu să închiase un act în care se lăsasse loc și pentru semnătura lui Miloșiū. Prin acellu act se obliga a apăra cu viața lor patria, religia și legile națiunei ellene, care, pe cât a păstrat aceste trei virtuți, a fost glorioasă și liberă; prin urmare, se lega prin jurământ a imita exemplul acelor Eroii din cari diceau că să trag, ș'a avea în vedere numai fericirea patriei lor. În acea sacră legătură, dicu ei, vor intra toți aceia cari vor da probe că posedă acelleși sentimente, fiind destul d'a se bucura d'ua bună reputație printr'ua conduită nepătată.

Se făcură cinci coppii după acestă legătură, purtând fie-care semnătura tuturilor, și luând fie-care câte una.

Acest act era făcut pe pământul ellen; și purta data de 21 Maiu 1820. ⁴⁾

Miloșiū refuză a suscrie acest act; prin scrisorile lui equivoce către Olimpie și către Sawa, cu data din 30 Maiu, 13 August și 26 Septembrie 1820, ellu nu se angaja la nimic. Intr'una, le mulțumește de simpatiile lor pentru Sêrbii, îi asigură că nutrește acelleși sentimente pentru dênșii, și că epistolele s'elle pot fi privite ca ua probă de

¹⁾ Op. lui Philimon Vol. I. pag. 110.

²⁾ Gervinus, op. cit. Vol. I. pag. 150.

³⁾ Idem pag. 78.

⁴⁾ Notele primului volum al Istoriei lui Philimon pag. 251.

considerațiunea ce le păstrează, fiind tot-d'auna bine-voi-torul lor. Intr'altă epistolă, Miloșiū le face cunoscut sgo-motele despre triumfurile lui Ali-Pașa contra Turcilor, și numirea lui Hurșit-Pașa ca Vizir; îi asigură din nouă despre sentimentele sêlle de amicie, mulțumindu-le de *știrile politice din lume* ce'i comunică, și speră că dorin-tele Sêrbilor vor fi aprobate de Pórtă. ¹⁾

In timpul șederii sêlle la Chișineū, Ipsilanti se încercă a îndupleca pe Generalul Orloff, ce comanda avant-garda oștirii rusești dela Prut, sub Mareșalul Vitgenstein, ca să participe cu corpul său la Revoluțiunea Grecilor. Ip-silanti spera ca, prin intrarea trupelor rusești în Româ-nia, Turcia va declara resboiū Russiei, chiar când Im-pêratul Alesandru ar desaproba purtarea lui Orloff; prin urmare, participând și Grecii în resboiul turco-russū, cauza lor ar câștiga. Illusiuni de poet! Avea destule esemple în istoria Russiei că profitul din asemenea lupte îl tră-gea numai Russia. In pređiua de a se decide, Orloff fu chematū la Petersburg, negreșit după denunciarea Generalului Kiseleff, ce se afla atunci la Chișineū, și care bănuī, din desele convorbiri alle lui Ipsilanti cu Orloff, că se urzește ceva de felul acesta. ²⁾

¹⁾ Idem pag. 252, 254 și 255.

²⁾ Phillimon op. cit. pag. 87.

CAPITOLU IV.

Ipsilanti schimbă planul d'a începe mișcarea din Pelopones.

La 5 Ocrombrie 1820, Ipsilanti convăcă în cimitirul dela Ismail pe capiți Eteriei din diferite părți alle Greciei, între cari figuraă Dikeos, Perevos, Leventis și Csantos, ca să desbată împreună planul lui Sawa, pe care 'lă și aprobară ¹⁾. Aci se decisse luarea arsenalului ș'a flotei turcești p'o nópte întunecósă, și chiar prinderea Sultanului.

La 13 Octombrie, se ținu altă conferință, tot la Ismail; și se hotărî din nuou ca mișcarea să se începă din Moreea, unde Ipsilanti va trece prin Triest; iar Dikeos se trecă în Pelopones, și Perevos în Laconia, pentru organisarea luptei.

La Sculenî, Ipsilanti se înțelesse cu Rizu, ministru lui Suțu, care aprobă și ellă acest plan. ²⁾

Se dederă ordine în consecință către insulari, chemându'i la arme, și spuindu-le că Grecii sunt gata a cere drepturile lor cu arma în mână. ³⁾

Apoi scrisse lui Miloșiū, (5 Noembrie) amerințându'lă cu Rușii și cu Turcii; și asigurându'lă că insurecția se va întinde dela Moreea până la Dunăre. ⁴⁾

¹⁾ Philimon op. cit. vol. I. pag. 47.

²⁾ Gervinus, op. cit. pag. 172, — veși și Suțu pag. 41.

³⁾ Philimon, vol. I pag. 377.

⁴⁾ Idem pag. 237.

Dela Sculenî, Ipsilanti trecu la Chişineu, la cumnatu-său Katakatzy, guvernatorul Bassarabiei. Aci, sub influinţa celor ce-lu încongiurau, îşi schimbă hotărîrea; şi să decise a începe îndată ostilităţile din Principate.

Ordinele fură revocate din nou; şi acésta provocă o mare perturbaţiune şi descurajeare.

Ipsilanti făcu uă ultimă încercare lângă Miloşiu, propunindu'i un tratat federativ între Grecia şi Sërbia; dar Miloşiu, care nu făcea deosebire între Turci şi Fanarioţi, respunse tot în sensul epistolelor sèlle de mai înainte. ¹⁾

Din minutul acella, căderea întreprinderii lui Ipsilanti era sigură, după cum a dovedito Sawa, alle căruia consilii înţelepte fură dispreţuite. Linguşirile celor ce încongiurau pe Ipsilanti, între cari şi Rizu, ce-lu compara cu Eroii Elladei şi cu ai Americii ²⁾; şi mai ales intrigele Rusiei, care voia prin acésta a compromite cauza Greciei; apoi neesperienţa lui Ipsilanti de care dedesse mai multe probe ³⁾: iată adevèratele cause alle schimbării planului, atât de fatală întreprinderii Grecilor.

Să ascultăm justificările lui Ipsilanti.

„Sunt acusat, dice Ipsilanti, c'am allesu reu momentul, si c'am precipitat lucru ⁴⁾; dar, după revoluţiunea din Neapole şi din Piemonte, era imposibil a opri impulsivnea dată Eteriştilor, în cât m'am vedut târît de curent, mai ales după descoperirea conjuraţiunii de către Pórtá;

¹⁾ Baritz op. cit. pag. 127.

²⁾ Veđi epistola sa in Philimon. Notele vol. I. pag. 247.

³⁾ Gervinus rapórtă în opera citată (pag. 173.) că Ipsilanti, pe când se afla în Petersburg, hotărîsse ca Petrobey să transporte din Corfu în Laconia pe Sulioţi, determinând pe Căpitaniî din Epir a face între ei uă alianţă; probă despre inoranţa sa completă, fiind imposibilă realisarea celor douë mèsuri propuse de ellu. — Asemenea fu şi propunerea sa d'a ocupa intr'uă nópte flota şi arsenalu turcescu, puind mâna chiar pe Sultanul: idei stravagante, moştenite dela tată-său, şi exprimate în *phenixul* după stégul Grecilor, ce însemna: „restabilirea imperiului Bisantin prin Greci“, idei nebune, când se gândesce cineva că uă mână de ómenî, ce erau sub privigherea Poliţiei, fără arme şi şefi capabili, credu sè fie stăpâni pe ua oraşiu cu 600 mii locuitori, şi c'ua oştire de Ianiceri, ce erau încă spaima lumii.

⁴⁾ Dia fixată pentru începerea luptei era 25 Martie 1825.

apoi Grecii trebuia să profite de resbelul Porții cu Ali-Pașa, prin care se făcea diversiune Turcilor; am fost dar silit a da semnalul, aruncându-mă în Principate, pentru cuvântul că, atrăgând asuprale totă atențiunea Porții, provinciile Greciei să puteau prepara mai lesne.“¹⁾

S'ascultăm acum și justificările istoricilor Greci:

„Principatele veneau în ajutorul Eteriștilor cu ôste, provisiuni, cai și bani; Boierii le erau favorabili, fiind-că le convenea uă schimbare, cu speranța că va veni Domn unul din ei²⁾; Turcii nu puteau intra în Principate, căci ar fi provocat resbelul cu Russia; Consulii aflați în Eterie făceau pe Greci a spera în concursul Rusiei; Români priimiseră uă educațiune grecescă, în cât România se putea crede fica iubită a Elladei, și urma a'i resplăti *cu viața binefacerile Grecilor*; Români erau ortodoxi, ca și Grecii, și resbelul, făcându-se în numele ortodoxiei, avea șanse de reușită; concursul lui Mihaiu Suțu le era d'un mare ajutor; apoi cei mai mulți biurocrați din Principate erau Eteriști; aveau concursul lui Olimpie și Sawa, capi oștirea; trebuia să profite de mórtea lui Alexandru Suțu, până nu se numia alt Domn, care pôte le paralisa acțiunea; în Principate nu erau Turci; trebuia să profite de revolta lui Ali-Pașa (23 Martie 1820); Eteristul Saros promisesse lui Ipsilanti că va lua de sigur forte-reța Giurgiului, deschidându'i ast-fel drumul Bisaniului; G. Olimpie i propunea luarea cetății Ada-Kalle; Episcopul din Philipopolis i promitea rescularea Bulgariei și 15 mii luptători; pe d'altă parte, Eforii din Constanti-nopole anunțau că Grecii d'acolo se pörtă ast-feliu că poliția a descoperit complotul, și că persecuțiile au și început; în fine, Eteriștii sperau că vor sploata nemulțumirile Boerilor contra consulului Pini, *căr guvernă in modu*

¹⁾ Epistola lui Ipsilanti, menționată la Cap. III, și reproducă de Suțu in istoria sa, la pag. 38—40.

²⁾ Vezi piesa theatricală din *Columna Traiană* No. 7 pe 1872.

despotiță ¹⁾; că tot conta pe concursul Sêrbilor, pe cari C. Ipsilanti i ajutasse, fiind Domn, cu *pierderea vieții* tatălui seü, etc. ²⁾.

La aceste cuvinte, mai mult speciöse, de cât logice, cum dice Ubicini ³⁾, se adăugau altele ce păreau seriose.

Intre emissarii trimiși de Ipsilanti în diferite părți ale Turciei, pentru a pregăti rescóla, era și Aristid Papa, trimis la Miloșiu; ellu fu prins de Pașa dela Vidin; și nimicind scrisorile către Miloșiu, se aruncă în Dunăre după uă stâncă, la satul Fetislam.

Un alt emissaru, anume Ipatros, trimis cu scrisori la Ali-Pașa, fu prins și ellu în Macedonia, și uccisü de Primatulü Zaphirache. ⁴⁾

Kamarinos, trimis la Petersburg, cum am arătat, ca să înduplece pe Capodistria a se pune în capul mișcării, propaga pe față că Russia nu va da ajutor Grecilor; și Eteriștii fură siliți a'lü omori.

Aceeași sórtă avu și Galatis, nu mai puțin imprudinte de cât Kamarinos, încercându-se a usurpa drepturile membrilor Comitetulü dirigent. ⁵⁾

Dar mai gravă fu denunțarea secretulü către guvernul turcesc de către un grec, Assimakis, dinpreună cu Eustatiü Galatis, ce voia se resbune mórtea frate-sëu, asasinat la Hermione din ordinul Comitetulü. ⁶⁾

Assemenea trădări și cruđimi grăbiră catastrofa, de și Eteriștii nu erau de loc pregătiți; tótă speranța lor era în ajutorul lui Mihaiü Suțu din Moldova; iar în Muntenia, în ajutorul lui Sawa și Olimpie

¹⁾ Teodor Negri, într'unü memoriü dela 1819, asigură pe Greci să nu conde pe Români, cari suntü siliți a menaja pe Turci; că Grecii din Principate suntü degenerați, și că Româniü urescu pe Greci; că țerranii suntü inoranți și conduși de popi, iar aceștia de Episcopi, ce au aceleași interese cu boerii, cari voescu a lua locul Fanarioților; in fine că Panduriü nu pot simpatisa cu Grecii, etc. (Gervinus, pag. 174.)

²⁾ Philimon. op. cit. vol. I, pag. 86. — Gervinus, pag. 174. — Suțu pag. 41—50.

³⁾ Ubicini. Provinces Roumaines (L'univers) pag. 121.

⁴⁾ Gervinus, vol. I, pag. 179.

⁵⁾ Idem, vol. I, pag. 152—156.

⁶⁾ Idem, vol. I, pag. 179.

Nici uă întreprindere de felul acesta nu fu condusă, dic unii istorici, cu mai multă ușurintă și imprudintă! Eteristii lucrau pe față în Constantinopole; ast-feliu că Guvernul cellu mai apatic și indolent descoperi îndată scopul Eteriei. Pe lângă trădările cellor ca Galatis și Assimakis, Sultanul posseda multe scrisori d'alle lui Ipsilanti, prin care nu numai Grecia, dar și Russia era compromisă.

Apoi Grecii începeau uă luptă de mörte, luptă de esterminare, fără arme, fără munițiuni, fără provisiuni! ¹⁾

„Sortii sunt aruncați! disse Alessandru Ipsilanti, aflând știrile triste ce le aretarăm. Piară lașul care, la vederea fraților sei amenințați, își mai pierde timpul cu calcule!“ ²⁾

Trimisse dar ordin fratelui său Dimitrie a trece în Pelopones, pe când ellu cu cellalt frate va trece în Principate, de unde va alerga în ajutorul Grecilor, trecend prin Bulgaria, Rumelia și Macedonia, spre a le revoluționa pe tôte în drumul său.

Trimisse apoi lui Căpitan Iordake prin Csantos 50 mii de franci pentru ellu, pentru Sawa și pentru Tudor Vladimirescu; trimise 80 mii franci lui P. Mavromihalli și lui Theodor Colocotroni; ordonă lui Tudor Vladimirescu a profita de mörtea lui Suțu spre a rescula pe Pandurii lui; în fine espediă în Iașsy pe Orfano ca, dinpreună cu Lasane, să strângă bani și soldați.

Să lăsăm puțin pe Ipsilanti la Chișineu, și să venim în București.

¹⁾ Memoires sur la Grèce, par Raybaud, pag. 184 și 185.

²⁾ Suțu, op. cit. pag. 43.

CAPITOLU V.

Primele mișcări revoluționare din partea lui Tudor Vladimirescu.

Voda Alessandru Suțu căduse bolnav încă dela 3 Decembrie 1820, și muri la 19 Ianuariu 1821 ¹⁾

La 18 Ianuariu, cu uă ȃi înainte a morții lui Suțu, ²⁾ Căpitan Iordake, fără a mai aștepta ordine superioare, hotăresce a da semnalul Revoluțiunii ³⁾; pornesce dér pe Tudor, ce se afla de cu tómnă în Bucuresci, îl por-esce peste Olt cu 25 Arnăuți din trupa lui Căpitan Iordake, sub comanda lui Dimitrie Makedonski, fost officier russu, stabilit în Bucuresci după resbellul turco-russ dela 1806—1812. ⁴⁾

Tudor, Hagi Prodan și Dim. Makedonski erau deja în-teleși în privința resculării poporului, cu mult înainte de mórtea lui Voda Suțu, legați fiind tus-trei prin jurămênt a lucra împreună pentru emanciparea poporului. ⁵⁾

Până a nu ajunge Tudor la Pitesci, alți 15 Arnăuți,

¹⁾ Veđi adresa guvernului provisoriu către Pórtă la Nota No. XVII.

²⁾ Memoriulu lui Dirzenu, publicatu în *Trompetta* No. 646. — Fotino însă sustine că Tudor la 17 Ianuarie a plecat din Bucuresci. (pag. 5.)

³⁾ Philimon. op. cit. vol- I, pag 93.

⁴⁾ Dirzenu, op. cit. No. 646. — Veđi și Nota No. XX.

⁵⁾ Veđi Nota No. X.

preparați pentru acest sfârșit, se uniră cu ceilalți 25 din trupa lui Căpitan Iordake. ¹⁾

Trecând pe lângă Pitesci, Ispravnicul de Argeșiu îi întrebă unde merg? Tudor respunse că sunt călători cari trec peste Olt; și nu adduc nimenui nici uă supărare.

Ispravnicul înștiințesă îndată despre acésta pe Căimăcamii, cari considerând acest fapt ca un lucru de nimic, ca uă bandă de hoți, pe care uă singură căprarie de Poterași o va putea înfrânge ²⁾, nu iaū nici uă măsură contra lor; ceea ce ne întăresce în credința că unii din Boerii Divanului erau înțeleși cu Tudor.

La 19 Ianuariu, Tudor trecu Oltul pe la satul Budești, districtul Vilcea; și se îndreptă spre Ocna cea mare; séra popossi la un sat aprópe de acea ocnă, unde cumpără cu bani tot ce'i trebui, și fără a adduce cuiva cea mai mică supărare. ³⁾

Adoua și, pornind spre Gorjiu, întâlnește pe vechillul vetafului plaiului Hoređu, care venia la Zărăfia (cassieria) districtului Vilcea cu vr'o 2000 galb.; Tudor i ordonă s'el urmesce cu banii și cu plăiașul ce'l însoția. ⁴⁾

Vineri, 21 Ianuariu, Tudor sosi în Têrgu-Jiului pe la sfințitul sórelui, oprindu-se la Vasile Móngă, sameșulu districtului; parte din arnăuți tăbărără pe maidanul din dreptul caselor lui Móngă, (între casa răposatului Șetraru Chiriță, și casa răposatului doctor Culceru), unde era Ispravnicatul; restul umplu curtea casei lui Móngă. Vr'o cincii Arnăuți prămiră ordin a adduce îndată pe ispravnicul Clucerul Dinică Otetelișanu; căci celălalt ispravnic, Căminarul Iorgu Văcărescu, lipsia în district. ⁵⁾

¹⁾ Fotino, op. cit. pag. 6. — Veđi și Nota No. XX.

²⁾ Dirzenu, No. 646. — Veđi și Nota No. XXI.

³⁾ Idem.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ După relația lui Grigorie Mongescu, fiul lui Vasile Móngă. — Dirzenu susține că Tudor, oprindu-se la Obrazia, aprópe de Jiū, trimise d'aci pe Makedonski cu 20 Arnăuți ca să ridice pe ispravnicii judegului.

În timpulă acesta, Tudor ordona Arnăuților a da cailor fân și grăunțe, și a'i potcovi, stând gata de plecare; iar ellu se primbla prin pridvorul casei, conversând cu soția lui Móngă, până se sosescă acesta dela zărafie. Tudor purta peste vestmintele s'elle uă tătarcă cu mânecile stânte, peste care era încins cu sabie. ¹⁾

Pe când soția lui Móngă i prepara cina, compusă din pește prospet, fiind ți de post, Arnăuții aduceau într'ua trăsură pe ispravnicul Otetelișanu și pe Sameșul Vasile Móngă. Tudor ordonă ispravnicului s'el urmesse la Bradiceni, accordându'i uă oră numai pentru a se prepara; pentru care sfârșit i se și dette de pază câți-va Arnăuți. ²⁾ Otetelișanu stărui a i se arăta ordinul domnescu, dar Tudor refusă, ȓicându'i că'lă va arăta la satul Brădiceni, în presința ambilor ispravnici. ³⁾

Tudor se închisse apoi cu Vasile Móngă într'ua cameră, unde'i destăinuî tot planul s'eu, îndemnându'lă a'lă însoți la Tismana. Móngă i respunse că nu pôte merge, având în zărafie peste 100 mii lei ⁴⁾, de care nu se pôte deslipi.

Tudor consimți se remăie Móngă la postul s'eu, declarând că n'are nevoie de banii Vistieriei, și că va pedepsi pe ori-cine s'ar attinge de d'ensu; apoi încredința pe amicul s'eu că rescularia poporului se face cu consimțimântul boerilor patrioți.

— Cu tôte astea, arhon Sluger, i observă Móngă, fapta D-le este cutezătoare; și nu vei scăpa cu viață din acestă rescolă.

— Șciū bine, prietene, respunse Tudor; dar din c'elul când m'am născut, m'am îmbrăcat cu cămașa morții. ⁵⁾

¹⁾ Grigorie Mongescu.

²⁾ Idem.

³⁾ Dirzénul. No. 646.

⁴⁾ După relația comunicată de reposatul Scarlat Rosetti, ce fusesse strâns legat cu Vasile Móngă. — D. Grigorie Mougescu susține că Móngă avea în zărafie numai 15000 lei.

⁵⁾ Scarlat Rosetti. N. Popescu din Mușetesci, și Cioranul pag. 89.

După miezul nopții, Tudor porni cu trupa sa; pe Otetelișanu îl pornise înainte sub pază la Tismana; iar ellu se opri la cărciuma Stolnicului Vișorénu, distanță d'ua jumătate poștă de Jiü ¹⁾, unde repaosă câte-va ore, puind streji pentru pașă. A doua zi, după plecarea lui Tudor din Jiü, Boierii se addunară la Vasile Móngă spre a'lü ispiti; și cu tóte că nu putură afla nimic dela densus, arestarea ispravnicului i făcu să înțelégă scopul lui Tudor; și parte din ei fugiră spre a'si assigura viața.

Pe la prândü, sosi în Jiü și Ispravnicul Văcărescu, care, informându-se de cele întemplate, dete ordin a se strânge îndată tóte Catanele isprăvniceii și cele de Poteră, și espediă curier într'adins la București despre arestarea Otetelișanului.

Tot în ziua aceea sosi și Bumbașir dela Vistierie, cu ordin a se porni toți banii ce vor fi strânși la zărăfie.

Móngă ispiti pe omul domnesc despre Vodă Suțu, și i se spuse că Vodă fusese cam bolnav, dar că acum se află sănătos.

A doua zi, către séră, sosi în Jiü proclamația lui Tudor, care anunța mórtea lui Vodă Suțu și rescularea poporului pentru ușurarea dăjdiilor și dobândirea drepturilor strămoșești.

Prin acea proclamație Móngă se vedea deslegat de jurământul ce făcuse lui Tudor d'a ține secret planul său, pe care îl și dette atunci de față: că adică mórtea lui Suțu s'a ținut secretă de Boieri până se vor putea aduna cetele de Panduri de peste Oltu, pentru începerea mișcării; că nici Tudor însuși nu știe ce rezultat va avea rescóla până în sfârșit; și că Tudor este însărcinat de cei mai de frunte Boieri ai țerii ca să facă acea mișcare, în numele său, pentru a scăpa țerra de Domnii Greci.

¹⁾ La 1821, acea cărciumă era la Vădeni, 200 st. departe de șosea, unde se află adă, și de unde se ved casele Vișorénului. În resbellul de la 1806—1812 Vișorénu fusese și elü comandir de Panduri.

Proclamația lui Tudor însuflă spaimă impiegaților Greci și Ciocoi, compromiși în ochii poporului prin acte arbitrare; cei mai mulți dintr'ênșii, cum și comersanții cei avuți, trecură în Austria spre a și assigura viața, averea și familia; boierii cei mici, victime a le regimului fanariotic, aplaudară fapta cutedătore a lui Tudor; și mulți dintr'ênșii îl ajutară prin tóte mijlócele; cât despre meseriași și plugari, ei alergau de bună voe sub steagurile lui Tudor, cei mai mulți spre a se despăgubi prin jafuri de pierderile ce încercaseră din partea impiegaților Greci și Ciocoi, ș'a negustorilor Turci. ¹⁾

Sâmbătă, 22 Ianuarie, Tudor sosi la satul Brădiceni, unde spera să afle pe ispravnicul Văcărescu; se opri puțin aci spre a repausa trupa sa; și ellü ospătă în casa

¹⁾ D. Grigorie Mongescu, unulü din descendenții lui Vasile Móngă, care ne relatează cele descrise mai sus, adaugă că chiar tată-sëu, după consiliul lui Tudor, își asigurasse familia la schitul Lainitz; iar pe la inceputul lui Martie când Pandurii lui Tudor învinseseră Catanele ispravnicatului ș'alle lui Costin, în ciocnirile ce le avuseseră în marginea Tergu-Jiului, despre Slobozia, însuși Vasile Móngă, ca sameșu al Județului, fugisse la acel schit, însoțit de cei doi ispravnici și alți impiegați. Acestia din urmă se preparară în acea zi a trece în Austria; dar Móngă remasse în schit până a doua zi, spre a se comunica, cu tóti familia, și fu surprins de una din cetele de Pandurii și Arnăuți ce gonău prin munți pe boieri și comersanți, mai mult pentru plească; luându'l pe jos înaintea cailor din preună cu fiul sëu Nicolae, ei plecară în góna ispravnicilor, pe care i și ajunseră poposiți aprópe de linia graniței.

După nă luptă scurtă între Pandurii lui Tudor și Plăiașii ispravnicestii, cădură din partea Pandurilor Gospodarul lor (primul căpitan) anume Pera, ce fu înlocuit îndată cu Gospodar Dumitru; iar din partea oppusă cădu un Zapciu d'ai Văcărescului; în fine Pandurii învinseseră, și făcură prisionieri pe boerii fugari. Pe unul din ispravnici, anume Dinu Bălteanu, și pe Medelnicerul Constantin Măldărescu, i fucu scăpați în întunericul nopții, un Nicolae Bărbieru din Tergu-Jiului, care avea și ellü sub comanda sa câți-va Pandurii; iar pe Văcărescu, cel-lalt ispravnic, din preună cu Vasile Móngă și alți boieri, îi conduseră în Tergu-Jiului, unde i arestară.

Soția lui Vasile Móngă cu cei-lalți copii, cari se ascunseseră în pădure, scăpară de maltratarea Pandurilor.

Pe Vasile Móngă îl luă sub garanța sa doctorul Solomon staroste de sudii austriaci din Tergu-Jiul, fiind Móngă cunoscut ca amicü al lui Tudor. Peste puține zile, triumfând Tudor de tóte obstaculile, numi pe Vasile Móngă ispravnic la Gorgiü, ordonând a i se da înapoi tot ce i se luase; iar familia lui Móngă fu trimisă iarăși la schitul Lainitz, spre a fi mai aprópe de frontiera Austrii, pentru ori-ce eventualități.

Polcovnicului Ioniță Môngescu, fratele lui Vasile Môngă. ¹⁾ De aci se îndreptă iute spre Monastirea Tismana, unde sosi către séră, și se închisse în monastire, puind streji pentru pađa. In nóptea aceea Tudor sili pe Otetelișeanu a da ordine către Zapcii și Vătașii de plaiu din districtul Gorjiu pentru strângerea Plăiașilor la diferite localități, însemnate de Tudor, și pentru aprovizionarea cu produse și vite a câtor-va Monastiri de peste Olt; a doua și Tudor plecă dela Tismana, lăsând aci vre o cincispre-dece Arnăuți și Panduri pentru pađa Otetelișeanului. ²⁾

¹⁾ După încredințarea lui George Mamara, din Brădicieni, sătean ca de 70 de ani.

²⁾ Fotino, la pag. 6 din istoria sa, susține că Tudor ar fi lăsat 35 de inși pentru pađa Tismanei.

Despre conduita Pandurilor cu cei arestați la Tismana, atât preotul C. Chirițescu din Tismana (despre care am menționat în biografia lui Tudor) cum și C. Șcilea, sătean ca de 80 de ani, din Gura Văii Tismanei, afirmă că acei Panduri și Arnăuți șicănau și ridiculau în tóte chipurile, atât pe Otetelișeanul, cum și pe un Copăceanul și un Opran, închiși de Tudor la Tismana, pe lângă care mai erau alți vr'o 20 prizonieri, de diferite condițiuni, închiși acolo de capi Arnăuților și Pandurilor, și pe cari îi libera după ce îi punguia; iar capi a celor Panduri și Arnăuți, lăsați pentru pađa Monastirii, ereau un Sterie din Boroșteni, un Nicolae Boroșteanu, (Buluchașa) un Niculicescu din Baea de Arama și un Drăghiceanu.

Biserica din Gura văii Tismana se prefecuse în magație de proviđiuni, precum grâu, mălaiu, pastramă și unt; iar curtea bisericeii era plină de vaci, oi și berbeci; de care provisiuni profitară Turcii după mórtea lui Tudor, când arseră și Tismana și biserica din valle.

CAPITOLU VI.

Primele proclamații a le lui Tudor către popor, și petițiile sêlle către Turcia, Russia, și către Pașii dunăreni.

De la Tismana, însoțit de restul micii sãlle trupe, Tudor se îndreptã spre plaiul Cloșanilor, punctul sêu de readim în acêstã mișcare. La satul Padeșu îl u aștepta cãpitan Dumitru Gârbea, vechilul sêu în vãtãșia plaiului, cu toți pandurii ce putusse aduna în pripã. ¹⁾

De aci dette ordine a sê stãnge toți pandurii din plaiu, și chiar cei ce nu erau în activitate, promițându-le lefuri și ușurare de podvedii și de angarale; asemenea și volintirii cari se lepãdassera în dajdie încã din timpul lui Caragea. ²⁾

¹⁾ Ca la 100 de Plãeși, dupã Ilie Fotino, opera cit, pag. 7.

²⁾ La 1814 se regulasse, prin aședãment domnescu, dintre Pandurii de peste Olt, ce figurau ca slujitori domnesci și ca Poterași, sê rămãe numai lude 500 în activitate, din cari 100 la Vãlcea, 150 la Gorjiu, și 250 la Mehedinți; iar restul pãnã la suma de 2075 lude erau obligați a plãti pe fie care lunã cãte 4 talere [lei] de lude. La 1815 Febr. s'a regulat ca toți Pandurii, și cei în activitate și cei în retragere, sã se așiede între Ruptași, cu sineturi domnesci, plãtind toți pe lunã cãte 4 lei; si la trebuințã, sã se chieame dintr'ensii numêrul necassarii; iar în timpul serviciului, aceia sã fie scutiți de darea celor 4 lei. La 1816, acei 500 lude Poterași se plãuserã la Vodã cã Ispravnicii îi apucã sã plãtescã cei 4 lei, de și ei facu serviciul unde li se ordonã, contra ordinului domnescu din 1814. Vodã dede satisfacere legitimeilor reclame, confirmãnd aședãmentul din 1814. (Anaforaocã lui Vel-Vistier din 7 Iunie 1816, în condica No. 85 a Arhivei Statului, pag. 105.)

Din Padeșu, Tudor espediă în Gorj și în Mehedinți pe veri sėi Golumbeni, pe Ionița Crețescu (cunoscut sub numele de Ortopan) pe N. Zoican, pe Căpitan Urleanu, pe Radul Miu, și alți ómenī de încredere, pentru facere de volintiri, mai ales dintre săteni, pe care îi armă cu armele ce avea strânse pentru acest sfârșit în diferite localități ¹⁾; iar messeriașii, neguțatorii, proprietarii mici și boerii de ném, cari nu putėu servi ca oșteni, nu erau scutiți de acestă sarcină de cât prin dare de bani, plătind câte 25 de lei de om. ²⁾

Maī târđiu, unii din capi de Panduri deșertară chiar aresturile publice de criminali, pe cari îi înrolară în oștirea de emancipare, îmbrăcându-i în costum panduresc ³⁾; ceea ce nu puțin contribui la demoralizarea Pandurilor, ce imitaū essemplul acelor hoți de messerie; jafurile lor siliră pe Tudor a lua măsuri fórte aspre în contra lor, măsuri cari-i fură fatale.

Din Pandurii adunați la Padeșu de Căpitan Gârbea, Tudor trimisse vr'o 50 la Tismana pentru strejuirea a-cellei Mănăstiri, iar restul îl opri lângă sine; și când se înmulți trupa sa cu Panduri-volintiri, ellu urmă aceeași tactică și cu cele alte Mănăstiri, dând pe Panduri sub comandă de căpitanī de încredere.

Tismana, Strehaiia, Motru, Horezul și altele, pentru pozițiunea lor muntósă, aveaū a servi de cetăți de apărare la cas d'a veni Tudor în conflict sėu cu Turcii sėu cu Grecii; de aceea le și umplu cu tot felul de provisii, spre

¹⁾ După incredințarea mai multor Panduri din cele două districte menționate, cari Panduri aū fost înrolați de căpitanii mai sus însemnați; de esemплу Dimitrie Cătelu din Cernați, Ion Dragomir din Cernovoșianī, tata lui Manole Stoenescu din Baia de aramă, Niculeea Bălănescu și Dumitrașcu Ploscaru din Pestița; aceștia din Mehedinți; Barbu Viga din Odolésca, din Gorji, și alți.

²⁾ După incredințarea lui Manole Stoenescu din Baia de aramă, care afirmă că tată-sėu a plătit 25 lei ca să fie scutit. Insărcinatul lui Tudor pentru înrolare de volintiri în partea locului a scutit peste 20 de inși cu modul acela liberându-i de la Vlădicieni, unde îi strânse dinpreună cu alți.

³⁾ După cum a făcutu la Craiova căpitan Iamandi, după incredințarea lui Gheorghe Baldovin cismarul, din Petresci de sus, bătrănu ca de 75 de ani, născut și crescut în Craiova, unde a vădutu cu ochii sėi cele ce a afirmă.

a putea ține lupta mai mult timp, și a sili ast-fel pe inamic a sub-scrie condițiunile sãlle.

În fine, dinP a deșu Tudor sub-scrise prima sa proclamație către popor. ¹⁾

În prima sa proclamație, Tudor se silește a justifica rescóla, ca provocată de tirania Boerilor s'a capilor Bisericeii, cari devenisserã instrumente passive în mâna Domnilor fanarioți; și'i comparã cu nisce Balauri ce sug sângele poporului; chiamã apoi la arme pe toți Români cari au sufferit jugul streinilor, îndemnându'i a veni acolo unde se aflã poporul adunat pentru folosul țerrei, cei ce au arme cu arme, iar cei ce n'au arme sã facã îndată furci de fer și lãnci; și sã asculte de consiliile cãpeteniilor *Adunãrii*: ast-fel numia ellu tabãra de Panduri cu care avea sã emancipese țerra de Tiranã; în fine, dupã ce le spune cã prada este opritã, trebuind a respecta averea aprópelu, face uã escepțiune în privința averilor *reũ câștigate* alle boerilor tiranã, cari averi se pot lua în folosul obștesc, dacã acei tiranã vor refusa a face parte din Adunarea poporului. ²⁾

Ultima frasã din acẽsta proclamație, de și era uã simplã amenințare pentru a sili pe cei avuți a participa la mișcarea de emancipare și de regenerare a poporului, nu fu mai puțin fatalã prin consecințele selle; prin acẽsta ellu făcea pe oștenii lui și judecãtori și apreciatori ai averilor reũ câștigate; decã averile mai tuturor boerilor, mari și mici, fiind câștigate prin abuzuri, și oștenii lui Tudor fiind aceia cari sufferisserã spolierea din partea ti-

¹⁾ Proclamațiile lui Tudor către poporũ, cum și petițiile selle cãtre Sultanul, cãtre Imperatul Russei și cãtre Pașii dunãreni, fũrã redactate de Episcopulu Ilarion, înainte de plecarea lui Tudor din Bucuresci pentru a rescula poporul de peste Olt. Acẽsta o afirmã atãtu Dirzenu în Memoriul sãu (Trompeta No. 647 pe 1868) cum și D. Nicolae Popescu din Mușetesci, grãmãticulu lui Ilarion pe acellu timpũ. Acesta incredințesũ cã cele mai multe le-a scris ellu însuși, sub dictando al lui Ilarion, traducãndu-se în turcesce, celle destinate pentru Inalta Pórtã, de cei ce cunosceãu limba tureescã; iar pe celle dessinate pentru Russia le scria însuși Ilarion în limba francesã.

²⁾ Veđi aceea proclamație la Nota, No. XI.

ranilor lor seculari, se înțelege că ei nu putéu distinge averile cele bine câștigata din cele reu câștigate; prin urmare, ei trebuiau să profite acum de occasiune spre a se despăgubi de jafurile și crușimile ce încercaseră dela tiranii lor; și pretestul fiind fuga acestora, pe câți întâlniau fugind, Pandurii i predau fără misericordie; ba încă, dupe esemplul Zavergiilor din oștirea lui Ipsilanti, ei predau chiar averea sătenilor ce simpatisau cu mișcarea.

Apoi prada fusese tolerată în oștire, atât la Români, cum și la Români;¹⁾ cu atât mai mult la Ruși, sub stégurile cărora cei mai mulți Panduri luptaseră, având chiar pe Tudor de căpetenie; în fine, lefurile Pandurilor erau prea modeste, și nici se puteau respunde regulat, chiar atunci când Tudor dispunea de vistieria țerei; pentru cuvântul că banii se ascunseseră, și puținii bani cari se puteau aduna se întrebuintau pentru aprovizionarea oștirii și facere de arme; astfel, toate acestea încurageau pe Panduri în prădile lor, fără distincțiune de persóné; în cât Tudor cu greu putu înfrina asemenea prade; și când reul ajunsese în culme, și Tudor voi a pune capăt reului, prin pedepsirea culpabililor, asprimea sa provocă nemulțumiri seriose din partea Pandurilor, ba chiar revolta căpitanilor, cari consimțiră în fine la arestarea lui Tudor, ca să scape viața lor amenințată.

Cu toate astea, prima proclamație a lui Tudor fu trâmbița Archangelului la a doua înviere: toți cari suferiseră jaful și jugul streinului alergau cu grămada la chemarea liberatorului; ast-fel sorgintele, coborând din vârful munților, în timp de ploii mari și de topirea dăpeșilor, când ajung în vale, devin pîrae și gîrle, cari înecă câmpia, târând totul în cursul lor furios.

Românii de peste Olt suferisseră din partea Turcilor, din partea Grecilor ș'a Ciocoilor mai mult decât Românii din alte părți; în pucine zile, se adunară dar împrejurul lui

¹⁾ Puterea armată, de Bălcescu, pag. 26.

Tudor peste 600 Plăiași armați, mai toți vânători de capre și de urși. ¹⁾

Alergău Oltenii la chemarea lui Tudor, cari cu puscă, cari cu lănci, cari cu cöse, adunându-se trômbe-trômbe, și intonând cântecele haiducescî cari băgaseră spaima în poterile de Arnăuți sub domniile streine. ²⁾ Entușiismul era în culme. Dacă în acele minute de entușiism, acei fii ai munților s'ar fi luat la luptă cu oștirea Turcilor sau a Grecilor, am fi văduț strălucind iarăși după atâția anî glorioșele zile din timpii trecuți; dar mișcarea de la 1821, ca și cea dela 1848, avea de scop numai a protesta contra tiranilor ș'a arunca sãmênța emancipării, de care avea se profite mai târziu Romăniî.

În recunoscința și admirarea lor pentru Tudor, care 'i liberasse de sub jugul streinului, Oltenii numiau pe liberatorul lor **Domnul Tudor**. Intr'adevăr Tudor, devenise Domn prin voința poporului, care, după 100 anî aprópe de sclavie, făcea primul act de suveranitate națională. ³⁾

În petiția către Pașa de la Vidin, dupe ce descrie starea de plâns a poporului, adus la desperare de Domniî fanarioți și de boerii greciți, instrumente servile ale a-cellora, Tudor illu rógă a trimitte la Pórtă *Arzulü* (doleanța) din partea poporului, ș'a interveni lêngă Sultanul pentru trimiterea unuî om credincios spre a cerceta plângerile țerreî; căci i sunt închisse poporului, dice ellü, tote ușile Inalteî Porți de către Domniî fanarioți, uniți cu boerii greciți; asigură apoi pe Pașa că rădicarea poporului este numai contra tiranilor poporului, cari le-au usurpat drepturile cu cari 'i-a miluit prea puternica Impără-

¹⁾ Fotino, pag. 11.

²⁾ Veđi Nota No. XII.

³⁾ Moșu Ión Rosianu, ca de 100 anî, din comuna Jupinescî, dist. Gorjiu, 'mî spunea că, ducend fânü de la moșia Filișanului la tabara lui Tudor de la Tințărenî, femeile și bătriniî din partea locului i dedeau óe roșii și colacî, fiind în serbătorile Pascilor, și 'i diceau: „ține, Ioniță; se fie de pomană lui Tudorin, că ne-a scăpatü de birü!”

ție; iar nu contra Porții, către care sunt *slugi plicate*; nesupărând întru nimic pe Turcii neguțători aflați în țerră; iar poporul va plăti, ca și în trecut, toate dăjdiile către Inalta Pörtă etc. ¹⁾

În doleanța către Sultanul, Tudor descrie pe larg jafurile Grecilor, uniți cu Boerii și cu Mitropolitul, care, de și Roman, este *ocara némului*, țice Tudor; căci a aprobat toate propunerile nedrepte ale lui Suțu, și a cumpărat scaunul arhipăstoresc cu 2000 pungî (100 miî lei ²⁾; și fiind că glassul poporului era năbușit de tiranii lui, a fost silit a se scula contra apăsătorilor seî, reclamând protecțiune de la Inalta Pörtă, pe care o rógă a trimite om împărătesc să cercetese plângerile poporului, și să puie capăt acellor jafuri, îndulcind sórta lui. ³⁾

¹⁾ Veđi Nota No. XIII.

²⁾ Despre dare de banî, nu e de mirare; căci fără banî nimicî nu se făcea sub Fanarioți; asemenea nu e de mirare ca Dionissie, ce făcea parte din Divanul domnescu, să fi aprobatu măsura arbitrării d'alle Suțului; dar d'aci nu urmédă că Mitropolitul Dionisie merita epitetul injuriosu de *ocara némului*, cându este știută bucuria ce a causatü urcarea sa pe scaunul arhiepiscopalü; do- vadă, discursulü pronunțiatü de Lađăr cu ocașia acésta, (veđi biografia lui G. Lađăr, de D. Petre Poenaru, pag. 57.) Ilarion, care a redactatü acésta doleanță, a fostü dominatü de invidie contra Mitropolitulü Dionisie, că nu s'a pututu face elü Mitropolitü, după cum asigură însuși D. N. Popescu de la Mușetesci, care a fostü confidentulü lui Ilarion. — Cătu pentru petițiã lui Tudor către Alexandru alü Russiei, veđi depeșã lui Capodistria către Cons. Pini, de la Februariü 1821, la Nota No. 55.

³⁾ Veđi Nota No. XIV.

CAPITOLU VII.

Primele loviri alle Panduriloră lui Tudor cu Plăiașii Ispravniciloră.

În puținele zile cât stătu Tudor la satul Padeșu, se adunară peste șese sute Panduri din cei ce luptaseră cu dănsul contra Turcilor în resbelul de la 1806—1812, și cari Panduri, cum amarătat, erau dați în dajdie. Acesta era un bun contingent d'o c'am dată. Tudor luă prin urmare următoarele măsuri:

Trimise mai întâiu de ridică pe Zăpcii ce putu găsi din acel județ, pe cari îi închise la Tismana, ca se'i împedice a'i paralisa mișcările. ¹⁾ Dete apoi ordine către locuitorii a nu se supune la Ispravnicii și la Zăpcii, pentru plata contribuțiilor, proclamând ast-feliu scutirea de orii ce dări către Vistierie. Resultatul acestor ordine fu refusul sătenilor d'a înlesni nutreț ostașilor trimiși contra lui Tudor. ²⁾

Clucerul Ralet, Ispravnicul de Mehedinți, trimise contra lui Tudor a'l prinde, viu sau mort, pe Pau sau Pavel Nicolicescu, Polcovnicu de poteră; ³⁾ ordonă asemenea și la alți Căpitani de Panduri, precum Vist. Crăiniceanu, Dumitru Colțan, și Niculae Boboc, ca cu Pandurii

¹⁾ Dărădenu susține că le-ar fi scris să vie cu banii și caii ce vor fi avându, și că le ar fi luat și banii și caii; dar Tudor afirmă contrariul în scrisoarea lui către Ispravnicul Ralet. Veți Nota No. XVI.

²⁾ Dărădeanul, Trompeta No. 653. — Veți și Nota No. XVII și XXIX.

³⁾ Idem.

lor, în număr ca la 300, se se unescă cu Nicolicescu pentru același sfârșit. ¹⁾

La Sisesci, lângă satul Ciovârnoșanii, depărtare trei ore de Cerneți, Tudor se întâlnește cu Pandurii lui Pavel Nicolicescu.

După ce luă ordinele Ispravnicului, puse de bătu strășnic pe acel căpitan de poteră, ²⁾ pentru că cutețase a se împotrivi la *Adunarea norodului*, ce și cerea drepturile selle; și încorporează în oștea sa pe Pandurii de sub comanda Nicolicescului; iar pe el îl trimisese la Strehaea; apoi scrisse un răvaș Ispravnicului Ralet, în care îi impută conduita sa de tiran al poporului; îi allătura copie duple proclamația sa și după arzul trimis la Pórtă, ca se se încredințe de scopul său ș'al celor ce s'aun sculat cu densusul; îi spusese că nu Tudor e hoț, căci ellu n'a supărat pe nimeni, și nu s'a attins de bani publici; ci hoții sunt aceia cari jefuesc poporul; îl consilia a libera Pandurii, strinși de el la Cerneți, cu scop d'al combate; și a veni să se unescă cu cei-l'alți ce facu parte din Adunarea poporului; că se n'aibă nimeni nici uă teamă; că dacă vor binele țerei, se vie cu toții la Adunarea generală, care este pentru folosul de obște; în fine îl anuncia, că, de va repeta celle încercate cu Nicolicescu, va atrage asupra ei resbunarea poporului, de care nu va putea scăpa nici în gaură de șarpe, etc. ³⁾

Epistola acésta produsse în Cerneți mare senzațiune; ispravnicii într'adins esagerau pericolul, cu scop d'abăga spaima în locuitori, ș'a se sparge orașul, compromițând ast-feliu mișcarea națională. Epistola către Ralet

¹⁾ Veđi, memoriul lui Dumitru Protopopescu, Nota No. XV.

²⁾ În notele dela reposatul Scarlat Rosetti, se dice că l'ar fi omoritu acolo însuși Tudor; însă din memoriul Protopopescului [Nota No. XV] se constată că a fost închis la Strehaea; după încredințarea lui Niculcea Bălănescu și Dumitrașcu Ploscaru din Pestița, după pornirea lui de la Strehaea, Tudor a dat pe Nicolicescu în pađa lui Gospodar Dumitrache ș'a lui Gg. Stoicea diu Baea de aramă; și aceștia l'au omorit la podul de la Corcova, pôte că din ordinul lui Tudor.

³⁾ Veđi Notta No. XVI.

sosi d'odată cu scirea despre bătaia Nicolicescului, și încorporarea Pandurilor lui în oștea lui Tudor. Acesta descurajie pe Ispravnicii și spăimântă pe orășianii, cari se grăbiră a trimite familiile lor, unii în Austria, alții peste Dunăre, rămând numai bărbații, gata și ei de fugă.

Pandurii adunați de Boboc, Colțan și Crăiniceanu, sosiră în Cerneți în minutul când Ispravnicul Ralet și Samesul Poroinénu se puneau în căruța ca să fugă la Craiova; cu toate acestea, cei trei Căpitanii plecară de capul lor contra lui Tudor; dar la Comuna Tîmna, Plăeșii lor fraternisară cu parte din Pandurii și Arnăuții din oștea lui Tudor; și cei trei căpitanii fură legați, jefuiți și duși la Strehaia, unde Tudor trecuse cu oștea lui.¹⁾

Dorind a se încredința prin ei înșiși despre intențiunile și forța lui Tudor, orășianii din Cerneți trimisera un om într'adins cu scrisore către Tudor, rugandu'l a nu da ocașie de spaimă locuitorilor. Tudor 'i asigură ca se fie linischiți, stând fie-care la cassa sa, și ocupându-se cu meseria sa; și le esplică scopul pentru care s'a sculat; apoi scrisse și boerului Miculescu, amicul seü intim, și inițiat în planul lui Tudor, a linisci pe locuitori ș'a le explica și el scopul mișcării.²⁾

Fără a pierde timpul, Tudor porni spre M-rea Strehaia. În drumul seü, țeraniii îl întâmpinară ca p'un liberator, strigând cu entusiasm: **Trăiască Domnul Tudor!** Cei junii se înrolau de voie în oștirea lui; cei bătrani și femeile îi înlesnău cele necesare, cărrând chiar cu spinarea provisiunii pentru oștirea liberatorie.³⁾

Tudor propaga la tot pasul libertate și scutire de dăjdi și de potvedii.

Strehaia era ocupată, din ordinul Divanului Craiovei,

¹⁾ Memoriul Protopopescului, Nolta No. XV.

²⁾ D. Gr. Miculescu, din Severin, posseda această epistolă a lui Tudor către tată-seü, care s'a repus.

³⁾ După încredințarea tuturor bătrînilor ce au făcutu parte din oștirea lui Tudor dela 1821, și despre care am menționat mai înainte.

de către uă cėtã de Plãieși, sub comanda unui Ceaușu Costache.

Somat a se preda, dupã ore-care împotrivre, acesta deschise porțile monastirei, sau amãgit de cuvintele de libertate, proclamate de Tudor, sau intimidat de mulțimea poporului armat, ce'l însoția.

În clopolnița monastirii erau închiși Căpitanii Crainiceanu și Dumitrache, despre care am vorbit mai sus; cum și Ceaușu Istrate, Pau Nicolicescu și Bãrbuceanu Presicenu; iar pe Dumitru Protopopescu, (autorul memoriului de la Nota No. XV, arestat și dãsul cu Crãiniceanu și ce'l-alti) Tudor îl pusse se scrie în cancelaria sa, unde se afla ca grãmãtic Kinopsi (ce era la începutul anului 1821 grãmãtic la Ispravnicul de Gorjiu); iar ca scriitori, erau Krețiescu (Ortopan), Ghica Aurel, și alți. ¹⁾

Dupẽ ce întãri și Strehaea, cum întãrisse Tismana, cu Pandurĩ și provisiuni, Tudor porni la Monãstirea Motru, în care se aflau închiși, cu uã ceatã de Pandurĩ, Ispravnicĩ de Mehedinți, cãmınarul Stefan Bibescu, și Stolnicul Vișoreanu, numiți de curãnd de Cãimãcãmia țerei.

Somați a se preda, Ispravnicii refuserã; atunci Tudor ordonã Pandurilor a descãrca puscile în cei împresurați; dar aceștia, fiind adãpostii de didurile M-rei, uciserã vr'o 11 Pandurĩ și Arnãuți; cu tôte acestea, Ispravnicii, cari nu erau preparați pentru un lung asediũ, trimisserã parlamentari, cu condiție cã de'i va lãsa liberi, ei vor preda M-rea lui Tudor. Acesta consimți, Ispravnicii plecarã la Craiova, iar Tudor ocupã și M-rea Motru; apoi aședã tabãra sa la Țintãreni, așteptãnd evenimentele. ²⁾

Sã lãsãm pe Tudor împrejurul M-rei Motru, unde a-lerga din tôte pãrțile poporul armat spre a mãri ostirea liberatorie; și se ne întõrcem la Bucuresci ca se cercetãm conduita Cãimãcãmiei, dupã mórtea lui Vodã-Sutu și rescularea poporului de Tudor.

¹⁾ Nota No. XV.

²⁾ Memoriul lui Dãrdeanu. Trompeta No. 648. — Veđi și memoriul Protopopescului. Nota No. XV. — Veđi și Nota No. XXIX.

CAPITOLU VIII.

Primele acte ale Boerilor contra mișcării lui Tudor.

Prin ordinul dela 15 Ianuariu 1821, Vodă Suțu, presimțind mórtea sa, numia uă Caimacamie de șapte boieri d'ăi Divanului domnesc, urmând în acésta consiliul consolului russu ¹⁾. Acei boieri, țice ordinul, se vor ocupa cu cercetarea proceselor ce erau de competența Divanului, și cari, din cauza bolirii lui Suțu, se înmulțiseră fórtă mult, în cât suferia poporul ²⁾.

La cađ de vacanța a tronului, acei Caimacami avéu a governa țerra până la numirea altui domn.

Cei șapte boieri erau:

Mitropolitul, președinte de drept.

Bivel-Ban, Grigorie Brâncovénu

— Constandin Crețulescu

— Grigorie Ghica

— Barbu Văcărescu

Bivel-Vistier, Grigorie Filipescu

Bivel-Postelnic, Iacovake Rizu.

Primul act al Căimăcămiei, dupe mórtea lui Suțu, fu a

¹⁾ Cum asigură Pouqueville, op. cit. pag. 314. Numirea lui Rizu, pôte conșăngene cu Ministru lui Suțu din Moldova, este uă probă măi mult de ceea ce susține Pouqueville; consolul russu doria a avea în guvern creature devotate Russiei, prin care să lucrese în spiritul Eteriei.

²⁾ Conșica No. 96 din Arhiva Statului, pag. 127.

inștiința Pórta despre mórtea acestuia, rugându-o a numi Domn pe cine va găsi ea cu calle. ¹⁾

După fuga lui Caragea, Boierii divaniți găsiseră cu calle a cere dela Pórta respectatea autonomiei, în privința allegerii de Domni pământeni; momentul era mult mai favorabil, pentru realizarea dorinței lor, după mórtea lui Suțu, când, stăpâni pe situațiune, și uniți cu Grecii, ar fi putut imita vechea nobleță în care figura Buzestii și Farcașii, în casu când Pórta ar fi refusat legitimele lor cereri.

Dar Boierii dela 1821, ca și dela 1848 (afară d'ua mică excepsiune) nu mai erau Boierii din timpul lui Mihai Bravul. Ei degeneraseră în timpul domnirii de un secul și mai bine al unui regim de înjosire și de corupțiune.

Vitejia făcuse loc diplomației. Boierii dela 1821, ca cei dela 1848, voiau să prinďă șearpele cu mâna altuia; aceia, cu mâna lui Tudor; aceștia, cu mâna lui Elliade, Tell și asociații lor.

Atunci, ca tot-d'auna, ei credéu sinceramente că Russia avea să 'și verse sângele pentru a le assigura privilegiile. Chiar Boierii patrioți lucrară ast-feliu în cât să nu se compromită în ochii Turciei; și tot d'odată să pótă pescui în apă tulbure, încuragind pe sub mână rescóla poporului, prin paralisarea mijlócelor de acțiune.

Tudor, dejucând pe ambițioși și pe reacționari, pusse fitilul la praful de pușcă; și splosiunea aruncă în aer regimul fanariotic, paralisând ast-fel planul inamicilor seculari ai românismului.

Allu doilea act allu Căimacamiei fu uă circulară către Ispravnicii, tot cu data din 19 Ianuarie; prin acea circulară, anunțând țerrei mórtea lui Suțu, *cu mare părere de rău și obidă a obștei poporului*, ordona ispravnicilor a fi *cu îngrijire și cu bună rânduială*, ca și până atunci, făcându'i responsabili d'ora ce neorînduelle din partea fă-

¹⁾ Notta No. XVII.

cătorilor de relle, cari ar da pricină de tulburări și neodihnă obștei norodului ¹⁾

Circulara către ispravnicii fu însoțită de ordinul către Baș-Beslégă, comandantul Zabeților din țerră, recomandându-i a fi cu priveghere pentru liniștea țerreii, ș'a nu supăra înt'ru nimic pe locuitorii. ²⁾

Dér étă că guvernul priimesce sciri dela ispravnicii de Gorjū și de Mehedinți, prin Caimacamul Craiovei, despre mișcările revoluționare alle lui Tudor. ³⁾

Căimăcămia țerreii schimbă câți-va prefectii de peste Olt înlocuindu-i cu alții de încredere, măi apți d'a putea ține pept *resvrățitorului* ⁴⁾; și dă ordine a lua tôte mēssurile pentru împedicarea rēului, îndoind *strejile*, și împrăștiind pe tulburători. ⁵⁾

Numesce apoi pe Dumitrache Bibescu comandir peste toți Pandurii în activitate din Doljū și din Mehedinți, cu ordin a numi și ellū căpitanii de încredere și bravi, ca să paralisesse mișcarea, și se puie pe gónă pe resvrățitor. ⁶⁾

Din Bucuresci se trimite Slugerul Costi, de fel din Gorjū, om al lui Samurcaș. Costi, cum ajunge la Gorjū, trage direct la casa lui, și nu face nici uă mișcare ⁷⁾; de și avea ordin a strânge îndată toți Pandurii din partea locului, și lăsând uă căprărire la ispravnicat pentru pađă, cu restul să mērgă la M-rea Tismana, séu unde se va afla *resvrățitorul, ca să'l sfărame*. ⁸⁾

Când însă Căimăcămia se încredință pe de plin că Tudor dejucasse planul boierilor, și că mișcarea o face, nu număi contra Grecilor, ci și contra Boierilor, attunci luă

¹⁾ Condica No. 96 din Arhiva Statului, pag. 198.

²⁾ Ordin din 22 Iunie. — Veđi condica No. 96 a Arch. pag. 199.

³⁾ Caimacam la Craiova era Depalti; și ajutorele lui, Dumitrache Brailoiu și Alecu Arghiropolu. — Condica No. 88 pag. 33¹, verso.

⁴⁾ Dêrzénu, locul citat, No. 653.

⁵⁾ Idem, No. 648.

⁶⁾ Idem, No. 648.

⁷⁾ Fotino, pag. 11.

⁸⁾ Dêrzénu, locul citat, No. 648.

măssuri seriose pentru oprirea răului. Pentru acest sfârșit, trimise proclomațiuni către locuitorii din Oltenia, cu *blesteme și afurisani*, ca să nu cuteadă a se lăssa amăgi de propagandele resvrătitorului.

Se mai trimise din Bucuresci 200 Arnăuți, sub comanda a patru căpitanii, Delibașa Mihali, Bulucbașa Iane, Hagi Prodan și Serdarul Iamandi Giuvara, (dela Romanați), cărora li se și plătiră lefurile, și li se deteră munițiune pe uă lună, în sumă de 10,600 taleri (lei).

La Craiova fură însărcinați Zabeții de Dolj și de Romanați, cu câte 50 Neferi fie-care; și Slugerul Solomon cu 80 Panduri pentru pađa Craiovei. ¹⁾

Se trimise apoi alți ispravnici la Mehedinți, și la Gorj; la Mehedinți, Clucerul Glogovenu, care, vădënd *apucăturile* lui Tudor, demissionă îndată ce sossi la Craiova, spre a nu se compromite; ellu fu înlocuit cu Căminarul Stefan Bibescu; iar la Gorj, se numi Stolnicul Barbu Vicșorenu. Divanul din Craiova, în interesul causei boeresci, opină a se permuta Vicșorenu la Mehedinți din preună cu Bibescu, iar la Gorj a se numi Serdarul Dinu Băltenu, cărora li se și deteră ordine seriose pentru întâmpinarea răului.

Divanul din Craiova, cum și Caimacani țerrei, luară in fine tôte măssurele ce cređură necessariu pentru încetarea *resvrătirii*.

Divanul Craiovei trimise încă 40 Panduri a întări M-rea Străhaea, sub comanda lui Ceauș Costache, om de în-

¹⁾ Dirzenu, locul citat, No. 648.

Despre Solomon, aflăm în condica No. 87 a Archivei, trimisă dela Craiova, pag. 331—333, anaforaua Boerilor din 20 August 1820, confirmată de Suțn la 5 Septembrie, prin care se regulăda ca, din lude 400 Panduri, întocmiți pentru pađa celor cinci districte de peste Olt, să se puie 100 Panduri sub comanda lui Solomon, din cari, 32 sub comanda sa nemijlocită, pentru apărarea Craiovei, și a districtului Vâlcea; 30 sub comanda căpitanului Vasile frunte-lată, pentru județele Dolj și Romanați, și 35 sub comanda căpitanului Buștén, pentru Gorj și Mehedinți; iar acei 100 Panduri vor sluji cu rândul câte 50 pe fie-care lună, și câte 15 de căpitănie, de cu primă-véra până tòmna, și chiar iarna, când va fi trebuință.

credere, și căpitan la căpătania Ghidiciului, și a căpitaniei de Amărăți; iar la M-rea Motru, trimise pe un Buluc-bașa cu 20 de Arnăuți, cărora li se dete și munițiune îndestulă; dér toți aceștia fraternisară cu *Apostatiți* (ast-fel numiaū ei pe rebeli) după cum am arătat în capitoulul precedent.

Vistierul Constandin Crăinicénu fu însărcinat a strânge pe toți Pandurii din Mehedinți, cei dela câmpū (căci cei dela munte trecusseră toți în partea lui Tudor) și a merge contra rebelului, rissipind mulțimea adunată. ¹⁾

Din parte'i, Căimăcămia țerrei găssi de cuviință a adresa lui Tudor *uă carte obștăscă* din partea Boerilor Divanului, în care 'i arăta că urmările s'elle nu pot avea sfârșitū bun, după cum adeveređă și istoria; că *Ogécul* (garda domnescă) unitū cu toți credincioșii stăpânirei, illū vor sfărâma, și 'lū vor omorî; că locuitorii nu se vor lăssa amăgi de frumósele lui cuvinte de libertate și scutire de dăjdiū; că numai pagube și smăcinări se pricnuesc locuitorilor cu asemenea *netremnicū*; illū consilia părintesce a se părăssi d'acea faptă păgubitoare obști, assigurându'l cu jurămēt că, de se va supune, va mijloci la Domnitorul țerrei iertarea sa; iar la din contra, grozavă și cumplită mórte va încerca; în fine i da termen de douē ore a se gândi ș'a respunde. ²⁾

Coppie după acéstă carte se trimisse și Caimacamului Craiovei, ca s'o trimiță și ellū în coppii către toți ispravnicii de peste Olt, ca și ei să scóță coppii după ea, și acelle coppii să se citescă prin tóte satele districtelor, cu esplicare despre amăgirile cu care voesce numitul Sluger Tudor a tulbura odihna obști; și iscălind preotul și pârcălabul, cu doui séu trei sătenii de frunte din fie-care sat, în dosul coppiei ispravnicatului, acelle coppii să se înapoese la Divan, spre încredințare că s'aū citit. ³⁾

¹⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 648.

²⁾ Veđi Notta No. XVIII.

³⁾ Condica No. 88 a Archivei Statului, pag. 336.

Tudor, priimind cartea Divanului domnescu, subscrissă între alții și de Episcopul Ilarion (Mentorul său), și de Gr. Bălenu (capul comitetului național) și de alți membrii ai acestui comitet, a trebuit să rîdă, vedënd cum acei capi ai țerei se prefac în ochii Turciei de *credincioșe slugi a le Devletului* (Pórta), când în realitate ei erau adevęrații autori ai Revoluțiunii.

Fără întărđiere, Tudor respunse Boerilor Divanului în modul următoriu :

„Că ellu a servit patria și guvernul tot déuna cu credință; că nu s'a sculat de capul lui; ci poporul, pe care Domni și Boerii l'aũ adus în starea cea mai de plâns, a hotărât să vie cu el la Bucuresci, ca d'aci să reclame împęratésca milă; că a trimis pentru acest sfârșit cinci reclame către Inalta Pórtă și la alte Inalte locuri; că cunoscându-l poporul pe ellu ca adevęrat fiu allu patriei, cu sila l'a luat a'i fi conductor, pentru folosul de obște; că, voidnd să plece, în urma ordinelor stăpânirii, Adunarea poporului nu l'a lăssat, puindul chiar sub privighere; că poporul le respunde prin gura sa, că suferințele ce póte adduce ridicarea lui sunt nimic pe lângă tiraniile cele cumplite ce le-a suferit dela guvernăți: ceea ce 'i a addus la desperare, în cât vrea mai bine a muri, de cât a mai duce ast-fel de viață; că numai lucruri de mănecare ia poporul, care e tot munca braćielor sélle; că pe cei trimiși a'l omóri, poporul 'i-a încorporat cu dęnsul, ca unii ce fac parte din popor; că la M-rea Motru, vedënd că ispravnicii, închiși acolo, descărcă focuri assupra poporului, poporul le-a tăiat comunicația; și fiind că D-lor continue ostilitățile, poporul e decis a da foc M-rei ș'a'i sacrifica, ca pe nisce tirani ai poporului, cari nu merită iertare, după cum va face cu toți aceia ce se vor oppune la legitimele lor cereri; în fine, le dice că, de sunt D-lor adevęrați patrioți, este timpul a scăpa de critica lumii; și încetând cu persecuția, să imitese pe străbunii lor, îmbrățișind cauza sacră a poporului, cere-

rile lui fiind juste și legale; iar laudele D-lor cu mórtea, nu sperie poporul, care crede în Dumnezeu și în Sultanul, ce va asculta plângerea lui. ¹⁾“

Înainte de sosirea răspunsului lui Tudor, Căimăcămia, cu totă obștea Boerilor, trimise Porții uă petițiune, în care se descria mișcările lui Tudor, și măsurile luate de guvern pentru împedicarea răului, *care crește în proporție spăimântătoare*; își esprima apoi temerea că póte guvernul nu va fi în stare a se opune *torentului popular*, prin urmare, târgea luarea aminte a I. Porții ca se chibsuiască asupra mijlócelor cellor mai nemerite pentru apărarea țerei de acești *tálharî*. ²⁾

Acea petiție era însocită d'uă epistolă către Dragomanul Porții, în care Divanul arăta că mișcarea lui Tudor a fost privită la început ca uă faptă tálhărăscă, ce se credea a fi îndată năbușită; dar vedënd că lucrul a luat altă față, adică că poporul armat reclamă *libertăți și scutiri de impozite*, guvernul s'a vedut silit a comunica faptul I. Porții; și ruga pe Dragoman a mijloci grabnicu salvarea țerei de acéstă rescólă, ce póte avea triste urmări. ³⁾

În intervalul acesta, Boerii Caimacamî cređură de cuviință a da și ei câte-va probe de dreptate și patriotism, spre a nu se lăsa mai pe jos de *rescrătitorul* Tudor, care atrăgea poporul cu cuvinte de libertate și de scutiri; prin urmare, deteră următoarele ordine:

Ordin către Aga, ca carnea de óie se se vîndă câte 16 parale ocaua, și cea de vacă câte 14 parale, cum se regulasse prin contract sub Vodă Suțu; iar nu dupe cum aũ luat *pliroforic* că se vinde câte 18 par. ocaua de carne de óie, și de vacă, câte 16 par. ⁴⁾

Ordin către Vel-Vistier și spătar, că, fiind că biv-vel

¹⁾ Veđi Nota No. XIX.

²⁾ Veđi Nota No. XX.

³⁾ Veđi Nota No. XIX.

⁴⁾ Condiea No. 96 a Arhivei Statului, pag. 198.

Spătar C. Racoviță, fost ispravnic la Mehedinți, a făcut *catahrisis* (abusuri) și jafuri locuitorilor d'acolo, se se facă scumpă și amănuntă cercetare, spre a se întorce creștinilor tot ce li se va fi luat fără drept; iar până atunci, numitul Racoviță se se pună sub privegherea Agiei, spre a nu se *cacirdisi* (dossi), dându-se pe vrednică chețăsie. ¹⁾

Ordin circular către ispravnicii cellor cinci județe de peste Olt, recunoscând bravura Pandurilor și serviciile ce au adus ei țerrei, chiar cu pericolul vieței, pentru care tot d'auna *Boerii pământeni* au cugetat a'i răsplăti; și de și au fost aruncați în dajdie, dar Boerii sau luptat a 'i scăpa de dajdie, rămăind liberi; și tocmai când era se se dea ordine în consecință, móre Vodă Suțu; dar acum Boerii Caimacamii au hotărît a'i scăpa de jugul dajdiilor; prin urmare, toți Pandurii, ce au fost în activitate, se rămăie liberi de ori ce dajdie, și pentru tot d'auna; cu condiție însă ca și ei se se arate *supuși către stăpânire*, arătându-se cu aceeași credință ca în trecut; și când vor fi chemați în serviciu la trebuință, să fie gata cu armele a *înfrana pe cugetătorii de reu, cari tulbură liniscita petrecere a locuitorilor.* ²⁾

Divanul Craiovei recomandă acest ordin ispravnicilor spre a'lă trece în condica ispravnicatului, ș'a însărcina un om vrednic, și cu sciință de *citanie bună*, ca să măr-gă în toate satele din acel județ, unde va strânge pe toți Pandurii lepădați în dajdie ca se le citescă cartea de scutire, pentru ca se se bucure că s'au *isbăvit de sub jugul dajdiilor*; iar copia, iscălită de preotul satului și de căți-va Panduri, să se înapoiețe Divanului. ³⁾

Cu totă propaganda acellui om devotat regimului susținut de Boeri, și cu toate scutirile promise, Pandurii n'ascultaū de cât de **Domnul Tudor**, pe care'lă credeau mai mult de cât pe Boerii Caimacamii; acestia, vedënd că *patriotismul* lor nu află resunet în inimile *impetrite* ale

¹⁾ Condica No 96 a Archivei Statului, pag. 209.

²⁾ Veđi Nota No. XXII.

³⁾ Condica No. 88 a Archivei Statului, pag. 335.

Pandurilor, ce alergau cu grămmada sub stégul liberatorului, luară alte măsuri mai energice, atât pentru lăniscea capitalei, cum și pentru înfrîngerea cu ori ce preț a *rebelului*, care devenise acum de temut, precum mărturiséu însuși Caimacamii.

CAPITOLUL IX.

Măsurî energice luate de Reacțiune pentru năbușirea Insurecțiunii.

Pe lângă măsurile arătate în capitolul precedent, pentru a paralisa mișcarea, guvernul mai luă următoarele măsurî:

Dette ordin celor însărcinați cu paza liniștei capitalei a potoli ori-ce certyă ivită între locuitori; iar prăvăliele să fie închise della apusul sórelui, obștindu-se acésta prin *pristav*; și nóptea să nu umble nimeni fără felinare; și numai până la 2 ore turcești din nópte (8 ore.) ¹⁾

Ordin către ispravnicii din România-mică a strejui bine vadurile de trecătoare peste Olt; și, pe lângă catanenele spătărești, să fie și câte un credincios al Divanului din Craiova, însoțit de boerinașii credincioși ai districtelor, deosebit de cei rânduși de Ispravnicaturî; și să priveghese toți a nu se lăsa să se stricóre *tâlharii sculați contra stăpănirii*, cu căpetenia lor Tudor Vladimirescu; iar tóte podurile și luntrelle să se trecă din coa de Olt, arestând pe cei bănuși, și trimițându'i la Bucuresci sub bună pază. ²⁾

Ordin la șepte Boieri veliți d'a priveghea singuri în

¹⁾ Ordinul din 4 Februarii către Aga și Spătariul. Condicta No. 96 a Arhivei, pag. 202-204.

²⁾ Idem, pag. 205.

persónă, în fie-care nópte, pentru pađa buneî ordi-ne, pe stradele principale alle capitalei. ¹⁾

Ordin către Aga și Spătarul d'a pune seriósă îndato-rire Zapciilor a nu supăra pe țiganiî Domnești cu luare de taxe contra legiuirilor; ș'a-'i face respunđetori de a-semenea abuzuri. ²⁾

Notă către Consulul Russiei ca să dea ordinŭ supuși-lor sei a nu purta arme nóptea, dela 3 ore înainte (9 ore); ș'a nu umbla pe strade fără felinare și fără trébă. ³⁾

Ordin către Aga, Spătarul și starostea de negustori, ca să liniștescă poporul, prin *pristav*, despre *minciunele* cari se aud, fiind *liniște în țerră*; și să le iasă din gând asemenea *zadarnice fandasî*, căutându'și fie-care de me-seria sa; căci stăpănirea are *neadormită îngrijire* pentru liniștea tuturor. ⁴⁾

Ordin către Aga (Nicolae Filipescu) ca brutarii să vândă ocoa de păine albă câte șase parale, pedepsind aspru pe cei ce ar vinde mai scump. ⁵⁾

Ordin către Căminarul Sawa, și către Căpitanii Iorda-che și Farmake, încredințându-le paza Bucurescilor; ș'a-utoridându'i a recruta oșteni dintre Bulgarii familiști din țerră; făcându'i responsabili de liniștea capitalei; luând în fine tóte măsurile necessariî pentru liniștea publică, și asigurarea locuitorilor despre *tălhăreștile urmări* alle res-vrătitorului Tudor, care a băgat spaimă în ómeni. ⁶⁾

Ordin către ispravnicii din Prahova, Dâmbovița, Ar-geșiŭ, Muscellŭ și Olt, cum și către ispravnicul de stre-ini, ca să îngăduie pe trimișiî lui Sawa ș'aî frate-seŭ Pa-nait, cum și pe ai lui căpitan Iordache, a strânge dintre Bulgarii din partea locului ómeni cu plată, deprinși cu arma și vitejî, pentru înfrângerea *resvrătitorului*. ⁷⁾

¹⁾ Condica No. 96 a Arhivei pag. 208.

²⁾ idem idem " 210.

³⁾ idem idem " 212.

⁴⁾ idem idem " 213.

⁵⁾ idem idem " 216.

⁶⁾ Veđi Notta No. XXIII.

⁷⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 652.

Sawa începu a recruta chiar Albanezi vagabonzi; dar, prin disciplină, făcu din ei în scurt timp niște adevărați oșteni; organiză apoi brésla Tabacilor, ce se urca peste 1,000, inși, buni de luptă; căci Sawa avea mare influință asupra lor.

Fortifică Mănăstirea Radu-Vodă, unde Tabacii asigurară familiile și averea lor mișcătoare, însărcinându-se singuri cu apărarea ei. Fortifică încă Mitropolia și Mănăstirile Mihaș-Vodă și Antimul, lăsând în fie-care câte uă mică garnisonă; iar Sawa cu restul oștirii, să însărcină cu pađa capitalei; ast-fel că prin acesta însuflă încredere cetățenilor îngrijați. ¹⁾

Pe lângă oștenii trimiși din București în ajutorul celor dela Craiova, guvernul dette ordine a înrola și Panduri scutiți de dajdii, ori-căți va fi de trebuință, dându-le Căpitani de încredere; și cari avea să atărne de Logofatul Dimitrie Bibescu și de Divanul din Craiova.

Să trimisse din București munițiune îndestulă, (praf, glónțe și cremene) ca să se împartă pe la Panduri.

Să scrisse și Zarafului (bancher) kir Hagi Ianuș din Craiova a libera 30 mii lei, pentru cheltuelile oștenilor și pentru lefurile lor, cari bani vor umbla cu dobândă, până ce se va înlesni țerra a'i respunde din Vistierie; bancherul însă apucă să dea numai de ce mii lei ²⁾.

Dar tóte aceste măsuri erau fără efect; căci *apostatul* să înputernicisse tare; devenisse uă forță redutabilă. Boerii divaniți din Craiova anunțară pe Caimacamii țerrei că Tudor se appropie de Craiova; și că acesta a causat mare spaimă între locuitorii din acellu orașiü, cariü au și începutu a să imprăștia; și rugau Boerii divaniți din Craiova pe Boerii divaniți din București a lua măsuri *seriose* pentru năbușirea rescólei; căci mijlócele de cari dispun D-lor sunt neindestulătoare.

Caimăcămia respunse, făcând imputări aspre Boierilor

¹⁾ Fotino, pag. 44.

²⁾ Dirzénu, loc. cit. No. 650.

ce făceau parte din Divanul Craiovei; și le ordonă că n'aū de cât a întrebuița oștirea și baniū de cari dispun, fără pierdere de timp, spre a înfrânge pe rebelul; îi făceau în fine responsabili de nenorocirile ce s'ar întâmpla din cauza moliciunii D-lor ¹⁾).

Convinși însă că Dumitrache Bibescu nu putea fi la înălțimea misiunii s'elle, Caimacamii să decisseră a trimite un Boier din sînul lor; prin urmare, numiră pe Vel-Vornic allū oștirilor, Nicolake Văcărescu, ca cap allū tutulor oștirilor de peste Olt, cu însărcinarea d'a sfărâma îndată pe *tâlharul* acela de Tudor, care a pricinuit atâta tulburare și neodihnă; și d'a desamăgi pe locuitori despre înșellătorele lui povățuirii și propeveduirii deșarte; în fine a înștiința guvernul prin stafete despre tôte mișcările s'elle. ²⁾

Ordinul Căimăcămiei dela 2 Februarie, către Divanul Craiovei nu sosisse încō la adresa sa, și atât Căimăcămia cât și Consulatul priimiră altă știre dela Boerii divaniți din Craiova, cu data din 2 Februarie, că altă speranță pentru înfrângerea rebellului nu este de cât oștirea turcescă; căci Tudor 'și a întins influința și puterea în tôte județele de peste Olt, în cât locuitorii nu vor să mai știe de *stăpânire*; iar oștirea trimisă contra lui s'a demoralizat cu totul. ³⁾

Caimacamii, desperați, approbară opinia Divanului Craiovei; și așternură petiția la I. Pōrtă cerând ajutorul ei armat; și rugând și pe Pașii dela Diū și dela Nicopole a interveni la Padișahū ca să li se dea voie să intre cu oștire în țerră, spre a lovi pe *apostați* din tôte părțile.

Siguri că Sultanul nu le va refusa cererea, Caimacamii și numescū *maimandari* pentru priimirea oștii, și pregătirea proviđiunilor necesare, dând ordine în consecința la ispravnicii districtelor de peste Olt.

¹⁾ Veđi Notta No. XXIV.

²⁾ Notta No. XXV. Veđi și Dirzenu loc. cit. No. 653.

³⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 651.

Dar fiind că Consulul Rusiei era p'atunci (cum fu până la 1859) adevăratul stăpân allū țerrei, datoria cerea a face mai înteiū cunoscut Escelenției s'elle măsurile luate de Divan în privința acésta.

Obștea boerilor, aflați în Bucuresci, adresă prin urmare Consulului russū la 4 Februarie uă nottă, prin care, allăturând scrisorile Divanului Craiovei către Consulat și către Divan, illū înștiința că a găsit cu calle a cere ajutorul armat allū Pașilor Dunăreni; căci alt mijloc nu aū spre a împiedica *urیاșele inavntări alle rebelulni*; prin urmare, ruga pe Escelenția Sa a încuviința acéstă măsură mântuitoře, pentru înlăturarea pericolului general; ș'a bine-voi a'ī onora cu respuns. ¹⁾

Consulul însă se oppusse, pentru cuvintele ce vom arăta la locul seū; și Boerii Caimacamī se vēdură siliți a revoca ordinele date pentru priimirea óstei turcești, rupând și petițiile către Pórtă și către Pași, pentru acellū sfârșit.

CAPITOLU X.

Măsuri estreme pentru năbușirea Revoluțiunii.

Caimacanii, zăpăciți și foarte tulburăți, cum singuri mărturisesc ¹⁾, alergară la ultimele mijlăce de apărare.

Trimit chiar pe Căpitanii Iordake, Farmake și Ienake cu 200 Arnăuți, din cei 600 destinați pentru pađa Capitalei, ca, unindu-se cu cei trimiși mai 'nainte, și cu pandurii stăpânirii, să lovască pe Tudor, toți de odată; și să'lă sfărâme. ²⁾

Trimit și pe Pavel Makedonski, fratele lui Dumitru Makedonski, ca să îndemne pe acesta și pe Tudor să înceteze cu *tulburătorele lor porniri*.

Trimit în fine Lipcani cu a doua scrisore către Tudor, în care, răspundând la epistola acestuia dela 4 Februarie, îi inpută că cugetă a vërsa sânge creștinesc; că a-buđurile se îndreptesă pe callea legală; că are a da cont lui Dumnezeu de sângele vërsat; că se încete cu asemenea urmări, și să respescă poporul; că s'a numit Domn Calimah, care 'i va cere cont de fapta sa de răsvrător; iar dacă va lăsa armele, Divanul va mijloci iertarea sa la Domnitor. ³⁾

Pavel Makedonski se întörse dela Tudor cu următo-

¹⁾ Dirzénul, loc. cit. No. 653.

²⁾ idem „ „ No. 652.

³⁾ Veđi Notta No. XXVII.

rele trei propuneri, ca condițiuni *sine qua non* pentru în-
cettarea rescólei:

- 1 Stărpirea abuzurilor.
- 2 Despăgubirea locuitorilor jefuiți.
- 3 Assigurarea vieței lui Tudor ș'a căpitanilor săi, cum
și plata unora din ómenii săi.¹⁾

Caimacami i respunseră prin altă scrisóre, în care lu
încredințau ca și ei hotărâseră a face cercetare pentru
descoperirea abuzurilor și despăgubirea celor nedrepta-
țiți; dar au fost paralizați prin resculara poporului; ast-
fel că nici un cercetător n'ar mai fi avut curagiul a merge
prin sate pentru asemenea sfârșit; promit însă uă seri-
ósă anchetă, îndată ce Tudor va înceta din propaganda
sa, și dacă va sta pe loc; i promit asigurarea vieței, dacă
va lăsa armele; iar tóte propunerile sélle nu se pot în-
deplini de cât prin Caimacami domnesci ce se așteptă;
dacă însă va continua *netremnicele* sélle urmări, mórtea
va fi resplată sa; în fine Caimacami termină epistola lor
cu aceste semnificative cuvinte: „să nu cuteți a te cre-
de mai mult de cât ceea ce firea te-a făcut.”²⁾

Aceste cuvinte caracterisă pe Boerii din timpul revo-
luțiunii dela 1821 și 1848: ei se credeaú singurî în drept
a ocupa înaltele funcțiuni ale Statului, de și le lipsiau
cultura; iar cei-lalți, orî cât de mari merite ar fi avut,
credeaú că sunt născuți a fi slugele lor plecate, cărora
se milostiveaú a le încredința posturile cele mai modeste;
în privința lui Tudor, acei Boeri nu se putéú împăca cu
ideea că, ajutat de noroc, ar avea șanse a se face Domn,
usurpând ast-fel drepturile lor. Ce fel! Un boerenaș de a
treea classă, un Sluger Tudor, se céră reforme politice
și sociale? Și mai alles cu mâna armată? Să ajungă în
fine Domn? Tudor le răspunse, în mod elocuent, prin
epistola sa către Văcarescu, care e cap d'operă în fe-

¹⁾ Veđi Dirzenu loc. cit. No. 654.

²⁾ Notta No. XXVIII.

lul său; le răspunde: că acele reforme, ce trebuiau făcute de stâlpii țării, vor folosi tot Boerilor; că tâlhari sunt jefuitorii patriei, stigmatisați de faptele lor, ș'alle cărora inimă le a împietrit Dumnezeu, ca p'alle Egiptenilor; că patria e poporul întreg, iar nu tagma jefuitorilor; că Tudor nu e de cât avocatul armat allu poporul, pe care jafurile Boerilor, uniți cu Grecii, l'au addus la disperare, în cât a creșut a reclama ellu d'adrechtul drepturile și ușurările ce Boerii au refusat a reclama, de frică sau de servilism; că dacă Boerii ar fi patrioți, s'ar pune în capul mișcării, și ar dobândi ei privilegiile lor ș'alle țării, usurpate de streini, din cauza ticăloșiei lor; în fine că, chiar sugrumată d'ar fi răscolă, lumea și istoria tot pe Boeri vor critica, că n'au știut profita de ocaziune, spre a emancipa țerra de jugul strein; dar dacă va birui poporul? Unde vor scăpa tiranii lui? ¹⁾

Dar Boerii erau orbiți, împietriți! Ei nu sciură profita de lecțiune; ast-fel a trebuit multe revoluțiuni ca Boerii să fie siliți a îmbrățișa principiile sacre de egalitate și libertate; și atunci chiar a trebuit priveghiați, acei Balauri, căci se siliră a lua înapoi prin fraudă ceea ce a fort siliți a da poporul de nevoie.

Indată ce Caimacamii țării luară sciință prin Capu-Olan de numirea lui Scarlat Callimah ca Domn în Muntenia, i espediară, prin într'adins căllăraș, uă anafora sau relație pe larg despre celle întâmplare în țerră dela 19 Ian. până la 10 Febr.; și cerându'i domnescul consiliu, illu rugau a grăbi venirea sa; căci numai presința înălțimei s'elle în țerră ar putea schimba fața lucrurilor. ²⁾

Abia trecuseră șese zile dela plecarea Văcărescului peste Olt, însărcinat cu comanda generală a oștirilor destinate a combate mișcarea lui Tudor, și Caimacamii illu înlocuiră cu C. Samurcașu, care, cum am arătat, era sufletul eteriei în Bucuresci. Ce motive seriose să fi pro-

¹⁾ Veđi Notta No. XXXII.

²⁾ Notta No. XXIX.

vocat asemenea măsură, când Văcărescu se bucura de totă încrederea Boerilor? Cioranul ¹⁾ și Fotino ²⁾ cred, și noi suntem de părerea lor, că Boerii eteriști, temându-se de Văcărescu, care, prin energia și încrederea ce însuffla oștirilor guvernului, ar fi putut reuși să înfrângă pe Tudor, și să nimicescă ast-fel planurile lui, au întrebuițat toate mijlocele de care dispunéu a decide guvernul ca să înlocuiască pe N. Văcărescu cu C. Samurcașu, singurul ce ar fi putut, dîcîu ei, să înduplece pe Tudor a lăsa armele, evitând ast-fel și vărsarea de sânge.

30,000
70,000
172,000

Numirea lui Samurcașu descuragiă pe Boerii de peste Olt, căci Văcărescu luasse toate măsurile spre a paraliza mișcarea; iar Samurcașu, ca Grecu raffinat, nu inspira încrederea ce o inspira Văcărescu. Temerea lor se realisă; și guvernul cădu în cursa întinsă de Fanarioți.

Căimăcămia dette lui Samurcașu *carte deschisă*, lăsându'i liberă acțiunea, numai să pótă potoli *cugetul* numitului Sluger, *prin orî ce mijloce va ști*, și să adducă în sfârșit liniștea în acele județe tulburate, etc. ³⁾

Samurcașu ducea lui Tudor, din partea tuturor boerilor, uă carte de ertăciune, în care Tudor nu mai e tratat de tálhar sau de resvrătitor. ⁴⁾

După plecarea lui Samurcașu, sosi și responsul de la N. Văcărescu, care anunțîă guvernului că *apostatul* de Theodor nu consimte cu nici un chip a lăsa armele; și la consiliile și amenințările selle, Ellu a dat responsul pe care 'lu trimite în original cinstitului Divan, spre celle de cuviință. ⁵⁾

Abia sosi Samurcașu la Craiova, și prin ștáfeta înștiință Căimăcămia a'i trimite, fără întărđiere, în termen de 24 ore, 172 mii lei.

Find-că Samurcașu nu se esplica, Boerii cređură că

¹⁾ Op. cit. pag. 25.

²⁾ Op. cit. pag. 22, 23.

³⁾ Notta No. XXX.

⁴⁾ Nota . XXXI.

⁵⁾ Nota . XXXII.

ceea ce n'a putut face plumbul va face argintul; fără multă chibzuire dar, luară cu împrumutare 102 mii lei, pe care 'i și porniră la 25 Februarie; iar restul de 70, mii îl u espediară a doua zi, la 26, cu ómeni într'adins. Căi-măcămii creștură că d'astă dată revolta va fi domolită.

„Dar se vede, dice Dirzenu, că isvodirea acestei tulburări, fiind un chip de *farmazonie*, nu s'a făcut nici „uă ispravă“.¹⁾

Vornicul Văcărescu se întorse în capitală d'odată cu știrea despre măcelul Turcilor din Galați de către Vasile Caravia, după cum vom arăta la locul său. Acésta știre mări frica cauzată de rescóla lui Tudor, pe care spaima o marea și mai mult; ast-fel locuitorii capitalei se înfri-coșară vedându-se între două focuri; și începură a stră-muta familiile pe la țerră și pela Monastirile du prin-prejurul Bucureșcilor; iar cei mai prevădători și cu mij-lóce, trecură în Austria, pentru mai bună siguranță.

Acésta sili guvernul a da ordin (27 Febr.) lui Aga (Vornicul Grig. Bălenu) și lui Sawa, ca să mérégă pe la locuințele orășanilor spre a 'i liniști, gonind carrele ce închiriasseră pentru încarcarea bagajului ș'a familiilor, ca să se nu dea motiv de tulburare.²⁾

În același timp (24 Febr.) sosiră și Caimacămii lui Calimah, Vel Post. Costache Negri, biv-Vel Hatman Stefan Vogoridi și Ión Samurcașu. Sosirea lor, ce anuncia p'a lui Vodă, fu vestită poporul prin ispravnicii (25 Febr.) ca să se bucure poporul, ce are să cerce milledle Măriei sélle, după cuviință; că acum are a petrece cu tótă liniștea, avënd a revărsa M. Sa peste supușii cei *credincioși* părintesculū său *libov* (iubire); iar ispravnicii să nu cuteđe a supăra pe locuitorii cu nici un fel de *catahrisis* (abus), că grea răspundere vor atrage; căci nu mai pot fi îngăduite *obicinuitele catahrisis* cari s'au urmat până acum; că se vor orîndui cercetătorii într'adins, prin tóte

¹⁾ Dirzenu, op. cit. No. 655.

²⁾ Condića No. 96 a Arhivei, pag. 214.

judecele, și cei vinovați se vor supune la cele mai strașnice pedepse, după ce se vor despăgubi cei nedreptățiți; în sfârșit, ispravnicii se trimită coppii după această proclamație pe la toate satele, ca să se bucure și să se mângâie *ticăloșii locuitori*.¹⁾

În fine se întorse și Samurcașu de peste Olt, *fără nici uă ispravă*, dice cronicarul, înapoind din 172 mii lei ce'i se trimisese, numai 35 mii, și fără a justifica acea sumă, de cât că a dat'o unde trebuința a cerut²⁾; Samurcașu presintă ênsă guvernului următoarele propuneri din partea lui Tudor;

1. — Incetarea Domniilor grecesci, și numire de Domni pământeni, potrivit tratatelor încheiate cu I: Pórtă; în speranță că ast-fellu numai va putea înceta dăjdiile cele grele și jafurile nesufferite din trecut.

2. — Înființarea unei oștiri naționale, cellu puțin de 12,000 voinici, proveđuți cu toate cele trebuincioase unei oștiri regulate, întreținută din banii Vistierii; și însărcinată cu paza liniștei publice și cu paza țerei de ori-ce năvăliri.

3. — Fixarea dărilor către Stat prin Adunarea țerei, pe termen de șapte ani, fără adaos sau scădere, sub nici un cuvânt.

4. — Iertarea, în curs de trei ani, a birului către Vistierie, ca uă ușurare pentru greutățile din trecut; a-fără de drepturile proprietății, cari vor fi respectate.

5. — Darea unei sume de 500 mii lei, plătiți lui Tudor îndată, pentru întâmpinarea cheltuelilor oștirii sêlle; cu condițiune d'a i se mai da ori cât va mai cere trebuința, pentru același sfîrșit.

Iar pentru asigurarea lui Tudor, să i se respundă în scrisă de Veliți Boeri că prîimescú aceste propuneri; și să stăruiască la Pórtă a le întări; și pentru paza lor,

¹⁾ Coudica No. 96 a Arhivei pag. 214—215.

²⁾ Dirzéul, loc. cit. No. 656.

să i se trimiță câte un omū din tôte breslele, Boerī, negustorī, meseriași și preoți. ¹⁾

Divanul respinsse tôte aceste propunerī, și scrise din noou lū Calimah să vie cât mai iute, pericolul fiind eminent; și d'astă dată ceru și ajutorul armat allū Turcilor.

Tudor, din parte'i, la amenințările celor trei Caïmacamī ai lū Calimah, respunse că nu 'lū îngădue a trece Dunărea, până nu va iscăli celle cincī propunerī, trimise Divanulū, și pe carī le reclamă, nu ellū, ci Adunarea poporulū. ²⁾

Tudor devenisse acum uă forță, unū adevărat dictator, care vorbea în numele mai multor miū de Pandurī armați, și al tuturor plugarilor de peste Olt.

Domn peste celle cincī districte din Oltenia, peste puțin ellū avea să dictese legī Românilor, din capitala României, ca reprezentant allū întregulū popor.

¹⁾ Ilie Fotino, op. cit. pag. 23—25.

Philimon, op. cit. Vol. II pag. 97.

Unī scriitorī, precum Laurençon, (op. cit. pag. 66) și Rayband, (pag. 199—200) pretind că Tudor ar fi cerut și capetele a 12 boerī din Divanu domnesc. După cum vom vedea la locul său, Tudor a eugetat a face un asemenea olocaust pe altarul patriei, dēr a fost impiedeat de Ilarion; cu tôte astea nu s'a divulgat acest secret important, căci toți boerīi ar fi fugit d'odată cu Brincovēnu, la începutul lūi Martie.

²⁾ Laurençon, op. cit. pag. 98.

CAPITOLU XI.

Tabăra dela Coțofeni și tabăra dela Țițăreni.

Înainte d'a intra în materia ce formedă subiectul acestui capitol, urmédă a arăta încă un mijloc din partea Divanului Craiovei, spre a intimida pe Tudor. După rugăciunea Divanului, se vede, Zabetul de peste Olt făcu întrebare lui Tudor: „că ce l'a silit să ridice stégul re-
„voltei? Și că de nu va depune armele, va veni singur
„să 'lă isbescă cu oștirea împăratescă.“

Tudor i răspuse: că cauza acestei rescóle sunt jafurile Grecilor, cari aū adus poporul la desperare; pentru care a și reclamat, atât către Pași cum și către Sultanol; prin urmare, rescóla fiind împotriva tiranilor, boeri și greci, Zabetul nu póte, fără voea Porții, să ridice armele împotriva *Raiellei*, supusă Sultanului; căci prin acésta ar atrage urgia stăpânului său. ¹⁾

Acest răspuns, însoțit negreșit d'un plocon, după vechiul obiceiū, convinse, se vede, pe Agaoa subt a căruia iurisdicțiune erau Turcii comersanți din țerră: adică cei ce strîngeaū miere și oi pentru Capanul împăratesc.

După deșertarea Mănăstirii Motru de cei doui Ispravnicī, liberați de Tudor prin mijlocirea Sêrदारului Dia-

¹⁾ Veđi Notta No. XXIV.

mandi Giuvara ¹⁾, Tudor aședă tabăra sa la Țințăreni, un sat cu poziție strategică, aproape de M-rea Motru, unde avea mare parte din oștirea sa concetrată, și multe provisiuni și amuniție.

Giuvara, inițiat de Tudor în secretul insurecțiunii ²⁾ nu făcu nici uă mișcare, pretestând că mica sa trupă, de vre-uă 150 de Pandurî și Arnăuți, nu se semeția a să lovi cu ôstea lui Tudor, compusă de vr'o 4000 Pandurî și Arnăuți; prin urmare Divanul Craiovei ordonă lui Solomon și lui Băltănu a uni mica lor trupă de 600 catane cu trupa lui Giuvara, și a năvăli cu toții contra lui Tudor. ³⁾

Pe când aceștia se preparau a lovi pe Tudor, priimesc șcirea dela Divanul Craiovei că s'a numit Văcărescu comandant general allu tuturor trupelor de peste Olt; prin urmare, li se ordona a nu face nici uă mișcare până la al douilea ordin. ⁴⁾

Văcărescu, după ordinul ce avea de la Caimacami ⁵⁾ încercă mai întâiu prin mijlôce pacefice a desarma pe Tudor; iar pe popor se sili a'lă desamăgi de promisiunile aeestuia printr'uă proclamație în sensul cellor publicate de guvern; vedënd însă că nu reușesce, dette ordin cellor trei căpitani, numiți mai sus, a lovi ôstea rebelilor.

La primele focuri cu pistôle din partea oștirii guvernului, câți-va Arnăuți din ôstea lui Tudor începură să strige către Arnăuții din tabăra oppusă:

¹⁾ Dirzenu susține (loc. cit. No. 652), că Giuvara s'a și lovit cu pandurii lui Tudor ce blocaseră M-rea Motru, și că ar fi omorit două pandurî din ôstea acestuia, și șapte i-a prins, trimițendu'i la Craiova; și acesta ar fi oprit pușin furia rebelilor, ce ereau deciși a da foc Mănăstirii; e mai probabilă însă asserțiunea lui Fotino (pag. 18), că Giuvara, ne-avënd curaj a să măsura cu ôstea lui Tudor, mijloci pentru liberarea Ispravnicilor, lăsând aceștia M-rea la dispoziția lui Tudor.

²⁾ Cioranu pag. 22.

³⁾ Fotino, pag. 19.

⁴⁾ Fotino, pag. 19.

⁵⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 653.

„Incetați cu focurile, că suntem toți creștinii; și ne-am sculat numai pentru lege și dreptate.“

Atunci Arnăuții din trupa lui Solomon să îmbrățișară cu camaradii lor din óstea lui Tudor.

Acésta sili pe Solomon a se retrage în tabăra sa dela Coșofeni. ¹⁾

Văcărescu, însciințat de Bálténu despre fraternisarea trupelor, înțelese că cauza boerilor era uă cauză pierdută; trimisese dér Caimacamilor scrisórea ce'i adresasse Tudor, ²⁾ și uă relație esactă despre starea lucrurilor și a spiritelor din partea locului, asigurând pe Divan că oștirea guvernamentală este parte demoralisată, parte înțelésă cu óstea lui Tudor; în fine, că oștirea de care dispune ellü nu e în stare a ține pept rebelilor.

În așteptarea ordinelor Caimacamilor, sosescü ceï 500 Arnăuți de sub comanda căpitanilor Iordache și Farmache. Uă sută din ei, din trupa lui Săwa, sub căpitanii lor Deli-bașa Mihale, Tufecci-bașa Bojin, și Buluc-bașa Ghencea, fură porniți înainte la Coșofeni ³⁾ în trăsură cu cai, dela Serbăneșcii—Domnesci de peste Olt, cu ordin a nu începe lupta până nu se va da semnalul de către comandirul superior ⁴⁾

Căpitan Iordache și Farmache trecură drept la Craiova cu céta lor, pentru pađa orașului. Văcărescu hotărî a începe lupta. Tóte erau gata pentru lovire; se fixasse și dioa; când sosește ordinul Căimăcämiei pentru înlocuirea Văcărescului cu Samurcașu.

După cum am arătat în capitoul precedent, Samurcaș mijlocisise indirect către Căimăcämie a înlocui ellü pe Văcărescu, de care se temeă Eteristiï, nefind acesta inițiat în secretul Eteriei. Samurcașu promisese că va desarma pe Tudor fără vërsare de sânge, avënd influență asupra a-

¹⁾ Dirzenu, locu citat, No. 655.

²⁾ Veđi Nota No. XXXII.

³⁾ Uă poștie departe de tabara de la Țintăreni.

⁴⁾ Fotino, pag. 20.

cestuia, ca protectore al său, și cunoscând bine pe ómenii de peste Olt, unde fusese în multe rînduri Cămacam. ¹⁾

Samurcașu sē opri în Craiova, de unde începū corespondința sa cu Tudor prin Hagi Prodan; prin acesta îi și trimisse 90,000 lei din cei 172,000 primiți dela Căimăcămie. ²⁾

Căpitan Iordache și Farmache veniră și ei la tabăra dela Coțofeni, însoțiți de Arnăuții lorū. Samurcașu le ordonasse a sta în nelucrare pēnă la al doilea ordin. ³⁾ În puținele zile cât ședu la Coțofeni, căpitan Iordache sē întâlnea nóptea în taină cu Tudor, la un loc însemnat de dēnșii. Convorbirea lor nici un istoric, nici un martor n'o relatēză. Căpitan Iordache, în acelle convorbiri, urmēsă sē fi cerut explicări lui Tudor pentru proclamațiile sēlle, în carī sē condamnaū de uă potrivă grecii ca și boerii. Căpitan Iordache sē prefăcu mulțumit de explicările date de Tudor, remāind ca înainte bunī amici; probă, înlesnirea de munițiuni și de bani ce căpitan Iordache făcu lui Tudor; ba chiar oștenī din tabăra dela Coțofeni desertaū nóptea în tabăra dela Țintăreni. ⁴⁾

Dovadă că explicările lui Tudor nu puteau convinge pe căpitan Iordache, este că pusse pe Tudor sub privegherea lui Prodan și Makedonski, însărcinați a 'lū spiona, și a 'i raporta regulat tóte mișcările lui. ⁵⁾ Temerea ce 'i insufllă Tudor, care devenisse acum uă putere de temut, și speranța că Tudor are a fi d'un mare ajutor Eteriei, acēsta sili pe căpitan Iordache a lua d'ua cam dată acea mēsură, pēnă se va încredința pe deplin de nesinceritatea lui Tudor, când atunci va lua mēsurile ce 'i dicta instinctul de conservare, și interesul causei ce apăra.

¹⁾ Fotino pag. 22.

²⁾ Idem pag. 23.

³⁾ Idem.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ Cioranul, pag. 15; veđi și pag. 20—21.

Căpitan Iordache se înturnă la Craiova cu trupa sa. Peste câte-va zile porni și Solomon cu catanele sêlle, mai mult după îndemnul lui Tudor, care 'i trimisese vorbă a întâlni pe Căpitan Iordache, ce'l va încredința de scopul acestei mișcări.

Pe când Solomon s'apropia de Craiova, căpitan Iordache 'i trimisese răspuns a se opri cu trupa sa afară din Craiova; și a veni să se înțelégă cu densus între patru ochi. Întâlnirea se făcu în fața ambelor oștiri. Cei doi căpitani se sărutară în vederea trupelor; apoi căpitan Iordache dette lui Solomon uă scrisóre de la Tudor, care 'i recomanda să se încreză în cuvintele lui căpitan Iordache. Acesta i făcu jurământ că și Tudor și densus s'au sculat cu armele, nu asupra boerilor și neguțătorilor, ci numai pentru *lege* și pentru *patrie*, ca se scape țerra de ceea ce era atunci. Apoi Iordache scósse din sîn uă iconiță, pe care jură și ellu și Solomon că vor fi *frați de cruce* pênă la uă picătură de sânge. După essemplul capilor, fraternisară și oșetnii lor.

Ast-fel uniți, oștenii din ambele tabere intrară în Craiova, în cântece de libertate și strigăte de bucurie. A doua zi, tote căpeteniile din ambele trupe, cu Solomon și căpitan Iordache în frunte, făcură jurământ, în cathedra Craiovei că vor lupta cu toții, ca niște frați, pentru lege și patrie; după aceea vestiră și pe Tudor la Motru despre acéstă înfrățire. ¹⁾

Samurcașu, ajungându-'și scopul pentru care venise, plecă la București, îndemnând pe boerii cari mai rămăseseră în Craiova a imita essemplul său. ²⁾

Bălténu, care se numisse ispravnic la Gorjiu, plecă nóptea la Coțofeni, unde, aflénd viclenia lui Căpitan Iordache și a lui Samurcașiu, se întórse la Tirgu-Jiului; și, în înțellegere cu collegul său, Iorgu Văcărescu, și cu

¹⁾ Biografia repositului Colonel Solomon, scrisă de însuși, și tipărită la Craiova, cu puțin înainte morții sêlle, pag. 15.

²⁾ Veđi la Nota No. XXXV Memoriul Oteteleșanului.

slugeru Costin, ce comanda 200 Plăiași, dette ordin a să strînge în grab orî câți Pandurî să va putea, dorînd a să măsura singur cu Tudor; apoi însciință Căimăcâmia despre tóte cîte aflate. ¹⁾

Informat în secret de Mungescu despre măsurile luate de Bálténu, Tudor trimisse pe credinciosul său Vasile Gîrbea ²⁾ cu 400 Arnăuți și Pandurî, ca să încorporese în trupa sa pe Pandurii Bálténului, mai strîngênd și orî câți va putea în drumul său; iar pe Bálténu și pe boerii împritrivitori mișcării să-î prinďă și să-î aducă legați. Boerii prind de veste și fug la munți, către schitulă Lainitz; dar Gîrbea le taie drumul, i prinde, și i închide în Tismană; Bálténu însă scăpă. ³⁾

Boerii din Cerneți, spăimăntați ca boerii din Têrgu-Jiului, și ca cei din Craiova, încep să fugă, care încotro póte.

Căimăcâmia sleisse tóte mijlócele de attac contra lui Tudor. Acesta, nemaî având acum a se teme de nimeni, deveni Domn peste celle 5 Județe de peste Olt; prin urmare numi ispravnicî ómenî cu influență și devotați; și a nume: în Doljiu, pe slugerul Solomon; în Romanați, pe Serdarul Diamandi Giuvara; în Mehedinți, pe Vistierul Crâinicénu; în Gorjiu, pe Vasile Moangă; și în Vilcea, pe Ghelmegénu ⁴⁾; apoi dette ordin lui Makedonski să întórcă pe boerii fugari la urma lor, fără însă a le face vre-un rău ⁵⁾.

Repetă după aceea ordinile pentru aprovizionarea și întărîrea Mânăstirilor de peste Olt, numind la fie-care, peste Pandurii ce le păďea, ómenî de încredere; ast-fel,

¹⁾ Fotino, pag. 24.

²⁾ Nu Ghimpa, cum din eróre ăice Cioranu pag. 27.

³⁾ Fotino, pag. 24—25

⁴⁾ Acesta fússese polcovnic de județu în Mehedinți cum attestă ordinul său de numire, de la 1814 Aprilie 18, avênd sub comanda sa 250 Pandurî, pentru paza contra făcêtorilor de relle. — Acelu ordin îlú posedă nepotul său din Severin.

⁵⁾ Fotino, pag. 39.

frate-său Papa fu numit comandant la M-rea Străhaia ¹⁾; Dumitru Gîrbea, la M-rea Horezu ²⁾ și alții pe la celelalte Mănăstiri.

Dete în fine și uă proclamație către Craioveni, prin care 'i assigura despre sentimentele s'elle patriotice, îndemnând pe fie care a-'și vedea de meseria sa, neavând a se teme d'acastă mișcare de cât cei îndârâtnici ³⁾.

Dar plecarea lui Samurcaș, a Caimacamului și a boerilor Divanului, fu semnalul spargerii Craiovei, la 28 Februarie, rămîind numai comersanții cei mici, meseriașii și plugarii de prin prejur, cari sympatisau cu mișcarea ⁴⁾.

Assigurat despre partea Oltului, Tudor ridică tabăra de la Țințăreni; și, fără a perde timpul, se îndreptă spre Bucuresci ⁵⁾ în fruntea a vr'ua 4000 de oșteni ⁶⁾ bine armați, și entusiasmați; afară de alți vr'o două mii sâteni, armați cu cósse și lănci; și afară de trupa lui Prodan și Makedonski, compusă de vr'ua câte-va sute de Sêrbi și Bulgari. ⁷⁾

---

¹⁾ Fotino, pag. 17

²⁾ Memoriul Oteteleşanului, Nota No. XXXV.

³⁾ Fotino, pag. 39.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ Fotino susține (pag. 39) că Tudor a intrat în Craiova la 1 Martie; însă nici Oteteleşanu nici Protopopescu în memoriile lor, nici Solomon în biografia sa, nu facă mențiune despre acesta; din contra, Pandurii, consultați de mine, spun că Tudor de la Țințăreni a plecat drept la Slatina, abătându-se, după cum vom arăta în Capitolu următor, numai o zi la Benesci, chemat de Oteteleşanu.

⁶⁾ Fotino (pag. 38) dice că 3000; iar Cioranu (pag. 40) 6000; Pandurii susțin că Tudor cu vr'ua 4000, ar fi plecat de la Țințăreni, iar pînă la Bucuresci s'ar fi adăogat alte vr'o două mii. — Filimon însă (op. cit. Volum. II pag. 98) susține că erau 3000 armați cu pistole, săbii și pușci, iar restul pînă la 6000 cu cósse și lănci.

⁷⁾ Cioranul (pag. 40) dice că erau 2500; însă cei-l-alți susțin că puteau fi vr'ua 500 pînă la 600.

CAPITOLU XII.

Desordinele Arnăuților și Pandurilor.

Urăsc tyrania, 'mă e frică de anarhiă : etă devisa *Curierului Român* înainte de Revoluțiunea din 1848. Eliade, redactorul acelei foi, prin care, în curs de două-deci de ani, a preparat opinia publică pentru mișcarea regenerativă de la 1848, a avut negreșit în vedere anarhia de la 1821, când consilia pe Români a face să nu degeneze acea mișcare într'ua zaveră, ca cea de la 1821.

Românii urmédă a fi recunoscători capilor Revoluțiunii de la 48, căci au știut să ferescă țerra de escesele de la 21; iar prin linișcea ce a menținut, au oprit 3 luni la hotare pe Ruși, în care timp s'au putut propaga principiile salvatorii de cari beneficiăm noi astăzi.

Tudor nu putu opri escesele, cu tótă severitatea sa. Alți timpți, alte împrejurări. Silit a începe mișcarea cu mercenarii cu cari Domniș Fanarioți țineau în respect poporul, împilat sub jugul lor de fer, Tudor simți din prima di a mișcării încurcăturile și nemulțumirile ce i vor cauza acei mercenari, cunoscuți sub nume da Arvați. I-nima lui de Român și de capu al mișcării a trebuit să sângere la vederea esceselor commise de acei oșteni nedisciplinați, cari voiau a profita de rescóla poporului spre a se înavuți din prățile cellor avuți. Ellu înțellose, prea

târziu, greșela ce făcuse, dând voie sătenilor, în prima sa proclamațiune, de a-și însuși averile reu *agonisite*; sătenii consideraū orî ce avere ca fruct al arbitrarului și al violenței; și însușindu-o, ei credeaū că revendică un drept al lor, răpit cu forța.

Tudor fu silit să înece în peptul său durerea ce-î cauza plângerile celor jefuiți de către acei zavergiū, așteptând momentul oportun spre a pune capăt acelor desordine cari compromiteaū mișcarea.

Durerea sa a trebuit să fie și mai mare când vedea pe însuși Pandurii săi comițând jafuri, nu numai către cei avuți, ci chiar către sătenii, frații lor; ceea ce l sili mai târziu a lua contra lor măsuri foarte aspre, cari îi fură fatale.

Dar ce e mai trist și mai curios, și care caracterisă acea epocă, este că chiar boerii de classa III-a, cum ne asigură Protopopescu în Memoriu său, se asociară spre a ține drumurile cele mari, jefuind pe câți întâlneaū, și chiar pe alți jefuitori mai slabî de cât dênșii. Ei scusaū jafurile ce făcêu cu pretestul cu care și sătenii scusaū pe a le lor: „Că acum este vremea să ne îmbogățim; cum „aū luat alții de la noi, să luăm și noi de la alții.“

Unii săteni împingeaū mai departe acest principiu: ei își însușiaū chiar averea imobilă a *Ciocoilor*, cum numia dênșii pe impilatorii lor. ¹⁾

În fie-care district se formaseră cete, parte de Sârbi și Bulgari, parte de săteni, armați, unii cu pușci, pistole și săbii, luate dupe la proprietari; alții cu topore, cöse și lănci; și făceaū perquisițiuni de cai, arme și bani, despuind pe căllători, și jefuind chiar biserici; ochiul lor mai cu sémă era asupra proprietarilor și arendașilor; cei cari aveaū ore-care avere părăsêu casele și proprietățile, și fugêu cu familiile lor prin munți și prin păduri; cei mai mulți se adăpostêu în Austria. ²⁾

¹⁾ Veđi memoriul Protopopescului, Nota No. XV.

²⁾ Dirzenu, locu citat No. 656; — Veđi și Cioranu, pag. 37.

Pe de altă parte, chemarea sub stégul lui Ipsilanti a celor ce sympatisău cu cauza grécă, dette și acéstă ocașie la multe jafurî și nelegiurî: căci mare parte din Bulgariî aflați în oștirea lui Tudor, cum și din alți streinî cantonați în diferite localități, se formară în cette, de la 10—50 de indiviđi; și luând diferite drumurî, sub pretest a se uni cu óstea lui Ipsilanti, predău fără milă tot ce le eșia înainte, în cât însuflău spaimă pe orî unde trecėu. Nu mai puține neorîndueli făcură și Bulgariî isgoniți chiar de Tudor din óstea lui, precum de es. Cârjaliu (care la început se crede că făcea parte din óstea lui) pe care Tudor hotărîse să-lu omóre, pentru jafurile ce făcea; prinđend însă de veste, ellu fugi cu ceta lui la Ipsilanti; și în drumul său comise jafurî neauđite. ¹⁾

În fine, după uciderea la Otetelișu de către Tudor a celor două capî ai Bulgarilor rebeli, despre care vom vorbi îndată, mulți streinî și Români, chiar din oștirea lui Tudor, spăimântați de sórta ce așteptă pe jefuitorî, dossiră din óstea lui Tudor; și se formară în bande de tâlharî, carî predău fără deosebire boerî și neguțătorî, despuind chiar bisericile de Sfintele Vase.

Îndată ce Tudor nu mai avu a se teme de nimic, hotărî să facă un essemplu ecclatant, omorând câți-va din mercenariî ceî mai insolenți și mai *hoțomanî*, cum i numea dênsul. Solomon dette cellu dântêiu acest esemplu, spre a băga spaimă în inima acelor Zavergiî.

Uă ceta de Arnăuți din trupa lui căpitan Iordake, pornită înainte la tabăra dela Coțofeni, alliindu-se cu alți din oștirea lui Tudor, se dette la jafurî, prădând boerî, negustorî, și chiar biserici. Ast-feliu, de esemplu, prădară pe un Broștenu din Gorjiu, și pe câți-va arendași din Mehedinți.

Solomon, ce venia contra lui Tudor ca să-lu atace, luând de știre despre acéta, porni contra lor cu toți Plăeșii ce comanda, ca vr'o 400, între carî erau și câți-va

¹⁾ Dirzenu, locu citat, No. 656.

Turci d'ar Bešliaghi. Ellü întâlni pe Zavergiu la satul Cioroiu și Băilești, și isbindu'i fără veste, îi înfrânse, și prinse trei din căpitanii lor, anume, Stan, Iovan și Stancu, câteși trei Buluc-bași, pe cari îi și trimisse la Craiova sub pașă. Tudor, aflând de acêsta, trimisse lui Solomon uă scrisóre în care 'lă lauda pentru fapta sa, și 'lă încuraja a prinde ș'a omorî pe toți câți s'au apucat de jafuri; assigurându'lă că ellü s'a sculat pentru dreptate, iar nu pentru *plească*; tot-d'odată illü ruga să se întorcă la Craiova, unde se va înțelege cu Căpitan Iordake despre *secretul rescôler*. ¹⁾

Căimăcămia, pentru acêstă bravură, trimisse lui Solomon uă carte de mulțumire, însoțită de un conteș îmblănit cu snihu, și 500 lei, ca din partea țerrei; din cari bani să împărtășescă și pe căpitanii lui cei mai devotați. ²⁾

După ridicarea taberei dela Țințăreni, Tudor se îndreptă spre Slatina, când priimi, aprópe de Oteteliși ³⁾ uă scrisóre a lui Iordake Otetelișenu, care 'lă ruga a veni în grab în ajutorul seü, la Benești, unde uă cêtä de Arnăuți amenința viața sa ș'a mai multor familii boeresti, adēpostite acolo de frica Arvaților.

Din trupa lui Makedonski și Prodan, trimisă de Tudor a întorce pe boerii fugari din Craiova, se rupsesseră vre o 70 de Bulgari, sub comanda a doi din capii lor; și începuseră a jefui pe câți întâlnéu în drumul lor, cum și pe proprietarii și arendașii ascunși în *cullele* ⁴⁾ după la moșiile lor. Sosind și la Benești, proprietatea fraților Iordake și Grigorie Otetelișenu din Craiova, acei Zavergiu se uniră cu sătenii din Benești, și blocară casa Oteteli-

¹⁾ Biografia lui Solomon, pag. 13 și 14. Solomon ne spune că luptasse, sub ordinile lui Tudor, în resbelul turco-russü dela 1806—1812, de când data și cunoștința lor.

²⁾ Veđi Notta No. XXXIII.

³⁾ Unii dic pe Vallea Bratostița (Dragulici din Cernovășeani), alții, la Bodăeșci (Columbeanu); pozitiv, nu se știe locul unde Tudor a priimit scrisóra Otetelișenului.

⁴⁾ Uă zidire în formă de cetate, în care se adēpostea pe la moși proprietarii, de frica hoților.

șenului, unde se aflau adăpostite opt familii, formând un număr de 32 persoane; și începând a descărca focuri asupra cellor închiși în casă, aceștia respunseră iarăși cu focuri; ast-feliu cădură câți-va morți și răniți din partea Arvaților. Atunci Oteteleşenu, spăimântat, înștiință pe Tudor, prin-tr'un credincios allu său, de pericolul ce 'lu amenința.

Tudor lăsă óstea sa la Oteteliși; și se grăbi a veni în ajutorul amicului său ¹⁾, însoțit numai de uă cétă de Panduri căllări.

Tudor sosi la timp, ca să scape viața Oteteleşanului ș'a consângenilor săi de urgia Arvaților, pe cari nici însuși Hagi-Prodan nu'i putuse îmblânđi, fiind înfuriați de vin și de resbunare.

După ce scapă viața acellor boeri, Tudor le dette 11 Panduri ca păđitori, sub comanda unui cauș Ivancia, spre a'i conduce la M-rea Hoređul; le dette și 200 lei, din punga sa, pentru cheltuiala drumului; și le înlesni încă și șese carre cu boi pentru transportarea lor ș'a bagajelor la đisa M-re.

După aceea Tudor ordonă a stränge pe toți Zavergiu rebell, cari umpluseră pivnițele boeresci; și 'i porni supt escortă la Oteteliși, plecând și ellu după dânșii, însoțit de Prodan și Makedonski.

Chiar în acea nópte, cu ajutorul gardei sélle de pađa, Tudor omorí doi capi din acei rebell, anume, Iova și Enciu, cari amenințaseră viața boerilor la Benești.

A doua đi diminéța, aședênd pe Panduri în ordine de bătae, Tudor pusse pe Arnăuți în mijlocul lor, și ordonă a se adduce capetele cellor tăiați, pe cari le pusse în prăjine spre a putea fi vedute de toți. ²⁾

¹⁾ Cu care participasse la constatarea călcării moșiei Podenilor de către Nemți, cum am arătat în biografia lui Tudor. Veđi Notta No. XXXV, cu ce ocaziune Tudor a făcut cunoștință cu Oteteleşenu.

²⁾ Memoriul lui Oteteleşenu, Notta No. XXXV; și memoriul Protopopescului Notta No. XV. — Cioranu (pag. 41-43) și Fotino (pag. 48) strămută această scenă la Slatina; dar martorii ce am consultat afirmă că la Slatina Tudor n'a comis omor de felul acesta. Apoi nici Solomon, ce era atunci în Slatina, nu menționésă în biografia sa d'această faptă, care l'ar fi impresionat.

După aceea Tudor le esplică adevărata cauză a resculării, care s'a făcut în înțelegere cu Russiū și cu Boerii; că Boerii nu se împotrivesc *serios* la acastă mișcare, prin urmare nu trebuie omorâți; că Ipsilanti a trecut Prutul, și după ellū vor trece și Russiū; că Românii trebuie a înlesni Grecilor trecerea lor peste Dunăre, ca să mērgă să scape patria lor; că Rușiū, după ce vor ajuta pe Români a coprinde cetățile turcești după marginea Dunării, cari au fost odată alle Românilor, i vor lăsa a se cărmui singuri de legile lor; în fine le ordona a înceta din jafuri; căci cine va mai comitte asemenea fapte, vor fi pedepsiți ca cei doi *hoțomanii*, alle căror cadavre stau atârnatē în pari. ¹⁾

Esemplul lui Solomon ș'allū lui Tudor băgă spaima în inimele cellor applicați la jafuri și uccideri; cu tôte astea cei rău-nărăviți nu încetaū din asemenea fapte, după cum vom vedea.

Până a nu porni din Oteteliși, Tudor trimisse Otetelișeanului, intr'ua traistă, capetele cellor doi Bulgari pe care'i omorisse. Trimisul, Vasile Ghelmegeanu, însoțit de trei Panduri, află pe Otetelișeanul la satul Cârlojanii; și acēsta causă mare spaimă femeilor.

Tudor însoția acellū *plocon* cu uă epistolă din 3 Martiu, în care esprima boerilor mahnirea sa de celle ce suferisseră, și le înapoia celle furate de acei doi *hoțomanii*, alle căror capete, dicea Tudor, sē trimit D-vostră spre încredințare că s'a făcut dreptate. Tot de-uă-datā i ruga a înfige acelle capete în pari, la răspântiile satului, pentru pilda cellor ce vor îndrāsni a face ca dēnșii ²⁾.

¹⁾ Nota No. XXXVI. Fiind că nici un istoric nu menționeasă d'acest discurs, nici chiar Protopopescu, care a fost făcă, noi illū reproducem sub beneficiu de inventariū; ceea-ce ne face mai cu sēmă a'lū supune indoelei, este hotărârea luată de Tudor d'a sacrifica câți-va *boeri dicaniși* pe altarul patriei, după cum asigură bărbați de tōtă încrederea; apoi acēsta nu armonisēdă cu *laudele* din proclamația în chestiune, făcute de Tudor Boierilor, și cu *protecția* sub care voia să'ī ia, spre a'ī scăpa de resbunarea poporului.

²⁾ Veđi celle trei epistole alle lui Tudor la finele memoriului Otetelișeanului, Nota No. XXXV.

Conduita lui Tudor în această împrejurare dovedește noblețe de suflet; ellă știa apprețui amiciția; sentimentul de dreptate era adînc gravat în inima lui; ellu voia în fine, în interesul causei ce apăra, a introduce disciplina în oștirea sa. Sosind la Slatina, Tudor să opri aci câte-va zile. Solomon veni și dînsul la Slatina, în capul Pandurilor săi, însoțit de căpitan Iordache și Farmache, de Mihalea și Ghencea. Toți aceștia ținură un consiliu de resbellu, în care se decisse ca Tudor, căpitan Iordache și cei-l-alți să meargă la Bucuresci; iară Solomon să se întorcă la Craiova, dîndu-i-se încă vr'ua sută de Sîrbi și Arnăuți, ca, din preună cu Pandurii lui, să împedice trecerea Turcilor în țerră; mai târziu, i se va mai trimite și alți ostași, cum și bani și amuniție de resbel. ¹⁾

În prețioa plecării lui Solomon, ședînd cu toții la masă, un neguțator ce venea din Bucuresci adusse stirea sosirii lui Ipsilanti la Colintina. Tudor se încruntă la această veste, și disse: „ce caută Ipsilant în Bucuresci? Locul lui nu e acolo.“ Această făcu impressiune cellor de față; însă nimeni nu rîspunse nimic.

A doua zi Solomon se întorse la Craiova cu Pandurii săi; și întărind Mănăstirea Jitianu cu meterezuri și șanturi, lăssă în Craiova uă ceta de Panduri pentru pața orașului; iar ellu aședă tabăra împrejurul Craiovei; și de aici didea ordinele sêlle, ca comandant suprem a cellor cincî districte de peste Olt, țîind în frîu pe Pandurii și Arnăuții cari făcêu neorândueli. ²⁾

Iordache și Farmache erau chemați la Bucuresci de Caimacamî, ca din preună cu Sawa să pădêscă Capitala. ³⁾ De și conduita acestor capi de Arnăuți nu mai însuffla boerilor încredere, erau siliți cu tôte acestea a'i menaja, ne mai putînd conta pe nici un alt corp de oștire.

Ceta lui Iordache ș'a lui Farmache să despărți la Sla-

¹⁾ Solomon, op. cit. pag. 16.

²⁾ Solomon, pag. 16.

³⁾ Dirzenu, locu citat, No. 656.

tina în două grupe: una se îndreptă spre Bucuresci, pe la Pitești și Găești; cea-l-altă, tot la Bucuresci, pe la Talpa și Vadulat.

Aceste două grupe de Arnăuți comisseră în drumul lor multe jafuri, predând chiar biserici și violând femei; ast-fel predară, între alții, pe vistierul Ștefan Bilciurescu, lăssându'l din preună cu familia sa numai în cămăși.

Din Găești, Arnăuții se îndreptară spre Târgoviște, unde cerură cu sila de la ispravnicii bani și proviant; Ispravnicii fugiră nóptea căllări peste délluri, oprinduse tocmai în satul Băicoiu, din Prahova.

După ce jefuiră pe locuitorii din Tîrgoviște, Arnăuții luară drumul spre Bucuresci; și la plassa Cornățelu jefuiră pe zapcii din acea plasă, luându-le tot ce găssiră asupra-le.

La Moșia Șanțurile predară pe Cluceru Iordache Deșliu, luându'i argintărie, șaluri, cai, bani, și tot ce găssiră acolo.

Alți Arnăuți jefuiră pe Fundățenu la moșia Christesca; și dupe ce 'lă jefuiră, 'lă bătură de mórte. Alții iarăși jefuiră pe Bujorénu și pe alți băjenari, ce se aflău la satul Sandagiū.

Ast-fel, încărcăți de prade, sosiră în Bucuresci Arnăuții lui Farmache și ai lui Iordache. ¹⁾

În Bucuresci, acești Arnăuți detteră peste proclamațiile lui Ipsilanti. Acestea i făcură și mai cutezătorii. Ei se dusseră la Vornicul Gheorghe Filipescu, reclamând cu amenințări lefle ostașilor lor. Vornicul Filipescu le răspunse că Divanul nu mai póte plăti lefurii, Visteria fiind sleită de bani. Arnăuții îl insultară și 'lă amenințară cu mórtea, dacă nu le va plăti îndată. Filipescu, spăimântat, le ceru respect de câte-va ore, spre a se înțelege cu Mitropolitul și cu Boerii; și însoțit de Constantin Samurcașu (care se aflasse față la acéstă scenă), alergă la consulul Rusiei, și se plânse de insolența lui

¹⁾ Dirzenu, locu citat No. 656.

Căpitan Iordache. Consulul îl chemă la sine, și 'lă mustră aspru, ordonându-'i a înceta cu asemenea fapte cari pot avea triste urmări pentru Eteriști. ¹⁾

Căpitan Iordache se supără, și plecă cu trupa sa la Ipsilant, care sosisse la Focșani, lăssând Bucureșcii în paza Arnăuților lui Sawa.

¹⁾ Fotino, pag. 46-47.

CAPITOLU XIII.

Debutul eteriei în Iași.

Se lăsăm pe Tudor îndreptându-se spre București, și se ne întorcem la Ipsilanti.

Neorânduielele Eteriștilor în Iași, ¹⁾ cari începuseră a îngriji pe Boeri și pe Consuli, siliră pe Ipsilanti a începe mișcarea înainte de ziua fixată, 25 Martie, st. vechi.

Până a nu intra însă în Moldova, Ipsilanti trimise la Galați pe Caravia și pe Atanasie Agrafiotu, ca, în unire cu Grecii d'acolo, să desarme garda turcescă, luând tunurile dela vasele turcesci ce staționau în port, neîntrebuintând însă armele de cât în caș de oppunere armată din partea Turcilor.

La Iași fusese trimis C. Penededeca, ca din preună cu Duca să strângă voluntiri, și să prepare toate cele necesarii pentru lupta ce era să începă.²⁾

În fine, în sera de 22 Fevruarie (6 Martie), Alessandru Ipsilanti trecu Prutul într'ua barcă, lângă Sculenii, pe la 6 ore după amiazi, însoțit de frații sei, Nicolae și Gheorghe, de prințul G. Cantacuzin (fost colonellu de Hussari în armata rusescă) de colonellul Garnovschi, (polones) de G. Manu, de Cavaleropulo și de Spiru din Corcira; și

¹⁾ Veđi Filimon, op. cit. Vol. I, pag. 292-293, și pag. 303-323.

²⁾ Gervinus, op. cit. pag. 186. — Veđi și Ponqueville, pag. 406.

se opri puțin la Papazoglu. Două sute căllăreți, sub comanda lui Gherasim Orfano și V. Theodor, tufecci-bașa, illu însoțiră până la M-rea Galata, un cart d'oră departe de Iassî, unde dormi în nóptea aceea. ¹⁾

Ipsilanti invită îndată la sine pe consolul russu, pe care'l încredință că venirea sa la Iassî n'are de scop returnarea guvernului; ci concentrarea oștirii grecești, ca d'aci să trecă prin Principate în Bulgaria.

Consolul comunică îndată acésta guvernului seú ²⁾.

A doua zi, Arnăuții din garda Domnescă, desertară toți, și se puseră sub ordinele lui Ipsilanti.

Mihaï Suțu, care era încă nedecissu, și care scrissese lui Capodistria (pe care 'l credea *A'gxi*) să amăie începerea mișcării până la 1825, fu fôrte surprins aflând de sosirea lui Ipsilanti. Ei se întâlniră în cassa lui Rizu. Ipsilanti îl încredință din nou că mișcarea este cu consimțimântul Russiei, care a promis a o susține cu armele: credință ce o împărtășia și Grecii și Români, și pe care Ipsilanti o întăria prin rechisițiunile ce ordonă a se face, rechisițiuni de cai și de provisiuni pentru 40 mii soldați ruși, cari n'așteptau de cât ordinul d'a trece Prutul ³⁾.

În convorbirea sa cu Rizu, Ipsilanti era de idee să proclame desființarea privilegiilor Boerilor, și egalitatea politică, spre a putea prin acésta interessa poporul la mișcarea grecescă; dar Rizu se oppusse, observându'i că prin acésta ar ridica contra sa tótă nobleța moldavă, și chiar clerul.

Ipsilanti, convins de justeța observațiilor lui Rizu, se decisse a esclude pe Români de la participarea mișcării ellenice ⁴⁾.

Prin urmare, chiar în ziua de 23 Februarie, Ipsilanti dete uă proclamație către poporul Modovü, în care 'i

¹⁾ Filimon, op. cit. vol. II pag. 77.

Al. Suțu în istoria sa (pag. 57), dice că Ipsilanti s'a opritu întâi în cassa lui Cântacozin, ce era plină de arme și de Eteriști; și că Colocotroni l'a îmbrățișat în numele tuturilor; iar Ipsilanti le disse: „Am venit se mor cu voi!”

²⁾ Filimon, Idem.

³⁾ Ubicini — Principautés danubiennes (l'Univer) pag. 122.

⁴⁾ Histoire moderne de la Grèce, par Rhizos Neroulos, pag. 289.

anuncia că Grecii s'aũ sculat pentru liberarea Greciei, și că trecũ Dunãrea pentru a salva patria lor cu ajutorul Grecilor din Principate; assigura poporul moldavũ că nu va sufferi nici-uã pagubã de la ostașii seii, nici în avere, nici în liniștea lor; că va respecta legile și obiceiurile pãmântului; prin urmare îi îndemna a'și căuta fiecare de ocupația sa, și a sã supune Domnitorului, căruia îi făcea elogiuri esagerate; în fine, termina proclamația asigurând pe Moldoveni că uã *mare putere* e gata a pedepsi pe Turci, dacã ar cuteza sã intre în Moldova. ¹⁾

Maĩ mulți capii ai Eteriei desapprobarã acestã proclamație; ast-felũ, Mitropolitul Ignatie de la Pisa considera mișcarea Ellenã ca prematuratã, Grecia ne fiind încă preparatã pentru asemenea luptã, și Alessandru allũ Rusiei fiind contra Revoluțiilor. ²⁾ — Assemenea și prințul Cantacuzin observã lũ Ipsilanti că, prin ultima frassã din proclamație, se compromittea Russia, care 'lũ va desapproba de sigur ³⁾; Ipsilanti ânsã nu vru s'asculte d'asemenea salutarii consiliĩ; ellũ credea că prin allusiunea la Russia se dã un mare sprijin moral mișcãrii, încurajând pe Eteristi a alerga sub stindardul seũ.

E de mirare, țice Gervinus, a vedea pe Ipsilanti lucrând ca cum era fõrte sigur de sprijinul Czarului, de și acest sprijin i lipsi din capul locului. ⁴⁾

Acestã era efectul fanfaronadei sãlle; și nu fu prima greșelã politicã a lũ Ipsilanti. Ast-fel, de esemplu, când boerii Moldoveni, voind a imita pe Vodã Suțu, venirã sã salute și ei pe Ipsilanti, acesta 'i făcu sã aștepte ore întregi în anticamerã; apoi îi priimi cu uã rãcãlã orgoliõsã ⁵⁾; ceea-ce de la început dispusse rãu pe Boerĩ contra mișcãrii ellenice.

¹⁾ Veđi Nota No. XXXVII.

²⁾ Filimon, vol II, pag. 85.

³⁾ Lettres d'un témoin oculaire sur la révolution Grecque de l'année 1821—Halle, 1824. — Acestã operã se attribue prințului Cantacuzin. — Veđi Gervinus, pag. 185.

⁴⁾ Gervinus, op. cit. pag. 185.

⁵⁾ Gervinus, pag. 185.

În fine, chiar în ziua când Ipsilanti da proclamația sa către poporul Moldovei, sossii de la Galați știrea despre măcellul Turcilor. Caravia, înțelles cu Romandi, pârca-labul de Galați, și ajutat de grecii chefaloniți de la corăbiile din acellu port, năvăli în ziua de 4 Martie asupra coloniei de comercianți turci, ce erau sub jurisdicțiunea unui Effendi (Zabet), din cari vre-o 30 armați; Caravia îi măcellării pe toți, în număr ca la vre-o 80 de inși; afară de 17 ce s'au predat; și după ce luă și vassele celle mici turcești, dette focu la uă parte a orașului.¹⁾

Fapta lui Caravia îngriji mult pe Vodă Suțu; căci ea compromitea, de la început, și mișcarea; și pe Suțu, și pe consengenii săi din Constantinopole, cari începură a fugi, spre a scăpa de urgia Sultanului.²⁾

În locu d'a blama acéstă faptă, ce desconsidera Eteria, și care întărîta fanatismul Turcilor, dând resbelului contra Greciei un caracter de estermizare, Ipsilanti, printr'un ordin de și de la 13 Martie, felicita pe Caravia pentru acéstă *bravură*, și 'i offeria chiar gradul de general.³⁾

Fără acest măcellu nefolositor, Brăila s'ar fi putut lua prin surprindere; dar după acellu măcellu, Turcii luară îndată mässurî de pază, spre a nu deveni și ei victime alle fanaticilor rebeli.

Un asemenea act barbar se repetă și la Iassy. Vr'o 40 Turci de sub Bešli-Aga, cari făcêu parte din garnisona lui Vodă Suțu, cum și alți vr'o 30 Turci comersanți, fură desarmați și arestați din ordinul lui Ipsilanti, chiar în nóptea sosirii sélle. Peste nópte, cei mai mulți fură măcellăriți; cei ce putură scăpa, se adăpostiră pe la consulaturî și pe la Boierî; dar Eteriștiu, ca nișce lupi turbați, 'i reclamară cu amenințări îngrozitóre.

¹⁾ Fotino, pag. 29. — Raybaud, pag. 195. — Gervinus pag. 186. — Vedî și Eteria, operă în versurî de Ales. Beldiman. — Iassy 1861. — pag. 6.

²⁾ Filimon, vol. II, pag. 78.

³⁾ Raybaud, pag. 195 — Gervinus, pag. 186.

Boierii și Consuli interveniră la Ipsilanti (care în realitate era Domnul Moldovei); și numai tonul imponent al Consuliilor putu scăpa câțiva din acei nenorociți. ¹⁾

Esemplul acesta, încuragind pe Grecii duprin județe, mai ales p'acolo unde erau ispravnicii Greci, se comiseră multe cruzimi și jafuri revoltătoare din partea lor. ²⁾

Acestor fapte sângeroase a Eteriștilor urmă uă altă faptă arbitrară din partea lui Ipsilanti; faptă ce avea caracter de hoție.

Un bancher din Iași, anume Pavel Andreă, fu părat că ar fi depositarul unei sume însemnate, aparținând Eteriei. Ipsilanti îl luă somesă a da acei bani; Bancherul negă și este arestat; apoi i se calcă cantorul, și i se cercetă conturile; de și se încredință că bancherul a spus adevărul, Ipsilanti nu-lu liberează până ce bancherul nu-și rescumpără libertatea și viața cu 600 mii lei. ³⁾

Jafurile, maltratările, omorurile comise de Eteriști, în timpul acella de tristă memorie, se pot vedea în opera lui Beldiman. Ellu afirmă că Egumenii Greci, intriganți, și înavuțiți din sudorea poporului, ca membrii ai Comitetul Eteriei, denunțau pe cei avuți cari păreau a fi contra Eteriei. Șeful lor era în Moldova Postelnicul Rizu. Băeții după la dughene erau înrolați cu sila; se înrolau toți ciocoii duprin curțile boeresti, cum și plăcintarii, covrigarii, și alți Bulgari și Greci, vagabonți; se înrolau chiar scolarii și țigani; cei ce făceau propagandă contra Eteriei, erau bătuti prin respântii și amendați, dintre cari unul a plătit *glôbbă* de ce mii lei; se lua marfa cu sila duprin dughene, ca să se îmbrace Eteriștii, cari sileau pe Evreii croitori a le face uniforme; luau cu sila cai și căruțele, ori pe unde le găsea, și chiar duprin ospeluri;

¹⁾ Beldiman, pag. 5 și 6. — Filimon, pag. 78. — Istoricul Suțu se silește a justifica acest măcellu, sub pretext că Turcii ar fi omorât pe Bucovala, ofițer din garda lui Ipsilanti.

²⁾ Beldiman, pag. 5 și 6.

³⁾ Gervinus, pag. 186 — Beldiman (pag. 13) dice că bancherul a dat numai 200 mii lei.

prădau ziua strade ómenii de obiectele lor de luxú, și chiar de vestminte; fierării erau puși cu sila a fabrica sulite și lănci; în fine luară și cele două tunuri stricate de la Curtea domnescă. ¹⁾

Cu asemenea începuturi, puțin recomandabile, se înțelege că Eteria nu putea însuffla Românilor încredere și simpatie. Asemenea barbarii revoltau inimele oneste și generóse; cauza Grecilor era pierdută de la început, prin escesele ei chiar.

Ast-fel grija și spaima deveniră generale. Faptele Grecilor nu semănau nici cum cu asigurările date de Ipsilanti în proclamațiile sélle. Boierii fură siliți a fugi cu grămada, unii în Bessarabia, alții în Bucovina, alții în Transilvania; cei rămași, cu Mitropolitul în frunte, cerură ajutorul armat allu Turcilor, prin mijlocirea Pașii de la Brăilla; dar Boierii trimiși la Brăilla ca solți, pentru acest sfârșit, fură prinși de Eteriști, și amerințați cu mórtea; abia scăpară prin influința Mitropolitului.

În fața acestui terrorism anarhic, Nemții din Iași se armară cu toții, ca să-și apere familiile și averea; astfel numai se mai putu înfrâna puțin furia anarhiștilor, cari, după plecarea lui Ipsilanti, remăssesseră sub conducerea lui Duca, colleg allu lui Caravia, pe care 'lu egală și în barbarie și în demoralisațiune.

---

¹⁾ Beldiman, pag. 7—15.

CAPITOLU XIV.

Sântirea steagului eteriei în Iași.

În ziua de 24 Februarîu, Ipsilanti dette douë proclamațiuni, una către *frați Eteriști*, alta către *poporul ellen*.

În cea d'ânteu, laudând entusiasmul Eteriștilor, ellu reclama della dănsii concursul braciilor lor, și mai alles banî și arme, pentru salvarea Greciei de sub jugul păgănilui ¹⁾.

În cea d'a doua, ambiționa pe Greci a imita popóarele Europei ce s'aũ emancipat de sub jugul Despotismului; de și tirania Turcilor, dicea ellu, este mult mai apăsătoare de cât a altor tirani; îi încredința că popóarele crestine din imperiul turcũ 'i așteptă armați și cu braçe deschise; că la arătarea lor, tiranii vor fugi tremurând; că Europa întrégă doresce libertatea Greciei; că protecțiunea popórelorũ le este asigurată; că d'odată cu sculara Grecilor, va veni în ajutorul lor uã *putere mare*, care'i protege; că Turculũ e slab și moleșitũ, pe când Grecii sunt plini de vigóre și de ardóre; că putredul colos allũ despotismului turcũ se va dărâma îndată; că acum e timpul a se elibera poporul grecescũ, scăpând d'uã sclavie de seculi, care l'a addus în starea cea mai miserabilã, templurile s'elle fiind profanate, copii rãpiți dela sênul mamei lor, onórea femeilor violatã, câmpiile devastate; în fine, că Grecii, din tóte părțile lumii, alér-

¹⁾ Notta No. XXXVIII.

gă sub stégul libertății Ellader; și că, prin unire și curagiū, vor sdrobi de sigur jugul apăsătorului ¹⁾.

Acéstă proclamație entusiasă mult pe Greci; nu însă și pe Romăni, cari înțelegeău că interesele Grecilor diferă de interesele Romănilor, și cari prevedeaū nenorocirile ce are a adduce peste țerra lor rescularea Grecilor contra Turciei, aliată naturală a Romănilor după tratate.

Increderea Grecilor în ajutorul Russiei se întări și mai malt prin conduita Consulului russū, Pisanis, care frecuenta pe Ipsilanti, și care avea aerul a priimi dela dănsul ordinile sėlle.

La Odessa, proclamația lui Ipsilanti către poporul elin fu citită în public și în teatru, în applaudele mulțimii; uă probă mai mult despre complicitatea Russiei la insurecțiunea Grecilor; acésta contribui mult la suscrieri însemnate de banī pentru cheltuelile ce reclama resbelul. Bucuria era în culme! Poesia și pictura ilustrară înfrățirea popolilor creștini de sub imperiul turcū, cari urmaū să se scóle toți pentru sfărămarea jugului apăsător. ²⁾ Grecii alergău din tóte părțile sub steagurile lui Ipsilanti. Junimea mai alles părăsia cu grămada scólele, și alerga se se înrolede în oștirea independinței; patriotismul Junilor era atât de înfocat, credința lor în reușita causei sacre atât de sigură, în cât cei mai mulți își lăsară barbele să crească, hotărăți a nu le rade de cât pe pământul liber al patriei lor, după ce adică vor bombarda Seraiul, și vor aresta pe Sultanul în haremul seū chiar.

N. Suțu, fratele Domnitorului Moldovei, și cumnatul seū Ión Schina, fugisseră strevestiți din Constantinopole la Odessa, însoțiți de frații Hangerli, și de fiul principelui Caragea, cu passaporturi russești. ³⁾

Pe d'altă parte, Vodă Suțu însărcină pe un óre care

¹⁾ Notta No. XXXIX.

²⁾ Nota No. XL.

³⁾ Raybaud. pag. 191—193.

Parisiadi cu formarea unei trupe de 300 Bulgari și 200 Greci, spre a-i întreține cu spesele sêlle. ¹⁾

Tot în ziua de 24 Februarîu, Vodă Suțu, după consiliul lui Ipsilanti, adună pe boeri la curtea domnescă, și le propusse a redacta uă adressă către Împăratul Rusiei, prin care se cêră ajutorul seû în lupta Grecilor contra Turcilor. Adresa fu debătută și suscrisă de Boierii Divanului chiar în acea ședință, siguri fiind toți de concursul Rusiei. ²⁾

Vodă Suțu trimisse și din parte'i scrisori, atât către Alessandru allu Rusiei, cum și către Capodistria.

Ipsilanti trimisse și ellu uă epistolă către Împăratul Alessandru, însoțind'o cu demissia sa din oștirea russescă.

În ziua de 25 Februarîu, Ipsilanti mai dette uă proclamație către *pribegii ellini*, din tabăra de la Galata. Prin acêsta ellu îi îndemna a părăsi posturile *umilitore* ce ocupaû în Romănia, ca persecutați de Sörtă, ș'a alerga toți sub steagul libertății ș'allu emancipării, Patria recunoscătoare fiind gata a prîimi pe toți fi seî *rătăciți*, ș'a le orna fruntea cu cununî de dafinî; iar câți vor rămănea surđi la apellul Patriei, vor fi nedemni a mai purta numele și vestmêntul ellin. ³⁾

În intervalul de la 25 Februarîu (8 Martiû) până la 28 Februarîu (11 Martiû), Ipsilanti se ocupa cu organizarea oștirii, și publică un decret în privința acêsta reșervându'și dreptul de general en chef.

În timpul acesta se putură găti diferitele uniforme ale ostașilor Eteriei; și se adunară arme, cai și bani, prin mijlôcele arătate în capitolul precedent.

În fine, la 26 Februarîu (9 Martiû), drapelurile libertății fură bine-cuventate în catedrala celor trei ierarși, unde se cântă și un *tedeum*, cu tótă solemnitatea cerută în asemenea împrejurări. Mitropolitul officia în persônă. Tôte autoritățile erau față; oștirea tótă era sub arme. Mi-

¹⁾ Filimon, vol. II, pag. 86.

²⁾ Gervinus, loc. cit. pag. 183.

³⁾ Notta No. XXI.

tropolitanul încinse singur pe Ipsilanti cu sabia, dupe forma usitată la încoronarea Domnitorilor; și chiamă assupră'i bine-cuvântarea Cerului, rugând pe Dumnezeu pentru învingerea inamicului.

Se sânti apoi drapelul tricolor (roșu, albastru și alb), având p'ua parte imaginea Imperatului Constantin ș'a mamei sêlle Ellena, și de desubt devisa *prin acêsta vîi învinge* (*ἐν τῆσφ νικᾷ*); iar pe cea-l'altă parte, era desemnat un phenic, cu aceste cuvinte: *din cenușea mea renascu* (*ἐκ τῆσ ἀσφεις μὲ ἀναγεννώματ.*)

Toți ostașii depusseră jurământul de credință către patrie, hotărâți a muri toți pentru liberarea Greciei. ¹⁾

Oștirea Eteriei se urca atunci la vr'o 2000 indiviđi, Sêrbî, Bulgari, Montenegri și Greci; numai Grecii din Moldavia contribuissera peste un milion lei. Capii acestei oștiri erau atunci:

Gg. și N. Ipsilanti, comandiri de corpuri.

C. Duca și Caravia, generali.

Lassanis, prim-adjutant al lui Ipsilanti.

Vassile Teodoru, Condu, I. Colocotroni și Vasile Barla, coloneli.

Al. Rizu, adjutant și șef peste uă sută. ²⁾

---

¹⁾ Filimon, vol. II, pag. 88.

²⁾ Filimon, vol. II, pag. 89.

CAPITOLU XV.

Pornirea oștirii eteriei către Bucuresci.

După ce regulă tôte în Iassî, însărcinând pe Pende-deca, comandirul Eteriștilor, cu pađa capitalei Moldovei, Ipsilanti părăsi Iassî la $\frac{1}{13}$ Martie, îndreptându-se spre Bucuresci.

În drumul său, oștirea lui se mări cu mai mulți Greci și Albanesi. De și acéstă oștire se urca atunci numai la două mii indiviđi, Ipsilanti ordonă avan-gardei s'elle a pregăti provisiuni pentru uă oștire d'uă sută de mii ¹⁾); prin acésta ellu înțelegea negreșit corpul de oștire rusescă, ce se credea c'a și trecut Prutul; uitând însă ceea ce spussese intimilor săi că numai 30 de mii Ruși vor trece Prutul.

La Têrgul-frumos, Ipsilanti hotărî a trimite pe Dimitrie Ipsilanti la Pelopones pentru conducerea insurecțiunii din acea parte.

Acî priimi scirea de la Sawa și de la Leventis despre prinderea lui Papa Aristidi de către Turci: ca să scape de tortură, acellu emissarū se aruncasse în apă dup' uă stâncă de la Fetislam.

Acî află și despre nemișcarea Sêrbilor, înfricoșați de Austria, și despre assassinarea Episcopulni din Filipo-

¹⁾ Gervinus dice că numai 10 mii. pag. 187.

poli, ce era însărcinat cu resculara Bulgariei ¹⁾. Astfelu planul lui Diceu era dejucat prin intrigile Angliei și Austriei. Triste avertissemente ale Sôrtei, cari erau să fie urmate de altele mai descuragiato-re, cum vom vedea în capitolul următor.

De la Têrgu-frumos, Ipsilanti se opri la Roman, unde află despre fuga locuitorilor din Rêmnicu și din Buzeu.

Din Roman, Ipsilanti trimisse uă adressă Divanului din Bucuresci, cu data din 5 Martie, în care-i făcea cunoscut scopul rescularii sêlle, cum și respectarea averii ș'a personelor de către oștirea sa; esprima mirarea sa pentru fuga locuitorilor din Rêmnicul-Sărat și din Buzeu la apropierea oștirii sêlle; ruga Divanul a face publicații în țerră ca să assigure pe locuitori despre bunele intențiuni alle cellor armați pentru libertatea Greciei; assigura Divanul despre concursul Rusiei, care nu va sufferi intrarea Turcilor în țerră; îl încredința că comandantul trupelor rusesci din Bessarabia a și priimit ordin a trece Prutul; în fine ruga Divanul a îngriji pentru provisiunea oștirii sêlle ș'a celei rusesci. ²⁾

Cu tôte aceste assigurări, fôrte pușini Moldoveni alergară sub stégul lui Ipsilanti; Munteni fugéu la apropierea Eteriștilor, cum fugéu odinióră la intrarea Tătarilor în țerră; in genere, Românii priimiră oștirea grecescă cu uă profundă neîncredere, și c'ua neesprimată îngrijire, prevédând intrarea Turcilor spre a goni p'acești rebeli ce proclamau distrugerea Imperiului turc, și tristele urmări alle invasiunii turcesci.

La șêpte Martie, Ipsilanti sossi la Focșani, unde se opri câte-va șille, așteptând pe Eteriști ce venéu din Bessarabia și din Odessa. Aci îl aștepta Caravia și Argirocastru cu 200 Eteriști și câte-va tunuri, luate de la Turcii din Galați.

¹⁾ Filimon, vol. II pag. 90—91.

²⁾ Nota No. XLII.

Aci se strânseseră mulți junți Greci, de familii nobile, ce părăsiseră băncile Universităților ca să se înrolese sub stégul libertății. Ipsilanti formă din ei un detașament a parte, cu numele de *batallionul sacru* (*ὁ ἱερός λόγος*) de unde numele de Ierolohiți. Ei erau pedestri, după essemplul batalionului sacru allu Thebanilor. Cocarda lor era tricoloră, ca și stégul; iar uniforma négră, de unde și numele de *Mavrofori* (*Μαυροφορίται*). Pe stindard, ca și pe căciula lor, eră desemnată uă căpățină de om mort cu douē ósse încrucișate de desubt, și cu devisa mórte séu libertate (*Θάνατος ἢ Ἐλευθερία*). Armele lor erau pușca și sulița.

Mavroforiū au justificat și costumul și emblema lor, luptând și murind ca nișce bravī; pe când cei-lalți, și chiar generalissimul lor, aū dovedit că n'aū fost la înălțimea misiuniū lor, după cum vom arăta la locul séu.

Cap și instructor allu batalionului sacru fu numit G. Cantacuzin; iar sutași, Spiridon Dracula din Itaca; D. Sectu Kehapi, bisantin; Luca Balsamaki, kefalonit; Andronicu, peloponisianul; Rizu Ioanitu, și I. Krokia hioticul.

Căllărimea avea portul de Hussari și de Ullani rusesci. ¹⁾

Dupē depunerea jurămētului ²⁾, Mavroforiū intonară marseillesa:

*Φίλοι μὲ συμπαιριῶμαι,
Λέλοι να ῥεστα ὡς πότε? ³⁾*

Tot de la Focșani, Ipsilanti trimise pe Ipitis poliglotul în Francia și Germania, cu scrisori de recomandatie către ómenii de Stat din acelle douē țerrī, ca să susție mișcarea Grecilor. ⁴⁾

La Focșani Ipsilanti fu întēpinat d'un Sērb, ce fusese în oștirea russescă, anume Mladden, care 'i promise concursul Bulgarilor, adică uă oștire de la patru până la

¹⁾ Raybaud—pag. 193. — Veđi și Filimon, vol. II. pag. 92—93.

²⁾ Veđi Nota No. XLIII.

³⁾ Adică, amicii mei compatrioți, până când să fim noi servi?

⁴⁾ Filimon, vol. II. pag. 295—296.

şesşe mii indiviđi, dacă va trece Dunărea; iar din Bessarabia veniră delegađi cari assiguraū că vor a trimite şi ei cai şi ómenī în ajutorul Eteriei, cerēnd lui Ipsilanti scrisori de recomandație către Cattacazzi, spre a nu fi împiedecađi de guvernatorul militar Intzoff.

Din Focşani, Ipsilanti dette uă proclamație către Români (Daci), în care esprima cu multă încredere speranța sa că va fi priimit de Munteni cum a fost şi de Moldoveni; că la trecerea sa prin Muntenia, spre a se duce acolo unde îlŭ chiamă vocea patriei, se crede dator a anuncia Românilor independința şi libertatea lor; că Româniŭ merită uă sórtă mai bună în urma atâtor sufferințe din partea Despořilor lor, după urma căroro Româniŭ perduseră drepturile lor antice, cu cari se illustraseră în trecut ¹⁾; ű îndemna a profita de resculara Grecilor spre a redobēndi şi ei drepturile perdute, căci în secolul al XIX vocea poporului e ascultată; în fine promitea că oatea lui va păđi disciplina; şi spera că va fi priimit ca un *liberator allŭ cellor împilađi*. ²⁾

La Focşani se ţinu un consiliū de resbel despre drumul ce trebuia să ia oştirea spre a merge la Bucuresci; erau douē păreri: Duca opina a merge pe drumul cellŭ mare, pe la Buzēu; iar Caravia, pe sub munđi, pe la Tērgovişte, spre a evita întâlnirea Turcilor de la Brăila. Opinia lui Duca predomină; şi ellŭ fu trimis ca avangardă, cu ordin a ţine drumul spre stânga, în distanță ca de douē ore, formând ast-felŭ uă curbă spre Buzēu.

Indată după pornirea de la Focşani, uă împrejurare ridicolă justifică temerea lui Caravia. Apprópe de Buzēu păştea uă cirédă mare de boi; de departe, li se păru uă tabără de Turci. Batalionul sacru şi căllărimea se aşedară în ordină de bătae; iar Naum, ce conducea provi-

¹⁾ Negreşit, face allusiune la Turci; dar Româniŭ sciaŭ bine că Fanariođi, din cari se trăgea şi Ipsilanti, ei aŭ fost causa umilirii țerrei ş'a perderii acellor drepturi.

²⁾ Nota No. XLIV.

antulū, o șterse la fuga spre déllurī, ca s'assigure provisiile. Essemplul seū fu imitat de mai multe detașamente; însuși Ipsilanti fu tirīt de fugarī; ast-fel oștirea speriată continuă drumul la Mizil pe sub déllurī.

Acéstă desordine, causată de frică, și care nu recomanda pe Eteriști, fu considerată de dênșii ca un trist augur. ¹⁾

Intre Focșanī și Buzëu, Ipsilanti fu întimpinat de Căpitan Iordache, de Ghencea și de Mihale Delibașa, cu 200 Arnăuți. La trecerea lor pe lângă Ploesci, acestia fură întâmpinați cu armele de către Ploesceni, neîngăduindu-'i a intra în oraș. Iordache, ca să evite un conflict nefolositor, ocoli capitala Prahovei, trecând Telejănul, și oprindu-se la Buzëu; d'acolo veni pe sub déllurī până întâlni tabăra lui Ipsilanti, jefuind tot ce întâlnia în callea sa. ²⁾

La Mizil, Ipsilanti află fuga boerilor ș'a consolidilor din Bucuresci, cum și cugetele secrete ale lui Tudor; acésta illū sili a da uă proclamație către boeri, prin care le arăta că nu trebuie tocmai ei a da poporulū asemenea triste exemple; iar pe poporul capitalei illu assigura că sculara Grecilor le este favorabilă, dândule ocasiune a se scula și ei pentru revendicarea drepturilor lor. ³⁾

D'odată cu acéstă proclamațiune, Ipsilanti trimisse câțiva Eteriști, sub comanda unui credincios al seū, a întorțe pe boerii fugari, pe cari 'i și ajunse la Bréđa, în Prahova; însă, pentru respectul către Consulī, trimisul nu cuteđă a'i sili să se întorcă. Boerii continuară drumul către Brașov. ⁴⁾

Sosind la Bucov, la 12 Martie, Ipsilanti trecu în re-

¹⁾ Filimon, op. cit. pag. 121.

²⁾ Dirzenu, Trompeta No. 657. — La Fefelei, lângă Mizil, Arnăuții lui Iordache puseră cu ochi pe fum de bălțigar pe răposatul Ioniță Ciocărdia (nunchiul meu despre consortă), din care causă și rămase orb; culpa lui era că nu îngăduise p'acei Arnăuți a'i lua cu sila vitele din bătătură.

³⁾ Veđi Notta No. XLV.

⁴⁾ Dirzenu, Trompeta No. 659.

vistă regimentul lui Duca, compus atunci din 800 ostași, ș'allu lui Caravia, compus din 300, cum și colónele lui Gripari și Colocotroni; escluse din aceste corpuri pe *vagabonđi*, din cauza neorânduelleror ce făcēju, dând caii lor la alții. Aci fu numit și Tzalacoff adjutant allu batallionului sacru.

La Ploești, Ipsilanti fu întâmpinat de câți-va Boeri din București, căroră le tainui cugetul său. Aci priimi ș'ua epistolă dela Nicolopolu, în care'i esplica scopul Vladimirescului, inculpându'l că lucrésă contra Eteristilor.

Tot la Ploești priimi știrea, prin Eforii din Iași, despre desapprobarea mișcării Grecești de către Alesandru allu Russiei, și despre care vom vorbi în capitolul următor.

Ipsilanti se decisse atunci a se îndrepta spre Târgoviște, oraș favorabil unei oștiri pentru pozițiunea sa strategică, și mai apropiat de Transilvania, în cađ de fugă; pentru acest sfârșit, hotărî a trimitte pe Gripari și pe Geanoglu ca să prepare acolo provisiunile necesarii; însă N. Ipsilanti, fratele său, illu făcu se înțellégă că acésta s'ar putea lua ca un act dictat de frica ce'i inspira Tudor: faptă rușinosă pentru uă oștire ce avea să se măsoare chiar cu Turcii.

Acésta determină pe Ipsilanti a continua drumul său spre București.

În Ploești illu întâmpinară și alți deputați din partea Bulgarilor; erau trimiși de Panu Hagi-Hristea, care 'lă assigura că în Bulgaria tóte erau gata, și nu se așteptă de cât presința sa pentru a se scula toți; că 75 vase mici, și 300 Bulgari armați, ilu așteptău la Zimnicea.

Cu îndemnul unora din comandirii săi tot d'a trece Dunărea, cum se angajasse, Ipsilanti refusă, sub pretecest că 'i trebuie uă flotillă de resbellu; că trebuie să se ridice și Sîrbii; că 'i trebuie un diposit mare de provisiuni în Romania mică. Adevărul era descuragerea, în urma desapprobarii lui Alesandru allu Russiei, și a anatemei

Patriarhului, ce sosise d'odată cu răspunsul dela Laibah. ¹⁾

După ce strănse toate armelle din Ploești, câte putu găsi, cu promisiune că se vor plăti; după ce înrolă câți-va Greci și Bulgari din capitala Prahovei; după mai multe jafuri comise și aci de Eteriști, ca în tot drumul lor della Iași până la București; Ipsilanti porni spre capitala Munteniei, trimițând înainte, ca avangardă, pe fraatele său Nicolae și pe Duca, cari tăbărâra mai ântâiu la Pășcani.

Atât pe la moșiile din acea direcțiune, cum și la M-rea Căldărușiani, unde se aflau adăpostiți mulțime de boeri și neguțatori cu familiile lor, Eteriștii luaū arme, bucate, cai și bani, însuflând spaima ce însuflau uă dată Tătarii și Turcii. Dela Pășcani, Ipsilanti porni pe Duca înainte ca să anunce locuitorilor din București sosirea sa, și să prepare cele necesarii pentru oștire. În fine, la 25 Martie, Ipsilanti sosi la Colintina, și se aședă în castellul Banului Grigorie Ghica.

Căpitan Iordache, Farmache și Duca, intrară în București; iar Collocotronii și cei lalți se instalară prin satele și Mănăstirele vecine.

---

¹⁾ Filimon, Vol. II, pag. 122—123.

CAPITOLU XVI.

Conduita Rusiei în privința Eteriștilor.

Am arătat în Capitolul XIV că Vodă Mihaï Suțu intervenise, prin epistole către Alexandru al Rusiei și către Capodistria, în favoarea mișcării ellenice.

În epistola către Alexandru, Suțu îl ruga a lua sub protecțiunea sa uă țerră care, în diferite epoce, a fost datore salvarea și prosperitatea ei ajutorului și clemenții auguste a Maiestății sêlle; căci singur o pôte scăpa și din crisa în care se află; arăta apoi că Grecii din Moldova, ca din tôte părțile, au fost electrisați la arătarea lui Ipsilanti în Iași, care conteasă pe concursul puterniceï Rusiei; că ordinea va fi menținută; că ellu va sta la postul sêu, ca să aperse țerra de ori ce pericol din partea Turcilor; în fine reclama intervenția armată a Rusiei, rugându'lu a da ordine trupelor din Bessarabia a trece Prutul, pentru siguranța Moldovei. ¹⁾

În epistola către Capodistria, Suțu illu ruga a stărui de Impêratul pentru trimiterea oștirilor russești în Moldavia, spre a o feri de năvălirea Turcilor, în urma măcelului de la Galați; și cerea încă a mijloci ca să se puie cu familia sa sub protecția Impêratului, dându-se asil în Russia. ²⁾

¹⁾ Istoria deslipirii Grecilor de imperiul turc la 1821, din punctul de vedere diplomaticu, de Cavalerul Antoniu Prokesch Osten. — Publicată în limba germană la Vienna, la 1867. — Vol. III, pag. 62.

²⁾ Prokesch-Osten, op. cit. pag. 64—65.

Am arătat asemenea în Capit. XIV. că și Divanul din Moldova adressesse împăratului uă suplică, prin care cerea ajutorul său armat în lupta Grecilor contra Turcilor.

Din parte'i Ipsilanti trimisse și ellu uă epistolă către Alessandru al Russei, ce se afla la Laibah, și alta către Sroganoff la Constantinopole.

În epistola lui Ipsilanti către Alesandru, Generalissimul Eteriei se silea a scusa conduita sa, întemeiată pe principiul suveranității popórelor (contrariu principiului dreptului divin, patronat de Alesandru), pe ultima voință a tatălui său, ce'i ordonasse a muri pentru cauza sacră a libertății Greciei, și pe voința a sute de mi'i de Greci ce îl chemaū a se pune în fruntea lor pentru a scutura jugul turcesc; descria apoi scopul societății secrete a Eteriei; și se silea a dovedi că momentul e favorabil pentru emanciparea Grecilor, căci chiar Pașii sunt revoltați contra Porții, și tóte populațiile creștine sunt gata pentru lupta supremă, în cât nici uă putere umană nu póte opri sborul generos al compatrioților săi; făcea apoi appel la simțimintele sélle de monarh *ortodox*, și 'lú ruga a nu respinge rugăciunile a 10 milioane de creștini ce vor a imita pe divinul Salvator; ci a scăpa religia de inamicii ei, și pe Europa de acei monștrii sîngeroși; reclama protecția czarului pentru mamă sa și pentru consăngenii săi, cari n'au cunoscut proiectele sélle; în fine, cerea retragerea sa ș'a fraților săi din oștirea ruscă. ¹⁾

Istoricii Greci susțin că trimisul cu epistola lui Ipsilanti la Alesandru avu uă priimire afectuosă.

Citindū scrisórea, se dice c'Alesandru ar fi ținut: „cest june are sentimente generóse.“ ²⁾

Istoricul Suțu pune în gura lui Alesandru chiar aceste cuvinte: „O! le brave garçon!“ ³⁾

Ambii Istoricii afirmă că Alesandru ar fi fost dispus

¹⁾ Notta No. XLVI.

²⁾ Filimon, opera citată, Volum. II, pag. 87.

³⁾ Suțu, pag. 60.

a approba întreprinderea lui Ipsilanti, puind chiar sabia sa în ajutorul insurecțiunii grecești, dacă diplomația austriacă, prin Metternich, n'ar fi fabricat uă correspondință între Ipsilanti cu liberalii din Paris, ca prin acésta să convingă pe autocratul Rusiei despre înțelegerea Eteriștilor cu Carbonarii din Italia și din Spania, și cu Francmasonii din Franca; ceea ce sili atunci pe Alesandru a desaproba formal insurecțiunea grecéscă.

Noi credem că acésta este uă invențiune a istoricilor greci, spre a scusa pe împératul Rusiei, pe care Eteriștii îl u compromiseseră prin ușurința lor în ochii diplomației europene.

Interesele potentaților cari formaseră sânta-allianță, erau a sugruma ori unde mișcările revoluționare; dacă sugrumaseră în Spania și Italia spiritul de independință, nu putea să le patronese în Grecia și în România fără a deveni neconsecinți; în ce privește pe Alessandru, ellu era dator să ia grabnice și seriose măsuri spre a desaproba mișcarea Grecilor, fiind de obsce cunoscut că în Russia Eteria ayea ramificări; că Ipsilanti figura încă în oștirea russéscă; că mulți agenți ai Rusiei făcéu parte din comitatele revoluționare grecești¹⁾; era dar de interesul și de onórea lui Alesandru a convinge și pe aliații sei și pe Turcia că ellu era cu totul strein acellei mișcări, contrarie principiilor Sântei Allianțe.

Alessandru fu deconcertat la priimirea epistolei lui Ipsilanti; și disse colegilor sei dela Laibah:

¹⁾ La Galați era Dim. Arghiropol, consul rus. La București, Mihail Hristari (doctoru) și Velisarie Pavlid, în realitate, iar pe subt-asecuns, Domnando și Leventis, secretarul și dragomanul consulatului russu.

La Iași asemenea, vice consulul patrona pe Eteriști; de și ca aghenți ai eteriei figurau Eustatie (doctoru) și Panaiotis Panu.

La Patros, Ioan Vlasopolu, consul russu.

La Hios, Nic. Milonas, consul russu.

La Smirna, Spyridon Destunis, cons. russu (Filimon, opera citată, Volumul I, pag. 209) Veți și correspondința lui Leventis cu Ipsilanti în aceeași operă. pag. 220.

„Eată uă bombă ce ne trimit revoluționarii, dar care
„nu va face splosiune.“

Și dup'acésta adăogă:

„Acesta e efectul esaltării ce carecterisă epoca actuală;
și în ceea ce privește pe Ipsilanti, acésta dovedește ușiu-
rința și neesperiența juneței sélle.“¹⁾

Alessandru ordonă prin urmare trimisului ca în 24 de
ore să părăsescă Vienna; apoi ordonă lui Capodistria a
respunde lui Ipsilanti, în numele său, „că desaprobă, în
mod solemn, întreprinderea sa; că și poziția și educația
sa îi impunea datoria a lumina, iar nu a rătăci spiritele
compatrioților săi; că Czarul nu înțelege a protege pe
Greci de cât pe tărîmul tratatelor, iar nu prin mijloce
revoluționare; că Russia se află în legături d'amicie cu
Turcia, și că rău Ipsilanti a alles timpul de rescólă când
Russia trata cu Pórtă negocierii pentru îmbunătățirea sórtei
Grecilor; îl dojenia despre cutesanța sa d'a se servi cu
numele Imperatorului Russiei pentru ajungerea scopurilor
sélle culpabile; i ordona a licenția îndată oștirea ș'a se
depărta din Principate, căci Impăratul va interveni la
Pórtă pentru ușurarea sórtei creștinilor; i anunța în fine
că este sters din cadrele oștirea russești, și că nu'i mai
permite a reintra în Russia; iar mamă-sa va continua a
se bucura de protecțiunea imperială.“²⁾

Acéstă epistolă, pe care Ipsilanti o priimi official după
sosirea sa la Colintina, fu trimisă prin Stroganoff, căruia
Capodistria, în scrisórea sa către acesta dela ⁴/₁₆ Martie,
i ordona a o comunica ântéiu cabinetului turcesc, pe
care 'lu va assigura despre sinceritatea Russiei; ș'apoi
a o transmite grabnic lui Ipsilanti, stăruind lângă Pórtă
a se trimite mai iute Calimah Domn în România, pentru
restabilirea *ordinei legale*, ș'a face și circulări către toți agen-
ții russești din Orient pentru desaprobarea insurecțiunii.³⁾

¹⁾ Rayband, pag. 203. — Suțu, pag. 61.

²⁾ Notta No. XLVII.

³⁾ Prokesch-Osten, Vol. III. pag. 68—70.

Stroganoff, trimițând lui Ipsilanti scrisoarea lui Capodistria, i scrisse și ellu uă scrisore, cu data din $\frac{6}{18}$ Martie, desapprobând mișcarea sa ca nepolitică, și îndemnându'lu a licenția îndată armata ș'a cere ertare cellor în drept. ¹⁾

Spre a assigura și mai mult pe suscriitorii tratatului dela Vienna, adunați la Laibah, despre necomplicitatea sa cu insurecțiunea Grecilor, Alessandruallu Russiei ordonă să se publice, chiar în foile grecești din Vienna, măsurile luate contra lui Ipsilanti, relative la desapprobarea oficială a întreprinderii sêlle, la depărtarea lui din oștirea russescă, la ordinele date Consulilor din Moldo-România și comandantului en-chef allu oștirii dela Prut, în fine la nottele trimise Porții în privința acêsta. ²⁾

Intr'adevăr, contele Wittgenstein, comandantul corpului russesc din Bessarabia, priimi ordin a pădi uă strictă neutralitate în privința tulburărilor ivite în Principate, neluând nici uă parte, fie direct fie indirect, la acele mișcări, spre a se respecta ast-fel tratatele dintre Russia și Turcia.

Austria aprobă oficialmente acêstă declarație prin internunțiuul sêu dela Constantinopole. ³⁾

Pe d'altă parte, Eteristiții din Bessarabia fură goniți d'acolo de autoritățile locale, de și sê organisasseră în presința lor, și fără a le face la început nici uă observațiune, și de și cei mai mulți din capii Eteriei conspirasseră pe față în Russia contra Turciei, și din Russia plecasseră pentru a ridica în Iași stindardul revoltei. ⁴⁾

Consulul Russu din Moldova priimi și ellu ordin a desapproba oficial întreprinderea lui Ipsilanti, pe care Suveranul Russiei, după chiar termenii proclamațiunii, o considera ca un efect allu esaltațiunii ce caracteriza acea epocă, ș'a neesperienței și ușurinței junelui Ipsilanti.

¹⁾ Prokesch-Osten. vol. III. pag. 70.

²⁾ Fotino, pag. 66—67. — Phillimon, op. cit. pag. 127.

³⁾ Rayband, pag. 204.

⁴⁾ idem idem 205.

Acea proclamație fu însoțită d'un ukaz, prin care Ipsilanti era degradat din rangul de major general ce ocupa în oștirea russescă, și i s'ordona a părăsi îndată Principatele. ¹⁾

Incurajăți de acéstă desapprobare officială, boerii din Moldova, cu Mitropolitul în frunte, invitară pe Domnitorul Suțu a părăsi Moldova; și în nóptea despre 30 Martie (11 Apriliu) Suțu, pe care neesperiența și ușurința sa îl făcuseră a s'arunca orbesce într'o întreprindere atât de compromitabilă, trecu Prutul în Bessarabia. D'aci trimisse Mitropolitului mai multe decrete pentru înființarea unei locotenențe domnesci, și înlocuirea cu Greci a unor Boeri pământeni în funcțiunile principale ale statului. Divanul anulă acelle decrete, pe motiv că cine desertă postul perde drepturile ce i le dă acellu post.

Gonit din Bessarabia, Suțu voi a trece în Italia prin Austria; dar fu arestat la Goritz, în Carintia; apoi liberat peste câțiva ani, se retrase la Athena, unde s' stabilă. ²⁾

Ipsilanti, revoltat de perfidia cabinetului russu, respunse Impăratului Alesandru că, din epistola M. Salle dela ^{14/26} Martie, trimisă prin Capodistria, ellu nu înțelege alt de cât că Maestatea sa desapprobă mijlocul întreprinderii s'elle, nu însă și scopul ei; că ellu ia assupră'i tótă respunderea acellei întreprinderi; că Grecii nu pot depune armele, de cât cu condițiile:

1. D'a trece în Grecia tótă oștirea independinței.
2. D'a se da Grecilor patru forturi, ce le însamnă anume.
3. D'a se recunósce autonomia Greciei ș'a insulelor.

De nu vor fi priimate aceste condițiuni, lupta va continua; și Grecii vor sci să móră pentru patrie și libertate. ³⁾

Ipsilanti făcu cunoscut acésta și Porții prin Stroganoff ⁴⁾ și Caimacamilor printr'o notă, prin care 'i invita a inter-

¹⁾ Raybaud, pag. 205.

²⁾ idem pag. 206.

³⁾ Notta No. XLVIII.

⁴⁾ Prokesch, vol. III, pag. 109.

veni lângă Pașii după marginea Dunării d'a nu trece în Principate până nu va sosi răspunsul de la Pórtă. ¹⁾

În timpul acesta sosi și scrisórea Patriarchului de la Constantinopole către capiî Bisericii Române, prin care Capul Biserici orthodoxe arunca anathemele sulle și atrăgea urgia Cerului asupra lui Ipsilanti ș'a Eteriștilor. ²⁾

D'o dată cu scrisórea Patriarhului, boerii Divanului domnesc priimiră și scrisórea lui Callimach, (ce se numisse Domnă în locul repausatului Alessandru Suțu), prin care încredința poporul că mișcarea lui Ipsilanti e contra voînții Russei, și că Turcia va pedepsi aspru p'acellu rebellu. ³⁾

Ipsilanti înaintasse prea mult ca să se tragă înapoi; datoria sa de patriot, și amorul propriu ca om, îl silea să încerce sórta armelor, sperând încă p'atunci în concursul lui Sava ș'allu lui Tudor; ș'apoi, în fața desaprobării oficiale a Impératului Russei, în fața măsurilor severe luate de Sultanul contra Eteriștilor, și în fața abținerii Sêrbilor, și a demoralisării altor populațiuni creștine din imperiul turc, România era pentru Ipsilanti singura basă de operațiune strategică, care'i offera tóte avantajele în lupta începută pentru independința Grecilor.

Adânc mâhnit de conduita lui Alessandru allu Russei, Ipsilanti urmédă să'si fi addus aminte, de și târziu; de ultimele consiliurî ale tatălușeu, „d'a nu se rezima Greciî „de cât pe propriile lor forțe, și d'a nu se încrede în Russia.“

Cât despre conduita Russei în privința Grecilor, nu pentru prima óră Grecia era sacrificată de Russia.

La 1770, Russia îndemna pe Greciî din Moreea a se rescula contra Porții; și după pacea de la Cainardgi, ea îi lăssa în resbunarea Turcilor, care 'i măcelăriră fără misericordie, împuținând numéru Episcopilor Greci, con-

¹⁾ Nota No. XLIX.

²⁾ Nota No. L.

³⁾ Nota No. LI.

fiscând averile patriarchiei și dotând cu elle moscheele, desființând în fine multe din drepturile și privilegiile acordate clerului grec de către Mahomet II-lea, și confirmate de successorii săi.

La 1788 și 1798, Lambrou, Canzonis și Andruzos, amăgiți de emissarii ruși, resculău pe Greci contra Turcilor; ei perdură mica lor flotă în bătălia de la Insula Zeea; iar celebrul Riga fu prins la Triest de poliția austriacă, și, predat în mâna Pașei de la Vidin, fu omorât cu alți patru soți ai săi. ¹⁾

Ce face Russia pentru acești martiri cari s'au sacrificaseră în numele ei? Nimic! Nu mai puțin și Austria s'arătă îngrată și perfidă către Sârbii, după cum Russia se arătase către Greci.

La 1817 Cara-Gheorghe, îndemnat de Leventis, dragomanul consultatului rustru din Bucuresci, trece în Turcia cu pas-port nemțesc, ca să rescôle pe Sârbii contra lui Miloș; și 'și perde viața în acea încercare periculoasă.

Austriacii, nu numai nu veniră în ajutorul Sârbilor, când aceștia încercară a'si redobândi drepturile pretinse, dar la 1821 tot acei austriaci impedicară pe Sârbii dela participarea la mișcarea Grecilor, încredințându'i pe de uă parte că prin acésta nu fac de cât trebile Fanarioților, și promițându-le pe de altă parte sprijinul lor lêngă Inalta Pórtă. ²⁾

Austria amăgi pe Sârbii, ca și Russia pe Greci, nefăcând nimic pentru ușurarea sôrteii lor; din contra, Austria răpisse Bucovina prin consimțământul tacit allu Rusiei, după resbellul dela 1774 între Turcia cu Russia și Austria; ³⁾ iar Russia răpisse Bessarabia, după resbellul dela 1807—812, prin intrigă și banii. ³⁾

¹⁾ Raybaud, pag. 205—D. Baritz, op. cit. pag. 113.

²⁾ D. Baritz, op. cit. pag. 115.

³⁾ Veđi în privința acésta opera d. Ion Ghica (dernière occupation des Principautés par la Russie pag. 28.)

⁴⁾ Protectoratul Czarului, de Eliade.

Veđi și „De la politique et des progrès de la puissance russe, par Wilkinson. pag. 110.

Pentru ce dar Români, Greci și Sârbi mai punea speranța lor în Ruși la 1821, și chiar după aceea? Crușimea Turcilor, ortodoxia, avantajele ce le offeria diferitele tratate și hatișerifuri ¹⁾, acestea i făcêu să considere pe Russia ca protectorul lor natural, ca pîrghia emancipării lor de sub jugul barbar și nesufferit allu Turcilor.

¹⁾ Veđi Nota No. LII.

CAPITOLU XVII.

Conduita Rusiei față cu insurecțiunea română dela 1821.

Chiar în ziua morții lui Vodă Suțu (19 Ianuarie) consulul rusă Pini adresa Divanului domnesc uă notă, în care'i făcea cunoscut că, de și *obștea boerilor* ar trebui să ia frânele guvernului, însă repozatul Domn, încă trăind, a înființat un Comitet de guvernare, compus de șapte persoane (însemnate la începutul Capitolului VIII); că acea măsură, Vodă Suțu a comunicat'o și Consulatului, chiar în ziua de 15 Ianuarie, și Consulatul a aprobat'o; prin urmare, Consulul se credea în drept a recomanda acellui Comitet, înainte de toate, *manținerea bunet ordine*, singurul scop ce e dator Comitetul să aibă în vedere, și pentru care a fost instituit; apoi i atrăgea luarea aminte că, ca guvern provisoriu, ellu urmésă a să mărgini în *hotarele sarcinet selle*, fără a'și însuși atribuțiuni ce sunt numai de competența Domnitorului; iar prin înțelepta sa cărmuire, Comitetul va bine-merita dela Curțile protectriță și suzerană; în fine făcea pe guvern *respunđător pentru liniștea publică*, și pentru *orl ce attingere addusă obiceiurilor și rânduelelor în ființă*, etc. ¹⁾

Din acéstă notă se înțelege că Consulul rusă

¹⁾ Veđi Notta No. LIII.

avea cunoștință de mișcarea ce avea să se întâmple în România. După ce a patronat'o prin secretarul și dragomanul său, afiliați ai Eteriei, cum am arătat, apoi, ca să scape aparințele, făcea responsabil d'acea mișcare pe însuși guvernul provisoriu, în care avusese grijă a numi și boeri pe cari 'i credea contrarii mișcării naționale, precum de exemplu pe Rizu.

Printr'altă noțtă, dela 29 Ianuariu, Consulul răsșu cerea guvernului informațiunii despre insurecțiunea de peste Olt; și 'lă întreba ce măsuri a luat pentru împiedecarea reului? Prin nota dela 1 Februarie, guvernul relata cele descrise de noi, făcând cunoscut și măsurile luate pentru paralisarea mișcării. ¹⁾

Consulul espedie la Tudor un impiegat d'ai Consulatului, invitându'l a veni îndată la București, spre a 'i comunica lucruri importante; dér Tudor se oppusse, respunđând că poporul nu'lă lasă a veni singur; ci va veni peste puțin la București însoțit de tot poporul. ²⁾

Consulul Pini înștiința regulat pe Stroganoff despre tot ce se petrecea în România, cerând instrucțiuni în privința acésta. ³⁾

Printr'uă depeșă a lui Capodistria, din a doua decadă a lunei Februarie, Impăratul Alessandru desapproba dela Laibah mișcarea lui Tudor, în mod solemn, după cum desapprobasse și p'a lui Ipsilanti; autorisa pe Pini a declara Vladimirescului, care refusasse a se presinta la Consulat, că prin acésta a făcut act de rebelliune către curtea protectrice; ș'a'i notifica anchă, din partea autocratului Rusșiei, că este degradat din rangul de locotenent cu care 'lă onorasse autocratul în resbellul dela 1806; că nu mai are voe a purta ordinul Vladimir; că nu mai pôte spera în viitor în protecția Majestăței Selle; îl autorisa încă a spune și Boerilor Divanului că

¹⁾ Notta No. LIV.

²⁾ Philimon, op. cit. Vol. I, pag. 325.

³⁾ Prokesch-Osten op. cit. Vol. II, pag. 105-109.

Impăratul găsește măsurile întrebuintate de ei contra tulburatorului nu destul de energice; și dacă credea că mijlocele de cari dispun nu erau suficiente, trebuia să ceară îndată ajutorul Pașii dela Vidin; prin urmare, esitarea Divanului inspira împăratului uă justă neîncredere, căci a avut de efect încurajérea revoltei, Capodistria approba conduita agentului său, ca conformă cu maximele politice alle Cabinetului russu, mai alles în privința interpretării dată tratatelor d'între Russia cu Pórtă; îi ordona a stărui și din parte'i pentru grabnica venire a Domnului Calimah la postul său, spre a potoli rescóla, fără concursul armat allu Turciei; dacă însă, până la sosirea lui Calimah, revolta ar lua proporțiuni mari, Consulul se stăruiască a se cere ajutorul oștirilor turcești, făcând a se stabili *ordinea legală* c'ua oră mai înainte; în fine, Consulul se comunice tuturor desapprobarea aceleii mișcări de către Impăratul, care e hotărît, în unire cu aliații săi, a combate pretutindenî *spiritul revoluționar*; printr'acésta se va desminti și *sgomotele false* despre concursul secret ce Russia ar fi dispusă a da revoluțiunei, din orî ce parte ar veni acelle sgomote. ¹⁾

Cu tóte acestea, consulul nu s'a conformat acestor ordine ad litteram: încă uă probă despre complicitatea aghenților ruși în mișcarea dela 1821.

La nota Caimacanilor din 2 Februarie către consulul rus, prin care ei îl înștiințau că au pus la calle a cere al jutorul armat al Turciei, Consulul respondea, prin nota sa dela 5 Fevruariu, că măsura Divanului este contrarie tratatelor dintre Pórtă și Rusia; prin urmare, fiind-că hattisheriful din anul 1802 garantéda teritorul contra orî-cării invasiuni, și fiind-că *pericolul este uă cestiune de apreciere* din partea Divanului, represintantul russ, de și ar consimți pentru astă dată la uă interpretare ce s'ar putea da în favórea țerei articolului respectiv din Hattisherif, nu crede însă că pericolul să fie *atât de mare* în cât să

¹⁾ Notta N. LV.

se amenințe într'adevăr siguranța publică; mai ales că pă-rerea sa este că nu s'aũ întrebuințat tóte mijlócele pen-tru împedicarea rëului; d'aceea se crede dator a observa Divanului că, cu mai puține discordii din partea Boeri-lor, în privința mijlócelor luate, și cu mai multă energie în aplicarea lor, póte r fi fost de prisos măsura estre-mă ce se propune. ¹⁾

Prin acéstă notă, Russia se demasca pe deplin în o-chii Turciei ș'aĩ României. Dacă Russia desapproba sin-ceramente mișcarea, ocasiunea se presinta spre a dove-di acésta', declinând prin urmare or-ce complicitate cu Eteria; dar după ce încurajédă insurecțiunea, apoi o des-approbă officialmente, și în fine paralisésă mijlócele d'a o combatte.

Capodistria consimți la intrarea în țerră a trupelor turcești; Stroganoff însă, prin notta sa dela 25 Febr. către Reis-Effendi, se oppusse, considerând-o ca contrarie tratatelor.

„Ea urmésă a se effectua, dice el, în înțelegere cu Ru-sia, și după apelul autorităților locale; și urgența tre-bue să fie recunoscută de ambele Curți. ²⁾

Și când Turcia fu silită a întrebuința mësuri energice contra Eteriștilor, Russia protestă, în *numele umanității*. Când Turcia, armată de probele ce posseda, imputa Rus-siei complicitatea agenților sei în acea rescólă, Russia pro-testa despre *lealitatea intențiunilor* sale către Pórtă. Eată politica perfidă a Cabinetului de Petersburg.

Vellul prestigiului *pravoslavnicel* Russii, cum o numiaũ p'atunci părinții noștrii, a trebuit să cađă în fine după ochii împăejenati ai Boerilor! Russia, care contribuisse la urca-rea Fanarioșilor pe tronul lui Mircea și Ștefan, Russia, care încuragiase rescólă lui Tudor ș'a lui Ipsilanti, Russia sacrifica acum *privelegiile boeresci*, părăsindu-'i în voea *rës-vrăitorului* Tudor.

¹⁾ Veđi Notta No. LVI.

²⁾ Prokesch-Osten, op. cit. vol. II, pag. 106.

Dacă guvernul fanarotic n'ar fi stins în animele Boerilor ultima schintee de ambiție, de onóre și de patriotism, momentul era favorabil pentru dênșii ca să dea mâna Slugerului Tudor, lucrând împreună cu ellü pentru allungarea Eteriștilor, și reclamarea drepturilor străbune, perdute prin urcarea Fanarioților pe tronul României. Resultatele unui asemenea actü ar fi fost immense. Turcia ar fi realizat, c'ua oră mai 'nainte, legitimele cereri alle Românilor; România ar fi fost póte salvată de desastrela resbelului dela 1828, de tristele consecințe ale Regulamentului (opera Rusiei) și de arroganța despotică a proconsolilor ruși, ce umiliră douë-deci de ani și tronul și țerra; în fine boerii ar fi rescumpărat un secul de umilire.

Déră regimul fanaroticu demoralisasse Boerismul, care vedea în mișcarea lui Tudor perderea privilegiilor sélle, iar nu emanciparea românismului de subt un regim strein, fatal esistenței sélle; iar nu respectul autonomiei, adică dreptul de allegere al capilor Statului, și dreptul de control general allü averii Statului prin reprezentanți diferitelor clase; în fine, ușurarea clasei celei mai numeroase și mai productive, și cea mai năpăstuită atunci, fiind că pe grumațul ei apăsa tóte sarcinile Statului.

Boerii de la 1821, ca și cei de la 1848, ca și cei de la 1859, ca și cei de la 1864, trebuia să fie forțați de tribunii poporului, ca Patricii din Roma antică, spre a ceda Plebeilor câte-va din drepturile și privilegiile lor, pe cari se silescü a le lua înapoi, când le vine bine.

D'aceea, Robespierre în Franța la 1792, și Tudor în România la 1821, credeau, ca și Moise allü Evreilor, și ca însuși Salvatorul, că ideile cele noue nu pot fi applicate de cei îmbătrâniți în vechile prejucii; și p'acest temeiü unii au cugetat, ș'alții au realizat, maccsima evangelică:

„ Că arborul uscat se aruncă în focă.“

CAPITOLU XVIII.

Russia față cu Turcia în evenimentele de la 1821.

Nici uă dată Russia n'a fost într'ua pozițiune mai falsă, față cu Turcia, și mai alles cu Puterile semnătore tratatului de la Vienna, ca în timpul insurecțiunii Grecilor de la 1821.

Pe când acelle puteri, în unire cu Russia, luasseră, la conferința din Viena, și apoi de la Laibah, măsuri seriose pentru sugrumarea insurecțiunii în Spania și Italia, Russia încuragea pe sub mână rescóla în Turcia; și când isbucni în Principate rescóla Grecilor ș'a Românilor, cu tótă desapprobarea formală a Russiei, Austria și Anglia, mai cu seamă, încredințate prin aghenții lor despre complitatea Russiei în acea mișcare, prin urmare interesate la stingerea focului, fie-care din punctul seü de vedere susținură pe Pórtă contra Russiei; și Pórtă lovi atunci fără cruțare pe rebellii, disprețuind protestările ș'amenințările cabinetului russü.

Russia, demascată, nu mai putea invoca tratatele, spre a justifica intervenirea sa armată în Principate, nici nu mai putea impune Porții în privința terrorismului întrebunțat de Pórtă contra insurgenților.

La 1821, Russia perdu 50 la sută din influința sa și din prestigiul seü în fața creștinilor ortodoxi din Orient.

Înainte d'a possede probe materiale despre complicitatea Rusiei în insurecțiunea de la 1821, Pórta privea pe Russia ca aliată sinceră, și lucra în comun pentru sugrumarea rescólei; dar după ce se încredință de complicitatea cabinetului rusu în acea mișcare, din corespondința Eteriștilor, în care figurau, pe lângă nobilii din Fanar, pe lângă mulți demnitari greci ai Porții, și pe lângă Capii Bisericeii, chiar agenți rusești, atunci cabinetul turcú, indignat, cu drept cuvânt, de perfidia Rusiei, fu silitu a lua măsuri fórté aspre în privința insurgenților, disprețuind protestările energice alle represintantului Rusiei la Constantinopole contra acelor măsuri, măsuri dictate de instinctul de conservare și de fanatismul religios.

Prima știre despre rescóla lui Tudor sosi la Constantinopole pe la începutul lui Februarie, adică îndată după numirea lui Calimahü ca Domn allü țerrei Românescî. Reiz-Efendi, Ministru de Esterne allü Turciei, comunică oficialmente lui Stroganoff, la $\frac{7}{19}$ Februarie, că Caimacamii lui Calimah au priimit ordin a întrebuinta tóte mijlocele, servindu-se însă numai de oștirea indigenă pentru manținerea bunei ordine, și asigurarea linistei locuitorilor din România.

Tot d'odată invita pe ambassadorul rusu ca să scrie consulului din Bucureșci să ajute și ellu pe Caimacami în sarcina lor.

În aceeași zi, baronul de Stroganoff răspundea Ministrului turcú că aderă la propunerea Porții, declarând formal că Suveranul seü va desapproba, de sigur, conduita culpabilă a Vladimirescului, părăsindu'lu la pedeapsa ce merită asemenea rebellu.

Stroganoff comunica încă lui Reiz rapportul ce priimise de la Consulul Pini, din care dicea el, se dovedea zelul cu care acest impieगत își îndeplinisise datoria sa în această împrejurare, conform intențiunilor Porții.

În seara de 22 Februarie (6 Martie) priimind și alte rapporturi de la Consulul Pini, ce'i anuncia întindere

rescôlei Vladimirescului, Stroganoff le comunică îndată și pe acestea cabinetului turc; și 'lă invită a da uă proclamație spre a lumina spiritele rătăcite din România, desapprobând ast-lel, în mod solemn, încercarea perturbatorului.

La 24 Februarie (8 Martje), Reiz-Efendi comunica lui Stroganoff officialmente ordinele ce didesse Pașilor după marginea Dunării, d'a fi gata să intre cu oștirile în România la cea d'ântêiu cerere a Caimacamilor.

Stroganoff, în notta sa de la 25 Februarie (9 Martie) respundea Ministrului turc, că măsura luată de Pörtă pentru intrarea oștirii turcescî în Principate o considera ca contrarie tractatelor esistinte; prin urmare, nu o putea admite, fie chiar ca esceptiune, de cât prin uă comună înțelegere, basată pe uă urgență recunoscută de ambele părți, si în urma unei cereri oficiale din partea autorităților locale.

Asemenea cerere se făcuse și din partea guvernului țerreî cătra represintantul Russiei din Principate; și acesta o respinssese, tot sub pretestul că e contrarie tractatelor dintre Russia și Turcia; ast-fel Turcia, amenințată în existența sa, se vedea paralisată de Russia, care, prin asemenea refus, încuragea insurecțiunea, de și Stroganoff avea aerul a o desapproba.

Trecerea lui Ipsilanti din Russia în Moldova, și scrisorile acestuia și ale lui Mihail Suțu către Stroganoff, pe cari acesta le comunică Pörtii, ca să evite orî-ce bănuiele, esplicară cabinetului turc conduita echivocă a Russiei în chestia de față; cu tôte asigurările despre sinceritatea Russiei, ce Stroganoff se sili a da Ministrului Pörtii, între patru ochi, la $\frac{4}{16}$ Martie, Reiz-Efendi remasse convins despre complicitatea Russiei ¹⁾

Indolența sa și apatia proverbială a cabinetului turc costă scump pe Turcia; încă dela finele anului 1820 se comunicasse Pörtii scopul Eteristilor; și Pörtă respun-

¹⁾ Prokesch-Osten, vol. II pag. 105—106.

dea cu disprețiu la acele revelații, considerând pe Greci necapabili pentru uă asemenea întreprindere absurdă. ¹⁾

Proclamațiile lui Ipsilanti, care se basa pe concursul Rusiei, deschiseră ochii cabinetului turc; ellu ordonă Patriarhului a arunca anatema sa contra rebellilor.

Stroganoff din parte'i, ca să assigure Pórta despre sinceritatea cabinetului russu, publică la ⁹/₂₁ Martiu uă declarație formală, prin care invita pe comersanții și suppușii ruși a se feri de insurgenți; ș'acea declarație o transmise prin circulări tuturor aghenților ruși din Orient.

Spre răspuns, Reis-Effendi invită pe Stroganoff, pentru ziua de ¹²/₂₄ Martie, la uă întâlnire al căria scop era înțelegerea comună asupra mijlócelor ce trebuiau luate pentru sugrumarea revoltei Vladimirescului; tot în aceea zi sosi dela Laibah Conte Tolstoi cu depeșa dela 23 Februarie (7 Martie) prin care se desapproba, în mod solemn, tulburările din România; guvernul turcesc să simți óre-cum satisfăcut prin acésta; și prin protocolul încheiat într'acea zi, el esprima dorința ca Turcia să lucreze împreună cu Russia contra acellor mișcări; prin urmare, să hotări a se numi alt Domn în locul lui Mihai Șuțu; iară Pașii ce vor intra în Principate pentru *restabilirea ordinii legale*, să respecte averea și viața locuitorilor linisțiți, și să ia în considerație observațiunile (les représentations) consulilor rusesci în privința reclamelor autorităților constituite, pentru a feri aceste țeri de orî-ce nenorociri ²⁾

Aci è locul a spune că ambassadorul engles descoperise deja Porții planul Eteriei; iar ambassadei îl descoperise un Eterist, pentru bani ³⁾; alții susțin că acea revelare o făcuseră duoi Fanarioti, ce se bucurau de un mare creditu la Pórta ⁴⁾; alții, unu prințu grecu ⁵⁾; în fine

¹⁾ Filimon, op. cit. vol. I pag. 321.

²⁾ Prokesch-Osten, op. cit. vol. II. pag. 106—107.

³⁾ Raffenel, Histoire des Evénements de la Grèce. Paris 1822. pag. 19—20.

⁴⁾ Zalony, Essai sur les Fanariotes, pag. 258—259.

⁵⁾ Laurençon, op. cit. pag. 81.

alții accusă pe Levrentie, archidiaconul Patriarhului ¹⁾
Tot atunci Stroganoff priimise de la Alesandru Ipsilanti uă scrisóre către Patriarhul Constantinoplei, în care îl invita a se pune în capul insurecțiunii; și Stroganoff dedese acéstă scrisóre Sultanului, temându-se de vr'ură cursă din partea neamicilor săi. Sultanul înfuriat chemă atunci supt arme pe toți Turcii, de la etatea de 12—60 de ani. ²⁾

Apelul Sultanului avea de scop a întărîta fanatismul național și religios al Turcilor. Acel Hatîșerif, citit în tóte Moskeele, fu semnalul macelăriilor, cari deveniră generale când se priimi scirea (^{4/16} Aprilie) despre rescularea tuturor Grecilor din Moreea. ³⁾

Două luni ținură acelle măcelluri; și peste 100,000 indiviđi fură măcellăriți, în Constantinople, în Adrianopole, la Salonic, la Smyrna, la Cypru și în alte provincii din imperiul turc, unde se aflău Greci bănuți ca Eteristi. ⁴⁾

Averile lor fură confiscate, bisericile jefuite; și ómenî, de deosebite condițiunii, chiar streiniî, fură ommoriți și insultați. Consulul frances, David, scapă pe toți căți se adăpostiră subt bandiera sa. Mórtea a 12 Archierei, a prințului Constantin Moruz, si mai ales a Patriarhului din Constantinople, accusați de viclenie, indignară tótă lumea. ⁵⁾

Patriarhul, destituit și arestat în đioa de Paști, după terminarea serviciului divin (^{10/22} Aprilie), fu aruncat în închisórea statului; și tot în acea đi fu spânđurat la pórtă bisericii patriarhale; apoi corpul său fu expus trei đille la pórtă patriarhieî; și în urmă uă grupă de Evrei, după ce'l târîră de picióre pe ulițele Constantinoplei, și'l in-

¹⁾ D. C. Aristia.

²⁾ Raybaud, pag. 217—220.

³⁾ Prokesch-Osten, vol. I op. cit. pag. 108.

⁴⁾ Laurençon, pag. 81—Tchocan (Histoire de la Grèce moderne) pag 11. — Raybaud, pag. 214—228 — Prokesch, pag. 109—112.

⁵⁾ Veđi în Istoria lui Fotino (pag. 102—105), lista cellor mai de frunte, fugiți și omoriți atunci. — Veđi și în *Trompette Carpaților* (No. 859 din 1870) aceeași listă, copiată după Fotino.

sultară într'unu modu nedemn, îl aruncară în mare. ¹⁾

Un ambassador, cerënd cuvënt Divanului prin tr'uă notă pentru asemenea barbarie, priimi răspuns „că însuși Mufti ar fi avut aceeași sôrtă, dacă ar fi conspirat, ca Patriarchul, contra Sultanului. ²⁾

Prin notta sa de la ^{11/23} Aprilie, Stroganoff esprimă lui Reiz-Effendi profunda sa durere pentru supliciul barbar allu capului bisericii ortodoxe, si indignarea sa pentru assasinatul unor mateloți ruși.

Reiz răspunde, prin nota de la ^{15/27} Aprilie, că această este efectul allegreții (bucuriei) și al zelului ardinte al soldaților Turci, trimiși contra insurgenților.

Un asemenea răspuns necuviincios, și continuarea desordinilor, siliră pe Stroganoff a presinta Porții uă notă în care 'i declara că, în lipsă de orîce garanție din partea Porții către chiar supușii săi, ellu a solicitat de la Cabinetul său trimiterea unui bastiment armat, care să staționeze la intrarea Canalului de la Marea Négră; și că Suveranul său, printr'o depeșă dela Laibah din ^{2/14} Aprilie, a aprobat această măsură.

Acastă nottă provocă schimbarea Vizirului. Noul Vizir (Benderli) restabili ôre cum linișcea. In ziua de ^{17/29} Aprilie se citi în tôte bisericile grecesci și armenesci un firman prin care se assigura crestiniî din Stambul că nu vor mai avea a se teme de escesele janicerilor, invitându'i a continua fie care ocupația sa.— A doua zi însu Vizirul fu destituit din *causa umanității selle către creștinî*, cum se esprima Sultanul în ordinul de numire al noului Vizir (Salet-Pașa). Omorurile începură cu mai multă furie, jefuindu-se chiar bisericile, și întinđându-se măcellul și prin satele din prejurul capitalei.

Aceste ultrage aduse religiei creștine provocară uă

¹⁾ Prokesch-Osten. vol. I pag. 109 — Rabbe însu, în memoriul lui Rayband (pag. 223) susține că cadavrul Patriarchului ar fi fost rescumpărat de Greci, și immormentat la Odessa cu onôrea cuvenită.

²⁾ Laurençon (pag. 81).

alta notă din partea lui Stroganoff, cu data din 24 Aprilie (6 Maiu), prin care cerea cu energiă încetarea desordinilor și pedepsirea culpabililor.

Acest protest născu conferința dela 25 Aprilie (7 Maiu), în care Reiz-Effendi făcu următoarele declarații verbale:

1) A se ordona trupelor turcesci, trimise în Principate, ca să începă îndată góna contra rebelilor, fără a se lua în considerație declarațiunile de supunere ale boerilor.

2) A se estrada Grecii refugiți în Russia.

3) A se trimite în Principate comandanți militari (Muhafizî) pênă la instalarea noulor Gospodarî, cari nu se vor numi de cât după restabilirea liniștei complete în România, și mai ales după estradarea și pedepsirea refugiților în Russia.

Nemuțumit cu aceste măsuri, Stroganoff propusse altele, ca singure admissibile; adică:

1) Grabnica trimitere a Gospodarilor ¹⁾ în Principate, însoțiți de ostiri turcesci, fără altă administrație militară.

2) Dare de ordine serioase către comandanții trupelor turcesci d'a respecta persoanele, proprietățile și privilegiile Românilor, cari n'aū participat la insurecțiune; încetarea esceselor din partea trupelor turcesci, afară de cazul de rebelliune pe față; reintrarea Consulilor în Principate, după instalarea Gospodarilor; și luarea în considerație a observațiilor făcute de Consuli capilor trupelor turcesci.

Pórta, susținută de Anglia, menținu dispozițiile luate de Reiz în conferința dela 25 Aprilie (7 Maiu), refusând trimiterea de Domni greci în Principate, după cum stăruia Stroganoff; acesta, la rîndul său, în basa unor depeșe priimate dela Laibah, cu data din 20 Maiu (1 Iuniu), refusă estradarea refugiților Greci în Russia, sub cuvânt că umanitatea nu permite a sacrifica furiei musulmane nisce ómenî póte innocenți.

A doua și sosi în canal vasul russesc, anunțat de Stro-

¹⁾ Adică a Domnilor fanarioți.

ganoff. Reiz ceru imperios depărtarea vasului din Bosfor; căci alt-fel Căpitan-Başa va primi ordin a întrebuinţa forţa.

Acastă notă, şi opunerea Porţii d'a se transporta cancellaria russescă de la Pera la Buic-deré, provocă nota din 24 Maiu (5 Iuniu), prin care represintantul Rusiei declară categoric că, în urma atâtor violinţe şi insulte adduse pavillonului russu, ellu încetă orî ce relaţie cu guvernul turc; şi că va pleca îndată ce se va ivi un vânt favorabil. ¹⁾

Retragerea lui Stroganoff din Constantinopole provocă uă notă colectivă din partea ambasadurilor Prussiei şi Rusiei, la care Divanul turcesc răspunse prin notta de la 6 Dechembrie (1821) în care declara că Pórta nu mai póte avea încredere în Domniî fanarioî. ²⁾

Scopul acestui Capitol a fost a dovedi:

1. Că conduita echivocă séu perfidă a cabinetului russu a fost cauza principală a măsurilor extreme luate de Pórtă contra insurginţilor greci din Constantinopole şi din alte părţi alle Turciei; măsurî ce costară viaţa la miî de creştini, şi chiar la Capiî bisericii ortodoxe; ast-fel că tóte protestările lui Stroganoff, în privinţa acésta, aũ rămas fără efect. ³⁾

2. Că Cabinetul russu a pus tóte silinţele a restabili în Romănia *ordinea legală*, adică continuarea regimului fanariotic; şi dacă n'a reuşit, acésta o suntem datorî demascării Fanarioîlor în ochii Porţii, care nu mai putea avea încredere într'ênşii; şi mai ales devotamentului lui Tudor Vladimirescu către Turcia, cădênd victimă a trădării ultimului fanariot.

Ast-fel, din sângele lui Tudor născură drepturile Românilor, nesocotite de Turcia un secol şi mai bine!

¹⁾ Prokesch-Osten, op. cit. Vol. I, pag. 112—115. — Veđi şi Nota lui Stroganoff dela 6/18 Iulie, şi răspunsul Porţii, pag. 133—140.

²⁾ Veđi Nota No. LVII.

³⁾ Rabbe (Memoriul lui Raybaud, pag. 225) susţine că guvernul russu putea scăpa pe cei ommoriî atunci; dar uită că Russia era demascată în ochii Porţii; şi intervenirea sa în favoarea infortunaţilor creştini infuria mai mult pe Turcii fanatici, cari apărau religiunea ce o credêu ameninţată de insurginţi.

CAPITOLU XIX.

Fuga Bucureștenilor.

Încă dela 8 Martie, Tudor espediase din Slatina uă proclamație către locuitorii din București, ca să'i trimiță din tóte isnafurile câte unū omū cu adeverință înscrisū, că aprobeasă cele lucrate de ellū pentru binele țerrei; dar se vede că guvernulū a paralisat-o, fiind-că nici uă urmare nu s'a făcutū din partea Bucureștenilorū ¹⁾.

Appropierea lui Tudor ș'a lui Ipsilanti de București înfricoșară pe toți, mai allesū pe boierī. Aceștia se îngroșiră aflându că Tudor ar fi împănatū cu Pandurī drumurile ce ducū în Transilvania, spre a le tăia trecerea peste hotare; și că ar fi hotărătū chiar a tăia măcar 12 Boierī divaniți ²⁾.

Boierii îngrijați începură a se pregăti de fugă, până mai era timpū. Esemplulū illū dette Spătarul Banu Brăncoveanu, plecându în secretū cu familia, în nóptea de 10 spre 11 Martie, la moșia sa Mogoșoia, uă de unde trecu în Brașiovū.

Plecarea sa causă mare tulburare în capitală; poporulū veni a doua și grămadă la curtea domnească, unde erau adunați boierii divaniți și Caimacamiū lui Calimah, cerându

¹⁾ Veđi Nota No. LVIII.

²⁾ Veđi Nota No. LIX.

cu strigăte a li se spune ce însemnă această plecare a boerilor ?

Cu toate asigurările date de Caimacamii, poporul rămasse tare îngrijat, mai ales când vădu că fugă și alți boeri mari, precum Banu Grigore Ghica, Banul Barbu Văcărescu, Logofătul Stefan Bellu, și Vistierul I. Manu, și multe alte familii de boieri și neguțetori. ¹⁾

Peste câte-va zile plecară și consuli Rusiei și Austriei ²⁾ pe cari însoțiră mai mulți boieri, între cari Vornicul Grigore Filipescu, Iordache Filipescu, C. Samurcașu, Alecu Ghica, Hatmanul N. Mavru, etc., cari trecură prin Câmpina la Brașiov; iar în București remaseră Mitropolitul, Episcopii de Argeșu și de Râmnicu, Vornicul Grigore Băleanul (spătaru) Vornicul Mihail Manu, Vornicul Iordache Slătineanu (logofăt de țerra de sus,) Logofătul Scarlatu Grădișteanu, (nazaru al casei leflor, și Epistatu alu Agiei) Vornicul N. Golescu, Logofătul Fotache Stirbeiu, Logofătul Alesandru Filipescu, (locoțitoru de Vistieru Mare) Vornicul Alesandru Nenciulescu, și alți boieri, mari și mici, cari se vedu suscriși în cartea de adeverire ce o detera lui Tudor la 23 Martie; ³⁾ iar paza capitalei fu incredințată lui Sava, care priveghea ziua și noptea pentru menținerea ordinii.

Intrebați fiind Consulii pentru ce părăsesc Capitala, ei responderă că au ordinu dela cabinetele lor ca să plece îndată ce se va apropia de București oștirea lui Tudor ș'a lui Ipsilanti. ⁴⁾

Plecarea Consulilor siliră pe Caimacamii lui Calimah și pe Beșli-Aga (cărui i se plătea leafă din Vistierie) să plece și ei la Rușciuc, cu escortă d'arnăuți d'ai lui Sava, spre a fi feriți de cei ce ținea drumurile ca să prade pe fugari.

¹⁾ Dirzeanu, veși Trompeta No. 656.

²⁾ Remind numai secretarii lor pentru a apăra pe supușii respectivi contra esceselor Zavergiilor.

³⁾ Veși Nota No. LXIII.

⁴⁾ Filimon, op. cit., vol. II. pag. 100.

Caimacamii țerei anunțară pe locuitorii prin publicațiuni ca să-și asigure fie-care averile și familiile. Asemenea publicații făcuseră și Consulii către supușii lor, înainte de plecare.

Arnăuțimea ce se afla în Capitală, vădându că nu li se mai dă lefurile, căci încetase răspunderea contribuțiilor către Fiscu, reclamau dela Boierii cu amenințări drepturile lor. ¹⁾

Eată cum descrie unu marturū ocularū aspectulū Capitalei în acelle zile de spaimă generală.

„Locuitorii alergau uimiți pe strade, unii cu bagajele în spinare, alții încercându în carre familiile spre a fugi, alții transportându în Monăstiri și pe la hanurile celle mai sigure lădile cu averea lorū. Prăvăliile comersanților și casele boierilorū erau închise; stradele erau pline de trăsuri cu bagaje, copii și femei; pâinea și carnea lipsea, căci toate isnafurile încetaseră lucrulū lorū; bani nu se mai găsea; mulți erau siliți a vinde obiecte de mare prețu, pe care le cumpărau Evreii și Armenii pe nimicū. Capitala, cu uă populație de 90 mii locuitorii, părea pustie; pe strade se vedeau numai vagabonđi, cari âmbiau după pleacă, cu totă strășnicia lui Savva.

„Evreii, Armenii, și parte din neguțătorii și meseriași, lipsiți de mijloce, se închisesseră prin Monăstiri, unde ședeau grămădiți cu familiile lorū, sub corturi de rogojinii, în prada fomei și a fricei; cei cu avere fugeau, unii pe la Monăstirile duprin prejurulū Bucureștilorū, alții pe la moșii, cei mai mulți pe la orașele de sub munți și în Austria.

„Adugă la această asprimea timpulū, unū timpū frigurosū, cu zăpadă, vânt și plóie; drumurile erau desfundate și pline de cete de vagabonđi, cari pradau pe căllători; din acestea lectorulū își póte face uă idee slabă de suferin-

¹⁾ Cioranulū, pag. 39.

tele nenorociților locuitori ai capitalei, cari creșdend a scăpa d'unu rēu, dideau peste altulū māi mare. ¹⁾

Boierii, mari și mici, cari erau siliți sē ședă în Capitală, trimisseră familliele lorū în Transilvania; iar ei remasseră în București, unde se credēu în siguranță; și fiind că se temēu de urgia lui Tudor, rugarā pe Episcopul Ilarion ca sǎ iasǎ înaintea lui Tudor la Samurcāșești, unde tǎbǎrǎsse în nóptea de 15 Martie; și prin influința lui morală ce avea asupra'i, sē'i împace cu Tudor; căci se respândisese vorba că Tudor a făcut jurământū sǎ jertfeascǎ pe altarul patriei măcar 12 boieri din protipendadǎ.

De și Ilarion combǎttu asemenea sgomotū falsū, boierii însă, care cunoșteaū și faptele lorū și minia lui Tudor, stǎruirǎ într'atātū de Ilarion, în cātū acesta se decisse a le face pe placū, cu speranța póte că și boierii într'uǎ đi vor fi mǎnǎ de ajutor lui Ilarion în vre-uǎ împrejurare delicatǎ; precum, de esemplu, allegerea de Mitropolitū, visul de aurū allū unui cǎllugǎrū ambițiosū ca Ilarion.

Ilarion plecǎ la Samurcāșești, pe unū timpū fórte urátu, în caretta sa cu patru telegari, și însoțitū numai de credinciosulū seū grǎmǎticū ²⁾, care ținea într'uǎ legăturǎ unū patrafirū și unū molitfelnicū.

Dupǎ multǎ silință ce 'și dette a convinge pe Tudor despre tristele urmǎri alle unui *olocaustū* de felulū acesta, Ilarion fu norocitū a 'lū întórce dela hotǎrǎrea ce într'adevǎrū luasse, d'a tǎia adicǎ cǎți-va boieri cu barbǎ, ca *pildǎ pentru urmași*. ³⁾

---

¹⁾ Lettres sur la Valachie, écrites de 1815—1821, par F. A. R. Paris, 1821, — pag. 142—146.

²⁾ D. Niculae Popescu, dela Mușetești.

³⁾ Veđi Nota No. LIX.

CAPITOLU XX.

Intrarea lui Tudor în București.

În ziua de 16 Martie, Tudor sosi cu oștirea sa la Bolintinul din valle, și tăbarî aci ca să poposéscă de nămédi; de aci ellü dette uă proclamație către locuitorii din București, pe care o trimisse, înaintea sosirii sélle, cu unü omü credinciosü ¹⁾, după care porni și parte din oștire cu ordinü a tăbări în câmpia de la Cotroceni, ș'a aștepta acolo sosirea sa.

În acea proclamație Tudor đicea: că drepturile strămoșești fiind nimicite de Domniü Fanarioți, în unire cu Boierii, și jafurile lorü ne-măi putënd fi sufferite, aü silitü poporulü a se scula spre a le redobândi; că se află subt arme uă óste de 16 miü Români, cariü aü coprinsü districtele de peste Oltü până la Argeșü și Teleormanü, întăringü Monăstirelele celle strategice; că uă arripă se va întinde pe sub munți pâna la Focșani, iar uă mare parte se află la Bolintin, din care s'a trămisü și la Cotroceni, unde va veni și ellü cu restulü oștirii; că apoï se va strânge tótă țerra, asceptändü acolo pe trămișü Portii cariü aü să cercetese jalnica lor stare, și să facă dreptate;

¹⁾ Ipătescu asigură, în nota sea, că cu citirea proclamațiilor era însărcinată Ionița Crețescu, ce-ï đicea și Ortopanü, (fiind înalt și corpolentü), și despre care am menționat în biografia lui Tudor.

că de și încă de la 8 Martie însciințasse pe Boierii a-îi trâmite din tóte clasele societății câte unŭ represintantŭ, dar cu mirare vede că nu s'a făcutŭ nimicŭ; prin urmare i sfătuesce pe toți a se grăbi să-î dea respunsŭ înscrisŭ decă voescŭ și ei binele țerreii, după cum îlŭ voescŭ toți locuitorii duprin districte; căci ori-cine va fi contrariŭ voinței poporului, va fi consideratŭ ca inamicŭ allŭ poporului; iar cei ce se vorŭ uni cu poporul, se vorŭ bucura de folósele ce vor nasce din acéstă mișcare. ¹⁾

Inainte d'a sosi în București, Tudor se înțeleșese cu Savva, prin ómeni séica să liniscéscă spiritele tulburate de venirea sa în Capitală; astfel că, în pređiua sosirii lui Tudor, Sava se preâmbă cu Arnăuții săi pe tóte stradele, assicurându poporulŭ că din partea oștirii lui Tudor nu se va întâmpla nici uă neorânduială; ci să-și caute fiecare fără grijă de ocupațiile sélle; iar ellŭ, (Sava) după datoria ce 'i e impusă, va priveghia singurŭ la manținerea buneii ordine; în fine, ordonă ca a doua ți să fie tóte prăvăliile închise. ²⁾

Tudor, sosindŭ în București în ȝiua de 16 Martie către séră, trasse d'a dreptulŭ la Cotroceni, unde aședă tabăra oștirii, care se urca atuncŭ la vre-uă cincŭ miŭ de ómeni ³⁾; afară de corpulŭ de Arnăuți alŭ lui Prodan și Machedonski, care se urca la vre-uă 500 de inși. ⁴⁾

Acéstă oștire se mări treptatŭ prin volintirii ce soséu rândurŭ rândurŭ, cu căpitaniŭ ce-îi recrutaŭ ⁵⁾; căci mare parte remassesse pe la locurile însemnate de Tudor în proclamația sa de la 16 Martie. Acéstă oștire era numită de Tudor, în proclamațiile sélle, *adunarea poporului*, adică represintanți ai plugarilorŭ, cari veneau să susție,

¹⁾ Veđi Nota LVIII.

²⁾ Laurençon, pag. 73.

³⁾ Raybaud, pag. 202.

⁴⁾ Kiriak Popescu, locu citatŭ.

⁵⁾ După încredințarea bătrînilorŭ Panduri de peste Oltu ce au figuratŭ în acea oștire, și cari trăiescŭ; precum Ion Drăgulici din Cernoșani, Dumitru Cățelu din Cerneți, Niculcea Balănescu din Pestița, districtulŭ Mehedinți etc.

cu arma în mână, drepturile și scutirile reclamate de Tudor la înalta Pörtă în numele poporului,

Tudor intră călare în București, în ziua de 17 Martie, pe bariera podului Caliții, în fruntea a uă mie ¹⁾ de panduri, mândrii ca brașii, și cea mai mare parte Gorjani și Mehedințeni, renumiți pentru curagiul și statura lor. Acești panduri erau urmași de arnăuții lui Machedonski, ce erau toți căllări. La dreapta lui Tudor era un preot cu crucea în mână; la stânga lui, Locotenentul său, Theodoru Macedoneanu. Un căpitan de panduri purta steagul, care era de mătase, culore albastră, și cu ciucuri tot de mătase, culorile naționale.

Acest stégă, care s'a aflat până acum în posesiunea D. maior G. I. Cacaletenu, din Craiova (fiul Cacaletenului, capul tunarilor din óstea lui Tudor) este lung ca de două metri, și lat d'unu metru și jumătate.

Pe colțul de sus din dreapta stégului, este zugrăvit în picior sântul Theodor Tiron, patronul liberatorului nostru; pe colțul de sus, din dreapta stégului, se vede sântul martir Gheorghe, patronul militarilor. În mijloc este sânta treime; de desubt, acvila cu crucea în pliscu, și crucea între două ramure de măslin, legate cu bandlettă rosă. De ambele părți alle acvilei, sunt următoarele versuri, cu slove aurite:

Tot norodul românesc	Pre tine te proslăvesc
Troița de o fința ²⁾	Trimite-mi ajutorința,
Puterea ta cea mare	Și 'n brațul tu cellu tare,
Nădejde de dreptate	Acum se am eũ parte.

În fine, subt aceste versuri, este scrisă data:

1821 Ghenarie . . . ³⁾.

Tudor, fiind în mână o pâine mare, simbolu de îmbelșugare ⁴⁾ se îndreptă spre podul Beilicului, ca să mERGă

¹⁾ După cum asigură Dragulici. — Raybaud dice că erau ca la 2000; pag. 202

²⁾ Rumptu.

³⁾ Idem. — Vezi *Pressa* dela 20 Sept. 1873 — Acest stégă s'a dăruitu Muzeului de D. Cacaletenu.

⁴⁾ Filimon, vol. II. pag. 101 — Ponqueville, pag. 404 — Laurençon, pag. 74 și 75.

la Monăstirea Radu-Vodă, unde voia să se instaleze; dar podul de peste Dâmbovița, din acea direcțiune fiind stricată într'adinsu de Sava, cum assicură Dărzeanu ¹⁾, Tudor fu silitu a se îndrepta spre Curtea veche, și de aci spre Mitropolie.

Mitropolia era ocupată de arnăuții lui Sava, cari, la vederea panduriloru, până a nu urca acestia dealulu Mitropoliei, descărcară în vântu câte-va puști și pistole; Tudor, ca să evite unu conflictu nefolositoru, ordonă să deschidă porțile casei Brâncoveanulu de sub Mitropolie, unde se și instală, puindū streji pentru pađa. ²⁾

Timpulū era frumosu. Atātu pe stradele pe unde trecuse Tudor, cum și pe dealulu Mitropoliei, erau grămădiți mulțime de privitori curioși; ei veneau să admire pe Slugerulu Tudor Vladimirescu și pe pandurii lui, cari însuflau încredere și bucurie; poporul presimția că acea mișcare avea a face epocă în analele țerrii, epocă de regenerare; din acéstă causă îl și priimi poporul pe Tudor cu acclamări entusiastice.

La trei ore după amiazi, căpitanii lui Tudor percurseră Capitala, citindū pe la respântii proclamațiunea scrisă de la Bolintini; iar preoții întonaū cântări bisericești, urmate de descărcături de arme. ³⁾

Apoi se orinduiră streji pe la tóte locurile unde trebuința cerea. ⁴⁾

În ziua sosirii sélle, Tudor viđită pe Spătaru Băleanu ⁵⁾, și pe Manole Gugiu lipscanul ⁶⁾.

¹⁾ Trompeta No. 657.

²⁾ Dărzeanu, loc. cit. — Dragulici assicură că la ușa lui Tudor pađia pandurii Utleanulu, iar ellu fu pusă de sentinela la perdéua lui Tudor, cât a se-șcutu acesta în casa Brâncoveanulu.

³⁾ Laurençon, pag. 74 și 75.

⁴⁾ Cuvéntulu de ordine din acea nópte a fostu . . . Mitropolia. În genere cuvintul de ordină era nume de orașe și de monăstiri, precum, Motru, Tismana, etc; Têrgoviște, Mehedinți, Têrgu Jiulu, Cerneți, Craiova, etc.

⁵⁾ Pe care Tudor illu respecta cu deosebire.

⁶⁾ Gugiu era strânsu legatū cu Tudor, care fusesse și hotarnicū allu moșiei Baia de aramă, ce aparținuse lui Manole Gugiu. Despre această visita a lui Tudor la dissele persóne, ne-aú assigaratū atât familiia Gugilor, cât și alți bătrâni de încredere.

În acea s^{er}ă se dette ordin^u a se stinge luminele mai de vreme; iar pe la 8 ore se au^diră descărcături de arme, fără gl^onte, cari ținură ca un^u quart^u d'oră ¹⁾. To^{ți} cre^dură că Pandurii s'au încăerat^u cu Arnău^{ți}i lui Sava; nu era însă de cât uă simplă sfidare reciprocă, fără triste rezultate; a doua-^{ți} Pandurii se plimbuă cu Arnău^{ți}i pe stradele capitalei, ca nisce bunⁱ amici ²⁾.

Sava și Tudor, de și nu aveau deplină încredere unul într'altul, erau sili^{ți} a se menagea în interesul causei ce apăra fie-care: unul^u, patria; altul, pe Callimah.

Boierii, cu Mitropolitul în frunte, veniră a se închina lui Slugerul Tudor, pe care ill^u tratau ierⁱ ca *tâlhar^u*; a^di erau sili^{ți} a'l^u considera ca *cap^u all^u Statul^ui*, până le va veni bine a'l^u trata iarăși ca r^{es}vrătitor^u.

Tudor priimi pe Boierⁱ cu bună-voin^{ță}, dându-le respectul cuvenit^u ca unor Caimacamⁱ; și 'i consilia a'i da tot^u concursul^u, scularea poporului fiind^u pentru binele tuturor^u.

Boierii se supuseră for^{ței} majore.

A doua-^{ți}, Arnău^{ți}i și Pandurii din ôstea lui Tudor vindeau obiecte pre^țiose pe stradele capitalei, ³⁾ precum șaluri, blâni, giuvaeruri, vestminte scumpe etc., luate cu sila dela fugari și proprietari, în drumul^u lor^u dela Craiova la București ⁴⁾, rupându-se bande din ôste, cari se abăt^u din drum^u pentru asemenea sfîrșit^u ⁵⁾.

Laurençon ^șice că a cumpătat însuși, cu pre^țiu dela

¹⁾ Iar nu uă ^și uă nôpte, cum susține D. Maiora Papazoglu, în biografia sântului Dumitru Bassarabov, fôice volantă.

²⁾ Laurençon, pag. 74. Fotino, pag. 52, ^șice că impuscăt^urele au ținut uă oră.

³⁾ Colonel Voinescu (op. cit., pag. 138,) susține că asemenea v^{en}dări se făceau chiar la p^orta casei Brâncoveanului, unde staționa Tudor; ceea ce e cu greu de cre^dut, în vederea proclamațiilor ș'a ordinilor severe din partea lui Tudor, cum și a mai multor esemple, tăind^u și spân^durând pe jefuitorⁱ.

⁴⁾ Atunci s'a predat și vestita biblioteca a Brâncoveanului dela moșia sa Mogoș^oea.

⁵⁾ D. Dumitru Columb^énu dela Vladimiri^u asigură că, pe când Tudor s'apropia de Slatina, un^u negustoraș^u veni să se pl^êngă la d^ênsul^u că Pandurii 'i au luat callu dela trăsura, și l'a lăsat^u cu marfa în drum^u. Cercetând, se află callulu la un^u Pandur^u, pe care Tudor îl bătu singur^u cu *măciuca sa de tuciu, ce avea gloduri de fer^u*, (pe care o posedă a^di D. Pojor^ênu dela Gorji^u), încât îl lăsa lungit^u; iar callulu îl înapoia bietului negustoraș^u.

40 până la 50 de lei, șaluri, în valoare dela 1200 până la 1500 lei ¹⁾. Lipsa totală de numerar, încetarea dă-raverilor, comersanții și industrialii fiind siliți a închide prăvăliile s'a ascunde marfa, unii ca s'o apere de jafu, alții ca să pótă fugi, favorisară pe Evrei a cumpăra obiecte de mare valoare cu scădământ de 95 la sută ²⁾. D'atunci se vede că s'aú îmbogațitú mulți Evrei, ai cărora urmași jócă ađi rolul de mari banchieri în România.

Asemenea urmări din partea unei oștiri neregulate cu anevoe se puteau înfrâna, cu tótă asprimea ordinelor lui Tudor; mai allesú că dările către Statú încetând nu li se putea plăti regulatú lefurile; apoi mulți se inrolaseră pentru pléscă, cređendú timpul oportun spre a se înavuți, saú a se despăgubi de jafurile ce încercasseră și ei din partea impiegaților abusiví; apoi și aceștia totú prin jafuri se silisseră a scóte întreitú banii dați pentru luarea funcțiilor, ce se vindeaú pe față, fără scrupulú, fiind unú venitú personalú allú unorú ministrii dupe atunci, toleratú prin obiceiú.

Tudor luă următoarele măsuri salutarii încă din ziua sosirii sélle:

Dette ordine severe Pandurilorú și Arnăuțilorú ca să se ferească de jafuri și de neorândueli, sub pedépsă de mórte.

Pusse sentinelle în tóte părțile, pe la barierele capitalei, cum și afară din capitală, spre Colintina, spre Băneasa, și spre Giurgiu (la Copăcení) cu scopú d'a împiedeca fuga boierilorú cu care voia a se servi, ca d'unú instrumentú, pentru realisarea planului sėú, și d'a putea lua știre la timpú când vor trece Turcii în țerră, saú când Grecii și Arnăuții ar cugeta să'l atace fără veste ³⁾.

Dupé câte-va zile de la sosirea sa în București, Tudor priimi de la Solomon uă scrisóre, prin ștafetă, în care

¹⁾ Laurençon, pag. 76.

²⁾ Ponqueville, pag. 405.

³⁾ Dirzeanu, Trompeta No. 657, 659 și 660.

i se comunica uă proclamație priimită de la Dervisch-Pașa din Vidin, însoțită de altă proclamație a Caimacumului Samurcașu, ce anunța intrarea oștirilor turcești în Principate, dacă nu va depune armele îndată, și nu se va arăta supusū Sultanului. Tudor i răspunse ca să le promiță Turcilor că se vor preda toți, dără mai târđiū; Solomon însē să nu se predea de locū; și intrândū Turcii, ellū să se tragă în Monăstirile de sub munți, cari erau întărite cu osteni și cu zaherelle, tocmai pentru acestū sfirșitū.

După câte-va șille, iar primi Tudor altă scire de la Solomon, că a sositū de la Vidinū Medelnicerulū Ión Poroinēnu, atașiatū pe lângă Samurcașū, cu scrisori din partea Pașei și a Caimacamului, și însoțitū de douē Agale turcești; în acelle scrisori Pașa și Caimacamul assiguraū pe Solomon cu jurământū, iar Poroinēnu era însărcinatū a 'lū assigura chiar cu înscrisū, că dacă se va preda cu toți ostașii sei, Pórta i va da un rangū mare, și ellū va fi liberū. Solomon le răspunse ca să se înțellēgă d'a dreptul cu Slugerulū Tudor Vladimirescu, căpetenia lui, și guvernator al țerrii; căci ellū a făcutū jurământū de credință către țerră și către Tudor, pe care nu 'lū pôte călca. Trimișii se întórseră la Vidin fără nici un rezultatū ¹⁾.

¹⁾ Solomon, op. cit. pag. 17—18. — Acea operă, tipărită în Craiova la 1862, și pe care o recomandăm amatorilor, se află de vânzare la libraria Socek et Comp.

CAPITOLU XXI.

Boierii aprobă insurecțiunea.

Tudor, urmând consiliul lui Ilarion ș'al Brâncovenului, recunosc guvernul provisoriu, cu óre-carî micî modificări în personală; înlocui adică pe Boierii fugiți cu boierii cei mai patrioți din cei rămași, și lăssâ pe toți cei-lalți în posturile lor respective ¹⁾; iar elă rămase capul puterii esecutive, guvernândă țerra în unire cu boierii; numi apoi ispravnici în mai multe județe din România mare; pusse la calle pentru strângere de proviantă, de volintiri și de banî, spre a îndestulla și complecta oștirea de la Cotroceni și din Monăstirile de peste Oltă, ce avéu a servi de cetăți de apărare. A se servi cu boierii pentru realisarea scopului seú națională, era din partea lui Tudor un actă de înaltă politică: pe de uă parte, ellă da mișcării prin acésta sancțiunea legalității, făcendă pe boieri solidari

¹⁾ Veși proclamația lui Tudor de la Nota No. LVIII. Veși și Nota Divanului din 28 Martie către aghenția austriacă, privitoare la înrolarea Românilor în oștirea lui Tudor, și pe care înrolare, dicea boierii, nu o potă împiedeca, acésta fiindă de atribuția puterii esecutive; iară el caută numai trebile politicesci.

Acésti Nota e subscrisă de Mitropolitul, de Episcopulă Buzelui și al Argeșului, și de boierii Istrate Crețulescu, Grigorie Balleanu, Mihail Manu, Iordake Slătineanu, Nicolae Golescu și Grigorie Rallea; pe lângă cari mai figarau Scarlat Grădiștenu, Fotake Stirbeia, Alesandru Filipescu (Vulpe) și Nenciulescu, cari, dice Dărzenu, faceau și ei parte din Divanul lui Tudor. — Veși acea nota în condica No. 123 din Arhiva Statului, pag. 195, verso.

cu mișcarea poporului; pe de alta, însuflă încredere Națiunii, deprinsă de secolii a privi pe boieri ca guvernanți de drept, și ca oameni de ordine și de stabilitate, par excellence.

Locuitorii capitalei, luminați în fine despre intențiunile patriotice ale lui Tudor, care pusesse în joc capul său pentru salvarea patriei, începură a-l considera, ca și locuitorii satelor, de liberator al némului românesc, și ca Domn prin voința lui Dumnezeu și a poporului. După un secol de grele suferințe, suptu un regim de corupțiune și umilire, Dumnezeu se îndura în fine d'acest popor martyr, și 'i trimitea un Moise, ca odinioară Ebreilor în robia Faraonilor, ca să-l scape din ghiarele Fanarioților.

Toți cei năpăstuiți și jefuiți allergau la Domnu Tudor ca la un liberator și părinte. Domnu Tudor recomanda Divanului reclamele lor, cu apostile scurte și pline de bun simț; iară Divanul, care șcia că Slugerul Tudor è susținut de poporul întreg, în numele căruia vorbia și lucra, esecuta îndată ordinile șefului Statului; și după essemplul lor, ispravnicii satisfăcêu și ei îndată legitimize cereri alle cellor năpăstuiți. Astfel Tudor inaugură erra dreptății ș'a legalității.

Domnul Tudor nu se mulțumi a se servi de boieri numai ca d'un instrument pentru esecutarea ordinelor privitoare la affacerile Statului, și la ușurarea poporului; voi a-i face patrioți fără voea lor; pentru acestu sfârșit le recomandă câte-va acte de patriotism, cu cari nepoții acellor boieri s'ar putea fălli ađi, dacă alte acte posteriore nu ne ar încredința că actele în cestiune fură făcute mai mult de frică de câtu de amorul de patrie.

La 18 Martie, boierii adressară împăratului Rusiei uă petițiune în care justifica insurecțiunea, ca provocată de împilările și jafurile Domnilor Fanarioți, ce adussesseră la desperație pe bieții săteni de peste Oltu, multu mai apăsați de câtu cei-l-alți plugari din celle-l-alte districte; ei mai adăogau în acea petițiune că, deși boierii au făcutu

totul spre a liniști rescôla, însă contra națiunii întregi nu puteau lupta; că, în urma acestei tulburări, Turcii vor năvăli fără îndoială în țerră; prin urmare rugau pe protectorul Românilor a da ordine oștirii rusești să intre în România, spre a o scăpa de iataganul Turcilor; și să-i asigure din nou privilegiile și drepturile sêlle, conformu promisiunilor date Românilor, în resbelul trecut, de către generalul Mihelson ¹⁾.

A doua-zi după acestu actü patrioticü, adică la 19 Martie, Mitropolitul dette din partea boierilor uă publicație către locuitorii capitalei, prin care le anunța că, cu venirea lui Domnu Tudor în București, administrația Divanului a încetatü; și toți se cunoscă pe viitor pe Domnu Tudor ca guvernator al țerrii. Tot d'odată Mitropolitul anunța plecarea sa.

Pe cându Mitropolitul încărca bagajele sêlle, cum și sfintele vase, și chiar mōștele sfintului Dumitru, și după essemplul sêu se găteau de plecare și Episcopii și Boierii cei mari, poporul, aflându acêsta, allergă grămmadă la Mitropolie și pusse sentinelle ca se împedece plecarea Mitropolitului ²⁾.

Astü-felü Mitropolitul, Episcopii și Boierii rămăseră iar în țerră, ca să dea concursul lui Tudor.

Unii susținü că acêsta ar fi fostü uă intrigă din partea lui Sava și a lui Ipsilanti, ca se împiedice Divanul a nu suscrie propunerile lui Tudor, pe cari, dacă Pôrta le-ar fi întăritü, Callimahü, patronul lui Sava, nu mai putea deveni Domn, iar Grecii ar fi perdutü speranța la tronul României ³⁾.

Noi credem înse că prefăcuta plecare a Mitropolitului a fostü un jocü politicü, șoptitü de Tudor, ca să se pôta adică justifica stîlpii țerrii și stîlpii bisericii în ochii

¹⁾ Veđi Nota No. LX.

²⁾ Filimon, op. cit. vol. II. pag. 101.

³⁾ Cioranul pag. 47 — Dărzenu, Trompeta No. 659 — Fotino, pag. 53.

Rușilor și ai Turcilor, că de *nevoe* au participat la mișcare, fiind *siliți de popor* a se pune în capul mișcării.

La 20 Martie, Tudor dette altă proclamație către locuitorii din Bucuresci, prin care arăta că scopul mișcării este redobândirea privilegiilor țerrii și încetarea jafurilor Fanarioților; promitea uitarea cellorū trecute; chiema pe toți boierii la unirea cu poporul; îi îndemna a se face demni de stremoșii lorū, cari le au lăsatū uă patrie, și a conlucra cu poporul pentru redobândirea drepturilor usurpate; iar cei ce vor lucra împotriva acestei mișcări de folosū obștescū, aceia vor fi aspru pedepsiți; în fine, spre a se cunoște adevărații fii ai patriei, ordona ca toți cei ce aprobă mișcarea se subscrie formularul de jurământū ce se allătura pe lângă acea proclamație ¹⁾.

Totū cu data din 20 Martie, Tudor adresa către orășanii și săteniū din județe, de tóte treptele, uă altă proclamație, în care, după ce le esplica causele ridicării poporului, care l'a silitū a se pune în fruntea lui, le promitea că, de vor fi respinse acelle drepturi de aceia dela cari s'au reclamatū, apoi le va susține ellū cu armele în mână; că poporul va trage mari folóse din acelle drepturi; că jafurile vor înceta; că mulți patrioți boieri au aprobatū mișcarea, și că acum i dau concursul; că ellū a recunoscut guvernul legal, cu care lucrésa; că poporul urmésă a respecta autoritatea; că cei ce se credū în stare a purta arma, să vie sub steaguri, unde vor servi patria pentru binele ei, iar nu pentru în parte folóse; iar cei ce nu se simtū în stare a lua armele, să plătescă dările către Vistierie, pe cari anume le specifică, înlesnind oștirii provisiunile necessarii; și cu acelle produse se vor scádea din dările lor către Vistierie ²⁾.

Boierii, mari și mici, ce se aflaū atunci în capitală, în

¹⁾ Veđi Nota Nota LXI.

²⁾ Nota No. LXII.

NB. Tóte actele emanate dela Guvernū erau suscrite de Boieri, ca Caimacamii; iar Tudor suscria în josul semnăturilor lor „*comandir generalū alū adunării norodului,*” după încredințarea D. P. Poenaru.

număr ca la vr'o 57, detteră lui Tudor, la 23 Martie, *uă carte de adevărire*, prin care recunoșteaă că mișcarea, în capul căria se pussese, este folositoare țerrei; din care causă liberatorul Slugeru a fost priimitu și de locuitorii capitalei, ca de tótă țerra, cu brațe deschise. Boierii întărétu prin jurământu acea carte de adevărire, legându-se prin acésta a nu lucra contra vieței lui Tudor, nici contra mișcării, ci a'i da concursulú sinceramente la tóte măsurile de folosú obștescú; iar lucrând din contra, se atragă asupra-le urgia ceréscă și urgia poporului, pedepsindu-se după tótă asprimea legilor ¹⁾.

În fine, la 27 Martie, Boierii adressară și către Pórtă uă petițiune din partea întregului poporú, în care arăta că a sositú Tudor în capitalá cu mulțime de sătenii; că acestia s'au ridicatú nemaî puténd suferi jafurile din trecut, și cereaú redobândirea drepturilor strebune, călcate și nimicite, nu de către boierii, cum credea poporulú, ci de Domniú fanarioți, pe cari *de nevoe* boierii i ascultaú, însă au protestat contra faptelor lor ori de câte ori puteaú; intervenind dar la Inalta Pórtă în favórea poporului, alle cărorá drepte plângerii le aprobă, Boierii o ruga fierbinte a le da voie să'i arate pe largú tóte acele suferințe și pierderi de privilegiú alle țerrei; ș'a lua Inalta Pórtă, ca tot d'auna, sub protecția sa acestú poporú nenorocitú, ce neconținut a fostú credinciosú Inaltei Pórti. Prin acésta va da Inalta Pórtă satisfacere legitimelor sélle cereri ²⁾.

Cu acésta petițiune se trimisse unú óre care Borănescu ³⁾, calemgii (contabilú) la Visterie; ellú fu opritú de Pașa dela Silistra, care 'lú ținu acolo până la venirea lui Grigore Ghica în scaunulú Domniei ⁴⁾; căci Pașii voiaú a se încredința mai întâiú, prin ómenii lor, despre celle cuprinse în acea petițiune, cum și despre celle trimise de Tudor de peste Olt.

¹⁾ Nota No. LXIII.

²⁾ Nota No. LXIV.

³⁾ N. Ipățescu, în nota sa, țice că era Caminarul C. Borănescu Cîrnu, care ședea sub Radu-Vodă, ș'a căruia familie se adăpostia atunci la M-rea Cernica; dar Fotino (pag. 92.) țice numai unú óre care Borănescu.

⁴⁾ Fotino, pag. 92.

CAPITOLU XXII.

Intâlnirea lui Tudor cu Ipsilanti la Colintina.

Să ne întorcem la Ipsilanti.

Ipsilanti sosisse la Colintina la 25 Martie ¹⁾, adică în urma intrării lui Tudor în Bucuresci.

De și i se preparasse pentru locuință casa Brâncovénului, Ipsilanti nu voi să intre în Bucuresci, cu tótă stăruința Boierilor ș'a cellor ce'lă încungiuraū; nu pentru că acea casă era acum ocupată de Tudor, dér pentru că nu se încredea îndestulă nici în Tudor nici în Sava ²⁾.

La 26 Martie, Ipsilanti priimi visita Mitropolitului ș'a Boierilorū, cari se plânseră contra esceselor Arnăuților, rugându'lū a da ordine serióse ca să încete acele neorânduiele cari compromitéu cauza Eteriei. Ipsilanti promise a pune capătū rēului, însă nu luă nici uă măsură seriósă ³⁾. Ellū consiliă pe boierii a institui uă comissiune pentru administrarea țērrei, asigurându'i că nu se va amestica în affacerile țērrei; le comunică apoi părerea sa, care era d'a se retrage Boierii la Câmpu-lungū, Ipsilanti la Têrgoviste și Tudor la Pitesci, fiind astfel toți la adēpostū, și mai apprópe de hotare, pentru orī ce eventualitate; și d'acolo Divanulū să caute trebile țērrei prin comitetulū

¹⁾ Filimon, pag. 122 — Fotino, pag. 62.

²⁾ Laurençon, pag. 78 — Gervinus, pag. 188.

³⁾ Fotino, pag. 64. — Dârceanu, Trompeta No. 650.

ce va institui; iar Tudor și Ipsilanti vor putea astfel mai cu siguranță pregăti cele trebuincioase pentru oștire, ș'a uni forțele lor când trebuința va cere; în fine, Ipsilanti asigură pe Boieri că această mișcare își va da fructele s'elle, Pórta fiind silită a asculta cererile poporului; și că vor căpăta dreptul d'a se governa singuri, după legi făcute de reprezentanții Națiunii ¹⁾.

Boierii consimțiră, dar Tudor se opuse; ellu simțise că Rușii nu vinu; că Ipsilanti prin urmare, stabilindu-se în țerră, i va crea dificultăți față cu Turcii; și că interesele țerrii i comandă a se alia cu Turcii contra Fanarioșilor, contra cărora să și ridicasse poporul.

Tudor însă nu luă masca de odată; ellu lucra într'ascuns, până 'i va veni bine să se declare pe față contra Grecilor, cari prin faptele lor compromitéu mișcarea națională.

Presința lui Ipsilanti încuragiă pe Grecii din București a face uă manifestare în favórea insurecțiunii grecești; adică a ridica și ei steagul libertății, după exemplul Grecilor din alte localități.

Inițiativa acestei manifestări o luă unu arhimandritu grecu, anume popa Vasile, amicú allu lui Căpitanu Iordake; ea se făcu Duminecă după amiazi, în ziua de 27 Martie.

Processiunea plecă din casa Belului ²⁾, unde se sântisse steagul, și unde era cartierul lui Căpitanu Farmake; unu preotú în vestminte sacre ținea evangeliulu; entusiastul D. C. Aristia ³⁾ ținea steagul ⁴⁾, însoțitu d'unu verú allu său cântărețu, anume Al. Mimi, și d'unu june anume Atheneos; iar după ei urmau șecé Greci cu săbiile scóse. După ce cântară psalmul „*Strelucit-a, Dómne, lumina feței t'elle, etc.*“ întonară marseillesa lui Riga „*Aideți,*

¹⁾ Fotino, loc. cit. — Dârceanu, loc. cit. No. 659.

²⁾ Casa de lângă gimnasiul St. Sava, strada Mogoșiei, în fața stradei franceze.

³⁾ Fostul professoare de limba franceza și ellena înainte de 48, și traducătorul lui Omer.

⁴⁾ Steagul era întocmai ca cel descris în altă Capitola.

fii ai Elladei, etc. Mulți curioși urmau processiunea, care, trecându pe din'aintea casei Consulului ruscă, se mări cu vr'ua 50 Eteristi purtând stegulețe, și cari eșiră din curtea consulatului. Din M-rea Sântul Ión și dela Zlătari mai eșiră vr'ua trei-șeci de Eteristi, tot cu stegulețe, în felul steagului ce purta C. Aristia. Processiunea trecu pe dinaintea caselor domnești (ce erau în fața teatrului), apucă pe dinaintea caselor Cornescului, pe din dosul bisericei Iene, pe lângă Colțea, și pe la S-tu George; și se opri la curtea veche, unde se făcu rugăciune, se cântă „*Salvă, Dómne, poporulă tēu*“ și se descărcară în aeru mai multe focuri, numai cu prafu, strigând toți *vivat libertatea!* În fine processiunea se înturnă pe ulița francesă (ađi strada Carol); și se opri la casa Bellului, unde steagul fu infptu pe pórta caselor, strigând toți Greci, entusiașmați:

„Si la porțile Bisançului“! ¹⁾

Doctorul Cristaris, literatoru distinsu, care a sacrificatú tótă averea sa pentru causa eteriei, a înrolatú singuru mulți volintiri cu spesele sélle ²⁾. Ellu fu unulú din cei mai entusiaști și onorabili eteristi.

Ipsilanti aștepta ca Sava și Tudor, după esemplulu Căpitanilor Iordake și Farmake, ș'allú Boierilor, să vie să se puie sub ordinele sélle; vedéndu însă că nici unulú nici altulú n'aú gëndu să i se închină, trimisse la Sava pe Lassanis, secretarulú său intimu.

Lassanis ípută lui Sava indiferința sa, si acesta i respuse că causa eteriei este perdată fără concursulu Rusiei; că oștirea ruscă n'a trecutú Prutulú, după cum Ipsilanti a promisú; că prin urmare Principatele, ca și Grecia, fără ajutorulu Rusiei, vorú fi espuse la resbunarea Turcilorú. Lassanis se sili a 'lú convinge că cabinetulu Rusiei nu putea trimite oștire în Principate

¹⁾ După însași incredințarea D. Aristia, care trăsese. — Veđi și Fotino, pag. 73. — Filimon vol. II, pag. 134.

²⁾ Raybaud, pag. 211 — Laurençon, pag. 79.

înainte de intrarea Turcilor: căci numai printr'acesta Turcii ară da Rusiei *pretestul legal* d'a interveni, ca călcători de tractate.

Sava, care n'avea încă se vede cunoștință de desaprobară officială a mișcării lui Ipsilanti de către Alesandru allū Rusiei, se decisă a se duce la Colintina, spre a presinta omagie sēlle capului insurecțiunii grecesci; prin urmare, se prefăcu cu totul devotată intereselor eterice, rissipindū astfel bănuiele ce Ipsilanti avea contra lui Sava ¹⁾.

Ipsilanti invită și pe Tudor în două rânduri, prin căpitanū Iordake; dēr Tudor refușă a se duce, temându-se de vr'uă cursă.

Sava, ca să-lū assigure despre bunele intențiuni alle lui Ipsilanti, i propusse că rămāne ellū ca ostagiū în tabăra lui Tudor; ast-felū numai se decisă a merge și Tudor la Colintina ²⁾, însoțitū de Episcopulū Ilarion.

Duca, unulū din comandirii oștirii lui Ipsilanti, propusse acestuia ca să ommóre pe Tudor; dēră Ipsilanti se opusse, observându-'i că n'are să se amestice în asemenea lucruri; și apoi, ommorând pe Tudor, adăogă Ipsilanti, perdemū pe Sava care e zalogū la Tudor.

— Cu atât măi bine, respunse Duca; scāpām de amādoi, căci amādoi sunt greū bănuți.

— Să nu ne grābim, disse Ipsilanti. Sava s'a căitū; póte se va căi și Tudor; lesne ne scāpām d'acesta când vom avea probe despre necredința lui ³⁾.

Astū-felū, mórtea lui Tudor era hotărītă în cugetulū Eteristilor, āncă de la finele lui Martie; Vulturulū Olteniei cădū

¹⁾ Gervinus, op. cit. pag. 189.

²⁾ Cioranu (pag. 52) susține că întâlnirea între Tudorū și Ipsilanti ar fi fost în nisce case de la cișmeoa Mavrogheni, afară din bariera Mogoșoi; că atātu Tudor cătū și Ipsilanti veniră acolo însoțiți de câte uă gardă dintre ostenii cel māi bravi și devotați. Afară de Cioranu, toți cel alți scriitori, și chiar contimporanī cari trāescū, susținū că întâlnirea a fostū la Colintina.

Veđi, Tricupi, pag. 60. — Cioranul, 53. — Rayhaud, pag. 211. — Filimon-vol. II. pag. 133.

³⁾ Filimon, pag. 133.

în ghiara Vulpei fanariotice peste două luni; și nu prin forță, ci prin trădare, cum vom dovedi la locul său. Despre convorbirea lui Tudor cu Ipsilante, sunt mai multe versiuni, unele absurde ¹⁾, altele ridicole ²⁾, altele pasionate ³⁾.

În privința acestei convorbiri, atât de importante, am cullesu de la differiți autori, pământeni și străini, cari au descrisă acea conversație, cum și de la cei ce au aflat'o de la martori oculari, numai cuvintele ce se potrivesc cu bunul simț și cu natura lucrului.

Tudor se presintă la Ipsilanti cu respectulă cuvenită unui fiu de prințipe, care domnise în România, și dela care ellu priimise bine-faceri; în fine, cu respectulă cuvenită unui generalu russescu, și generalisim allu ostirii grecești.

Ipsilanti, la rândul său, ca omu bine crescutu, și ca diplomatu rafinat, (adică, Fanariotu), priimi pe Tudor cu multă politeță, i vorbi cu multă amabilitate ⁴⁾ și 'lă invită să șeață josu lângă dânsul, făcându'i tôte onorurile cuvenite unui capu influente ce dispunea de sôrta țerrei, și de care avea interesu a 'lă captiva spre a 'lă atrage în partea sa.

¹⁾ Veđi Nota No. LXV.

²⁾ Astă-felă Cioranul (pag. 52—53) ȝice că Ilarion 'era unu vândător pentru Tudor și pentru țeră; și că Ipsilanti a voită a amăgi pe Tudor cu ună scrisore de la Capo-d'Istria, pe care a refusată ca s'o dea lui Ilarion s'o citeșcă.

³⁾ Astă-felă Gervinus, care în mare parte a copiatu pe Istoricii Greci, ȝice la pag. 189, că Tudor voia să se facă Domnă cu ajutorulă Turcilor; și de aceea consilia pe Ipsilanti să treci Dunărea, ca să scape de ellu, fiind că era o piedică la realisarea plânului său.

⁴⁾ Cuvintele ce Ipsilanti se ȝice c'ar fi adressatū atunci lui Tudor *τι λέγει τό γαιδύκι?*... Ce ȝice măgarulă? dupe cum asigură Kiriak Popescu, în memoriul său (*Românul* No. 299 pe 1862) nu se pôte să fi fostu pronunțat de Ipsilanti. Kiriak de unde le-a aflatu? De la Tudor? Dar mândria acestuia nu'i permitea a mărturisi singur că a fost insultat de Ipsilanti; afară numai dăca prin acēșta Tudor a voit a dispune reu pe ai sei contra lui Ipsilanti.

De ni se va obiecta că asemenea termenī p'atunci se obicnuia a se adresa, cu ton familiar, de cei mari către cei mici (cum ȝicea bașa boierul Iordache Filipescu fostilor sei servitori, ajunși boieri: „ce faci, măgarule?”) vom respunde: că Tudor era atunci egalul, nu inferiorul, lui Ipsilanti; că nu era politic din partea lui Ipsilanti a dispune reu pe Tudor contra lui; că scopul intințirii era a'lă atrage, nu a'lă respinge; în fine că nici unū scriitoru, afară de Kiriak, nu citeață aceste cuvinte, arrogante și insultătoare.

— Imi pare bine că te vedu, Arhon Slugeru. Unde e oștirea de 30,000 de panduri care 'mă ai făgăduit? disise Ipsilanti surișând.

— Dar cei 30,000 de Ruși, care ne-ai făgăduit și Luminăția-ta în proclamații, unde sunt? illu întrebă Tudor, la rëndulū sēu, și p'acellașu tonū.

— Muscaliū vorū veni, de sigurū, îndată ce Turcii vorū trece Dunărea.

— Nu vinū Muscaliū, Beizade ¹⁾; și Turcii vorū intra în țerră, fără să intre și Muscaliū ca să 'i gonescă; căci nu 'i lassă celle-alte puteri; tôte vorū, și chiar Russia, ca să sugrume revoluțiile în tôte părțile. De aceea Luminăția-ta trebuie să treci Dunărea, cum ai disis în proclamațiile către Români; iară noi să 'ți înlesnimū trecerea peste Dunăre, unde creștinii te așteptă cu brațe deschise. Așa a fostū înțelegerea mea cu căpitanū Iordache; și p'acestū temeiu am făcutū și jurământulū de credință. În Grecia, nu în țerră Românescă, este loculū de luptă allū Grecilorū . . . .

— Nu te 'nțelegū, Arhon Slugeru.

— Scopulū Vostru este cu totul altul de al Nostru: V'ați sculatū ca să scăpați pe Greci de jugulū turcescū; și Noi ne-am sculatū ca să scăpămū țerra Românescă de Domniile streine. Noi nu ne putem batte cu Turcii, cari sunt aliații nostri după tractate, și prin cari nadăjdumū să desrobimū drepturile nōstre, călcate în piciōre de Domnii streini.

— Și crești ore că Turcii te privescū pe D-ta cu alți ochi de cât pe mine? Și când vor intra Turcii în țerră, crești că

¹⁾ Desaprobarea oficială a întreprinderii lui Ipsilanti de către Imperatul Russiei urmăse să se ajunsū la cunoștința lui Tudor; pentru cuvântulū că Udriski, secretarulū consulului austriacū, și Zalich, secretarulū consulului franceș, fie-care din punctulū sēu de vedere, urmăse să se comunicatū lui Tudor și lui Ilarion că Imperatul Russiei a desaprobat de sigur întreprinderea lui Ipsilanti; că celelalte puteri vorū susține Pōrta ca să bage oștiri în Principate pentru a goni pe Greci; și că Russia nu se va putea oppune, invocândū tractatele cu Turcia, fiindă această ună cașă excepțională, și fiindū interesatū chiar Russia a sugruma insurecțiunea. — Veși în privința această, Fotino pag. 66; și Vaillant, vol. II. pag. 312.

or să te cruțede pe D-ta, cu toate jelibile celle cu genunchi plecate ce ai trimisă la Pórtă?

— Nu știu ce gându au Turcii cu Noi; dér Noi nu trebuie să le dămă pricină ca să robescă țerra. De vor veni cu bătae împotriva noastră, Noi ne tragemă în monăstirile de peste Oltă, pe care le-am umplută cu zaherelle și cu Pandurii; acolo eă mă potă ține două sau trei ani, luptându pentru drepturile țerreii, până le voiă căpeta. . . Să ți ajute Dumneđu să isbutescă în planulă Luminăției Talle; și mie, asemenea; dér crede-mă, Beizade, fără ajutorulă Rușiloră, vei fi bătută de Turci; și nu poți ascepta nici un ajutoră de la Români; numai în Moreea și în Peloponesu poți da de torsă Turciloră, mai alles de se voră uni cu Grecii și Sârbii și Bulgarii. Asta e, hotărîrea și părerea mea. Dea Dumneđu să fiă greșită

— Așa dar, arhon Slugeră, îți calci jurământul dat lui Căpitană Iordache?

— Am jurată, Beizade, să luptă cu Pandurii mei allături cu Sârbii și cu Grecii, sub stégulă oștirii rusesci, după cum ne ai încredințată chiar Luminăția ta prin toate scrișorile și prin toate proclamațiile către Grecii și Români.

„De veneau Rușii, luptamă cu toții împotriva Turcilor, căci Rușii sunt mai tari decâtă Turcii; neviindă Rușii, să schimbă tréba: căci noi nu avem bătae cu Turcii; noi ne-am folosită de împrejurarea acésta ca să ne redobândim drepturile noastre; adică, să scăpămă țerra de Domniile streine, și să ușurămă sarcinile celle grele pusse numai pe grumazul bieților sătenii; și nădăjduescă că plângerea norodulă va fi ascultată de Inalta Pórtă, daca norodulă se va arăta supusă; căci cu bătae, numai Noi singurii, nu cređu ca se isbutim până însfîrsit. Ast-felă ne povățuescă, Beizade, pe Noi interesele țerreii; iar interesulă Greciloră este ca să trecă Dunărea; și cu ajutorulă Bulgariloră și allă Greciloră din Turcia, să se măsore acolo cu Turcii. În Grecia este loculă Grecilor, și în țerra Românescă este loculă Românilor.

„Două săbii nu încapū într'ua tēcă. Cărbunarul nu pôte sta la unū locū cu nălbitorul. Nu putem porunci amēndoi în acelașū locu; iar rămēindū M. Ta în țerră, vorū veni Turcii ca să te gonēscă; și ne faci și nouă peire ¹⁾.”

Pe cândū Tudor cobora scara ca să plece, episcopul Ilarion dīsse lui Ipsilanti, în limba grēcă :

— Sē mē cređi, Măria Ta, uă pușcă dată în Turci de către Romāni se va da pricină Turcilor a robi țerra, seū a o preface pôte în pašalicū; ceea ce nu cređū că este în cugetul Măriei tēlle.

— N'am tēmă de Turci; căci am la spate 60,000 de Ruși, îndată ce Turcii vor trece Dunărea.

— Sē dea D-đeu! Atunci fii siguru că Romāni vor lupta allături cu Greci ²⁾.

Ipsilanti sē despărți de Tudor fōrte nemulțumitū; și din minutulū acella jură mōrtea lui Tudor, pe care 'lū considera, încă de attunci, aliatū în secretū cu Turcii.

Se dīce că, după întălnirea de la Colintina, Ipsilanti sē informă despre defectele lui Tudor; și încredințanduse că singurul defectū era asprimea ce o întrebuița contra jefuitorilor, dette ordinū secretū Arnăuților de sub comanda lui Prodan, ca să îndemne pe pandurī la jafuri, spre a provoca ommoruri din partea lui Tudor ca astfel sē provōce revolta pandurilor și ca la timpul oportunū, sē pōtă Ipsilanti esecuta planulū seū ³⁾.

Tot d'odată, prin Căpitan Iordake, Ipsilanti făcu a se îndoi privegherea asupra lui Tudor, cu speranța d'a pune mâna pe corespondința acestuia cu Turcii, despre care avea bănuelă ⁴⁾.

În fața desapprobării lui Alesandru allū Russiei, și în fața ostilității lui Tudor ș'a neîncrederii sēlle în Sava,

¹⁾ Veđi Cioranu, pag. 53. — Frații Columbeni din Vladimir — Răybaud pag. 212. — Ponqueville pag. 409. — Laurençon, pag. 80. — Tricapi, vol. I pag. 60. — D. general Herescu. — Nicolae Popescu de la Mușetesci, care acesta susține că a însoțit pe Ilarion la Colintina.

²⁾ După încredințarea D-lui Nicolae Popescu de la Mușăteșci.

³⁾ Idem.

⁴⁾ Idem.

Ipsilanti se vedea în imposibilitate a trece în Turcia, unde, după informațiile luate, populațiile creștine d'acollo nu erau îndestulă de preparate pentru luptă; ba încă erau intimidate de măsurile energice luate de Pórtă spre a reprima insurecțiunea; apoi oștirea sa din Principate nu era nici destulă de numerosă, nici destulă de disciplinată, nici destulă de pătrunsă de scopulu cellū adevăratū până a se sacrifica pentru libertate (afară de batalionul Sacru), mergând cu entusiasm a se măsură cu oștirea puternică a Turciei; în fine, ellū ar fi lăsatū în urma-i pe Tudor și pe Sava, pe cari nu putea conta, lucrând unul pentru țerra sa, cellū-altū pentru Callimah și amēdoi ținând correspondință, unul cu Turcii, cellū-altū cu patronul său: căci unul spera prin Turci a scăpa țerra de Greci, si altulū spera a ajunge Spătarū cu ajutorul lui Callimah. ¹⁾

Acēsta sili pe Ipsilanti sē rămăie în țerră. România i procura multe avantaje în cađū de luptă cu Turcii; și, lucru neînțelesū, ellū totū spera în concursul Russiei, în cađū de invasiune a Turcilorū în principate, care invasiune, credea ellū, va provoca negreșit resbellulū între Russia și Turcia. Illusiuni de poetū, nepermise unū omū ca Ipsilanti, mai allesū în urma desaprobării formale a împēratulū Russiei.

Unii istorici pretindū că Tudor și Sava ar fi repetatū jurămēntul lor de credință către Ipsilanti ²⁾.

Despre Sava se póte admite acēsta, Sava fiind fórtē ipocrit, și voindū a sē reserva pentru ori-ce eventualitate; cât despre Tudor, ellū n'a pututū promite altū de câtū a nu attaca oștirea grecescă în trecerea sa peste Dunăre, și a'i face ori-ce înlesniri pentru acēstū sfirșitū; căci scopul seū era sē scape țerra de nenorocirile unei invasiuni turceșci, provocată de Greci, inamici declarați ai Turciei.

Alți istorici susținū că Ipsilanti ar fi pretins dela Tudor

¹⁾ Filimon (vol. II pag. 125) asigură că Calimah seria lui Sava: „Copilulă meū, tie'ți voiū datora și viața și tronul, dacă mă vei asculta, și te vei arăta credincios Porții.“ — Veđi și Gervinus, op. cit. pag. 189—190.

²⁾ Laurençon pag. 79. — Raybaud pag. 211. — Fotino pag. 72. — Filimon, vol. II, pag. 133.

și dela Sava a'î da înscris că și ei s'au sculat tot contra Turcilor și în favórea Grecilor, și că asemenea înscrise l'ar fi dat lui Ipsilanti ¹⁾; ceea ce nu se póte admite, după câte am arătatú.

Ceea ce e pozitivú, este răcéla dintre Tudor și Sava, alle cărorú scopurí erau cu totulú oppuse, dér carí se menagiaú, teménduse unul de altul.

Ceea ce este asemenea pozitivú este conduita machiavelică a lui Udriski, secretarulú lui Flaișah, consulú austriacú, care plecândú lásasse pre Udriski cu missiunea d'a desbina pe Ipsilanti de Sava și de Tudor, și pe Tudor de Sava, prin intrige demne de cabinetul Habsburgilor ²⁾. Prin desbinarea lor, se depărta pericolulú unei revoluțiunii în statele române de sub sceptrulú Austriei. Revoluțiunea din România și Grecia era unú esemplu periculosú pentru naționalitățile din Austria, carí aspiraú și elle la emanciparea lor; si acésta nu putea conveni politicei austriace.

Un martor ocularú, care a jucat unú rolú în Eterie, făcénd parte și din batalionul sacru asigurá că Ipsilanti, delásatú de Russia, credea că missiunea sa ar fi îndeplinitá, dacă ar face să se verse puținú sânge grecescú în lupta cu Turciú, care sânge ar fi seméнта ce ar da la timpú fructele binefăcátóre, adică, semnalul rescullării generale a Grecilor din Moreea și din Peloponesú. ³⁾

Astfel numai ne putem esplica conduita lui Ipsilanti prin sederea sa la Têrgoviște, prin lupta de la Drăgășani, cu uá oștire nedisciplinată si condusá de capi immoralí și nesubordinați, în fine prin întrebuintarea mijlócelor cu carí înstreină animele Românilor, și paralísă acțiunea oștirii sélle, după cum vom dovedi la loculú seú.

¹⁾ Tricupi, vol. I, pag. 140.

²⁾ Fotino, pag. 60—61. — Filimon, vol. II, pag. 127. — Laurençon, pag. 91. — Suțu, pag. 75 și 86.

³⁾ D. Constandin Aristia, sustine că asemenea cuvinte le-a pronunțatú Ipsilanti la M-rea Hoređu (după înfringerea dela Drăgășani) când se gátea să plece în Austria.

CAPITOLU XXIII.

Tudor guvernă țerra două luni cu concursul Boierilor.

Pe la finele lui Martie, Tudor se strămută la Cotroceni, unde 'lă însoțiră Episcopul Ilarion, Geani și Chinopsi, cari se instalară din preună cu Tudor în acea Monăstire.

Ilarion servea lui Tudor de consiliaru intimu, care scria în limba francesă actele destinate pentru cabinete; Chinopsi, în calitate de secretaru intimu, scria actele publice în limba greacă, și pe cari le traducea în româneșce D. Petrache Poenaru ¹⁾, recomandatū lui Tudor de către Ilarion; iar actele destinate pentru Pași și pentru Sultanul, după ce se redactau de Chinopsi, se traduceau în limba turcescă de cei ce cunosteau acéstă limbă, și acea traducere se controla de alți cunoscători de limba turcă, pentru încredințarea lui Tudor, care era fôrte bănuitorū ²⁾.

Tudor ținea regulatū sfatū cu boierii despre trebile țerrei, și în parte cu marele Vistierū (Vulpe), pentru strângerea contribuțiilor și aprovisionarea oștirii.

La Cotroceni Tudor trata pe boieri cu multă politeță, poftindu-'i să șeață, cândū veneau la visită sau la consiliu;

¹⁾ Fostul Director al scólelor și membru al Academiei române.

²⁾ După încredințarea D-lui Petrache Poenaru, — Răposatul Nicolae Ipătescu, în noțele salle, susține (în privința bănuelii lui Tudor) că bucatele i le gătea unu Preda Panduru, în care avea încredere; și că întâiū el gusta din bucate.

iar ellü stă adesea în picioare, și le vorbia cu delicateță ¹⁾; cu tóte astea boierii aveau frică de Tudor ²⁾; căci, cât ședü în casa Brâncovénului, i priimía cu duoë pistóle încárcate ce le ținea pe masa unde lucra, ședënd cu mâinele pe elle în timpulü conversațiunii lor cu Boierii: dovadă de neîncrederea lui în Boierii; dar în urmă, le arăta tótă încrederea, cum afirmă D. Poenaru.

Temerea boierilor de Tudor și de Turci, cândü se încredințară că Russii nu vinü în ajutorulü Grecilorü, și intrigele lui Sava și Ipsilanti ³⁾, decisseră pe boieri a se retrage la Câmpul-lungü, ca d'aci să póta trece mai lesne în Austria; dar Tudor prinse de veste, și închisse la Belvedere, în cassa lui Dinicu Golescu, vr'o dece saü cincî-spre-dece boieri divaniți, din preună cu Mitropolitulü; afară de Băleanul, care, ca spătaru, și póte cu consimțimintulü lui Tudor, trecu la Câmpul-lungü, și d'acolo în Brașiovü, înlocuindu-se cu Scarlatü Grădișteanu. Boierii fură puși sub pađa a 300 de pandurii alleși, sub comanda Căpitanului Ioniță, care se bucura de tótă încrederea lui Tudor ⁴⁾.

Cu tóte acestea, la familiile celloi închiși la Belvedere, cum și la alle celloi ce se aflaü în capitală și voiaü să plece în Austria, Tudor le înlesnia plecarea fără greutate, dândule bilete de drum sub propria sa semnătură, și chiar ómenii armați pentru pađa ⁵⁾. Tudor mai trimisise și alte petiții subscrise de boieri, ca din partea țerreii, către Pași după

¹⁾ D. P. Poenaru.

²⁾ D. N. Popescu dela Mușetești ne asigură că într'un di illa trimisise Ilarion, ca din partea lui Tudor, să invite la Cotroceni pe boierul Nicolae Filipescu acesta îngalbeni de frică, și dișise trimisului: — „Mi chiamă se mă taie!“ — Fii liniștită, boierule, îi dișise trimisul; căci dacă era să ve taie, ve tia din capul locului.“ Filipescu nu se liniști de câtă cândă se încredință că într'adevăr nu illa chemasse ca să'l taie.

³⁾ Dirzeanu — (Trompeta, No. 660.)

⁴⁾ D. Petrache Poenaru. — Cioranu pag. 73. — Dirzeanu (No. 660.) dișe ce erau numai 150 de Pandurii, sub comanda lui căpitanu Simion; dar D. Poenaru merită a fi mai mult cređutü, ca unul care, prin pozițiunea sa, urma să fiă bine informatü; apoi și Laurençon (pag. 83) susține totü numărul de 300.

⁵⁾ Veđi Nota No. LXVI. . .

marginea Dunării, spre a interveni la Pórtă pentru priimirea cererilor poporului, și pentru trimitere de Efendi credincioși, cu cunoștință de limba greacă sau română, de va fi puțință, spre a se încredința Pașii prin acei trimiși de adevărulū cellor arătate în acelle petițiunī; și astfel Pórtă să pótă satisface legitimele dorințe alle poporului ¹⁾.

Aceste reclame produsseră efectulū doritū. Pașa dela Silistra trimisse câți-va Efendi credincioși ca să se încredințese de adevărū. Luând știre de venirea lor, Tudor adună pe căpitanii de pandurī, și le dette în secretū instrucțiile necesarii; adică, să ascundă armele, spre a se încredința trimișii că poporul s'a sculatū fără arme; și să spue trimișilorū turci, cândū vor fi întrebați, că ei s'aū sculatū pentru gonirea Grecilor din țerră și pentru ușurarea poporului de dājdiile celle multe și grele; că vor fi, ca în trecut, supuși Devletulū (Porții); și că vor plăti tributul legiuit ca în trecut, și orī-ce alte dări ce se va găsi cu calle de Devletū.

Trimișii turci, sosindū la Cotroceni, se plimbară prin tabără, în strigătele Pandurilorū „Să trăiască Sultanulū! Și să le facă dreptate, ascultând plāngerile norodulū!“

Trimișii remasseră mulțumiți de priimirea ce li se făcuse; și, încredințați că adevărate sunt celle reclamate prin petițiunī de poporul adunat, promisseră că tóte acelle cereri se vor comunica Padișahulū, care le va accorda, de sigurū, fiind drepte și legiuite. Apoi trimișii consiliară pe Tudor că, ca să pótă isbuti mai bine în scopulū său, să dea și dovadă pipăitā de devotamentul său către Pórtă, adică să curețe ellū mai ântēiū țerra de rebelii cari se sculasseră cu arme contra Turciei. Tudor promise, cu

¹⁾ Veđi Nota No. LXVII. — Dirzēnu menționésă și de altā petiție către Pórtă trimisā prin Pașa dela Dil, prin care, după ce se plēnge contra Grecilor, tratāndu'i de haini și voitori de reū ai Imperāției, se rógă a nu mai orēndui Domnī din némulū Grecilor, în care Imperāția nu se mai póte încrede; ci, în interesulū Porții, să se numiască Domnī dintre pāmānteni; căci chiar Scarlat Calimah este unulū din *tăinuitorii apostoli*. (Veđi Trompeta, No. 660.)

condițiune ca Turcii să nu intre în țerră, lăsându asupra'î această sarcină. Trimișii turci se angajează a comunica toate aceste dorințe Pașilor, ca acestia, la rândul lor, să le comunice Pađișahului. ¹⁾

După trei zile de ședere la Cotroceni, unde trimișii turci fură tratați cu onórea cuvenită, ei plecară însoțiți de Pandurii pentru pađa, cari 'i condusseră până la Dunăre; erau încărcăți de daruri din partea lui Tudor, în schimb pentru alte daruri ce și acesta priimise de la Pașa din Silistra ²⁾

Puțin după plecarea acestor trimiși, sosi în țerră un alt turc, anume Nuri-Aga, însoțit d'unu Cavaz allu Pașei de la Giurgiu; ellu venea să caute în București unu armăsarū ce dicea că i s'a furat de către unu seizū allu seū.

La Copăceni, ellu dette peste strejile lui Tudor, care 'lu addusseră la Cotroceni. După ce Tudor găsi armăsarul în București, și i 'lu dette împreună cu alte daruri, profită de acesta ocaziune ca să arate și lui Nuri-Aga ceea ce arătase trimișilor Pașei de la Silistra; adică plimbă pe turcū prin tabără, unde Românii adunați arătară și lui Nuri-Aga păsșurile lor, și 'lu rugară a mijloci la Pașa din Giurgiu pentru dobândirea dreptăților lor.

Nuri-Aga priimi și ellu ploconū de la Tudor, după obiceiū; și plecă însoțit d'ua escortă de pađa, îndințatū pe deplin de supunerea și credința Romănilor către înalta Pórtă ³⁾.

Dar și alți turci, trimiși de Pași de la Vidin și de la Ruștiucu, se stricurară *incognito* în lagărul de la Cotroceni spre a se îndința de adevărū. Tudor, care luasse

¹⁾ D. P. Poenaru.

²⁾ D. Nicolae Popescu de la Mușetești asigură că ploconul Pașii de la Silistra, trimis lui Tudor, se compunea dint'unu butoiu ca de trei vedre cu vinu negru de Chipru, lámăi, portocale, smochine, cafea etc.; iar ploconul lui Tudor către Pașa, deosebitū de douē șaluri bogate, era ua caleașcă nouă cu doi cai negri.

³⁾ Dirzeanu — (Trompeta, No. 660).

de știre despre venirea lor, se prefăcu că nu'i cunoște; și 'i lăsă să se plimbe prin tabără și să observe ¹⁾.

Între Tudor și Pași începu prin urmare uă corespondință secretă contra Grecilor și a lui Sava, prin omeni credincioși; dar cu toate măsurile de pădă ce Tudor luă în privința acésta ²⁾, parte din acea corespondință cădu în mâinele lui Ipsilanti, prin spionii ce acesta avea p'entre arnăuții lui Prodan și Macedonski, cum vom arăta la locul său.

Din parte'i, Sava ținea și ellu corespondință regulată și cu Ipsilanti și cu Calimach, către cari pîra pe Tudor că e înțelles cu Turcii contra Eteriștilor ³⁾.

Neorânduelile ostașilor lui Ipsilanti ⁴⁾, cari provocau neconținute reclame către Tudor din partea locuitorilor din districtele ocupate de Eteriști, siliră pe Tudor a lucra pe față contra Grecilor, dând ordine ispravnicilor și căpitanilor de Panduri a pedepsi cu mörte pe asemenea făcători de relle; apoi ordinele ce da Ipsilanti în districtele ocupate de oștirea lui, pentru bani și provisiuni, Tudor le paralisa prin contra-ordine, destituind chiar pe prefectii numiți de Ipsilanti, în cele cinci județe. La rândul său, Ipsilanti usa d'acelleași mijloce în privința lui Tudor, însușindu'și provisiile și banii destinați pentru oștirea română ⁵⁾.

Ipsilanti trimisse la Tudor pe căpitanu Iordache să'i cêră esplicări în privința acésta. Tudor îi respunse: „că două cușite nu încapă într'ua tēcă; că ellu e răspundătoru de ordinea publică, fiindu-că ellu și cu Divanul compunū guvernulū țerrei; că dacă Muscalii nu vinū, Ipsilanti trebuie să trecă Dunărea, cum s'a legatū prin proclamațiile sêlle; alt-felū, va da pricină Turcilor să

¹⁾ D. Petre Poenaru. — Fotino, pag. 92. — Filimon, vol. II, pag. 140.

²⁾ D. Dumitru Columbeanu din Vladimir încredințează că acea corespondință se băga în bețe gaurite, spre mai multă asigurare.

³⁾ Philimon, vol. II, pag. 154. — Trăcupi, vol. I, pag. 147.

⁴⁾ Veđi Dirzeanu (Trompeta No. 659 și 660); — Cioranu, pag. 60. — Colonel Voinescu, op. cit. pag. 143.

⁵⁾ Dirzeanu (Trompeta No. 660).

între în țerră; și Români, ca să scape de robia Turcilor, și să pôtă căpăta drepturile lor, voru fi siliți să gonască pe Greci din țerră ¹⁾.”

Căpitanu Iordache plecă fôrte supêratu pe Tudor.

Pe cându locuitorii din districte suffereau jafuri și omoruri din partea zavergiilor, locuitorii din capitală nu mai puțin sufereau și ei jafuri din partea vagabonșilor ce se înrolau în oștirea lui Ipsilanti; și chiar din partea arnăușilor lui Sava ²⁾.

Acêsta sili pe Tudor a observa lui Sava că nu'și îndeplinește datoria cu destulă energie și sinceritate; căci de aceea erau plătiți de Divanul arnăușii lui, ca să pădască pe bietii locuitori de făcătorii de rellé; mai allesu în urma contribuției ce Sava pussese pe fie-care cassă și prăvălie, totu pentru plata Arnăușiloru sei ³⁾.

Dupê înțelegerea ce avură amândoi în privința acêsta, se dette ordine ca să se armese toți locuitorii, și să omóre pe ori-cine s'ar mai încerca să'i jefuiască, fie grecu, fie bulgaru, fie panduru; apoi se luară măsurii mai serioșe pentru pađa capitalei ⁴⁾.

Acêsta făcu să mai încetese ôre-cum jafurile; dér locuitorii speriați să ascuseră prin hanuri, și prin monăstiri, închiđându unii casele și prăvăliele, alții adăpostinduse pe la consulaturii, și mulți părăsind Bucureșcii, și plecându peste frontieră; însă cădeau din Scylla în Charibda: căci cette de Zavergiu, respândiți peste totu locul, țineau drumurile că și despuiau pe căllători; astfelu numai sub pađa de ómeni armați mai putea cineva căllători. Anarchia era în culme, spaima era generală ⁵⁾.

¹⁾ D. Pêtre Poenaru. —

²⁾ Cioranu, pag. 60. — Tudor avea atâta repulsiune contra arnăușiloru, încât refusa a'i priimi în óstea lui. D. N. Popescu de la Mușetesci ne assignă că între alții, un D. Daniil Cantarolu (din plaiul Arifu, distr. Argeșu) venisse cu 30 de Arnăuși a se înrola în oștirea lui Tudor. Acesta respunse că n'are încredere în streini, cari au luatú armele numai pentru jafuri; că ellu nu pôte îngădui assemenea neorînduele; și că chiar Pandurii slujescu cu lésă, și sunt supuși disciplinei ostășesci.

³⁾ Dirzénulú, Trompeta No. 660.

⁴⁾ Cioranu pag. 60.

⁵⁾ Fotino, pag. 75—76.

În timpulă acesta, atâtă oștenii din tabăra lui Tudor, cum și mulți sătenii din comunele vecine, și chiar arestanții duprin închisori, erau ocupați cu facere de șanturi și de meteređuri împrejurul monăstirii Cotroceni, alle căroră urme se vedū și ađi spre partea unde este asilul Elena Dómna. Sute de meșteri, precum fierari și rotari, erau ocupați, sub prevegherea Pandurilor, cu dregere și facere de arme, și de rôtte pentru tunuri, și cu felu rite obiecte de ferărie trebuincioșe unei oștiri; în fine, cu strângere de provisiuni, orđă, făină, mălaiū, pastramă, pismeți, etc. ¹⁾.

Prin aceste lucrări, Tudor pe de uă parte ocupa pe oștenii săi spre a 'i putea împedeca de la neorândueli, iară pe de alta să assigura contra vre unui atacū fără veste din partea oră-cuī; totū de uă dată să prepara de tóte celle trebuincioșe pentru uă luptă eventuală, fie cu Eteriști, fie cu Turcii.

Maī în tóte ăillele Pandurii făceaū esserciții militare, după systemul russescū, pentru ca să se deprindă cu armele în cađū de luptă cu cei ce ar fi provocat acea luptă.

Intr'ua ăi, pe cândū Pandurii să essercitaū la dare de semnū, Cacaletėanu, căpetenia tunarilor, întrebă pe Tudor în cotro să îndrepteze tunul cellū mare ²⁾ pe care voia să'lū încerce? Ca să dea uă spaimă boierilor închiși la Belvedere, cari să ispitisseră să fugă cu ajutorul lui Sava, Tudor ordonă Cacaletėnului să îndrepteze tunul spre Belvedere ³⁾. Boierii să pomeniră fără veste cu uă ghiulea, care cađū dreptū în curtea caselor unde erau arestați. Înțelege lectorulū spaima Boierilor! Cu tóte esplicările

¹⁾ D. P. Poenaru — Dirzeenu. (Trompeta No. 659).

²⁾ Tudor avea 5 tunuri, dintre cari douē maī mari, și trei maī mici, după cum assigură Kiriac Popescu, în memo'fiul său, (Románulu, No. 304 pe 1868). — Din acestea, cel maī mare era addus de Tudor de peste Oltū; era un tunu turcescū, luatū de Ruși de la Turci, în resbelul din 1806—1812; și pe care, neputēndu'l transporta, ilū arruncasseră Rusii într'ua baltă; iară trei tunuri erau din celle domnesci, luate din Bucuresci; unii susținū (precum, Dragulici) că pe lângă aceste tunuri de tuciū, Tudor maī avea și tunuri de cireșiū, portative.

³⁾ D-nu Poenaru. — Cioranu pag. 73. — Voinescu, pag. 141.

ce li se dette, că din întemplantare s'a rătăcitu ghiuleaao în acea direcțiune, ei rămăseră convinși că Tudor le-a pusă gîndu rău. Hotărîră dar să adopteze planulă lui Sava, d'a elibera într'ua nôte pe Boierii prin surprindere; căci influința ce Tudor căpăta în țerră începuse a neodihni pe Sava, care bănuia că Tudor lucră ca să se facă Domnă. Tudor prinse de veste ¹⁾; și ordonă lui căpitan Ioniță, care pădea pe boierii la Belvedere, ca să spuie acestora că are ordină de la Domnă Tudor, când se va arăta Sava ca se'î ridice cu silă, ellă se'î dea, însă *maî scurți d'ua palmă*. Căpitanul comunică acēsta boierilor; și cândă Sava se presintă într'ua nôte cu 400 Arnăuți la pōrtă caselor de la Belvedere, boierii allergară la pōrtă, și rugară pe Sava să se întōrcă înapoi, făcându'î cunoscută hotărîrea lui Tudor, de a'î da morți, iar nu vii ²⁾.

Sava, vedënduse dejucată, se întōrse rușinată; și începu să lucreze cu maî multă activitate pentru perderea lui Tudor; iară Tudor îdoi ștrejile de la Belvedere.

---

¹⁾ Dirzeanu (Trompeta No. 660) dice că Scarlat Grădișteanu ar fi destăinuit lui Tudor planul lui Sava, ce era înțeles cu boierii pentru liberarea lor de la Belvedere.

²⁾ D. P. Poenaru — Cioranulă, pag. 73.

CAPITOLU XXIV.

Câte-va acte de cruđime d'alle lui Tudorü.

De și crescut în contact cu Turcii barbari și cu Rușii despoti, și născutü cu aplicări resbellice, și tot d'odată sângeröse, Tudorü poseda în mare gradü simțimëntulü justiției, și avea și consciința datoriei s'elle; ellü înțelegea, cu bunulü său simțü, răspunderea cea mare ce avea ca capü allü mișcării; și nu 'i era permisü a compromite cauza sacră prin acte de slăbiciune; așa darü, în interessulü *ordinei publice*, prin care se asigură averea, onórea și viața cetățenilorü, și prin care se însufla încredere celorü sfioși și îndoiioși, prin urmare Protectorulü și Suzeranulü; și în interessulü *disciplinei militare*, care assicură succesele pe câmpulü luptelorü, Tudor fu silitü a întrebuința aspre măssurü contra celorü ce, disprețindü ordinele s'elle, hrăpiaü averea altora, fie aceia Pandurü seu Arnăuți; mai allesü că asemenea desordine repetânduse pe tótă ھیua ¹⁾, urma să fie aspru pedepsite.

Ca să bage dar spaimă în ânima celorü hoțomanü cum i numia ellü, Tudor spênđură pe unii de nisce sălcii ce erau în marginea taberei de la Cotroceni, iar pe alții i sugruma în secretü ²⁾.

1). Cioranulü, 78—79.—Fotino, 75—76.

2). Ion Dragulici, de la Cernovașani.—D. P. Poenaru.

Într'ua ȝi nisce sătenî vinū tocmai de peste Oltū să se plângă la Domnul Tudor că patru Pandurî din partea locului le-aū luatū în silă vitele din bătătură, ȝi le-aū vândutū la Turcî peste Dunăre, lăssându-le copillaȝii muritorî de fόμε.

Tudor ordonă Ispravnicului respectivū a prinde pe cei patru hoȝomanî, a'î tăia în presinȝa reclamanȝilorū, ȝ'a'î trimite capetele spre încredinȝare.

Între cei patru culpabili era ș'un nepotū allū căpitanului Oarcă, unul din favoriȝii lui Tudor. Oarcă se rógá de grămăticulū Episcopului Ilarion ca se róge pe acesta, ȝi acesta să stăruiască de Tudor să ierte pe nepotulū sēu. Ilarion înduplecá pe Tudor, care ȝi făcu unū rēvașū către ispravnicul respectivū pentru graȝierea nepotului lui Oarcă; ȝi dăndū rēvașul lui Ilarion, i ȝise:

„Eacá, popo, 'ȝi'amū făcutū hatărulū; de ȝi asemenea hoȝomanî trebuescū pedepsiȝi, pentru pilda altora; dar mē temū sē nu fie târȝiū: căci trimisulū cu porunca d'ântēiū a ȝi plecatū de ieri, ȝi acumū o fi departe.“ Căpitanulū Oarcă porni căllare un pandur credinciosū din căpitenia sa, care ȝi ajunsese pe trimisul lui Tudor în marginea Oltului.

După vr'ó dece ȝille, plimbându-se cu Ilarion ȝi cu Giani prin tabără, Tudor i dusse la unū locū dosnicū, unde se aflaū 3 căpēȝini de omū, acoperite cu uă zeghe, Tudor ridică zeghea; ȝi la vederea celor trei căpēȝini, cei duoî amici ai lui Tudor se speriară.

— De ce 'i ai tăiatū? ș'alle cui suntū aceste căpēȝini? ilū întrebă Ilarion.

— Alle cellor trei hoȝomanî de peste Oltū, cari aū vëndutū la Turcî vitele sătenilor, lăssându copii lor muritorî de fόμε, i respunse Tudor liniștitū.

— Oarcă a avut norocū, căci ar fi fostū patru căpēȝini, ȝise Giani.

— Crudule! ȝisse Ilarion; cum poți lua viaȝa unū omū, cândū nu poți face uă muscă?

— E! popo! Nu se pôte altü-feliü; căci uă óste fără ascultare è mai rea de câtü uă haită de lupi flâmênđi. Acești pandurî, pe cari 'i am tâiatü, trebuia, ca ostași, se apere pe frații lor sâtenî, iară nu se-'i jefuiască tocmai ei. Dacă de sâtenî nu le e lor milă, frați cu dînșiî, apoi ce trebuie să sufere albăstrimea de la ei? ¹⁾

„Dar ce putea aștepta cineva, ȃice Kiriak Popescu, de la uă óste neregulată și recrută ²⁾.“

Pe fie care ȃi Tudor era silitü să pedepséscă, de față seü într'ascunsü, pe cei ce făceau neorândueli.

Unü óre-care Tufénu, fostü ispravnicü la Rusii de vede, se presintă într'uă ȃi la Tudor într'uă stare vrednică de plânsü: fuisse jefuitü și bătutü rëu de către Pandurî, în câtü abia ilü scăpasse de la mórte fiulü seü; și veni-se trei ȃille pe josü, nemâncatü și mai gollü. Tudor, după ce ordonă se'lü ospeteze, illü plimbâ prin tabără ca să vadă decă cum-va cunoșce pe vre-unul din acei Pandurî cari 'lū jefuisseră; căci pe fie care ȃi veniaü cette de Pandurî cu căpitanii lor, pe cândü alți Pandurî erau trimiși în diferite localități, pentru diferite trebuințe. Tufénu nu cunoscu pe nimeni; atunci Tudor adună pe Pandurî, și le ținu unü cuvântü în care le arăta că ellü s'a sculatü pentru dreptate, nu pentru pléscă; că jafurile lor vor avea triste urmări pentru țerră; și că e hotărîtü a pedepsi fără cruțare pe ori-cine ar mai îndrăsni să fure mâcar un uou de la cineva.

Apoi Tudor ordonă să facă Tufénului un rîndu de haine, cu cheltuéla sa; și 'i dette și un rêvașü în care ȃicea că ori cine, de ori ce némü ar fi, ș'ar îndrăsni să se atingă de Tufénu, va respunde cu capul seü. Tufénu lipi acellü rîvașü în pórtă caselor sélle; și fu nesupîratü de nimeni, pênă la intrarea Turcilor în București ³⁾.

În altă ȃi, intrândü episcopulü Ilarion în camera lui

¹⁾ D. Nicolae Popescu de la Musetești.

²⁾ Memoriulü seü, „Românulu No. 304 pe 62.

³⁾ D. Nicolae Pepescu de la Mușetesci.

Tudor, acesta ridică velința ce acoperea patul, și 'i arătă cadavrul unui căpitan de arnăuți, a nume Ghencea. Pe lângă jafurile ce comisesse, acesta se arătase și rebellu ordinilor lui Tudor. Ellu fusesse adus în férre tocmai din districtul Vâlcea, unde făcuse acelle neorândueli.

— Crudule! i țise Ilarion spâimântat. N'o să încetezi uă dată cu asemenea omoruri? Îți prevestesc că aceste omoruri o să-ți răpaie capul.

— Ția m mai spus, popo, că hoțomanii ăștia astfel trebuesc respălățiți, căci îmi strică totu rostul planului meu, și eū nu pociū să 'i îngădui a face ce facu zavergii lui Ipsilanti; pe mine mă dóre inima de țerră; poruncile melle trebuesc îndeplinite; și cei vinovați trebuesc pedepsiți, ca să nu se ȃică și de mine ce ȃice lumea de Ipsilanti, că de frică nu pedepsește ellu p'ai lui; d'aceea zavergii lui facu câte auți, căci n'au témă de nimeni ¹⁾.

Cu tóte astea, Dumitru Cățellu din Cerneți (care trăește) unul din Căpitanii de Panduri din óstea lui Tudor, asigură că Tudor avea un tribunal militar, compus din Hagi-Prodan, Makedonski, Crețescu și Cacaleteanu, în judecata căroră dedea pe Arnăuții și Pandurii cei vinovați. Tot Dumitru Cățellu, întreatu fiind despre trădarea de la Golești, la care ȃicea că a participat și densusul, se scusa că Tudor începuse a omori pe căpitani fără judecată; de unde să înțelege, că saū acellu tribunalu era pro forma, saū că era parțialu; ceea ce

¹⁾ D. P. Poenaru.—D. Zaharia Boerescu, fostu profesore la seminarul de la Curtea de Argeșu, raportăză unu faptu analogu, care ȃice că i s'a relatatu de un intimu al lui Ilarion.

Intr'ua țu Tudor, pe când se afla la Cotroceni, întreba pe Ilarion:

— Ce e de făcutu, popo, când se impute sarea?

Ilarion, care nu înțelesse sensul acestor cuvinte, nu șciu ce să răspundă; atunci Tudor, ridicându velința patului, i arată sub-patū cadavrul unui preotu

— Eacă sarea norodului, impuțita! i țise Tudor.

— Dar așa ce vină a mai făcut? întreba Ilarion, spâimântat.

— Vină mare, popo, dacă am fostu silitu să-lu taiu, răspuse Tudor infuriat, fără a voi să se esplice.

Acestu faptu îlă credemū adevăratu, după câte cunósemū despre Tudor.

sili pe Tudor a se face singurū și judicătorū și esecutorū, chiar pentru Căpitanii seî.

Intr'ua și, la Cotroceni, pe cându Tudor conversa după masă cu Ilarion și cu Géni despre multe, între alte fapte d'alle lui Tudor din timpul resbellului russo-turcū, narră și următorulū faptū caracteristicū, care a rēmasū tipăritū în memoria locuitorilorū din Mehedinți.

„Eram în góna unor hoți, cari avēu de căpitanî duoî popî, cari popî săvîrșēu cruđimî turcescî.

„Popossissem la unū satū; când Plăieșii îmi adduseră legați pe cei duoî hoțomanî de popî, cari eraū tocmai din acellū satū.

„Incepuiū să'î dojenescū, spuindu-le ceea ce trebuia să le đicū; iar unulū din ei, obrasnicū, îmi respunse cu semetie: „că are cine să 'lū dojenescă pe ellū; că Epis-
„copulū e stăpînulū lui; că numai Episcopulū illū pôte
„pedepsi; iar eū să 'mî vādū de trēba mea; să 'mî stă-
„pînescū Pandurii meî, cari sunt mai reî decăt tēlharii.“

Porunciū atunci la căți-va sătenî să facă uă grópă la spatele altarului; când grópa fu gata, đisseiū acellui tēlharū de popă:

„In acea casă a lui Dumneđeū, ai citit-tu poporanilor
„tei sânta evanghelie, care đice că preoții sunt urmașii
„apostolilor, sunt sarea pământului sunt lumina norodului,
„sunt păstorii turmei, cari suffletulū își punū pentru ei;
„iar tu, hoțomanule, după faptele talle nelegiuite nu mai
„esci vrednicū a fi păstorul turmei; o să te îngropū déră
„la spatele altarului, ca popii ce o vedea grópa ta să
„nu mai facă ca tine.“

După ce illū împușcaiū, porunciū de bātu pe celaltū popă până ilū ommorâiū și p'acella; și 'i am aruncatū p'amînduoî în grópă.

„Apoi porunciū de 'mî făcu uă ciorbă de iepure; ș'am mâncatū cu așa poftă, că câtū oiū trāi n'oiū uita acea ciorbă!“ ¹⁾ Eată unū actū de cruđime à la Tepeșū.

¹⁾ D. Nicolae Popescu de la Mușetesci — D. Rupturēnu, vechiū professorū din Severin, 'mî a relatatū unū faptū analogū; pôte e tot acesta metamorfosatū.

Tudor, care servise în óstea ruséscă, și se încredințase ca numai prin disciplină, basată pe subordinațiunea pasivă, Rușii erau superiori Turcilor, Tudor credea ca póte introduce acea disciplină și în óstea lui; dar perdu dín vedere că Pandurii nu se putéu compara cu soldații ruși: pe când acestia erau nișce mașine, sclavi fără voință, aceia, victime alle tiraniei, erau fii ai munților, cari a-lergau de bună voe la trombița învierii, gata a-și vărsa sângele pentru patrie și libertate; dar până atunci, credéu ei, că trebuie, în puterea flinte, să profite de acea ocasiune spre a se despăgubi de la jefuitori, sau a reshuna pe fratele seú de averea luată cu sila de Zapciú și de arendașu, în puterea biciului; apoi, în lipsă de plată regulată, ei mai credéu că le era permisú a lua prisosulú de la cei bogati; în fine, credéu că acum era vremea a se îmbogăți, strângénd și ei bani albi pentru șille negre.

În fața atâtor inamici, de care avea să se témă, Turci, Greci, Bulgari și Ciocoi, Tudor trebuia să menajeze cel puțin pe Căpitani; ceea ce n'a făcut; astfel că instinctulú de conservare aú silit p'acei căpitani a preda pe Tudor în mâna lui Ipsilanti.

CAPITOLU XXV.

Turcii trecu Dunărea, și Tudor părăsesce Capitala.

Cu puține zile înainte de intrarea Turcilor în țerră, Sava, prin îndemnul Mitropolitului, și după stăruința lui Tudor, se decisse a deșerta monăstirile ce ocupa (Antimul, Radu-Vodă, Michai-Vodă și Mitropolia), ca să evite uă luptă fără folos: căci Tudor era hotărîtă a întrebuița forța pentru acésta, în cađu de oppunere din partea lui Sava.

Tudor occupă îndată cu Pandurii săi acelle Mănăstiri; iar Sava își concentră oștirea sa în hanurile din Serban-Vodă și dela sf. Gheorghe ¹⁾.

În ziua de 8 Maiu, după ce făcură sfeștanie la Mitropolie, ridicară și Tudor și Sava steagul libertății, după esemplul Eteriștilor. Steagul lui Tudor l'am descris în Cap. XX; iar allu lui Sava era alb, având pe dănsul zugrăvită răstignirea lui Christu; și fără nici uă inscripție ²⁾.

Ce sili pe Tudor la acésta? Negresitu intrarea Tur-

¹⁾ Filimon, op. cit. vol. II. pag. 154.

²⁾ Idem pag. 156 — Fotino, pag. 111. — Acésta faptă revoluționară din partea lui Sava surprinse foarte mult pe locuitorii din Bucuresci, mai ales pe Boieri, cari 'lu credeaă representantul ordinii legale. La acésta ilu sili atātu îndemnul Eteriștilor d'a se pronunția, cum și vestea despre intrarea Turcilor în țerră.

ciloru în țerră, ca inamici. Pe la finele lui Aprilie, Tudor priimise uă scrisore de la Solomon prin care 'i vestia impresiunea ce a făcut asupra Pandurilor mórtea Patriarhului; acésta revoltasse pe Pandurî contra Turcilor, și hotărâseră a se bate cu dânșii în cađu d'a trece armați pe pământul țerrei; mai vestea Solomon lui Tudor că Turcii de la Adacale, de la Cladova, de la Vidinü, de la Rahova și de la Nicopoli trecusseră Dunărea, și se îndreptău spre Craiova; și că alți Turci neregulați treceaü hoșesce de la Ostrovü în Mehedinți, și jefuiaü casele Pandurilor, tăindü chiar pe părinții lor. Solomon trimisese acolo 200 de Pandurî, sub Căpitani Vasile Crăpatu și Dumitru Bușteanu, cari isbindü pe Turci nóptea fără veste la satulü Bucura, omoriseră câți-va din ei, iar Pandurii, perđend numai patru, se înturnaseră la Monastirea Jitianu; în fine arăta că tabăra turcescă a sositü până la satul Cioroiu, distanța trei poștii de Craiova; că de acolo se îndreptésă spre Craiova; și că, neavendü oștire îndestulă, ellü se trage la Cozia; iar responsulü să-lü trimiță Tudor lui Solomon la Râmniculü-Vălcii ¹⁾.

În urma atătorü probe de fidelitate și de devotamentü din partea țerrii către Pórtă, Tudor totü nu putea crede că Turcii intră în țerră ca neamici ai Românilor, ci nu mai ai Grecilorü; șcirile însă priimite de la Solomon illü încredințară că Turcii sunt ostili Românilor ²⁾.

Cu câte-va đille înainte de priimirea acesteï sciri, Tudor se înțelesse cu Sava ca să unescă forțele lor spre a lupta împreună contra Turcilorü, chiar în marginea Bucureșcilorü; dar se încredință îndată, prin ómeni credincioși, și după apucăturile lui Sava, că scopulü acestuia era d'a-lü trăda Turcilorü, ca si pe Ipsilanti, înșelându'

¹⁾ Biografia lui Solomon, pag. 8 și 19.

²⁾ Laurençon đice (pag. 91) că Udriski, acestü Geniu rău allü revoluțiunii românesci și grecesci, assicura pe toți că Turcii'na vinü; și n'annunță sosirea lor decât atunci când ei se apropiaü de Bucuresci, din care causi mulți cađură victime a furiei Turcilorü.

p'amândoi cu făgăduiele zadarnice. Tudor hotărî să lucreze singur, după cum illu vor povăţui împrejurările ¹⁾.

Sava părăsi Capitala înaintea plecării lui Tudor, întărindu-se provisoriu în Monastirele Mărcuţa şi Plumbuita; dar lăsă în Bucuresci destui paznici pentru a apăra de jafurile pandurilor Monastirele sf. Gheorghe şi Şerban-Vodă, unde se aflau adăpostiţi mulţi locuitori cu familiile şi averile lor. Cu toate ordinele severe ale lui Tudor, cu toate pildele ce făcuse, omorându pe hoţomanii, Pandurii, înainte de plecarea lor de la Cotroceni, luară arme şi cai ori de unde putură găsi; însuşi proprietarii le didéu de bună voe, ca să-'şi scape viaţa. Ei se încercară a jefui chiar monăstirile Şerban-Vodă şi sf. Gheorghe dar fură împedicaţi de arnăuţii lui Sava ²⁾.

Cu totu entuziasmulu pandurilor pentru libertate, cu totă ura lor contra Turcilor, cu toate întăririle de la Cotroceni şi poziţia strategică a cellorū lalte Monăstiri din Capitală, unde 'şi avea concentrată ostirea, Tudor înţelesse că lupta cu Turcii lângă Bucuresci putea fi fatală Capitalei, pe care o espunea la foculu şi la sabia Turcilor; hotărî dar a se retrage în Monăstirele de peste Oltu, unde erau mai siguru de reuşită; amână însă plecarea până la apropierea Turcilor de Bucuresci, pôte cu scopu a afla de la dênşii prin scrisori care avea să fie în definitiv linia lor de conduită, atât în privinţa Grecilor cât şi a Românilorū.

La 13 Maiu Tudor priimi scire că Turcii de la Silistra sosisseră la Obilesci; iar la 14, că cei de la Giurgiu înaintasseră pân' la Copăcenii; Tudorū începu atunci a se pregăti de plecare.

Plecarea lui Tudor şi apropierea Turcilor îngrijiră foarte multu poporulū din capitală; mulţi din locuitori se adăpostiră prin Monăstirele vecine, şi mai ales pe la consulaturii ³⁾.

¹⁾ Filimon, vol. II, pag. 157.

²⁾ Filimon, vol. II, pag. 158.

³⁾ Idem, pag. 158.

Totü în ziua de 13, Tudor, liberând pe boierii din arestul de la Belvedere, îi puse să subscrie un protestü către potentații de la Laibah contra încălcării teritorului românü de către Turcii, și mai alesü contra jafurilorü și ucciderilorü tâlhăresci alle Eteriștilorü; ellü ruga pe membrii congresului a lua în considerație legitimele cereri alle poporului, și a face să se realizese dreptele lor dorințe, spre a se evita uă nouă rescölă pe viitorü ¹⁾.

Cu presintarea acestui protestü la congresulü de la Laibah fură însărcinați Géni, Ilarion și D. P. Poenaru. Despărținduse de Boierii, Tudor le disse: „D-v. treceți acum în Statele Austriei; căci eu trecü peste Oltü, cu tötă adunarea norodului, ca să mă întărescü în Monăstirele ce le-am umplutü cu zaherelle și cu Pandurii; și nădăjduescü, cu ajutorul lui Dumneșeu, să mă țiu acolo multă vreme, ca în niște cetăți, până când voiü sili pe Turcii să dea țerrei drepturile și privilegiale ce norodulü le-a cerutü prin mine de la Inalta Pörtă. Umblați sănătoși! D-deu să vă lumineze ca să iubiți țerra cu căldură.

„Nu încetați și din Brașiovü a lucra pentru dobândirea sfintelorü drepturi alle patriei noastre“ ²⁾.

La despărțirea lui Ilarion de Tudor, pe cândü coborău scara aminduoii de mână, Tudor disse lui Ilarion:

„Veți da sēma la Dumneșeu că nu m'ai lăsatü să taiü pe căiniä ästia de Ciocoi! Măcar de ce din ei ași fi voit să 'i trimitü umpluți cu paie ca plocon pe la împărății!“

¹⁾ D. Petre Poenaru. — Despre äcellü protestü ne asigură și D. Simion Romanov, bătränü ce de 70 de ani (ce 'și are domiciliulü în București, strada Colții) care la 1821 figură ca Mavrofor în oștirea lui Ipsilanti. Când Tudor a fostü adusü la Târgoviște de Arnauții lui Căpitanü Iordake ca să 'lă taie, D. Simion Romanov se afla scriitorü în cancelaria de îndestulare a oștirii grecești, alü căria șefü era Somaki, unü litterator ästinsü. Acesta presintă D-lui Romanov uä chertie, scrisü în limba românü, și gisitü asupra lui Tudor; ca s'o traducä în limba grecescă. Erä conceptualü protestului trämish de Tudor la Laibah, și în care se descria cu culori negre cruzimile Eteriștilor, cruzimi revoltătoare, între care era și acesta: că Eteriștil smulgeau copii de la sânul mameilorä lorü, îi aruncau în sus, și 'i prindeau în iataganele lorü.

²⁾ D. P. Poenaru.

Veți vedea ce vor face câinii hăstia, pe urmă, când le-or veni lorū bine! Ține minte vorba mea, daca veți trăi. Dar totū am omorătū vr'o șapte Lupi . . .

— Prea rău ai făcutū, Arhon Slugerū! Omulū nu trebuie să ridice viață de omū! Ș'apoi 'ți amū mai spusū: cine scōte sabia, de sabie va peri. Fugī mai bine și Dumnea-ta; cā vor să te ommōre Greciī, cum au vrutū să mē omōre și pe mine ¹⁾.

— Las 'sē mē omōre, d'or fi ei mai tari. Sunt Romānū, nu sunt Ciocoiū sē dosescū.

„E! popo! De când m'am îmbrăcatū cu cămașea morțiū, în tot minutulū asteptū mōrtea. . . .

Apoi cei doui amici intimi se îmbrățișeară și se despărțiră; ei nu se mai întâlneură de cât pōte în patria spiritelorū!

Ilarion, care era slabū de inimă, lăcrămă; și đisse D-lui N. Popescu, care 'lū însoția în esiliū: „Mare omū va pierde țerra, de 'lū vor ommorī Greciī!“ Iar în emigrație, đicea adesea Ilarion: „Reū am făcutū, Nicolăiță, de n'am lăsatū pe Tudor să taie pe Ciocoi! Măine l'ar spāndura, de le-ar cădea în mână! Dar acum e tārđiū!“ ²⁾ Tudor dette Boierilorū spre pađa 50 de Pandurī cu unū căpitanū de încredere, ca să'i însoțiască până la hotarulū Austriei. Boierii plecară însoțiți de Ilarion, de Geani și de D. Petre Poenaru. Ei mai aveaū pentru pađa lorū vr'o 20 de Arnăuți, sub comanda lui Buluc-Bașa Sotir, plătiți din pungele lorū.

La plecarea Boierilor, Căpitanul ce 'i conducea priimi ordinū secretū de la Tudor a 'i conduce la Monastirea Cozia, nu la Brașovū, voind a se servi ș'acolo de dānșii cum se servise în timpul șederii sēlle în Bucuresci; ș'a'i împedica cu modul acesta a lucra contra intereselor poporului.

Boierii, aflānd pe drumū acēstā hotărāre a lui Tudor,

¹⁾ D. N. Popescu de la Mușetesci asigură cā Grecii 'i ar fi propusū odata să otrāvescā pe Ilarion în cafea.

²⁾ Idem.

se întristară foarte mult; și vedând că nici rugăciunile nici banii nu pot îndupleca pe căpitanul de Panduri, se rugară de Mitropolit a interveni prea sântia sa.

Mitropolitul fu silitu a întrebuița anatema ¹⁾ contra acelui căpitan, spre a'lu putea îndupleca ca să conducă pe boieri până la fruntaria Austriei ²⁾.

Dar abia scăpară de Pandurii lui Tudor, și detteră peste Arnăuții lui Ipsilanti.

Ipsilanti, înscuințându-se despre plecarea Boierilor, ordonă arhistratigului Duca, ce se afla la Ploesci, să alerge îndată dupe dâșii și să 'i aducă la Târgoviște, cu scopu d'a se servi și Ipsilanti de Boeri după cum se serviss e Tudor, pentru înlesnirea cellor necesariu oștirii selle.

Duca le eși înainte la Câmpina. Boerii se spăimântară, cu atâtu mai multu că nu se putéu opune lui Duca, care avea întreiți ostași de câtu dâșii; se cotisară dar cu toții, și rescumțară cu bani libertatea lor.

Ipsilanti, într'ua epistolă către Duca, cu data din 17 Maiu, impută aspru lui Duca acéstă conduită, observându'i că trebuia să esecute ordinul său, sau să aștepte ordin ulterior; iar nu să liberețe pe Boeri, cari 'i ar fi fostu de mare ajutor; dér ce e mai grav, prin conduita sa ellu speriasse pe Ploeșteni, cari se răspândiră în tóte părțile, pierdând astfeliu Ipsilanti folósele ce putea trage de la dâșii ³⁾.

Abia sosiți în Brașov, Boerii primescú știrea despre mórtea lui Tudor; astfelu cei trimiși din partea țerei la Laibah se opresc în Brașovú, dinpreună cu companioni lor de drumú.

La 15 Maiu, plécă și Tudor de la Cotroceni cu tótă oștirea sa, compusă din 5 tunuri, vr'o 4000 Panduri armați, și 500 Bulgari călări sub comanda lui Prodan și Makedonski; și multe carre cu provisiuni, cu familiile Bul-

¹⁾ Blestemul arhierescú avea p'atunci în România efectul ce avea în mediul evu escumunicarea din partea Papilor.

²⁾ D. P. Poenaru.

³⁾ Filimon pag. 159.

garilor, și cu diferite unelte pentru rebel. Tudor se îndreptă spre Pitești, pe la Găesci.

Drumul cel mai drept spre a merge peste Oltu era pe la Șerbănesci, adică pe drumul cel vechiu al poștiei dintre București și Slatina, pe unde și venise Tudor cu oștirea lui, și pe unde nu avea să întîmpine nici uă piedică din partea Eteriștilor; a merge pe la Pitești, unde se afla avan-garda lui Ipsilante, sub comanda lui Căpitan Iordake, era a se espune la o încăerare cu acesta; ce silisse dar pe Tudor să schimbe planul său, d'a se întări în monăstirile de peste Oltu, după cum anunțase boerilor, și d'acolo să dicteze condițiile selle Turcilor, cu arma în mână?

Și Sava și Tudor fură jucăria lui Udriski, care voia să-și pérdă.

Prin mijlocirea lui Udriski, Tudor intră se vede în corespondință cu Kehaia Bey, pe cânduă cesta să apropia de București; și consimți a urma planul trasu de Udriski: adică, Tudor să lovască avan-garda oștirii lui Ipsilanti de la Pitești, pe când Sava cu Turcii voru lovi corpul oștirii grecesci de la Têrgoviște, puind ast-felū pe Ipsilante între douē focuri. Uă datăț érra curățita de Eteriști, Pórta promittea acordarea tuturor cererilor Românilorū.

Udriski promitea lui Sava domnia țerei pentru Calimah; și lui Tudor, tronul țerii cu vechea ei autonomiă.

Și Sava și Tudor cădură în cursa întinsă de Udriski:

Tudor, nu credem pentru ca să se facă Domn, ci ca să scape țerra de robia turcescă, și să pótă dobândi Români drepturile lorū, fără vârsare de sânge, cređu că e în interesul țerii a se uni cu Turcii contra Grecilor: a curăți adică țerra de acesti óspeți periculoși, cari, în curs de un seculū, fusesseră flagelulū României, și cari, chiar acum, causasseră țerii atâtea dureri, și provocasseră in-vasiunea turcescă.

Din parte'i, Sava, care cunoştea prin Udriski tóte acesteia, şi voia a se scăpa de Tudor, singura piedică la urcarea pe tron a lui Calimahü, comunică lui Ipsilanti, la 16 Maiü, scopul lui Tudor : că adică ellü înaintésă spre Pitesci cu scop d'a pune pe Ipsilanti între douë focuri, între Panduriü lui Tudor şi Turciü lui Kehaia-Bei; şi 'i şi trimise 400 de Arnăuți spre a inlesni lui Căpitan Iordake prinderea lui Tudor.

Dupe aceea plecă şi ellü la Têrgovişte, cu restul arnăuţilor, şi însoţit de Buluc-başa Ghencea, de Mihale şi de Tufecci-başa, cu arnăuţi lorü. ¹⁾ Sava însă, trădă şi pe Tudor şi pe Ipsilanti, urmând orbeşte consiliilele lui Udriski ²⁾.

În ziua de 16 Maiü, Boierii rămaşi în Bucuresci, din preună cu Băltăreculü, ca din partea comercanţilor, şi cu Udriski, eşiră înaintea lui Kehaia-Bei la satul Căte-lulü ³⁾, unde tăbărăsse cu corpulü său de oştire.

După ce Boerii şi comercanţii făcură actü de supunere către Paşa de la Silistra, asigurară cu viaţa lor despre liniştea locuitorilor ; iar Kehaia-Bey 'i primi cu bună-voinţă, promiţându-le protecţiunea sa, şi încredinţându'i că are ordinü a protege pe supuşii credincioşi Porţii, fiind trimisü numai contra *apostaţilor* ⁴⁾ ; apoi le ordonă a se înturna liniştiţi în Bucuresci, ş'a îngriji pentru zaheréoa oştirii împărătesci şi pentru conacele ei, căci a douăş are să intre în Bucuresci.

¹⁾ Filimon, vol. II, pag. 161 — Tricupi, vol. I, pag. 157 — Fotino, pag. 161.

²⁾ Laurençon, pag. 162.

³⁾ Alţii dicu că la Dudeşti. Vezi Dărzénu, Trompeta No. 662.

⁴⁾ Prin urmare şi contra Românilor, care se sculaseră şi ei cu armele.

CAPITOLU XXVI.

Tudor pune la încercare vitejia Pândurilor¹⁾.

Dioa de 15 Maiu fu hotărîtă de Tudor pentru pornirea sa peste Oltu. Era Duminică. După terminarea serviciului divin, care se ținu la Mitropolie, se sfințiră stégurile²⁾; și óstea se prepară de plecare.

Cetta de Bulgari de sub comanda lui Prodan și Make-donski, care staționa în Bucuresci, veni și ea la Cotroceni după amiaçi, unde se uni cu corpulú oștirii lui Tudor. Carrele cu munițiuni, cu bagaje, cu provisiuni și cu familiile Bulgarilorú se pornisseră înainte, de diminéta.

În capitolulú precedentú am arătatú că cauza retragerii lui Tudor de la Cotroceni fu necredința lui Sava, și temerea arderii capitalei de către Turci; peste Oltu, Tudor spera că va putea lupta mai cu succesú în Monăstirile întărite și aprovisionate, în cađú cândú Turcii n'ar satisface legitimizele cereri alle poporului. Unú discursú, în sensulú acesta, ținu Tudor oștirii sélle în momentulú de a pleca; ellú termina đicându: „că a sositú timpulú luptei cu păgânulú, dacá acesta ar începe lupta;

¹⁾ Memoriulú lui Chiriak Popescu (veđi *Románul* pe 1862 No. 304 și 317) ne va servi de conductorú în narrațiunea celloi trei capitole următore.

²⁾ Stégulú cellú mare al lui Tudor, asigurá D. Nicolae Popescu de la Mușeteșci, era zugrăvitú în Bucuresci cu măestrie de un callugărú de la Antimu, anume David, care învețasse pictura în Russia; de unde se înțelege c'avea doué stéguri.

că vitejia și entuziasmul Pandurilor le asigură biruința, mai ales că Turcii după atunci nu erau ca cei din rebellul din urmă d'ntre Russia cu Turcia, la care rebellul luaseră parte mulți din oștenii ce se aflau acum sub stindardul libertății; în fine, că cu ajutorul lui Dumneșeu, și cu voinicia Pandurilor, ellu speră a birui pe păgânul, care va doborâși rușinatul, ca în luptele de la Cladova și Feteslam ¹⁾).

Pe când Tudor ținea Pandurilor asemenea discursu, prin care 'i înfuria contra Turcilor, ellu correspondea într'ascunsu cu Turcii contra Eteriștilor ²⁾. Un asemenea jocu era periculosu pentru Tudor: căci corespondința sa cu Chehaia-Beî, cădând în mâna Grecilor, fu arma cea mai puternică cu care Căpitan Iordake atrase pe căpitanii de Panduri în partea sa, și 'lă putu lua la Golești fără greutate din mijlocul oștirii sêlle.

Oștirea porni după apusul sórelui în direcția Piteștilor. Înainte mergea pedestreimea, compusă de Panduri; la mijlocu erau tunurile; iar căllărima, sub comanda lui Prodan, Alesandru și Machedonski, forma arriere-guarda.

Prima nópte oștirea tăbări din collo de apa Ciorogirla. Tudor allesse uă pozițiune favorabilă pentru orice atacu eventualu din partea Grecilor sêu a Turcilor; dette singuru cuvântul de ordine, pe care 'lă schimba în fiecare nópte; aședă oștirea în carreu, puindulă la mijlocu tunurile și carrele cu munițiuni și cu provisiuni; pusse sentinelle căllări împrejurul taberei, în diferite direcțiuni, în distanță de un pătrarul de oră; la flancul pedestreimei aședă căllărima și reserva; sentinellele se schimbau regulat la fie-care duoë ore. Tudor, căllare, însoțit de 10 oșteni alleși, vizită tabăra totă nóptea, spre a se încredința dacă ordinele selle se essecută, și spre a fi deșteptu în cađu de vr'un atacu fără veste din partea

¹⁾ Veđi Nota No. LXVIII.

²⁾ Memoriu lui Chiriak Popescu (*Românul* No. 307).

inamicului. Ellu dormia numai ziua, cându repausa oștirea; și atunci, multu două séu trei ore.

In revărsatulü ziorilorü, se dette semnalulü de plecare prin descărcarea unü tunü, și prin batterea tobelorü, urmändü aceeași ordine de marșü ca în ziua precedentă.

La amiazi oștirea se opri la Bolintinul din valle. Aci Tudor întrebuintă uă stratagemă militară, cu scopü d'a deprinde pe ostași cu atacurile fără veste, și d'a putea deosebi pe cei fricoși de cei inimoși, dändü ast-felü d'uă parte pe cei d'ântëiu, ca să nu adducă încurcatură în luptă, și însărcinändü-i cu pađa proviantului și a munițiunii.

Pe cându dar oștirea repausa de amiazi, la Bolintinul din valle, Tudor ordonă în secretü unü țeranü, ca să vie repede în tabără, și să spuie că trei mi de Turci, din cei sosiți la Bucuresci, s'au luatü în gónă după oștirea românescă; și c'ar fi aflatü că alți trei mi de Turci, din cei sosiți la Giurgiü, au pornitü și ei, pe altă calle, totü în góna lui Tudor, cu scopü de a-i tăia drumulü, și a-lü pune între două focuri.

Pe d'altă parte, Tudor ordonă căpitanului Simeon și lui Buluc-bașa Ion Vanciu, ce făceau parte din avangarda oștirii, ca se ia 200 căllăreți și să se depărte de tabăra în direcția Bucurescilorü, oprindu-se într'unü locü ascunsü, unde să se lege la capü cu turbanuri turcesci; apoi, astfelü strevestiți, să se arate oștirii în depărtare de uă fugă mare de callü.

In fine ordonă unü altü sätenu a se îmbrăca în vestiminte de cerșetorü, și a spiona sentinellele în privința numărului oștirii; apoi, addusü de sentinelle înaintea lui Tudor, după ordinele ce aveau, ellu spusse ceea ce era învățatü se arate șicellü-l-altü sätenu.

Sentinella la care să adressă acestü țerranü, bănuindu'l de spion turcescü, ilü adusse înaintea lui Tudor. Acesta ilü întrebă cu asprime, în auđulü tutulor: „de unde vine? și unde merge? și ce caută a ispiti pe oșteni?“ Țerranulü răspunse, după cum era învățatü:

„Suntă trimisă de Turcii tăbăriți lângă București ca să aflu unde ești cu ordia dumatăle, și câți oșteni ai; și apoi să mă întorcă iute ca se le ducă răspunsul. Alți trei iscoditori s'au pornit d'ua dată cu mine pentru aceeași trebă, pe altă calle; iară 3000 de Turci de la București, și alți 3000 de la Giurgiū, au pornit ca să te pui la mijloci.“ — Tudor se prefăcu că se tulbură; încăllecă callul, dette ordine să se adune toți oștenii, și le ținu un discursă în sensul celui pronunțat în ziua pornirii s'elle de la Cotroceni; și termină astfel:

„Vom birui negreșitū pe vrăjmași, ca la Cladova și la Feteșlam; și va rămănea numele nostru neuitatū la alte nēmuri si la copii nostrii: căci acestă luptă este sfintă, de vreme ce privește la dobândirea drepturilor țerrii nōstre. Iarbă de puscă avem, tunuri bune avem; si „voinicia!“ ¹⁾.

Tudor aședă apoi ostirea în ordine de bătae, luând uă pozițiune fāvorabilă; și tunarii staū gata cu fitilurile aprinse; ellū trimisse 400 căllăreți în depărtare d'un cartū d'oră de tabără, din cari 200 în direcția Bucureștilor, si 200 în direcția Giurgiului, pe unde se credea că vinū Turcii; si le dette ordinū ca, întâlbindū avangarda Turcilor, să nu dosescă, ori care ar fi numărul lor; ci luptānduse cu dānsū, să se retragă încetū spre ostirea romānescă, până în depărtare de uă bătae de puscă, cândū atunci să se repedă fie-care la postul sēu.

Cei 200 căllăreți, cari se îndreptasseră spre drumulū Giurgiului, întâlneură pe cei douē sute de panduri strevestiți ca Turcii; si descārcānd în ei de departe puscile lor, incepură a se retrage încetū spre ostirea romānă, după ordinul ce priimisseră dela Tudor.

Pandurii ce erau străvestiți ca Turcii înaintară încetū spre armata romānă, aședatā în ordine de bătae; Tudor dette atunci semnalulū luptei, ordonānd pedestrimei a

¹⁾ Chiriac Popescu, (*Romānul* No. 304, din 1862).

sta pe locu împrejurulu tunurilor, asteptând apropierea inamicului. In minutulü când óstea astepta ordinul de încäerare, Tudor ordonă tunarilor sē stingă fitilurile; căci a băgatü de sēmă, disse ellü, că acei carī vinü asupra-le nu sunt vrăjinasī, ci Români din avan-garda ostiriü sēlle; si că din greșelă era să se ommóre crestini cu crestini.

Assemenea stratageme repetă Tudor în mai multe rînduri, atăt nóptea câtü si ziua, în celle patru șille de drumü ce făcu ostirea sa de la Cotroceni la Golesti.

CAPITOLU XXVII.

Simptome de rebeliune.

Din ziua cându Tudor ridică stégul revoluțiunii, ellu nu încetă a recomanda oșteniloru săi respectu la proprietate și supunere la ordinele sêlle, făcendu'i a înțelege că oștirea cea mai vitěză, fără disciplină, este învinsă, ori care ar fi numărul ei; și aducea esemplu pe Muscalii și pe Pandurii din resbelulu din urmă turco-russu, în care cete mari de Turci nedisciplinați fusesseră înfrânți de unu număr micu de Cazaci și de Pandurii, cari ascultau orbește de ordinele Capilor lor; pentru acestu cuvântu, Tudor pedepsia aspru pe cei ce cutesău a răpi averea altora, mai alesu averea săteniloru.

Ellu le țicea adesea: „asemenea jafuri din partea u-
„noru ostași atragă asupra-le urgia lui D-șeu. Noi nu
„ne-am sculatū sē răpimū averea fraților nostrii, ci s'ō
„apărāmū împotriva prădătoriloru, după cum ne-am legatū
„prin jurământū. Noi ne-am plânsu și către Turcia și către
„Russia împotriva acelora ce ne-au jefuitū, pentru care
„pricină ne-am și ridicatū cu arma ca să scăpāmū de a-
„celle jafuri, și să dobândimū drepturile nōstre celle vechi,
„călcate de streinii; apoi tocmai noi să dāmu pildā de
„asemenea jafuri? Vē mai țicu și de astā datā, că, dacă
„s'ō mai tângui vr'unū creștinū pentru cellu mai micu

„lucru ce s'ar lua de voi cu sila, acellu jăfuitorū cu mórte va
„fi pedepsitū; căci, prin asemenea fapte nelegiuite, dăm
„prilejū vrășmașilorū sē ne răsboescă ca tâlhari; iarū Sul-
„tanul nu va lua în sēmă plângerile nóstre; și numai
„cândū nu vom căpăta cu voie-bună aceste drepturi, a-
„tunci ne vom lupta voiniceste ca să le căpătămū cu sa-
„bia. Am hotărâtū, fraților, sē perim mai bine după fața
„pământului, de câtū sē remânemū după cum am fostū
„pēnă aci; iarū drepturile nóstre nu le vomū putea că-
„păta dacă vomū mähni pe frații noștrii, cari ne ajută
„în lupta acēsta, cu carrele și cu bucatele lorū; apoi și tóte
„nēmurile ne vorū ocări, cândū vorū afla că noi singuri,
„cari ne-amū sculatū pentru dreptate, jefuimū pe frații
„noștrii; și cu cōreptū cuvētū vom fi de ómenī urīți, și
„de D-deū urgisīți. Sē ne purtāmū dar cinstitū, fraților,
„dacă vremū sē biruimū pe vrășmași, să dobândimū drep-
„turile țerii, să avemū odihnă pentru totū-d'auna, și să
„fimū slăviți de noróde ¹⁾.

Dar cu tóte consiliile pārintești și ordinele severe din
partea lui Tudor, mulți dintre oșteni sē dedau la prade
și la neorândueli, ast-felū că Tudor se vedea silitū a 'i pe-
depsi, cređându că cu asemenea esemple va putea im-
pune celor réu nārăviți.

De la Bolintin până la Găesci, Tudor omorī peste douē-
decī Panduri și Sârbi pentru furțișaguri, cum afirmă Cio-
ranu ²⁾; iară Chiriac Popescu susține că 33 ar fi omo-
rātū, pe unii prin spānzuratóre, pe alții cu măciuca, ellū
insuși cu mână sa; și pe mulți din ei, înainte oștenilor ³⁾.

Ión Dragulici din Cernovoșani susține, la rândul sēu,
că pe cei mai puțin vinovați îi spānzura de suptiori, de
crăcile arborilor, pe marginea drumului, atárnându-le de
gātū borfele furate; iarū Bulgarii lui Prodan și Mache-
doschi, cari veneau în urma oștirii, scāpau pe cei spān-

¹⁾ Memoriu lui Chiriac Popescu (Romānul No. 304, din 1862).

²⁾ Opul citat, pag. 80—81.

³⁾ Kiriak Popescu — Vești Romānul No. 307 din 1862.

zurati, tăindule funia; din care causă acei Panduri le pastra recunoștință.

La poștia Cărcinovu, fiind silitu a spânzura și alți Panduri, totu pentru furtișaguri, Tudor ceru de la Căpitani încredințare în scrisu că nu se vor mai repeta asemenea prade din partea pandurilor ce comandau, Căpitanii deteră înscrisul cerutu de Tudor, afară de Ion Oarcă, Ghiță Cuțoiu, Iene Ienescu ¹⁾ și Ion Urdărenu; acestia se oppuseră, respunzând lui Tudor că ei nu pot pădi crângul cu iepuri; și că Tudor n'are nevoie de înscrisul lor, că 'i pôte omori ellu și fără înscrisul lor, cându o vrea ellu ²⁾.

Asemenea nesubordinare din partea unor căpitani era uă tristă simptomă de rebeliune; și de la rebeliune la trădare nu e de câtu un pasu.

Tudor își stăpâni mânia, așteptându ocașie favorabilă spre a pedepsi p'acești rebeli, pe cari începu a 'i bănu ca complici ai hoțomanilor ș' ai Bulgarilor, cari formau în oștirea sa uă cangrenă periculosă, de care trebuia să se scape cu uă oră mai 'nainte.

În ziua de 17 Maiu, pe la amiazi, pe când oștirea tăbărâse între Găești și Cărcinov, Tudor priimi uă scrisore de la Căpitan Iordache, care se afla în Pitești, și în care 'lu vestea că, de va înainta spre Pitești, îl va lovi cu Arnăuții săi.

Indignată d'această insolentă, Tudor citi scrisorea în auzulu tuturor; și disse către Căpitani săi:

„V'am spusu în multe rânduri că Iordache mă gonesce
„în fața, și cugetă mărtea mea; ellu trebuie să fi prinsu
„scrisorile melle către Pașa Diului, și pôte și răspunsul
„celu așteptam la poștia din urmă. Eu 'lu amu scăpatu
„în casa mea din mâinile Nemților, la trecerea lui din
„țerra nemțescă în țerra sârbescă; și în locu de mulțu-
„mită, vedeți cum îmi plătesce ellu! Ce e de făcutu cu

¹⁾ Veru cu D. Ghiță Ienescu de la Pitești, fost deputat.

²⁾ Cioana, pag. 81 — Acista o afirmă și Dragulici.

„omul acesta? Spuneți, voi. Noi suntem de patru ori
„mai tari de câtă densulă, și avem și tunuri; cum cu-
tăză elă să 'mă scrie astfel? 1)“

Consultându-se apoi cu căpitanii săi, Tudor se decisse să stea cu oștirea pe loc; și trimisese pe Machedonski și și pe Alecsandru în cărucioră de poștia la căpitan Iordache, ca să se înțelăă cu densulă în privința acăsta; după apusulă sôrelui, cei două trimiși să înturnară cu răspsunșă, că căpitan Iordache are grelle bănuiele despre necredința lui Tudor, și că 'lă aștăptă la Golesti ca să se esplice amânduoăi.

Tudor avea și elă mari bănueli contra lui Prodan și Machedonski, că ară fi înțelăși cu căpitan Iordache 2); și astepta ocaăia favorabilă ca să se scape de dânsii, și de toăi Sărbii ce se află respândiți prin mănăstiri 3).

La 18 Maiă, Tudor tăbără cu oștirea sa pe câmpia de la Golesti, unde 'lă astepta căpitan Iordache și Farmache cu tătă ceta lor de Arnăuți. Tudor aseăă oștirea sa în ordină de bătaie: pusse pedestrimă la mijlocă, în formă de carreă; și în mijlocul carreului, tunurile; iar pe Prodan, cu parte din călărime, la drăpta; și pe Machedonski și Alexandru, la stânga pedestrimii, formândă ari pile oștirii. Căpitan Iordache aseăăse și ellă pe ostenii lui iarăși pentru bătaie: pusese la drăpta pe Farmache; în centru, pe Dimitrie și pe Vechiari; și la stânga se a-

1) Chiriac Popescu (Romanul No. 307 pe 1862).

2) Fotino (pag. 128) susține că cei două capi ai Bulgarilor juraseră mórtea lui Tudor, înainte de plecarea acestuia de la Cotroceni; și la pag. 122, adaogă: „Iar fi omorătă însuși Prodan la Cotroceni, în ziua plecării sale, când Tudor „a refusată a da Bulgarilor lefurile loră, dacă nu s'ar fi temut de oștea lui „Tudor, care ar fi micelirită pe toăi Sărbii.“ Așa dar Machedonski și Prodan amănără esecutarea planului loră pentru ună timpă mai favorabilă, asteptând ună pretestă seriosă, pe care 'lă dete însuși Tudor la Golesti, după cum vomă vedea.

3) Acăsta o afirmă și Solomon, în biografia sa (pag. 20) dicendă: „La Râmnică primă ună scrisore de la Tudor, ce 'mă dicea să viă cu toăi pandurii mei la Golesti, gonind duprin mănăstiri pe Sirbi și pe Greci, ca să rămăie numai pandurii din ceata mea, ca să îngrijăă de zaherelle.“

seșă ellu în fața lui Prodan, partea cea mai tare a ostirii lui Tudor. ¹⁾

Superioritatea numărului oștirii lui Tudor, și entuziasmul Pandurilor, cari trăgeau singuri tunurile cu mâinele lor, nerăbdători a se măsura odată cu Arnăuții cari îi sfida ²⁾, făcu pe Iordache a'și schimba planul; ellu presimția că, în lupta deschisă, va fi învins; prin urmare găsi că era mai prudentă a'și ajunge scopul prin trădare de câtă prin luptă; cu modul acesta nici nu espunea pe oștenii săi, de care avea nevoie în lupta cu Turcii: ceru dar uă explicație lui Tudor, față cu martorii. ³⁾ Tudor consimți; și ambii capi se întâlneau în fața oștirii lor, în depărtare de uă bătae de pușcă, însoțiți fie-care de câți-va oșteni aleși. Escorta fie-căruia din capi remase la uă depărtare de trei-deci de pași de fie-care, avându puscile la ochi pline, și Pandurii și Arnăuții, și gata a face focul din ambele părți, la celă mai mică semnă de trădare.

Tudor întrebă pe căpitan Iordache: ce 'lă a silită a'î trimite scrisoarea ce o primise în ziua trecută, între Găești și Cărcinovu? și pentru ce îi împedică trecerea peste Oltu? „Căpitan Iordache 'i respunse: că Ipsilanti îl bănuiesc că lucră într'ascunsă cu Turcii contra Eteristilor; și 'i arată uă scrisoară a lui Tudor către Turci, prinsă d'unu curieru eteristă. Tudor atunci îi esplică: „că plecarea sa de la Bucuresci a fostă provocată de necredința lui Sava, care nu se ținuse de făgăduială, d'a esi împreună cu ellu înaintea Turcilor, calcându'i fără veste în tabăra lor de la Duesti; ci a dositū noaptea spre Târgoviste; prin urmare, neputându lupta singurū contra Turcilor, în câmpu lăciu, fără îndestulă călărime, și nevoind a primejdi fără folos și ostirea și Bucurescii, pe care Turcii în furia lor

¹⁾ Laurençon Op. cit. pag. 162—163.

²⁾ Cioranulă, pag. 82.

³⁾ Cioranu, pag. 82.—Kiriak Popescu, (Romănu No. 307) ȳice că numai Machedonski a stat ca martorulă întrevorbirea Capilor; d'era Raybaud susține că 9 capi-tani, ceea ce nici Filimon (pag. c. 163—167) nici Laurençon pag. 163—168) nici Fotino (128—136) nu menționează despre acesta.

l'ar fi dată pradă focului si jafului, a crezut că este mai bine a trece peste Olt; si aci, unindu-se cu Eteristii, să lupte cu puteri unite contra Turcilor, cari, peste asteptarea lui, intraseră în țerră cu cugetu vrăjmăsescu. Cât pentru corespondința sa cu Turcii, Tudor nu tăgădui faptul; dar se apăra dicând că, din capul locului, ellu s'a silitu a dobândi pe callea negoțierilor drepturile reclamate de popor; dar că nu va lăsa armele din mână până n'o dobândi uă ușurare sau îmbunătățire pentru compatrioții sei; că nici odată nu s'a gânditu a trăda pe Greci; dar că Grecii făcêu mai bine dacă trecêu Dunărea; căci acolo erau mai siguri de isbândă; si nici nu punea piedici Românilor; căci Turcii, venindü ca să'i gonăscă din România, nu puține nenorociri vor pricinui locuitorilor acestei țeri; în fine, că Grecii ar fi bine să trecă Dunărea; si fiind părăsiți acolo de norocü, atunci se potü retrage în România, unde Tudor le va putea procura unü asilü sigurü.

Căpitan Iordache se prefăcu că crede ce 'i spune Tudor; îi întinse mâna, se sărutară, si jurară din nou credință si iubire; și se hotărâ a se opri Tudor la Golești, ca să aștepte aci întrunirea ostirii selle cu a Eteristilorü.

Tudor ordonă atunci Polcovniculu Enache Cacaletenu, seful tunarilor, să descarce tunulu celu mare, în semn de pace si înfrățire; si închinându-se, dupe obiceiü, stegurile ambelorü ostiri, fraternisară si ostenii din ambele tabere, după esemplulu capilorü lorü; si descărcară în vintü armele lorü spre semnü de unire ¹⁾.

Ostea lui Tudor tabără după aceea pe câmpia din fața caselorü boerulu Dinicu Golescu, aședându-se în colöne, dupe obiceiü, si puindü tunurile înaintea porții; iar Tudor, cu căpitan Iordache si Farmache, si cu parte din căpitanii din ambele ostiri, se urcară în foișorul de d'a-

¹⁾ Raybaud, pag. 232—233—Kiriaik Popescu, Memoriulu seă, Românulu No. 307 pe 1862.

supra porții, unde mâncară cu toții ciorbă cu borșu si pește marinatū si friptū.

Peste puținū, sosi si prințul George Ipsilanti, care întâri si elū frăția între capiū ambelorū corpuri, silindū pe Tudor a se lega prin înscrișū că pe viitorū va rămânea credinciosū Eteriei, si va lupta împreună cu Grecii contra Turcilorū ¹⁾.

Ipsilanti se întorse după aceea la Pitesti, însoțitū de Căpitanū Iordache si de Farmache cu toți Arnăuții lorū, lăsând pe Machedonschi ca să prepare tărāmulū pentru scopulū propusu ²⁾; capiū Bulgarilor si parte din osteniū lorū se așară în casele Goleșculū; Tudor remasse în fôisiorulū de d'asupra porții, unde dormi nôtea aceea si cea viitoare; iar cuvântul de ordină pentru acea nôte fu *Mehedințulū* ³⁾.

¹⁾ Chiriac Popescu (*Românul* No. 307, din 1862.) — Filimon adaogă că, în înscrisulă ce Tudor a datū lui Ipsilanti, s'ar fi legatū încă că nu va mai omori nici unū Pandură fără judecată ostășească, (op. cit. vol. II., pag. 163).

²⁾ Fotino, pag. 139. — Dirzenu, *Trompeta* No. 665 — Gervinus, pag. 201

³⁾ Cioranulū, pag. 93.

CAPITOLU XXVIII.

Trădarea.

Am arătat în Capitolul precedent neîncrederea ce exista între Tudor, Prodan și Machedonski. Tudor bănuia pe acești doi ca complici ai lui Căpitan Iordache, ce avea ordinul de la Ipsilanti a paraliza cu ori-ce preț mișcările lui Tudor.

Prodan și Machedonski bănuiau și ei pe Tudor ca inamic declarat al lor; cu toate acestea Prodan nu se uni cu Machedonski de câtă atunci când se încredință că Tudor era înțeles cu Turcii; ceea ce pentru el era uă crimă, religia primându pentru ellă patria și libertatea.

În această luptă, Tudor fu învins, nu pentru că inamicii lui fură mai tari, ci pentru că prin nemulțumirea Pandurilor, le dette pretestul a 'lă da pe mâna Grecilor.

Laurençon și Filimon susțin că Machedonski și Prodan aflaseră de la Alecsandru Bulgarul (Căpitan care comanda detașamentul de Bulgari căllăreți) planul lui Tudor d'a estermina pe Greci prin Turci, și prin Panduri pe Sêrbii de sub comanda lui Machedonski și Prodan ¹⁾; această silă pre cei doi căpitanii a'lă preda în taină lui Căpitan Iordache.

¹⁾ Laurençon (pag. 165), Elă susține încă că acestu secretu l'ar fi încredințat Tudor și la alți doi Căpitanii, anume Dumitru și Constandin, ce fuseseră mai

Chiriac Popescu, care, ca capu allu gardei de pađa și de esecuție, urmédă a fi bine informatu, susține că Tudor, descoperindū prin spioniū sei planulū lui Prodan și Machedonski, convocă unū consiliu de căți-va căpitani pe cari credea că pôte compta; le descoperi planulū lui Prodan, Machedonski și Alexandru; și le ordonă să prepare pe Pandurī ca să se opuie chiar cu forța la cađu cândū inamicii sei ar cuteza să întrebuinteze forța. Unū din acei căpitani, înțeleși se vede cu capii Bulgarilorū ¹⁾, lepădară masca, și 'i rēspunseră că nu mai e vrednicū a le fi căpetenie, din cauza asprimei sēlle; atunci Tudor, prin patru Pandurī fideli, pusse mână pe Urdărenū, și 'lū spânđură; voindū să spânđure și pe Enescu, sări Prodan (care, se vede, fusse însciințatū) și 'lū scăpă cu Arnăuțiū sei ²⁾.

Cioranul đice că, avēndū Tudor bănuială că cei 4 căpitani rebeli suntū înțeleși cu arnăuțiū lui Iordache, se dusse, în nóptea de 19 spre 20, însoțitū de confidențiū sei (Cioranul, Cacaletēnu și căți-va Pandurī devotați din garda sa) să viziteze posturile și să încerce sentinelele, dupe obiceiū, spre a se încredința dacă 'și împlinescū datoria lorū; că în timpul acestei visitări, Tudor ordonă se 'i aducă pe cei patru

nainte sub comanda lui Căpitan Iordache; iarū Filimon (pag. 165) susține că pe Dumitru și Constandin 'i ar fi omorātu Tudor în secreta; dar pe Alecsandru n'a pututū, fiindū nedeslipitū de Prodan.

Acēsta nu pôte fi de cređut, Tudor fiindū fōrte bănnitor și circonspectū, și nefcređându-se în nimeni. Chiriac (*Romānul* No. 307) vine în sprijinul nostru: ella susține că Tudor bănuia și pre Alexandru, ca pe Prodan și Machedonski; cu atātu mai puțin dar nu să putea încrede în cei doui Căpitani, ce fusesseră mai nainte sub comanda lui Iordache.

¹⁾ Negreșițū, cu cei patru căpitani cari refuseră a da lui Tudor la Căreinov inscrișul cerutū de acesta, d'a respunde adică ei de neorânduile Pandurilorū.

²⁾ Memoriulū lui Chiriac (*Romānul* No. 307 pe 1862.)

Acēsta o afirmă și D. ex—locotenent George Cacaletēnu, din Craiova, fiul lui Cacaletēnu ce a servitū sub Tudor ca șefū allu tunarilorū; căpitaniū điseră lui Tudor: „până cândū ai să totū omori pe căpitaniū credincioși, pentru nimicuri? „Măine pôte să ne vie și rânduļ nostru . . .”; din care causă se uniră cu Machedonski și Prodan, și consimțiră la arestarea lui Tudor și la pornirea lui la Ipsilanti.

Căpitanii; două dintr'înșii, anume Oarcă și Cuțoiu, cari cunoșteu mai bine pe Tudor, se ascunseră; și trimișii aduseră numai pe Enescu și pe Urdărenu.

Insoțit de acești două Căpitanii și de cei-alți, Tudor veni cu toți până în dreptul unor sălcii ce se aflau p'ua moviliță, departe ca la patru sute pași de fuișor. Aci Tudor ordonă garzilor săi să spânzure pe Enescu și pe Urdărenu, ca rebeli și ca hoți ¹⁾

Urdărenu fu spânzurat de sălcii; dér Enescu fu iertat, după rugăciunea Cioranului ș'a Cacaletenului; însă fu legat aproape de sălcile unde spânzurase pe Urdărenu, amenințându-l cu bătea și cu ocna ²⁾. Atunci a lergă Prodan ce fusese însciințat, și 'lă liberă ³⁾.

Tudor se sui în fuișor, și adormi. Dupe câte-va ore se adunară sub fuișor, unde dormia Cioranul și Cacaletenul, toți căpitanii de frunte, între care era Vasile Crăpatu, Frunte-lată, Barbu Urleanu, Ghelmegeanu, Ión Crețiescu și alții, toți iubiți de Pandurii; și privind cadavrul Urdărenului, ce era rudă cu cei mai mulți dintr'înșii, începură a murmura contra lui Tudor.

În timpul acesta, Machedonschi, înștiințat de un Căpitan Dinu ⁴⁾ despre mórtea Urdărenului, ordonă să 'i se deschisă pórta, târându dupe sine un cal alb; și încredințându-se de la căpitanii despre mórtea Urdărenului, allă căruia cadaveru se vedea la lumina focurilor, le dîsse

¹⁾ Despre Urdărenu, D. Popescu de la Mușetești asigură, dupe spusa lui Kiriac Popescu, că Tudor, vejdându într'ua și pe Urdărenu cu ună tavă mare de argint, îl întreabă de unde o are? Si Urdărenu respunse că de la tată-seu.

— Minți, porc-de-căine! îi observă Tudor; tată-teu a mâncat din vase de lemn și de pământ, iar nu din vase de argint. O să vă spânzura pe toți, hoțomanilor, că nu vă mai lăsați de hoții.

²⁾ Cioranul pag. 84.

³⁾ Filimon susține că Tudor ar fi spânzurat și pe Enescu, și că Prodan 'i a tăiat strângulă. — (op. cit. Vol. II. pag. 165) Acesta o afirmă și Fotino, pag. 131; și Laurençon, pag. 165. Assertiunea lui Cioranu ni se pare mai veridică; căci, de 'i punea strângulă de gât, ar fi murit până să vie Prodan să 'lă scape; afară numai dacă și Prodan însoția pe Tudor; ceea ce n'o spune nimeni, și ceea ce nu putea fi; căci Tudor se temea de capii Bulgarilor, mai ales de Prodan pe care 'lă respecta.

⁴⁾ Fotino, pag. 131

„că suntă niște proști, dacă suferă a'î omorî ca pe câini; și că aceeași sórtă așteptă pe toți.“ Căpitanii revoltați respuuseră că suntă la ordinele lui Machedonschi ¹⁾.

Machedonschi încălecă și plecă la Pitești. Căpitanii se risipiră prin tabără, începându între Pandurii propaganda contra lui Tudor; ast-felū, chiar în acea nópte, Tudor era prisionierul lorū.

Tudor dormia, nesciind nimicū d'acéstă conspirațiune. Cioranul și Cacaletenu se gândiră să'î dea de știre; dar se convinseseră că 'și espunū viața fără folosū ²⁾ Acésta o aflară chiar de la conjurați, adoua ȃi; căci santinelele de la fuișorū primisseră ordinū de la Căpitanii a omorî pe Tudor îndată ce s'ar fi încercatū să se dea josū, cum și pe orî cine s'ar fi încercatū să intre la dânsulū, fără știrea lorū.

A doua ȃi, 21 Maiū, Tudor eși în fața lagărului; și fu încungiurată de toți Căpitanii, pe fața căroră se citea resbunarea. Elū înțelese greșala, și cređu că o póte repara ordonându Cioranului să îngrópe cadavrulū Urdărénului cu onorile militare. Cu tótă dorința sea, fu peste puțină Cioranului a comunica lui Tudor planulū conjurațiilor: căci acestia 'lū urmăreaū ca umbra, ne perđendū din ochi nicī pe Tudor, nicī pe cei ce'î bănuiaū ³⁾.

Căpitan Iordache ceru în acea ȃi lui Tudor a doua întrevorbire, față cu Căpitanii, sub pretestū că are a'î face importante comunicări în numele lui Ipsilanti.

În ȃiua de 21 Maiū, pe cândū sórele era la chindii, sossi căpitan Iordache de la Pitești, însoțitū de Căpitan Far-

¹⁾ Cioranul, pag. 85—86. Fotino afirmă (pag. 132) că căpitanii ar fi declaratū atuncī înscrisū ca nu vor a mai cunoște pe Tudor de capū; însă lucru s'a petrecutū nópte, și nu se póte admite c'au statū să facă asemenea înscrisū; era destul pentru Machedonschi declararea lorū verbală, și starea spiritelorū, revoltate de mórtea Urdărénului.

²⁾ Acésta o afirmă și D. Gg. Cacaletenu din Craiova, care a aflatū de la tată-seu amănuntele arestării lui Tudor.

³⁾ Cioranul pag. 87.

made, de Ghencea și de Michalea, cu vre uă trei-deci de arnăuți alleși; iar vre uă trei sute ¹⁾ primisseră ordinu a ocupa mai multe puncturi strategice, fără a fi văduși, și a alerga la semnalulū ce li se va da. Căpitanii pandurilorū, grupați înaintea porții, primiră cu demonstrațiuni de bucurie pe Căpitan Iordache, care descălecându 'i salută, și le aruncă în trecătū aceste cuvinte: „Vē spânđură, copii, pentru uă trāmbă de pāndă!“ ²⁾; apoi se urcă în foisor la Tudor, urmatū de câți-va căpitanii ai acestuia și cu parte din arnăuții sei; iar restulū ocupă loculū sentinelelor de la scară.

După ce 'i adusse aminte pe scurtū ajutorulū ce 'i dedese ca să pōtă ridica poporulū, spre a scăpa țerra de ciocoi, cumū și călcarea jurāmintelorū și a legăturēi dată în scrisū, cu câte-va dille în nainte, Căpitanū Iordache đisse lui Tudor:

— Prinčulū mē trimite a'ți spune că nu mai are încredere în tine de ađi înainte; și éttă uă nouă probă despre necredința ta.“

Iordache scōsse din sēnū nisce scrisori prinse asupra unū altū curierū, trimisū de Tudor de la Golești către Chehaia-bei; și le citi cu voce tare în auđulū pandurilor ³⁾; apoi, adresāndu-se către căpitanii, le đisse:

— Luat-ați voi armele, flăcāi, ca să luptați cu Turcii împotriva chreștinilorū?

— Nu! respușeră Căpitanii în unanimitate.

— Nu v'a spusū Slugerulū Tudor, până eri, că aveți sē vē luptați împotriva Turcilorū?

— Așa este! strigară toți căpitanii.

¹⁾ Raybaud (pag. 234) susține că erau nă mie.

²⁾ Eliade—*Conservatorul* pe anulū 1855, pag. 66.

³⁾ De și istoricii Greci nu reproduc acea corespondența, ea a trebuitū să existe, fiindū că toți scriitorii și martorii menționēđa despre đansa; asta-felu, de esemplu, Chiriac Popescu, în *Memoriul sēu* (Romānulū No. 307 pe 1862); Cioranu, pag. 87; Raybaud, pag. 236; Gervinus, pag. 200; Laurençon, pag. 92. — Acēsta o afirmă și pandurii pe care 'i am consultatū; cum și D. Nicolae Popescu de la Mușetești, care a aflat'o în Brașiovū chiar din gura lui Chiriac Popescu.

— Cu toate astea, vedeți, din chiar scrisorile lui, ellu voia să vă dea pe mâna Turcilor.

Căpitanii începură a murmura.

— Intrebați pe acestu călcătoru de jurământu: unde suntă atâți panduri și căpitanii ce'i a tăiatu numai de la plecarea sa din Cotroceni? Unde suntă Urdăreanu și alții ¹⁾ pe cari'i a tăiatu aici la Golești?

— Pentru acésta n'amă să dau cuvântu nimenui, respunse Tudor cu mândrie; suntă în țerra mea cu sabia mea.

— I-a spânzuratu fără judecată; și pe alții 'i a omorâtă într'ascunsu. Aceeași sórtă vă așteptă și pe voi!

La aceste cuvinte fețele căpitanilor se întunecară, și începură a scrâșni din dinți.

Iordache profită d'acéstă dispozițiune a căpitanilor, și le disse:

— Mai vreți voi de comandiră pe acella care vă omoră fără vină și ne judecați, și care lucrédă pe sub mână cu Turcii ca să vă dea pe mâna păgânilor?

— Nu 'lă mai vremă, respunseră toți într'o glăsuire.

— Pe cine voiți voi de comandir de aci înainte?

— Pe Gospodar Machedonski și pe Gospodară Prodan, strigară căpitanii.

— Incuviințați voi mergerea Slugerului Tudor la prințul Ipsilanti, ca să 'și dea cuvântu de faptele sélle?

— Să mérgă! Să mérgă! respunseră toți ²⁾

— Aide déră la prințul Ipsilanti, disse lui Tudoră căpitan Iordache. Prințul, ca părinte bună, și ca co-

¹⁾ Raybaud (pag. 233) dice că Iordache 'i ar fi addusă aminte și de cei 9 căpitanii cari fuseseră martori la convorbirea din urmă dintre Tudoră cu Iordache, și pe care Tudor 'i ar fi omoritu la Golești, într'ua singură nópte; faptu despre care ne indoimă, fiindu că nici ună istoricu nu menționédă despre acésta; cum iarăși nici ună pandură din cei ce trăsesc nu 'și aducă aminte să fi dispărutu, într'ua singură nópte, 9 căpitanii din cei mai de frunte; afară de Urdăreanu, spânzuratu făcă cu toți.

²⁾ Intre conjurați era și Dumitru Cățel, din Cerneți, dupe propria lui marturisire.

— Ce te a silită să vinji pe Tudor, care 'și a pussă viața în primejdie ca să

mandirū allū nostru allū tuturorū, te va ierta, decă te veî pocăi ¹⁾.

La unū semnū datū de Căpitan Iordache, arnăuții luară pistólele lui Tudor din cuiū ²⁾ cum și o pereche de di-

ve scape de Ciocoi și de Greci? îl întrebau eu.

— Nevoea m'a silitū, imi respunse bătrânulū pandurū: căci, în tóte nopșile, pierea câte doui-trei dintr'ai noștrii, fără judecată. In locū să ne batemū cu Turcii, cumū ne făgăduisse, ellū ne ucidea ca pe căini. L'am predatū lui Căpitan *Ghiulea* (Iordache) ca să 'lu duca la Ipsilanti.

— Rēū ați făcutū, moșule!

— Am vęțutū și noi c'am făcutū rēū; d'aea ne-a și bătutū Turcii la Drăgășani.

¹⁾ Cioranu, pag. 87 și 88. — Raybaud, vol. I. pag. 235 și 236. — Filimon, vol. II, pag. 166 și 167. — Laurençon, pag. 166 și 167 — Fotino, pag. 125 — 126 și 133—137 — Tricupis, vol. I, pag. 148 și 149.

Filimon, Laurençon și Fotino susținū încă că Tudor, ca să justifice conduita sa în ochii Pandurilor, ar fi aruncatū vina asupra lui Udriški, care l'ar fi consiliatū a urma astū-felū în interesulū țerrei.

Despre altă parte, Fotino (pag. 133—136) pune în gura lui Iordache unū șirū de cuvinte insultătoare pentru Tudor, și laudăroșe pentru Iordache; de și se grăbesce a mărturisi că dialogulū de la Golești dintre cei doui căpitani este numai *sensulū convorbirū lorū*, după cumū 'i s'a raportatū și lui de către unii din căpitanii ambelorū oștirī, aflați față; și dupe cum a cititū în Gazetele nemțești; fără a cita însă gazeta de unde a estrasū acestā convorbire.

²⁾ In privința sabiei lui Tudor, despre care noi ne am îndoitū că ar fi aceea ce o posedă d-lū Rossetti, din cauza mărcii princiare săpatā pe dānsa (Veđi *Columna lui Traian* No. 6 și 9 din anulū 1872). D-lū Ión Brezoianu, vechiū profesoare, asigurā că poetulū Ión Văcărescu 'i ar fi spusū că acea sabie o posedā de la Ioniță Crețescu, care 'i a dato după întórcerea acestuia din emigrație, pentru uā sumā de bani cu care 'lū împrumutasse în Brașiovū; iarū lui Crețescu 'i o didesse Căpitan Iordache.

D-lū Romulus Scriban, în fóea *Guardistul Civic* de la Galați (No. 15 din 1872) susține (fără probe) că acea sabie arū fi dat' o Episcopul Ilarion lui Tudor în pređioa plecării acestuia peste Oltū ca să ridice poporulū, dinpreună cu 4000 de galbeni, dicāndū'i; „Dute și mântuește țerra tea;“ iar Tudor ar fi respunsū: „imi voiū pune și viața pentru ea.“

Bătrāniū cari au cunoscutū pe Ilarion se îndoiescū de cele arătate de D. Scriban, pentru cuvēntulū că Ilarion era avarū; că nu putea dispune la 1821 de atātia bani încātū se dea lui Tudor 4000 de galbani; afarā numai dacā acei bani vor fi fost din cassa eteriei, sau din pungele boerilorū patrioți; în fine, că numele lui Tudor și pajerea domnescā săpate pe sabie urmēsā să fi fostū gravate în Turciā; prin urmare Ilarion, care era circospectū, nu s'ar fi pututū compromite până acolo în ochii Porții, compromițānd tot d'o datā și mișcarea naționalā.

Aceste observațiuni logice, cari facū parte din argumentele cu care am combătutū ideea celor ce susținū că sabia ce o posedā D. Rosetti ar fi sabia lui Tudor (*Columna* No. 6 și 9 pe 1872) le afirmā și D. ex-locoteninte Cacalețenu.

disagi cu bani, și unu geamantanu cu haine și cu hârtii ¹⁾.

În timpulă acesta arnăuții, ce ședeau ascunși în nisce sălcii lângă Têrgulu-délului, sossisseră la Golești, și puseseră mâna pe tunuri și pe munițiuni, înbrâncindă guarda lui Tudor.

Părăsitu de toți, trădatu de ai sei, Tudor se resemnă, nefăcând nici uă împotrivire; adressă numai aceste cuvinte căpitanilor sei:

„Mă ducă la Ipsilanti, căci așa e voința voastră; dar „suffletulă meă presimte că n'o să măi mă întorcă; și „d'oiu muri, sângele meă cađa asupra voastră ș'asupra „copiilor voștrii.“ ²⁾

Cuvinte profetice, cari sê realisară! Într'adevăr, după mórtea lui Tudor, România redobândi dreptul a se cârmui de Domni pămêntenî; dar nu putu scăpa și de ro-

(fiulă Cacaletênului care a servitu în oștirea lui Tudor de la 1821 ca capetenie a tunarilor) susținđ că adevărata sabie a lui Tudor, cum și inelulă seă, le posedă d-sa, încredințându-le Cacaletênului însuși Tudor după arestarea sa la Golești, cu aceste cuvinte:

„De ne vom măi întâlni, mi le vei înapoia; de nu va vrea Dumneđu să măi trăescă, păstrésă-le, ca semnă de prieteșugă; inelul ilă amă și eă de la părintii meă.“

(Veđi *Columna lui Traian* No. 9. pe 1873, unde am vorbit pe larg despre acésta, descriindă și sabia și inelul.)

Reposatulă Scarlat Rosetti afirmă în nota sa că ar fi dăruită la *Museul național* uă carabină lucrată în argint, ce ar fi aparținut lui Tudor.

¹⁾ După încredintarea D. Ionița Columbenu.

Veđi și memoriulă Dirzênului, în *Trompeta* No. 665 pe 1868.

²⁾ Fotino, pag. 137 — Iar la pag. 136, Fotino susține că, pe când se prepara Tudor de plecare, Căpitan Iordache găs; într'ua cameră din casele de lângă fușoră, unde Tudor își avea bagajulă, uă altă scrisóre pecetluită totă a lui Tudor către Turci, în care le promitea *esterminarea oștirii grecesci*; Iordache o băgă în sînă, fără a o măi arăta pandurilor.

După arătarea Cacaletênului, Tudor, veđându-se părăsită de panduri, a chiamat pe intimit sei, și le-a đis: „ei imi făgăduescă că o să mă întorcă, dar veđu eă „ce gândă au ei cu mine!“ Atunci dete Cacaletênului sabia și inelulă; și Cacaletênu luă ună stegă ce era acolo și alte obiecte, pe cari, dinpreună cu sabia, le puse într'ua ladă și le espediă la moșia sa de la Țimburesci. După încredințarea sa, Cacaletênu, dupe bătălia de la Drăgășeni, fiind prins d'un Pașă, a fost amenințată cu mórtea; și l'au scăpată căți-va negustori și notabili dând Pașei cinci pungi de bant; iar Pașă l' luă și frumosulă armăsară, cu totă tacămulă lui, și cu armele ce avea.

bia Ciocoilor, cari la 1832 serviră de instrumentū Muscalilorū spre a se introduce în Regulamentulū-organicū *principiulū muncēi silnice*; astfel classa plugarilor trebuia să suffere încă 43 de ani **robia muncēi**, pe care toc-mai la 1864 o desființă Vodă Cuza, ajutatū de împrejurări favorabile.

Pronunțând numele lui Cuza, ne vine în minte trădarea de la palatū, din nóptea nefastă de la 11 Febr. 1866, care are atâta asemănare cu trădarea de la Golești din ziua de 21 Maiū 1821.

Ca și Tudor, Cuza fu trădatū de chiar aceia cari, avindū datoriē sacră a'i apăra viața, deveniră instrumente órbe alle cellor ce se opussesseră sistematicamente la îmbunătățirea sôrtei plugarilor!

Deosebirea între trădarea de la Golești și cea de la palatū este că cea d'ântăiū ar putea avea uă scusă în ochii istoriei; nisce osteni simpli, pe cari ucciderile nechibđuite alle lui Tudor, și corespondința lui cu Turcii (pe care ei n'o înțelegeau) au pututū fi amăgiți unū minutū spre a'și călca sacra lor datorie; ce scusă însă pot avea eroii salvatori din nóptea de 11 Febr. 1866 în ochii istoriei? Dacă a fost cineva culpabilū atunci au fost Miniștri, după regimulū constituționalū, iar nu Cuza, care dedesse probe de adevăratū Domn Român: dovadă, corespondența sa oficială cu Puterile garante, pe care *heroiū salvatoriū* au cocoloșit-o, fiind în favorea Domnitorului Cuza.

CAPITOLUL XXIX.

Assassinatul lui Tudor.

Sórele appunea după délurile ce adăpostescü capitala Argeşului, cândü Căpitan Iordache pornia pe Tudor la Piteşci, pe unü calü ai căruia dârlogi îi ţinea Ghencea, Tudor ţinëndü căpăstrulü; iarü vre uă douë-şeci de ar-năuţi însoţiau pe prisionierü.

Puţinü după pornirea lui Tudor din Golesci, Machedonschi porni pe Cioranul la Piteşci către Căpitan Iordache ¹⁾ ca să prepare celle necessarii pentru oştire; şi cum înoptă, porni si ellü la Piteşci însoţitü de câţi-va Panduri şi Bulgari.

Inoptasse cândü Cioranul sosi la Piteşci; ellü află pe Tudor şeşëndü pe patü, şi imputändü lui Ghencea şi lui Căpitan Iordache fapta lorü. Ghencea ilü pădia cu puşca încărcată; Iordache se plimba pe gânduri prin cameră. Cioranul se opri la uşă, şi ascultă. Tudor şicea calăilorü sei:

„Oamenü fără căpătëiü, şi streini de acéstă ţerră, prin
„viclenie aţi amăgitü oştirea mea de m'a datü în mâmile
„vóstre. Ce credeţi së faceţi cu mine? să më omoriţi?
„Eu nu më temü de mórte; în multe rânduri am înfrun-
„tatü mórtea în rësboiü. Inainte de a ridica stégulü pen-

¹⁾ Care era in cuartirü la boierul Iancu Mavrodolu.

„tru dobândirea drepturilor țerei, m'am îmbrăcatu cu
„cămașa morții. V'ați gânditū voi bine la ce capătū o să
„iasă fapta v'astră? Turcii suntu în țerră; și voi singuri
„nu sunteți în stare să vē bateți cu ei cu ispravă; veți
„vedea.“

Temându-se a nu fi surprinsū ascultându la ușă, Cioranu intră în cameră, salută pe Tudor cu respectū, și 'și
împlini missiunea către Căpitan Iordache.

Acesta ordonă pe dată ispravniculū de Argeși (Cosphate Ștefănescu) să prepare celle trebuincioșse pentru
oștire ¹⁾.

A doua zi după prânđu, Tudor fu pornitū la Tergoviște; iarū după pornirea lui intră în Pitesci și oștirea lui
Tudor ²⁾.

Tudor fu pusū într'un căruciorū micū de poștă, fiind pus
lângă dēnsulū unū Manu, adjutantū allū lui N. Ipsilanti;
alte trei cărucioare de poștă illū urmaū, în fie-care câte
doi arnăuți armați ³⁾; cum și uă escortă de câți-va Mavrofori

¹⁾ Cioranu, pag. 88---89.

²⁾ Unii susținū că chiar în nóptea precedentă oștirea lui Tudor trecuse la
Pitesci; ceea ce nu se p'ote admite; pentru că Pandurii, cari se căiră îndată,
arū fi putū libera pe Tudor, aflându-se în Pitesci în acea nópte.

Dovadă, bătrânulū pandurū Dragulici diu Cernovașani, cari incredințesa:

„Ca adoua zi, cândū aū vrut se pornescă pe Tudor la Ipsilanti, Căpitan Ur-
lenu, care luasse parte cu Kiriak la ucciderea lui Tudor, i dișse d'o parte:

— Dar noi cum remānem, boerule? Să mergem și noi cu d-ta? Saa, dacă vrei,
noi te putem scāpa.

„Și Tudor 'i a diș că se n'aibă témă ei, că nu le va face nimic Capitan Ior-
dake; și că va vorbi cu Farmaki a'i lāsa în pace, ca pe nișce supuși ce aū fost;
iar ca să 'lū scape, nu vrea, că se face vārsare de sānge fără folosū; că dacă
o fi sā mōrā de māna Grecilor, așa'i a fost scrisū; și că sāmānca s'a aruncatū, și
o sā 'și dea rōdele.“

³⁾ Unulū din acestia era si D. Malla (fost senator) după însăși incredințarea sea
Veți și Cioranul, pag. 89. — Barbu Viga din Gorjiu afirmă că, între acei arnă-
uți era și unū Ghița-hoșu, scosū de Greci din Pușcārie, și unū altulū anume
Uzu, care în urmā s'a turcitū. Acellū Ghița hoșu, cumnatū cu Andrei Gherescu
din Baea de Aramă, la întōrcerea sea din Tergoviște, a arātātū pandurilorū de-
getulū cellū micū allū lui Tudor, cu inelulū lui de pecetluitū, unū inelū cu
tōrta grōsă de aurū și cu pētra mare de matostātū. Ghița hoșu dișse Pandurilor
„ēcā v'am adussū semnū că amū omorātū pe căinele de Tudor, care voia să ne
„dea pe māna Turcilor.“

călări, trimiși într'adinsu de la Câmpu-lungu pentru a în soçi pe prizonieru ¹⁾. Elu fu condusu la Têrgoviște pe la Câmpu-lung.

Câți-va Panduri ce erau față la pornirea lui Tudor ilu întrebară :

— Dêrû pe noi cui ne lași, boerule?

— Corbilor și câiniloru, cari orû sê vê mânânce, le respunse Tudor; căci nu m'ați ascultatû ce v'am poruncitû ²⁾.

Pe câmpia de la Grădiște, depărtare de unû cuartû de poștie de Câmpu-lungu, așteptaû pe Tudor călări vre uă trei-șeci de flăcăi din acestû oraș, măcelari, brutari și alți brășlași; căci boierii și neguțatorii fugisseră în Brașiovu d'ua dată cu spargerea Bucurescilor.

Insoțiți de mai mulți arnăuți călări din ôstea lui Ipsilanti, acei flăcăi eșisseră întru întimpinarea **Domnului Tudor**, pe care poporulû ilu iubia, (șice acela care ne a relatatû faptulû) pentru că scășuse ludele de la dou-șeci și cincî la cincî lei ³⁾.

Grecii, temându-se de Români, respândisseră vorba că Tudor e poftitû de prinçulû Ipsilanti la Têrgoviște ca *sê 'lû facă Domnû*. Poporulû dêrû întimpina pe Domnulu Tudor cu demonstrări de bucurie. Tudor însă era tristû!..

În Câmpu-lungu Tudor sosi în murgulû serei, și i se dede de locuitû cassa bogasieruluî Constantin Chiliașu ⁴⁾, fiindû în apropiere de cassa boeruluî Urianu, unde ședea beizade Nicolae Ipsilanti. A doua și ellu fu pornitû peste Mus-

¹⁾ Chiriac Poppescu (Românul No. 307 pe 1862).

²⁾ Dragulici din Cernovoșani. — Raybaud (pag. 236) afirmă că Capitan Iordache, în scrisôrea ce trimisse din Pitești lui Ipsilanti, după arestarea lui Tudor, l'ar fi consiliatû a nu 'lû trata cu asprime; dêrû nici unû altû autorû nu menționésă despre acesta. Totû Raybaud (pag. 237) șice că Ipsilanti ar fi fostû dispusû a urma consiliulu lui Iordache, decâ nu s'arû fi oppusû adjutanții sei, cari prin surprindere aș ommoritû pe Tudor, spuind lui Caravia care 'lû pășia, că 'lû duce la Ipsilanti cândû l'a scos nôptea din arrest.

³⁾ D. Ión Ciolan, din Câmpu-lungu.

⁴⁾ Moșulû meû despre mamă.

celle la Têrgoviște, sub uă escortă mai numărösă, conăcindü de prânçü la cârciuma de pétră ¹⁾.

Ajungëndü pe la mieçulü noptii apröpe de Têrgoviște, Tudor fu opritü pênö la çioă de unü avanpost allü oștirii grecesci ²⁾. A doua çii, sosindü în marginea orașului, Tudor fu pussü călare pe unü callü ordinarü, cu scări de lemnü si cu piciórele legate pe sub burta callului ³⁾. Astü-felü strébătu Tudor vechea capitală a României! Astü-felü fu presintatü Tudorü înaintea lui Ipsilanti! Eșind în foișor, Fanariotulü apostrofă pe Tudor cu aceste cuvinte insultătóre :

— Ciocoioule! cum nu 'ți a fostü milă së dai la mörte de Turci atăția chreștini? ⁴⁾ Së 'lú inchiçă în Mitropolie ⁵⁾, dându'lü în paça lui Caravia, adăogă Ipsilanti.

Unü scriitor asigură că Ipsilanti a instituitü îndată un tribunalü militarü ⁶⁾ care a judecatü pe Tudor, și l'a oșânditü la mörte, în basa art. 3, 7, și 8 din regulamen-

¹⁾ Comunicatü de D. Ión Ciolan din Câmpu-lungü, unulü din cei trei-çeci de flăcăi ce au întâmpinatü pe Tudor la Grădiște. Acéstă particularitate 'mí a povestit'o și tată-meü, care a aflat'o dupé întörçerea sea din Brașovü, cum și alți bătrâni din Câmpu-lungü, de essemplu, răposatulü Hagi Nastasse, înrolat în oștirea lui Ipsilanti, și Roboiulu cellu bétrânu, și repositul Nicolae Niculau, commerciant din aceeași urbe.

²⁾ Fotino, pag. 137.

³⁾ După încredințarea preotului Teodosie, arhidiakon allü lui Ipsilanti în Têrgoviște, și martor ocular. Veçi epistola sea publicată de d-nu Maior Papazoglu în *Presa* de la 1 Octombre 1872. Acéstă o afirmă și alți cetățeni din Têrgoviște, cari au auçitü de la bătrâni de acolo; și între alții, mama fraților Fussea, în e-tate de peste 80 de ani, încredințéçä assemenea că l'a văçutü pe Tudor în starea acéstă, trecändü pe la pórtă cassei sélle, ce este apröppe de cassa lui Gértoglu, unde ședea Ipsilanti.

⁴⁾ Preotul Teodosie, citatü mai susü.

⁵⁾ Tudor fu pusü într'ua chilie de lingă pórtă, din celle despre stânga, apröpe de clopotnița; cu tóte astea era liberă a se plimba prin curtea Metropoliei, însă sub paçă, putëndü merge și la biserica, séra și dimineța, unde asculta cua mare evlavie serviciulü divinü.—Acéstă, dupé încredințarea lui Tudor sin Máine (bétrân de 80 de ani trecuți), fiulü bucătarului care a servitü atunci pe Caravia. — Veçi și Fotino pag. 138.

⁶⁾ Fotino, pag. 138. — Cioranulü, pag. 89. — Laurençon, pag. 167.

tulă militară alii Eteriştilor¹⁾); alţii susţin că l'au omorîtă fără nici uă formă de proces²⁾); alţii că l'ar fi torturată, ca se afle comorile s'elle³⁾).

În privinţa morţii lui Tudor, suntă mai multe versiuni; cea mai acreditată este aceea care o raportedă Cioranul ş'o afirmă martori competenţi; dar ş'acesta urmédă a fi complectată cu cea raportată de Rabbe, în memoriile lui Raybaud; lui Rabbe i s'a comunicat de oficerulă lui Ipsilanti, ce a assistată la prinderea lui Tudor la Goleşti; dar şi alţi scriitori suntă de aceeaşi opiniune, cu ore care mici variante.

În nóptea de 26 spre 27 Maiu, Orfano (chefalonitu) C. Cavaleropolu (peloponisianu) şi Garnovski, adjutantulă lui Ipsilanti, se presintară în arestulă lui Tudor, cerend de la Caravia pe prisionieru, în numele lui Ipsilanti.

Scofîndu'lă afară din Mitropolie, după mieđul nopti, ei se îndreptară cu Tudor spre răsărită, afară de şanşurile cetăţii.

— Unde mă duceţi? întrebă Tudor.

-- La ai tēi, 'i respunse unulă cu ironie.

— Nu vedă eă că drumulă asta nu duce într'acolo?

— Mergi înainte, 'i đisse acella cu brutalitate.

Ei se opriră lângă iazulă morei, aprópe de grădina lui Gértoglu; aci aşteptau duoi greci, Varnava şi Parga.

Acestă din urmă đisse lui Tudor, în limba grécă:

— Sperjurule, fă'ţi ultima rugăciune către Dumneđeu pentru iertarea păcateloră!

Tudor respunse:

— N'aveţi nici unulă din voi ună pistolă?

¹⁾ De şi acea lege ostăşescă privea numai pe Greci, Ipsilanti cređu că o póte applica şi la Tudor, numai pentru că jurasse a lupta cu Grecii contra Turcilor şi 'şi călcasse jurământulă. — Veđi Nota No. LXIX.

²⁾ Tricupis, vol. I, pag. 149. — Filimon, vol. II, pag. 167 — Raybaud vol. I, pag. 236. — Gervinus, pag. 201. —

³⁾ Cioranulă, pag. 89—90 — Laurençon, pag. 94. Acesta susţine éncó că Caravia gási în căptuşala cepkenului lui Tudor aură şi pietre scumpe în valóre de 5 mii de galbeni; ceea ce este absurd: căci Tudor n'avea nevoie a ascunde banii, după cum obicinuescă bandiţi; mai allésă că d-nu Ioniţa Co-

Dreptu' răspunsu', începură a' lă lovi cu iataganele. Lungă și durerosă fu agonia lui Tudor! ¹⁾

După ce 'lă omorîră, illu' desbrăcară, spre a nu fi cunoscutu' după vestminte: căci Eteriștii se temeău de poporū, mai allesu' de pandurii; din care causă, mórtea lui Tudor se ținu' în mare secretu'.

Raybaud țice (pag. 237) ca O.... (Orfano) l'a omorît; apoi la pag. 238, face în ironie acéstă observațiune:

„N'ar trebui să îputte cineva adjutanților lui Ipsilanti că n'au întrebuintatū sabia lorū, în espediția Grecilor din România, contra Turcilor; dovadă, usulū ce făcură cu sabia lorū în împrejurarea acéstă!“

Cepkenul lui Tudor, fiindu' strâmtu' la încheetura mâinilor, assasiniū îi tăiară pumnii ca să pótă scóte mai lesne cepkenulū. Dup'aceea illu' asvîrliră în puțulu' din grădina lui Gértoglu, aruncând pământu' în puțu' ²⁾.

lumbénu, ce 'lă servia, asigură că toți banii destinați pentru întreținerea oștirii îi avea Tudor în dissagiul de piele ce'l luasse Capitan Iordache, când l'a desarmatū la Golești. Raybaud asigură din contra (pag. 238) că nu s'a găssitū assupra lui Tudor de câtū patru taleri.

¹⁾ Veți memoriulū Protopopesculū, în Vol. II. Nota No. XV.

²⁾ Raybaud (pag. 236—237,) țice că cei doi assasini îi săpasseră deja grópa unde au și aruncatū cadavrulū, fără a specifica însă loculū; dar Cioranul (pag. 90) susține că Caravia l'ar fi omoritū cu mâna lui, lângă iazulū morei; și cadavrulū l'ar fi aruncatū în puțulu' d'alături din grădina lui Gértoglu.

Acéstă o afirmă atătū D. Sake Poroinénu din Tergoviște (bătrānu notabilū de peste 70 ani) cum și d-nu N. Popescu de la Mușetesti, ce a aflatū acéstă în Brașov de la Kiriak Popescu, care asigură că Tudor ar fi țissū aceste cuvinte: „Mē omoriți, tilharilor! Dar nici de voi nu va fi bine! Căini și corbii or se vē mănānce!“

Aceste cuvinte póte le va fi țissū Tudor înainte d'a începe a'lu cioparti cu iataganele; dar în timpulū acela, credem că n'a mai pronunțatū assemenea cuvinte.

Laurençon (pag. 167) și Fotino (pag. 138—139) narrésă faptulū ca și Raybaud, cu deosebire că ar fi fostu' îngropatu' în șanțulu' cetății despre sud, în dreptul grădinei lui Ciocărlan. Laurençon și Filimon punū în gura lui Tudor cuvântulū „aman“ (iertare), pe când Fotino țice că Tudor ar fi pronunțiatū cuvintele următóre, mai potrivite cu caracterulū lui Tudor: „omóră-mē, să scapu!“

Tricupis (vol. I, pag. 149) se mărghinește a țice ca l'a tăiatū afară din Tergoviște.

Dirzénul (Tromp. No. 665) țice că l'a tăiatū în malulū falomiței, și l'a aruncat

Astfelu peri, ȃice Régnault, p r sitiu d'ai săi, m cel ritu de nisce miserabili assassini, acellu Rom n  care  tiu ridica arma pentru cauza na ional . M rtea lui Tudor Vladimirescu e u  pat   i pentru boerii ce 'l  nesocotir   i pentru Fanario ii ce 'l  măcelăriră. Acestia, prin asemenea conduită, erau cellu pu in consecin i cu tradi iunile lor, ca  meni *nelegiuiri  i la i*; pe c ndu aceia tr da , prin slăbiciunea lor, drepturile țerreii  i speran ele unei genera iuni. ¹⁾

CAPITOLU XXXI

Ulcirile Mor ii de la 1848

cadavrulu lui pe g rla.

B tr nii din partea loculu  icu „că din vremea Zaverii este astupatu puțulu lui Gértoglu,  i că au au itu că in ellu s'ar fi arancatu de Arva i c ini mor i.”

In sine, Pandurii ce am consultatu nu  tiu nimicu pozitiv in privin a ac sta.

¹⁾ Histoire politique et sociale des principautés danubiennes, par H lias Régnault cap. VI.

CAPITOLU XXX.

Oștirea Eteriei și Capii săi.

Am vădută sfârșitul lui Tudor; se vedemă acumă sórta lui Ipsilanti și a oștirii sélle, și sórta oștirii lui Tudor.

Dejucatú de Impēratulú Russiei, și neputēndú compta pe concursulú lui Tudor, Ipsilanti ridică tabăra sa de la Colintina, la 1 Aprilie, și se îndreptă spre Têrgoviște. Ellú găsi pustii satele pe unde trecea ¹⁾; căci locuitorii satelor fugisseră mai toți prin munți și prin păduri de frica *zavergilor* ²⁾.

Ipsilanti alessesse Têrgoviștea atătú pentru pozițiunea sea strategică, câtú și pentru apropierea sea de frontieră, ca la orí-ce cađú să pótă mai lesne trece în Austria ³⁾. Ellú ocupă milităresce județele Dâmbovița, Muscellulú, Prahova, Săcuenii, Buzēulú și Rômniculú-Săratú, și mai târđiú și Argeșulú, avēndú în fie-care județú câte uă companie de Eteriști sub comanda unú căpitan, pentru înrolare de volintiri, deosebitú câte unú ispravnicú de încredere pentru împlinirea contribuțiunilorú de la locuitorii, și chiar de la scutelnicii boeresci, sub cuvēntú

¹⁾ Filimon, vol. II, pag. 135; veđi și pag. 356—360.

²⁾ Cuvēntulu de *zavergii* derivă de la cuvēntulu albanesu *za-vero*, care însemnēđă pentru lege.

³⁾ Gervinus, pag. 199 — Laurençon pag. 80.

de plata lefilorū ostașilorū sēi; eteristii luău încă fără plată ori-câte provisiuni aveau trebuință pentru ómenii și cai, prădându pe sătenii fără milă, și esercitându cruđimii nepomenite contra locuitorilorū de ori-ce tréptă a acestei nefericite țerrii ¹⁾

În oștirea lui Ipsilanti se înrolaseră mai mulți fii de boeri, crescuți în scóla fanariotică, din Bucuresci, din Iași și din alte districte, cređându-se mai onorați a servi uă causă streină de câtū causa patriei lorū. Intre acestia figuraū Barbu Stirbey, fostulū domnitorū ²⁾, Clucerulū Constantin Herescu (Năsturelū) ³⁾, Căminarulū Nicolae Vlasto, Căminarulū Moische Hagi-Abdula, și alții din Bucuresci; iarū din Iași, Nicolae Scufu, Grigorie Șutu, Alessandru Riđu, Hatmanulū Bibică și alții; din Câmpulungū se înrolaseră George Ciontolac și Iancu Eliatti ⁴⁾; în fine în fie-care capitală de districtū, ocupată de Eteristi, mai mulți Români greciți se însărcinaseră cu facere de volintiri pentru oștirea Eteriei, și cari dossiră toți la intrarea Turcilorū în țerră. Cassele lorū fură arse de Turci, după cum se vedū și ađi în Têrgoviște ruinele casselorū lui Geartoglu, și în Câmpulungū ruinele casselorū lui Eliatti și Ciontolacū.

Sosindū în Têrgoviște, Ipsilanti se aședă în cassa lui Gértoglu, eteristū înfocatū, care fu numitū ispravnicū alū districtulū Dâmbovița. Acea cassă avea douē scări: pe una se putea urca ori-cine; iar pe alta, care se numia *sacra*, nu se putea urca de câtū Ipsilanti, frații lui, și persoanele ce purtau titlulū de principe ⁵⁾.

¹⁾ Dârzeanu (Trompeta No. 662). — Cioranu pag. 71.

²⁾ După încredințarea lui Alziary de Roquefort, biografulū prințului Stirbey care într'un jurnalulū din Nizza, din anul 1869 ăice: „că la 1821, întorcându-se „Stirbey în patria sea, a intratu în eteria grăcă; și patria lui Leonida îi fu recunoscătore pentru acestu serviciu;“ apoi adaogă: „tôte aceste amenunte mi le-a comunicatu ênsuși prințulu Stirbey cându tráia.“ (Veđi Trompeta No. 720).

³⁾ Cioranulū, pag. 73. — Dârzeanu, Trompeta No. 659. — Fotino, pag. 94.

⁴⁾ Dirzėnu (Trompeta No. 659).

⁵⁾ Gervinus, pag. 185. — Cioranu, pag. 72.

Assemenea măssură nu putea fi dictată de câtă de vanitatea bisantină, ce caracteriza pe Fanarioți, cum și de temerea vre unei surprinderi din partea celor ce ar fi cutesat să se 'i amenințe viața; căci Ipsilanti ținea multă la viața sea; dovadă, conduita sea la apropierea Turcilor de Têrgoviște, și la bătălia de la Drăgășani; ceea ce făcu pe Laurençon să ȝică despre dênsul:

„După purtarea sea în România, Al. Ipsilanti ne autorisă a crede că la Culm n'a perdută braciulă sêu „pentru vitejie“ ¹⁾.

Apoi, după mărturisirea mai multor bătrâni, demni de credință ²⁾, Ipsilanti se temea mult de vagabonȝii nedisciplinați din oștirea sea, înrolați pentru jafuri, și cari nu sciau de frică, cu tôte asprele penalități din regulamentele ostăsești alle Eteriei; din care causă Ipsilanti dormia adese-oră noptea prin viile din prejurulă Têrgoviștei ³⁾.

Sosirea Eteriștiloră în vechea capitală a României, fiindă în săptămêna patimiloră, locuitorii din Têrgoviște, speriați de jafurile ce auȝisseră că făcū *Zavergii*, hotărâră a face ȝiua serviciulă divină, care, după ritulă ortodocsū, se obișnuește a se face noptea.

Cū modulă acesta, fiindă liberi noptea, puteau apăra averele și familiile lor de jafurile acelei adunătură de ómenă fără disciplină și fără frica lui Dumneȝeū. Mulți dintr'înșii erau făcătoră de relle, scoși duprin închisorile Statului; ne-avendū ce pierde ei își permitēu totulă fără teamă, mai alesū în acei timpă de perturbare generală.

Dîrzeanu, în memoriulă sēu, i descrie astfelă:

„Toți se credeau căpeteniă, și supunere nu da nici unulă. Depărtați cu totulă de frica lui Dumneȝeū, ei „batjocorea chiar copii nevârsnici, de era uă jalnică tēn-

¹⁾ Op. cit. pag. 113.

²⁾ Intre cari d-nu Aristia și d-nu Simion Romanov, aflați atunci în Têrgoviște, ca Mavrofori.

³⁾ Gervinus, pag. 195. — Acēsta o afirmă și Mavrofori ce trāescu.

„guire se vađa cine-va astfelu de nelegiurı, a cãrora o-
„brãsnicie și nemilostivire condeiulü nu pöte să le povest-
„tească; cãci, nu numai locuitorii din orașe erau jefuiți,
„dar și satele duprin prejurü erau prãdate; spãrgeau cra-
„mele de la viile dupë dealuri, și, dupã ce beau pãnã
„se îmbãtaü, apoi descãrcaü pistölele în buțile cu vinü
„și rachiü, făcându-se nepovestite pagube și sãrãcie; în
„scurtü, pe cine întãlnia, illü desbrãca điuva nemiãđa-mare;
„astfelü cã țipa fiü din maicã, ne mai putându cine-va
„afla nicãiri ocrotire; cãci acei nelegiuiți spãrgeau chiar
„biserici ca să fure vasele sfinte, în cãtü norodulü se
„tãnguia cu amarü, și 'i blestema în vileagü; iar cei ce
„cutesãu a se împotrivi, erau omorãți îndatã; și dacã se
„plãngeau la Ipsilanti, priimëu dreptü mãngãere acestü
„respunsü: cã nu pöte face zaptü (înfrãna) uã oștire nouã
„și nesupusã încã la regulile ostãșești. Astfelü bieții creș-
„tini își pãrãsiaü casele, și se înfundaü cu copii și cu ne-
„veste prin munți și prin pãduri; iar cei cu dare de bani
„trecëu peste hotar; însă töte drumurile și potecile fiindü
„împãnate de Arnãuți, bãjenariü erau prãdați fãrã milos-
„tivire; în cãtü, d'ar fi fostü putința, în gaurã de șearpe
„s'arü fi ascunsü ¹⁾.

De aceea poporulü, în indignarea sa, a stigmanisatü
acelle desordine, și cruđimii alle Eteristilorü prin pana u-
nuı poetü romãnü din acea epocã, care a aruncat ana-
tema asupra lorü ²⁾.

Nu numai Romãnii, dar și streinii, și chiar grecii stig-
matarã acelle desordine cari rechiemaü timpii de terröre
ai Tãtarilorü și Turcilor, cari însemnaü prin focü și sabie
trecerea lorü prin aceste nefericite țerrı.

Asfeliü, de esemplu, Palazov đice:

„Arnãuții lui Ipsilanti ș'ai lui Cãpitan Iordache au fă-
„cutü mari relle Romãnilorü, jefuindü, omorãndü și ar-
„đãndü totü pe unde treceaü, din care causã, intrãndü

¹⁾ Dirzeanu (Trompeta No. 659, 662, 665.) — Veđi și colonel Voinescu op.
cit. pag. 142 și 143. — Veđi și Cioranu, pag. 71—72.

²⁾ Veđi Notta No. LXX.

„Turcii în Principat ca se-î gonescă, Românii sufferiră
„și de la Turci nu mai puține nenorociri“ ¹⁾.

Gervinus dice:

„Oștitea lui Ipsilanti, compusă de ómenî nedisciplinați
„și deprinși la jafuri, făcu mari neorândueli în România“ ²⁾

Laurençon i descrie astfel:

„Eteria se anunță sub relle auspicii, jefuindă uă țerră
„ce trecea de amică, ș'ăi căria locuitorî professaū ace-
„iași religione cu Greci“ ³⁾

Și'n altă parte, totū Laurençon, după ce constată celle
arătate mai susū de Dirzeanu, apoi dice:

„Nici a suta parte Turcii n'au esercitatū grozăvielle
„săvērșite de acea oștire nedisciplinată, compusă *din gu-
„noiulū tuturorū nașilor*; căci cei onești, ca Cristari, erau
„în fórte micū numēru; toți se credēu frați și căpitanî;
„și de aci provenēu atâtea desordine“ ⁴⁾

„Bande de Arnăuți cutreeraū satele și aduceau în Têr-
„goviște turme de oi și de porci, cârduri de passerî și
ciređi de boi și vaci. Ca să 'și facă uă idee lectorulū
„de sufferințele țeranului românū, e destulū a arăta că
„cuhnia lui Alessandru Ipsilanti consuma pe totă ziua:

„50 oca carne de boū.

„30 oca carne de miellū.

„20 oca carne de porcū.

„24 oca carne de passere.

„50—60 pâini.

„Afară de untū, ouă, lapte etc.

„Prințul George Ipsilanti avea aceeași porțiune ca și
„cei l'alți capi ai oștirii; astfelū că acestă devastare de
„necredutū revolta simșulū publicū“ ⁵⁾.

1) Principatele Române, de Palauzof, cap. VI.

2) Op. cit. pag. 189.

3) Op. cit. pag. 72.

4) Idem pag. 88.

5) „ „ 87.

Rabbe, în memoriulul lui Raybaud, dice: „Pe cându „Ipsilanti mânca, bea și danța, la cartierul generalul, oș-tirea lui jefuia țerra; provisiile nu se plăteu; și capii „faceau uă scandalosă consumație, unū lucsu de mâncare „neauđitū, numai din spinarea bietului țerranul“ ¹⁾

Sē ascultămū acumū pe însuși istoricii Greci:

Theodor Csenu dice:

„Căpitanii și ostașii lui Ipsilanti erau nesupuși, neîn-frânați, și încuragiați la hrăpiri; erau *biciulul lui Dum-neđeul* pentru orașele și satele pe unde tăbăraul“ ²⁾

Fotino dice:

„Sufferințele Românilor din partea Grecilorū nu le pō-te spune condeiuul; iar dedulcirea lor la jafuri făcea pe „Eteriști a pierde din vedere scopulū pentru care lua-seră armele“ ³⁾

Nu numai ostașii lui Ipsilanti, dar și ispravnicii numiți de dânsulū, sub pretecestū d'a îndestula oștirea cu celle trebuincioșe, prădaul fără milă pe sătenii de vitele și pro-ductele lorū, din care mare parte le speculaul în folosulū lorū, făcândū astfelū unū jafū nepovestitū, de care 'și vorū adduce aminte multū timpū Româniū ⁴⁾

Sē vedemū acumū și conduita capilorū acestei oștiri.

Acéstă oștire era ca la 7395 indiviđi ⁵⁾, formată în patru corpuri, în care intra și corpulū lui Sava, pe care conta atunci Eteriști; Ipsilanti o respândi în districtele occu-pate de dânsulū; astfeliū frați se Nicolae și Iorgu sta-ționaul în Câmpu-lungū cu parte din ostașii corpulū ce comandaul; prințul Cantacuzin staționa într'unū satu, de-părtare d'uă jumătate de leghe spre nordulū Têrgoviștei, cu unū micū detașamentū din corpulū lui George Ipsilanti; Duca staționa în Ploesci, și căpitan Iordache la Pitești;

¹⁾ Op. cit. pag. 228—229.

²⁾ *ἡ ἰσουλς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως — 1861.*

³⁾ Op. cit. pag. 98.

⁴⁾ Dirzēnu, (Trompeta No. 665.)

⁵⁾ Veđi Notta No. LXXI.

iar Alesandru Ipsilanti ședea în Târgoviște, cu batalionul sacru și cu mare parte din ostașii din corpurile fraților săi.

Afară de batalionul sacru, compus, cum am spus, din junii luminați și plini de patriotism, și cari se exercita neconținut la arme, toți cei lași își petrecu timpul în beții și în jafuri; ei erau încredințați, după asigurările date de Ipsilanti, că trei-deci de mii de Ruși au să trecă Prutul sub comanda fratelui său Dimitrie, ca să bată pe Turcii din România; că Grecii din Turcia au să înfrântă pe Turci în mai multe lovirii; că Constantinopolul este blocat pe apă și pe uscat; și că Bulgarii s'au ridicat cu toți, și au bătut și ei pe Turci; și alte asemenea știri încurajătoare, cari soséu prin curieri într'adinsu, scoși din fabrica lui Ipsilanti. Prin acelle știri false, ellu credea a însufleși pe fricoși și a îmbărbăta pe cei desmoralizați ¹⁾

Apatia sau indiferința era atât de mare în oștirea Eteristilor, cum și lipsa de poliție sau de priveghere, în câtă, în totu timpul șederii lui Ipsilanti la Târgoviște, spioni Turci, strevestiți ca Armeni, circulau pîntre ostași, trăind din provisiile oștirii. ²⁾

Casa cu bani a oștirii, adunați din contribuții, din daruri patriotice din partea Grecilor, și din contribuțiile impuse Românilor, era pe mâna unor capi fără moralitate, cari îi risipéu fără nici unu scrupul; iar soldaților, cari reclamau salariul, li se răspundea că *tre-lue să lupte, ca și dânșii, pentru glorie și libertate*. ³⁾

„Ce ne-interesare! esclamă Laurençon în ironie. Ce abnegare din partea celloră ce ținéu fondurile publice în mâna lor! Nu e de mirare că subalternii aceloră șefi *neinte-*

¹⁾ Fotino pag. 99—102 — Gervinus pag. 197 — Filimon vol. II. pag. 149. Laurençon pag. 73. — Acésta o afirmă și Domnul Simeon Romanov, și d-nu Malla, ce erau Mavrofori. Pînă la fuga sa în Austria Ipsilanti a întrebuintat asemenea stratageme, spre a încurajia pe Eteristi. Veđi nota No. LXXII.

²⁾ Laurençon pag. 86. — Raybaud pag. 229.

³⁾ Laurençon, locul citat.

„*resași* fură siliți a să hrăni din spinarea bietului țerrană „română!“

Ună consiliu supremă, compusă de prințul Cantacuzin, de medicul Cristari și de Orfano (comandantul orașului) era însărcinată cu dirigerea operațiilor militare, cari operațiuni consistau în strângere de proviziuni după la locuitori, ce se plăteu cu chitanțe, după exemplul Muscalilor; cu întărirea Têrgoviștei, prin destuparea vechilor șanțuri, prin săteni aduși cu silla din toate părțile; cu facere de bastione fără tunuri, căci tunuri a-vea să adducă Muscalii, cum și oficeri streini cari să'i comande; cu turnare de glonțe din plumbul învălitorii Mitropoliei, și cu ghiulele de sticlă făcute într'ua sticlărie aprăpe de Têrgoviște; iar glonțele cari se turnau ziua, noptea se risipiau în veseliele ce făcêu ¹⁾. Oștirea n'avea de câtă patru tunuri, din cari trei de câte uă jumătate livră (112 dramuri livra), iar unul, de două livre, luate câte'și patru de la pușcăria din București ²⁾

Intimii lui Ipsilanti erau Orfano ³⁾ Lassani ⁴⁾ și Scufu ⁵⁾. Acestă din urmă cădu curându în disgrația lui Ipsilanti, din cauza discordiei selle cu Lassani, secretarul lui Ipsilanti, pe care illu prefera pe lângă toți cei-alți. Totă din cauza acestuia intră discordia și între Ipsilanti cu prințul Cantacuzin ⁶⁾, în câtă acela fu silită a'lă espedia la Iassă, sub pretextă d'a fortifica acelă orașiu cu micul său corpă de oștire. Gervinus susține însă că trimiterea lui Cantacuzin la Iassă a fost spre a'i înlesni fuga în

¹⁾ Colonelu Voinescu, op. cit. pag. 142.

²⁾ Laurençon, pag. 85.

³⁾ Fostu servitoru la unu ôre care Bucauri, negutătoru grecu din Odessa — Laurençon pag. 89.

⁴⁾ Care fusese în Pesta *mijlocitor în intrige galante*. — Laurençon, loc. cit.

⁵⁾ Care a furata casa cu bani a Eteriei și a trecută în Brașiova, din care causă Ipsilanti l'a stimatisatu în proclamația sa de la 8 Iunie, ca și pe alți miserabili ca Caravia, ca Duca, etc.

⁶⁾ Filimon vol. 2 pag. 356—358. Beldiman însă attribue neînțelegerea între dânsii la niște *țituri*, pag. 39.

Bessarabia, după cum Ipsilanti se pregătia să treacă în Austria ¹⁾. Batalionul său fu pus sub comanda lui Caravia, ceea ce fu încă o cauză de neînțelegere între Ipsilanti și Çantacuzin ²⁾

„Cu astfel de individi, alii cărora nume mănjește hârtia, ține Laurençon, se încungiura generalissimul oștirii independenței Greciei; astfel, pentru cei mai mulți, acest pretins război pentru independență nu era decât un pretext ce ascundea hoția. Tudor cel puțin avea un scop, care lă declarasse pe față; pe când în tabăra lui Ipsilanti totul era întuneric și confuziune.“ ³⁾

Spre a se justifica și a se recomanda totu de o dată în ochii Românilor, Ipsilanti le adresează o proclamație, în care le arată motivele ce au silit pe Greci a se opri în România. Goniți de tirania Turcilor din patria lor, la primul semnal al libertății, fură siliți, ține el, a se înarma contra inamicului comun al creștinătății; iar șederea lor în România este provizorie, așteptându momentul favorabil spre a trece în iubita lor patrie; prin urmare, în prețuia de a părăsi România, Ipsilanti credea de datorie a exprima Românilor recunoștința sa pentru ospitalitatea ce primiseră de la *nobilii fii ai Daciei*, atât frații săi de arme, cât și compatrioții săi, în timpul de restriște; iar această recunoștință n'o putea exprima mai bine decât făcându Românilor urări *sincere* pentru realizarea dorințelor lor legitime, și consiliindu'i ca pe viitor să nu mai încredințese autoritatea supremă în mâini străine (!!!); iar puterea legislativă, separată de cea executivă, să se încredințede la una sau două adunări, compuse de reprezentanți din diferitele clase ale societății; să se înființese și o oștire organizată pentru pașa țării; dările către Stat să se regulese prin reprezentanții Națiunii; Domnitorul să aibă lista sa civilă, fixată de a-

¹⁾ Gervinus, pag. 199—200.

²⁾ Fotino, pag. 97.

³⁾ Laurençon, pag. 89.

dunarea țerei; în fine, să se institue scoli pentru luminarea poporului ¹⁾

La citirea acestei proclamații, Români patrioți trebuie să fi surisū: asemenea consiliu nu putea amăgi de cât pe cei simpli. Venite de la unū Fanariotū, care uccidea fără nici unū dreptu pe represintantulu adevēratu allu poporulu, care prin conduita sa provoca invasiunea turcēscă, cu tōte tristele selle urmări, care, în fine, în schimbū pentru ospitalitatea ce priimise, plătea poporulu cu prada, cu foculū și cu omorulū, acellū consiliū perfidū nu merita de câtū disprețulū adevēraților Români.

În oștirea Eteriei anarhia ajunsese în culme; nimeni nu mai recunoștia nici uă autoritate. Tricupis asigură că unū ôre care Bucavala, ce comanda vr'ua doui-spre-dece Greci, sub-scria proclamațiile selle astfel: „Enache Bucavala, arhistratigū (primulū comandantū) allū armatei ellenice la Carlovița, și Nazirū (inspectorū) peste cinci cadichiurī (plăși) ²⁾

Desbinarea intrasse între capii Eteriștilorū. Prințul Cantacuzin, indignatū a vedea pe Ipsilanti sub influința lui Lassani, comanda oștirii datā unui brigantū ca Duca, și pe Caravia comandantū allū batalionulu sacru, Cantacuzin părăsise Têrgoviștea la 9 Maiū. Ipsilanti scōse vorbă că a plecatū la Brăilla ca să susție pe Eteriștii d'acolo, și apoi să trecă la Iassī ca să priveghese pe Penedeca, care nu i inspira destulă încredere; iarū ne reușindū în misiunea sa, să se întorcā îndatā la Têrgoviște cu toți Grecii, aflați în Iassī și în Galați.

Duca, ce era pusū subt ascultarea lui Cantacuzin, nu se supusse ordinilorū lui Ipsilanti; și Cantacuzin, cu v'ruā trei sute cinci-deci de oșteni, se îndreptă către Iassī, după mici loviri cu Turcii la Focșani.

Penedeca nu se supusse nici dânsulū ordinilorū lui

¹⁾ Veđi Nota No. LXXIII.

²⁾ Op. cit. vol. I. pag. 137.

Ipsilanti, nevoindă a recunoște pe Cantacuzin de șefu ală său. Iassi, ca și Têrgoviștea, era în plină anarhie.!

Chiar Mavromati, mediculă lă Ipsilanti, dispăru și ellă pe cândă Turciă se apropiaă de Têrgoviștea.

La vestea intrării Turciloră în țerră, mulți din Eteristiă desertară, nesimțindu-se în stare a se măsură c'ua oștire superiără, sub tôte puncturile de vedere. Acêsta silă pe Ipsilanti a da ordină secretă lă Duca, la 7 Maiă, ca să prepare în grabă provisiuni pentru 1500 căllăreți; și să stea gata de plecare la primulă ordină ce va prăimi.

În aceiași zi trimisse în Bucuresci pe Caravia ca să mai înrolese volintiri, cari să înlocuiască pe fugari; și cu mare greutate putu înscrie abia vre ua două sute vagabonți, cea mai mare parte covrigari, bragagi și țigani, dice Fotino, pe cari 'i addusse cu musica din Bucuresci la Têrgoviștea; iar în Bucuresci Caravia lipi pe tôte strădele proclamația lă Ipsilanti de la 5 Maiă, ce anunța victoria Grecilor în provinciile turcesci, cum și regulele ostășesci ¹⁾.

La 10 Maiă, Ipsilanti prăimi știri positive despre apropierea Turciloră de Bucuresci; acêsta produsse mare turburale și frică între Eteristiă.

La 16 Maiă Sava plecă și ellă la Têrgoviștea cu 1000 de Arnăuți, dupe ce înscințasse pe Ipsilanti, cu câte-va zile înainte, de sossirea Turciloră, și de planulă lă Tudoră care se îndrepta spre Pitesci, dicea ellă, spre a lovi avangarda Eteristiloră. Sava trimisese lă Iordache la Pitesci 400 din Arnăuții săi, spre a înlesni prinderea lă Tudor. Ipsilanti, aflândă acêsta, dete ordină fratelulă său și lă Căpitan Iordache a împiedica mersulă lă Tudor, și a'lă aresta la trebuință, spre a scăpa d'ună neamică multă mai periculosă de câtă Turciă ²⁾.

Duca se afla tăbărătă la Băicoi, lăssândă streji la Plo-

¹⁾ Fotino, pag. 107—108. — Filimon, vol. II, pag. 150.

²⁾ Laurençon, pag. 160—162. Veđi și Fotino, Filimon, etc. Veđi și Tricupis, vol. I, pag. 147—148.

esci, la Câmpina și la Mărgineni, și trimițându și la București ca să priveghiese mișcările Turcilor. Oamenii săi prinseseră câți-va spioni Turci, din cari doi fură trimiși la Ipsilanti, iar pe cei l'alți îi spânzură ¹⁾.

La plecarea în Brașovă a boerilor, liberați de Tudor de la Belvedere, Duca primise ordină de la Ipsilanti a le eși înainte la Câmpina și a'i aduce la Târgoviște; dară Duca, pungindu'i, le dede drumul; ceea ce silii pe Ipsilanti a'lă mustra aspru pentru acăsta într'ua epistolă cu data din 17 Mai.

Tăbărându la comuna Văcăresci de lângă Târgoviște cu cei 1000 călăreți ai săi, bine echipați și disciplinați, Sava fu bine priimită de trimișii lui Ipsilanti; apoi ilă invită și Sava pentru a dou ađi la cină, tot la Văcăresci; însă, Ipsilanti, care era bănuitor, pretestă că e bolnav; și trimise în locu-i câți-va din adjutanții săi ²⁾.

Sava se dusse apoi de se întări în M-rea Mărgineni, de unde scósse pe arnăuții lui Farmache, pretestându că acea mănăstire putea servi ca cetate de apărare; iar la timp, va alerga în ajutorul Grecilor. Ipsilanti se prefăcu ca 'lă crede, și 'lă lăsă să ocupe acea mănăstire; cândă însă, la 25 Maiă, aflându despre înaintarea Turcilor, il rugă să vină grabnică a se uni cu oștirea sea, Sava nu se mișcă din loc.

La 26, Ipsilanti ilă invită din nou, arătându'i că Turcii s'appropie de oraș; în locu se plece, Sava scrisse lui Duca să vină cu oștenii lui pe la Mărgineni ca să mērgă împreună la Târgoviște; Duca, care'lă bănuia, refusă; dērū nici la Ipsilanti nu se dusse îndată, cerându respectū de trei ăille, sub pretestū *d'a aduna ostași* respândiți în diferite pozițiuni; voindū însă a sonda pe Sava, Duca ilă întrebă, printr'ua scrisore: „ce gândește ellū despre mișcările Turcilor? Și ce arū fi de făcutū? „Sava

¹⁾ Laurençon, pag. 160.

²⁾ Tricupis, vol. I pag. 146.

îi respunse: „lupta este neapărată, biruința e la noroc, și se ne vedem sănătoși! ¹⁾.”

Aceste cuvinte dederă pe față cugetul lui Sava: nu mai remase nici uă îndoială de necredința lui în ochii Eteriștilor.

Când Duca se presintă la Ipsilanti, acesta îl priimi cu răcélă, și i dîsise:

„Du-te la trupa ta; mâine vei afla ordinele melle.”

Cu căpitanii ca Duca și ca Caravia, Ipsilanti presimția înfrângerea și umilirea oștirii grecesci.

Speranța lui era totu în Russia ²⁾. El nu putea crede ca Impăratul Alexandru, care 'lă încuragiase a ridica stégul revoltei ³⁾, va suferi pe Turci să între în România fără a protesta cu armele.

Nutritu d'aceste illusiuni poetice, și după îndemnul lui Sava, înainte de plecarea acestuia la Mărgineni, Ipsilanti mai trimise uă petițiune și unu memoriu către monarhul Russiei, ca din partea Grecilor din România, pe care le iscăliă mai multii oficeri eteriști, și chiar Sava; Ipsilanti, fiindu desaprobatu oficialmente de Russia, nu cuteđă a le subscrie; scrisse însă din partea sa scrisori către Impărătesă Russiei și către regele Prussiei, rugându'i a susține sacra causă a Ellenilor.

Cu aceste scrisori, cu petiția și cu memoriul trimise pe doctorul Canella, bărbatu cu multă învățatură, care și plecă la Petersburgu, după ce trecu prin Dresda și Berlinu ⁴⁾

„Ancă uă probă de ameteła și desperarea în care se aflau toți, observă Gervinus, care relațedă și dânsul acestu faptu ⁵⁾.”

Intr'adeveru, Grecii își perduseră cumpătul, la ap-

¹⁾ Laurençon, pag. 172. — Veđi și Filimon, locul citat.

²⁾ Fotino, pag. 113.

³⁾ Colson, op. cit. (pag. 40) afirmă că mostenitorul coronei, care fu Nicolae I, a ridicatu toasturi în publicu pentru succesul Eteriei.

⁴⁾ Laurençon, pag. 169—171 — Filimon, vol. II, pag. 169.

⁵⁾ Gervinus, vol. I, pag. 202.

propierea Turcilor; acésta îi și silisseră a ommori pe Tudor, spre a se scăpa cu uă oră mai curêndu d'unu neamicu atât de periculosu. Demoralisația era în culme! Pe fie-care nópte dispărea mulțime de Eteriști, nu numai civili, dérú și militari; căci pe tótă ziua se primia știri că Turcii se apropie, că Turcii sosesc; ceea ce produsse uă învâlmașelă și uă spaimă cari nu se potú descrie ¹⁾.

Laurençon rapportesă că, la intrarea Turcilor în Bucuresci, unú ispravnicu d'ai lui Ipsilanti, adducându acéstă veste în Têrgoviște, fu apprópe a'și perde viața.

Caravia, ce se afla atunci căllare, îl addusse tîrîșu de pârú în curtea prințului Gg. Ipsilanti, strigându, cu sabia scósă, că trebuie s'î taie capulú, fiindú că a respînditú sciri false cari aú demoralisatú oștirea. In deșertú infortunatulu ispravnicu adducea de martorú pe cutare comerciante, sositú din Bucuresci, de la care aflasse acéstă scire; crudulú Caravia ținea una că trebuie s'î lú ommóre, ca să facă pildă. Abia îlú putu scăpa fratele generalisimulú; iar Caravia se depártă, răcnindú ca unú tigrú căruia 'î scapă prada. Ipsilanti ênsuși se temea de acestú omú sângerosu ²⁾.

Udriski, care se afla la Mărgineni cu Sava, juca în tabăra lui Ipsilanti rolulú ce jucasse și în tabăra lui Tudor: avea spionii sei, cari demoralisau oștirea, și 'î împingeau la assassinarea lui Ipsilanti.

Istoricul Alexandru Sutzú assigură că scrisori, suscrisse de Udriski, circulaú în lagărulú lui Ipsilanti; și în elle se promitea amnistia și resplátire cellor ce vor preda pe Ipsilanti pe mâna Turcilor, viú saú mortú ³⁾.

In astú-felú de stare era oștirea Eteriei când Turcii se apropiaú de Têrgoviște.

---

¹⁾ Fotino, pag. 61.

²⁾ Laurençon, pag. 90—91.

³⁾ Op. cit. pag. 86.

CAPITOLUL XXXI.

Primele lovirî între Turci și Eteriști.

Pe la începutul lui Maiu, unu corpū de Ianiceri ple-casse din Constantinopole sub comanda lui Salim Meh-med, sub care trebuia să opereze împreună cei trei Pași, de la Vidin, de la Silistra și de la Brăila.

Cara-Mustafa (Chehaia-Bei) allū Silistrei se îndreptă spre București, cu două corpuri de câte 4000 ostași fie-care.

Pașa Vidinului, Hagi Ahmed, intră în România mică; iarū Iusuf-Pașa allū Brăilei intră în Moldova cu vre-uă 4500 de Turci.

Acestū din urmă lovi pe rebelii din Galați, cari prin surprindere occupaseră acestū orașū, după cum am ară-tatū la loculū seū. Galații era apăratū de unū Atanasie Cârpeniși, cu mai mulți arnăuți și mateloți de corabiū, cari, din preună cu alți Greci, Sêrbi și ômeni fără că-pătâiū, fără disciplină și degradați de vișuri, se urcaū de la 600 până la 800 de indiviși. Ei occupaū trei ve-chi întăriri, construite în fața orașului de către Turci în timpulū ultimului resbelū allū Rușilor cu Turci.

Cotiras Peloponisianulū ocupa, cu vr'o 73 de Greci, unū șanțū lungū afară din întăriri.

La 13 Mai ataculū începu; dér la primele descâr

cări de focuri; mai jumătate din Eteriști fugiră. Cotiras cu 32 de inși se luptă bărbătește, și toți muriră ca niște vitezi.

În reduta cea mai tare din cele trei, Athanasie Cârpe- nișu și Popa Gheorghe se apărară totă ziua de 13 Maiu, numai cu 33 contra unui număr îndecit de Turci. Nop- tea întrebuițară uă stratagemă spre a putea fugi, cre- dându că pot fi folositori în alte lupte, căci aci lupta era inegală: ridicară mai multe haine înaintea întării în care Turcii descărcară focurile lor, luându acele vestminte dreptu inamic; apoi, după ce umplură cele două tunuri care le avea, și le descărcară în Turci, fu- giră toți, afară de trei, trecându pe Prutu la Iași. Turcii, după ce făcură un mare măcellu în Galați, se întorseră la Brailla ¹⁾.

Din corpulū Turcilorū de la Brăila, după înfrângerea rebelilorū la Galați, se rupse unū detașamentū de câte-va sute, și se rissipi după pradă prin sate, înaintându spre Râmnicul-Săratū și spre Focșani.

Șapte-đeci Turci din acestia se închisseră într'ua ca- să la Râmnicul-Săratū, unde fură blocați de Greci, în micū numărū, sub Căpitanū lorū Anastasie Caracala, Hris- tea Vrana, Panait Zuli, Nicolae Sclavuna; și luptară cu acei 70 Turci vr'o 4 ore; rânindu-se câți-va dintre Greci, ei se îndârjiră și mai mult; și hotărâră a da focū casei. Turcii, simțindu acesta, eșiră pe furiși din casa în care erau blocați, și conduși de niște sătenī, se baricadară într'ua móră afară din orașū, așteptându să inoptese ca să pótă fugi.

Grecii îi blocară ș'acolo; dar neputându se 'i învingă, din cauza pozițiunii favorabilă ce ocupaū Turcii, inven- tară uă stratagemă care le reuși de minune. Unū grecū anume Panaiot Peloponesianulū, luându unū butoiū cu smólă, i dede focū și 'lū rostogoli până apprópe de móră,

¹⁾ Gervinus pag. 198—199. — Fotino pag. 115.

care se și aprinse îndată. Turcii eșiră afară speriați; și Grecii, năvălindă asupra-le, i măcelăriră pe toți.

După această isbândă, Grecii se întorseră la Focșani, unde gasiră alți vr'ua 90 Turci, închiși în monastirea Sf. Ión; după uă luptă crâncenă de 5 ore aprópe, în care se ommorî vestitulă Pană Olteanul, cu alți 10 tovarăși greci, se depărtară, luândă drumulă spre Tîrgoviște ¹⁾.

Chehaia-Beî, lăssândă pentru pađa Bucuresciloră pe Tagîr-Agă, baș-beșlégă, cu 300 de Turci ²⁾, și pe slugerulă Alecu Aslanoglu, capă chehaia lângă Pașa de la Silistra, porni la 25 Maiü de la Colintina spre Tîrgoviște în fruntea a 6000 Turci călări și 4000 pedestri, avëndü de mehendarü ³⁾ pe Ienache Băltărețu, care pe mulți nevinovați 'i a scăpatü de la mórte prin influența sa lângă acestü Pașă.

În acea ți, la satulă Ciocănești, Turcii prinseră unü desertorü din óstea lui Ipsilanti, ce fuisse calfă la uă băcănie din Ploesci; și de la dënsulă aflară starea deplorabilă a oștirii grecesci.

Chehaia-Beî împărți oștirea sea în douë corpuri, ordonândă ca să înaintede una la drépta și alta la stânga, spre a ataca avangarda lui Ipsilanti.

În Tîrgoviște apropiarea Turciloră pricinui uă desordine complectă, în câtü mulți din oștirea lui Ipsilanti dosiră, de frică; iar alții se ascuseră prin viile și pădurile duprin prejurü. Löcuiitorii fugisseră deja mai toți cu multe țiile înainte.

Cu tóte astea Ipsilanti ordonă lui Ión Colocotroni și lui Gerassie Orfano a se așeđa la Mönăstirea Nucetulü cu parte din oștire; iarü lui Duca, lângă uă pădure la Netezești orî la Cornățelü. Trupa acestoru comandiri, compusă mai multü de Albanezi, Sêrbi și Bulgari, în nu-

¹⁾ Fotino pag. 116—117.

²⁾ Filimon susține că 2000, op. cit. vol. II, pag. 172.

³⁾ Conductoră.

mărū ca la 1500, forma óre-cum avan-garda oștirii grecescī: iar Ipsilanti cu restulū oștirii sē hotărī sē dea ajutorū unde trebuința va cere. Acesta în ziua de 27 Mai.

Duca, în fruntea a 400 de Arnăuți, pornindū la locul ce i se însemnase, se întâlni în calle cu mai mulți comandiri eteriști cari veneau de la Focșanī, în fruntea a 25 Albaneși; încorporându-se cu trupa lui Duca, ei se băturā cu Turcii vr'o douā ore în pădurea Cornățelu: în acēstā luptā se omorīrā și să rānirā vr'o 15 Turci. Isbānda ar fi fostū de sigurū a Eteriștilor, decā Duca, speriatū de mulțimea Turcilorū, ce'i vedea după uā movilā, n'ar fi datū semnalulū de retragere.

La mōnăstirea Nucetulū, lupta fu mai seriósă: ea ținu de la rāsāritulū sōrelui pānā după amiași, cu perdere de vr'uā sutā Turci, morți și rāniți, și prea puțin d'între rebeli; dar Orfano, demoralisatū și ellū de mulțimea Turcilor, și sfērșindu amunițiunea, părăsi Mōnăstirea. Ion Colocotroni și Sahini, ce erau fortificați în Mōnăstire, se luptarā vitejește pānā la apusulū sōrelui cu 300 ostași ce comandau; ênsă sfērșindu și ei glōnțele și prafulū de pușcă, fugirā nōptea la Tērgoviște spre a da alarma.

În zadarū Ipsilanti îi îndemnā a reincepe luptā cu tōtā oștirea; cei doui comandiri se oppuserā, respundēndū lui Ipsilanti că e comodū a sta departe de câmpulū luptii și a băga pe alții în focū; și că decā arū fi auditi și dānsulū vijiindū pe la urechi mulțimea glōnțelorū turcescī, n'ar mai stărui pentru reinceperea luptei.

În nōptea de 29 Maiū, se ținu unū consiliū de rebel între comandiri oștirii; și se decisse a trece cu toți la Rōmniculū-Vēlcii, unde, ajutați de pozițiile muntōse și de oștirea lui Tudor, vor putea cu successū a se mēssura cu Turcii. Oștirea se formā în douē corpuri: unulū, sub comanda lui Duca, plecā spre Pitesci pe drumulū Găescilorū; ênsă Duca, Gheorghe Manu și alți comandiri trecurā din Pitesci în Transilvania, lāsându corpulū ce co-

manda în voea intmpălării. Cellü-laltü corpü, sub comanda lui Ipsilanti, Caravia, Orfano și alții, se îndreptă peste délurî la Câmpu-lungü, de unde trecură iute la Pitesci, ca să se unescă acolo cu corpulü lui Duca, al lui Căpitan Iordache și al lui Hagi-Prodan. In drumulü acesta mulți din corpulü lui Ipsilanti și al lui Duca dossiră, ascunđându-se prin munți și prin pădurî ¹⁾.

Sâmbătă, la 28 Maiü, oraşulü Têrgoviştea era ca și pustiü; toți fugisseră, afară de câți-va locuitorî du prin suburbii, și de starostea austriacă, a nume Alecse; iar proviantulü oştirii grecesci, și mulțime de vite mari și mici, remasseră în possessiunea Turcilorü.

La 29 Maiü, Turcii aşedară oștirea în ordine de bătaie în marginea Têrgoviştei, și trimisseră înainte ca călăudă pe căpitanulü Bibi cu ordinü înscrisü către boeri și neguțători, prin care li se assigura viuêta și averea de vor fi linisciți; iar avëndü vr'uă temere, se se retragă toți la unü locü afară din oraşü, unde vor fi pădiți de Turci.

Afländü însă Chehaia-bei de la trimissul seu că în Têrgovişte nu se aflau nici rebellî nici locuitorî, intră în oraşü cu un micü numër de Turci, rënduind streji la stărostia nemțescă, spre a nu fi supărată de Turci; iarü oștirea aşedă tabăra pe câmpia de la Suseni, spre nordul Têrgoviştei.

In acea ți, Ghencea cu câți-va ostași din corpul lui Sava, veni se se închine lui Chehaia-bei; iar a doua ți se presintă și Sava cu Deli-başa Mihale și cu Ciuciuc-Ciolac, în fruntea a uă 1000 Albaneși călări.

Sava era însoțitü de Udrischi și de Tagîr-Aga, başbeşli de la Ianina, vechiü amic allü lui Sava.

¹⁾ Câți-va bătrâni din Câmpu-lungü, între cari Hagi Năstasse, ce se înrolasse în oștirea lui Ipsilanti, ne au assiguratü că vr'o 50 de Sêrbi și Bulgari din Câmpu-lungü au fugitü din Têrgovişte, înainte de a se începe lupta cu Turcii, dicëndü „că decă Ipsilanti a fugitü, ei ce să mai rămăie?“ și umplură munți și pădurile du prin prejurulü Câmpu-lungulü. Turcii au tăiatü vr'o 20 dintr'ênșii, cândü cu góna lui Sava contra Arvațilorü.

Chehaia-Bei îi primi pe toți cu politețã, promițându-le lefurî și tainurî de la dênsul. ¹⁾

În câte-va zile, câtă a stată Chehaia-Bei în Têrgo-
viște, Turcii prinseră vr'ua 24 Greci din diferite batalli-
óne, și mai mulți Arnăuți, străvestiți în vestiminte țãrrã-
nești, cari se ascunsesseră prin satele vecine: i trãdas-
seră sãtenii, nu atãtu de frica Turcilor, câtă de res-
bunare contra acestorú óspeți neomenoși, dupě urma că-
rora sufferea acumă țerra atãtea nenorociri! Chehaia-Bei
îi a taiat pe toți ²⁾ După aceea ellă plecă cu tótă óstea spre
Pitesci, pe drumulă Gaescilor; dar la Gãesci, aflându că
Ipsilanti trecusse Oltulă, și primindă și ordină de la Pașa
din Silistra ca sě se întorcă îndatã în Bucuresci, spre a
guverna țerra pânã la instalarea noului Domnitorú, Che-
haia-Bei dede 3000 de Turci sub comanda lui Siricoglu
și 'lă trimisse, din preună cu corpulă lui Sava, în góna
rebelilor; iar ellă se întorse la Bucuresci cu restulă oș-
tirii. ³⁾

¹⁾ Fotino, pag. 140—148 — Filimon, vol. II, pag. 172—178.

²⁾ Ei fură îngropați în șanțulă cetății, la pórtã cea despre rãsãrită, lângă
cãrciuma lui C. Dimitrescu din strada mare, unde se vedú și ađi urme din
zidulă cetății.

³⁾ Fotino, pag. 140—148.

CAPITOLU XXXII.

Lupta Panduriloră peste Oltă sub Solomon și Mihaloglu, și sörtea Panduriloră lui Tudor.

Corpulü de oștire turcescă, care trecusse de la Vidinü în România-mică pe la Calafatü ¹⁾, era precedatü de uă avangardă ca de 200 Turci. Panduriï de la Calafatü se retrasseră spre satulü Clenovulü, unde se uniră cu cęta lui Anastasie Mihaloglu, ce 'i ęicea și Manache, compusă de vre 150 Bulgari și Panduri.

La Clenovü, Turciï se loviră cu rebellü, cari se luptară vitejește, ommorindü și ränindü vre 130 Turci; între aceștia era și căpetenia lorü, Rogobete, românü turcitü, care fu prinsü și tăiatü de Mihaloglu; din partea rebelilorü se ommoriră duoi inși, și 16 fură răniți. Restul de 70 Turci se închisseră în biserica satulü, unde fură încongiurați de căpitanulü Solomon, care 'i liberă, după ce 'i desarmă.

Uă altă cętä de Turci, ca vre 150, se lovi lângă Caracalü cu căpitanü Zottu, amicü allü lui Mihaloglu, ce comanda vre uă 25 de Bulgari, amestecați cu Panduri. După uă luptă de câte-va ore, în care se ommoriră vr'uă

¹⁾ Insoțiți de Ión Samurcaș, orënduitü de Divanulü Craioveï ca îngrijitorü allü oștirii turcesci, care avea încă de conductorü pe unü Clucerulü Ión Po-roineam.

15 Turci, Zottu se retrase cu ai săi, fără nici uă perdere.

În fine, altă cettă de Turci se lovi cu Solomonu la Cireșiū. În tôte aceste lovirī, Turcii fură bătūți.

Uă luptă mai seriósă se încinse între Turci și Mihaloglu, care se închisese în monastirea Tismana. În acéstă luptă se omorîră ca la vro 120 Turci, iar restulū se respândi prin sate după pradă ¹⁾.

Tôte aceste cette de rebelli, în numărū ca la vr'ua 650 Pandurī, amesticați cu Bulgari și cu Greci ²⁾, sub comanda căpitanilorū Solomon, Mihaloglu, Zottu, Diamandi și alții, porniră în trâmbe către Rômniculū-Vâlcei, spre a ascepta aci pe Tudorū, despre care aflaseră că a plecatū de la Bucuresci cu tótă oștirea lui ca să trecă peste Oltū.

Solomon sossisse înaintea lor la Drăgășani, unde nu stātu multū, fiindū rugatū de câți-va negustorași de aci ca să se retragă, spre a feri orașellulū de foculū și robia Turcilorū, cari se asceptau chiar în đioa aceea. Solomon, fiindū-i milă de dênșii, se trase la 26 Maiū cu trupa sea la satulū Zăvedeni, depărtare uă uă jumătate poștiă de Drăgășani.

Aci se uni cu cettlele cellorū-l-alți căpitanī numiți mai susū; și tăbărîră cu toți în nisce pruni, pe unū dëllū, ordonândū Pandurilorū să stea gata de luptă.

Turcii sossiră în dată; Solomon ênsă, care avea comanda supremă, în locū d'a se lovi cu dênșii din pozițiunea favorabilă ce ocupa, eși la câmpū luciū, îndemnatū de furia tineretilorū și de voinicia Pandurilorū, dupe cum se esprimă ênsuși Solomonū; Turcii, în numărū ca la 3000, și cu tunuri, îi pusseră la mijlocū.

Pandurii arū fi fostū toți morți déca Solomon, în desperarea sea, n'arū fi ordonatū Pandurilorū să'si facă locū

¹⁾ Fotino, pagina 149- 151.

²⁾ Solomon (op. citatū, pag. 20) dice că numai Pandurii de sub comanda lui erau 800.

pîntre Turci cu iataganele. Astü-felü numaî putură scăpa de la uă mórte sigură, lăssându morți peste 100 Pandurii; restulü ocupă iarăși pozițiunea de mai 'nainte, adică grădina cu pruni, de unde putură lupta vitejesce pânö nóptea, cândü trecură la Rômnicü ¹⁾.

Panduriü de sub comanda lui Tudorü, căindu-se chiar a duoa și pentru predarea lui în mâinele Grecilorü, începură a dossi, nóptea, cette-cette, risipindu-se pe la cassele lorü ²⁾; astü-felü, din vre uă 4000 pandurii, veniți cu Tudorü la Golesci, mai puțin de jumătate participă la lupta cu Turciü; cei fugiți peste Oltü, împrăsciindü vestea despre prinderea lui Tudor, demoralisară pe panduriü de sub Solomonü și ai celorlalti comandirü, cari începură și ei a se respândi pe la cassele lorü.

Dupë plecarea lui Tudorü de la Cotroceni, Solomonü primisse la Rômnicü uă scrisóre de la Tudorü ca să plece îndată cu toți Panduriü lui și să vie la Golesci, gonindü mai ântêü din mönăstirea Cozia pe Sêrbii și Grecii aflați acolo, și înlocuindu'i cu Pandurii.

Scopolü lui Tudorü era, cum am arătatü, pe de uă parte să închiđă în Cozia pe boierii liberați de la Belvedere, spre a se servi cu dênșii și peste Oltü dupë cum se servisse în Bucuresci; iar pe de alta, îndată ce va trece Oltulü, să se desfacă de Bulgariü și Sêrbii de sub comanda lui Prodan și Machedonski; prin urmare, să gonescă singurü pe Grecii din România, dupö cum promisese Turcilorü, sperându că prin acestü actü Pórta va accorda de sigur Românilorü drepturile *ab antiquo* ce reclamasseră. Dêr omulü propune și Destinulü dispune. Trădarea de la Golesci nimici planul seă.

Pe cândü Solomon se prepara a essecuta ordinul lui Tudorü, priimi altă scrisóre, printr'un curierü arnăutü, din partea lui Ipsilanti și a lui Căpitanü Iordache, în

¹⁾ Solomon, loc. cit., pag. 19, 20. — Veđi amênuntcele acesteï lupte în memoriulü Protopoppesculü, vol. II. Nota No. XV.

²⁾ Fotino, pag. 98—99. — Acêsta o afirmă și bătriniü Pandurii cari trăescü.

care, laudându'lă pentru bravura sea în lupta cu Turcii, îlă anunța că Tudoră e prisionierul loră, fiindă că 'i au prinsu corespondința cu Turcii; și că se aștepte acolo sossirea lor spre a lupta cu toții contra păgânilor.

Acăsta silă pe Solomon să rămăie pe locă. Peste trei ăille, aflându de mórtea lui Tudoră, se sfătui cu căpitanii săi deca trebuie să lupte cu Grecii contra Turcilor, după cum 'i scria Ipsilanti. Toți căpitanii respunseră: „că ei nu mergă în ajutorul lui Ipsilanti, fiindă că familiile loră sunt în țerră, și pôte să le robescă Turcii; și că se întorcă prin pădură pe la cassele lor, așteptându acolo venirea Rușilor, după cum le promitea Ipsilanti.“ Solomon se suppusse voinței generale, și plecă la Cozia, însoțită de mai mulți Pandură, și asigurându pe toți că nu vină Muscalii. De la Cozia, însoțită de vr'ă 50 voinicii fideli, ellă trecu în Austria cu nume schimbată, unde fu arestat la Hatzeg, câte-va ăille; de acolo fu dussă la Deva, și în urmă la Aradă, de unde, cu ajutorul boeriloră aflați în Brașiovă și în Sibii, își putu dobândi libertatea.

După uă ședere de 5 ani în statele austriace, la Augustă 1826, Solomon se întorse în țerră. Grigorie Vodă Ghica, după ce 'lă dojeni pentru participarea sea în revoluție, și după ce 'lă consiliă a părăsi *gândurile de rebelistă*, îi redede căpătania poterei Prodilla; la 1827 Ianuarie, illă făcă și Kirk-Serdară peste celle cincă districte de peste Oltă; și la 1828, participă în resbellul rusoturcă, ca comandiră de Pandură ¹⁾.

După fuga sea din Têrgoviște, Ipsilanti trecu la Câmpulung, unde nu se opri de câtă uă singură ăi, și plecă la Pitesci, lăssându în voea întâmplării 50 carre cu ferărie, cu seuri, cu pastramă, cu orđă și făină; de la Pitesci, trimisse pe Farmake cu 300 arnăuți a se întări la

¹⁾ Biographia lui Solomonă, pag. 22—23.

Curtea de Argeşiu; iară ellu, unindu-se cu corpul lui Iordache, și dându comanda batallionului sacru, ce o avusese Caravia, fratelui său Nicolae Ipsilanti, plecă la 1 Iunie spre Râmnicul-Vâlcei, pe unu timpu foarte plosu¹).

Avangarda oştirii lui Ipsilanti trecu Oltul pe la finele lui Maiu; iară Ipsilanti, cu restul oştirii, sossi în marginea Oltului la $\frac{3}{15}$ Iunie, unde și tăbără²).

Parte din pandurii lui Solomonu se pusseră sub comanda lui Mihaloglu. Auđindu de sosirea lui Ipsilanti, care se credea că vine cu Muscalii, șesse căpitanii din cettă lui Mihaloglu, și anume: Protopoppescu, Dumitru Buştenu, Vassile Crăpatu, Barbu Ţicu, Ghiță Cuțoiu și Nicolae Urlenu, plecară la Ipsilanti. Aci vedură căllăreții cu sulite în uniformă de Cazaci; alții, îmbrăcați în negre, și mulți Panduri d'ai lui Tudorū, totu Mechedințeni și Gorjanii, cum și 5 tunuri. Apropiindu-se de un cortu, unde mâncau căți-va ostași căllăreții, ce păreū Cazaci, ascultară ca se vedă deca vorbescu muscălesce; deru auđindu-i vorbindu grecesce, se întristară foarte multu, și înțellesseră că nu sunt Muscali. Apoi, nici pe Tudorū nu'lū vedeau; și în ellu puneau ei totă speranța lorū.

A duoa ți, la 4 Iunie, trecu și oștea lui Ipsilanti Oltul, și se aședă la Râmnic, unde Ipsilanti împărți 20,000 de lei pe la oștenii din differitele corpuri, spre a'i încuragia ca se se bată cu Turcii, asigurând că Muscalii sossesc pēnă în trei țille; iar pēnō la sossirea lorū, se ia ei bravura în lupta cu Turcii.

Atunci, vre uă 40 de Panduri, mai toți căpitanii, rugară pe Protopoppescu se le facă uă jalbă către Prințul Ipsilanti, rugându'lū se le dea pe Slugerul Tudorū, în care ei au încredere, și la glasul căruia au năpustit

¹) Fotino, pag. 147. — Filimonu, op. cit. vol. II, pag. 176.

²) Fotino, pag. 152.

casele, și s'au sculat cu armele ca să capete drepturile țării.

Intre cei trimisi cu acea petițiune era și Protopopescu, care ne asigură în memoriul său că, după ce Ipsilanti luă cunoștință, prin tâlmaciul său, de conținutul petițiunii, răspunse căpitanilor:

„Că Tudoru e chematu în Russia de către Impăratul Alessandru; că petițiunea o va trimite în dată lui Tudor la Russia; că Tudor nu va întârzia a se întorce, după cum ți a și promissu, la plecare, fiindu chematu de Impăratulu pentru binele țării; iar Pandurii să meargă la Drăgășiani să se bată cu Turcii, pînă va sosi Tudor.“

Căpitani, înțeleseseră îndată viclenia Fanariotului, și se mâhniră foarte mult, încredințându-se că într'adeveru a răpusu pe Tudoru, după cum aflaseră deja de la unii din Panduri.

Acésta făcu pe mulți Panduri să deserteze, descuragiați de pierderea lui Tudoru.

„Decă nu e Tudoru cu noi, diceau ei, Tudoru care ne a ridicatu de la casele noastre, și cu care de siguru am fi bătut pe Turci, ce să mai stămu noi ca să ne batem pentru Ipsilanti, unu Grecu căllare pe callu, care o să fugă p'aci 'ncolo, lăsându țerra și copiii noștri pe mâna Turciloru 1).“

După cinci zile de la pornirea lui Tudoru la Târgoviste, parte din oștirea lui Tudoru, compusă de vreo 2,000 Panduri, cu 4 tunuri 2), sub comanda lui Hagi-Prodanu, Machedonschi și Alessandru, fu pornită din Pitești de Căpitanu Iordache peste Oltu, pe drumulu Craiovei; trei tunuri mai mari, cu totă munițiunea, proviantulu și cele necesarii pentru resbellu, le oprisse la Pi-

1) Memoriul Protopopescului, vol. II, Nota No. XV.

2) După Filimonu, op. cit., vol. II, pag. 174; iar după Kiriakū Popescu, aproape 5,000 și cu 3 tunuri; ceea ce nu poate fi exact, căci cellu puțină parte din trei fugisse deja de la Pitești, după cum asigură Pandurii cari trăiesc.

tescî Căpitanu Iordache, neavându destulă încredere în Pandurii: căci se temea, pôte, cum bănuiesce și Chiriacu Poppescu, că Pandurii se voru uni cu Turcii, de ciudă că le luasse pe comandirulu lor.

Căpitanu Iordache le făgădui cu jurământu că a dua o și îi va urma totu pe acellu drumu, cu corpulu său de Arnăuți, și cu totă munițiunea de resboiu, ca să ia parte cu toții la lupta de peste Oltu.

După două zile de la pornirea lor din Pitești, Pandurii aflară de la alți Pandurii că la Slatina, cu trei zile înainte, uă cettă de Turci fusesse înfrântă de uă cettă de Pandurii și de Arnăuți, sub comanda Căpitanulu Simionu și a lui Buluc-Bașa Iovanu; și că Turcii dedeseră focu orașulu ¹⁾.

Hagi-Prodanu se îndreptă atunci spre Slatina; însă, după uă oră de mergere, priimi altă scire că peste Olt, la Drăgășianii, sossisse de la Craiova unu corpu de vre uă trei mii de Turci; ellu se opri la satulu Vulturescî, unde se întâlni cu avangarda oștirii sêlle, compusă de Pandurii și Sêrbii, pedestrii și căllări, în număr ca la 175 de ostași alleși, sub comanda căpitanulu Iovanu Bitolenu, care șapte zile oprisse trecerea Turcilor peste Oltu, pênă la sossirea corpulu întregu.

În noptea aceea, oștirea poposi la Vulturescî; iar de la Drăgășianii sossi unu Român, scăpatu de la Turci, rugându-se de comandirii Pandurilor a trece iute Oltul ca să scape din sabia Turcilor mai multe fete luate de Turci de la fugarii creștini și de la familiile Sêrbesci din

¹⁾ La Slatina era prefectu și șefu de Pandurii, pentru districtu Oltulu, Polcomniculu Ghelmeșanu, care avea de locotiitoru pe Nicolae Gigartu; iar peste magazia cu provisiuni, depuse în casa Dellenui, erau numiți Toma Ciungu și Iene Iarca (părintele fostulu professoru Dimitrie Iarca) și ajutoru allu acestora două magazinerii și-unu logofétulu Dobre. Viindu Turcii în Slatina, la 21 Mai, au tăiatu pe Toma Ciungu și pe unu Gheorghe Grecu, în marginea Oltulu; iar pe Iene Iarca, pe Logofétulu Dobre și pe Diaconulu Michai, îi au tăiatu la Valea-muierei, în marginea Slatinei: și la 23 Mai, Turcii au datu focu orașulu. — Acastă notiță ni s'a comunicatu de D. Dimitrie Iarca, fostu professore.

partea Craiovei și de la Caracalü, cum și 17 neguțatori din Drăgășani, pe care îi ținea închiși, cu hotărîre ca să'i taie, banuindu-i de zavergi. Hagi-Prodanü porunci atunci preoșilorü din Vulturesci ca să facă *sfeștanie* și să boteđe oștirea cu *aiasmă*; apoi, addunându pe ostași împregiurulü său, îi întrebă: care dintr'ênșii voesce a trece Oltulü în acea nópte? Scopulü său era ca să atragă pe Turci din marginea Oltulü spre dealurile unde erau viile de la Drăgășiani, și să pôtä trece ast-felü și restulü oștirii sêlle, fără greutate.

Din două mii de Panduri și Bulgari, dispuși a trece Oltulu, Hagi Prodan allesse numai 300 voinici, cari, încălțându-se cu opinci, și luându merinde și fișicuri în destule, trecură nóptea Oltulu prin trei puncturi diferite. Cându se făcea ziua, ei se aflau pe dealurile de la Drăgășeni, sădite cu vii; la vederea lorü, Turcii se traseră dupe marginea Oltulü, și începură lupta cu Pandurii, cari se bătéu din nisce casse alle viiloru. Lupta ținu totă ziua de 29 Maiu, cu mare perdere de partea Turcilorü, cari lăssară pe câmpulu luptei 86 de morți, și un numărü mai mare de răniți; Turcii tăiau capetele morșilororü lorü, după cumu asigură Chiriac Popescu, și le ascundeau. Cu ce scopu? Nu înțelegemu.

În timpulü acesta, Hagi-Prodan cu restulü oștirii trecu Oltulu, în dreptulu unei pădurii mari, ce era în fața Drăgășanilorü, și care ascundea trecerea lorü. Turcii dederă atunci focu orașulü; iar corpul lui Prodan aședă tabăra mai susu de Drăgășani, în partea despre apus, unde se uniră cu ei și cei trei sute panduri du prin vii. Turcii se întăriră în monastirea Drăgășanilorü, și în două casse mari boeresci, cari fiindu la spatele Mönăstirii, afară din orașiu, nu fuseseră atinse de flaccera foculü.

Din cei trei sute panduri, cari se resboisseră cu Turcii, au remasü morți 33, și 17 răniți.

A doua zi, Duminecă, călăreșii bulgari de sub comanda lui Hagi-Prodan atacă pe Turci, cari eșisseră

din întăririle lor. În această luptă, Turcii lăsară morți 56 de inși, iar cei l'alți se închisseră iar în monastire și în casele unde se afla adăpostit restul Turcilor. După aceea se încinse uă luptă crâncenă între corpul Pandurilor cu Turcii, blocați în arătatele zidirii. Turcii aru fi fostu pe deplin învinși, decă Pandurii nu isprăviau praful și glonțele, și decă Diamandi, care sossisse și ellu cu Pandurii sei, pe la amiaçi, pe câmpul luptei, le ar fi datu ajutoru, séu cellu puçin le ar fi împrumutat glonțe și praf de pușcă; dérú ellu se trasse fără a descărca măcar unu pistolu; ceea ce făcu pe Hagi-Prodan a'lú bănu ca înțelessu cu Turcii.

Lipsa de munițiune, și temerea de nouă ajutore ce putea sossi Turcilor de la Craiova, siliră pe pandurii a se retrage, Duminecă nóptea, la uă pozițiune în depărtare șesse ore de la Drăgășani.

În această luptă cădură morți cincii sute de Turci, și alți attâția răniți; iar din partea pandurilor, s'au omorâtú 156, și s'au rănitú 73.

Turcii luară retragerea pandurilor ca uă stratagemă, și nu cutezară a eși două çille din mănăstire și din casele de unde erau închiși; după aceea rămânându puțin Turcii de pađa în mănăstire, cei-lalți plecară spre Craiova cu răniții lor.

Dupé trei çille de la retragerea lui Hagi-Prodan de la Drăgășani, și după dece çille de la plecarea sea din Pitesci, sossi și Ipsilanti în marginea Oltului, împreună cu căpitan Iordache și cei l'alți, unde se dusseră, spre întâmpinarea lui, Machedonschi și Alessandru, relatându'i celle descrisse pên'aci; apoi a doua çi trecu Căpitan Iordache Oltulu, însoțitu de câți-va din comandirii lui Ipsilanti; și veni la Episcopia Râmnicului, unde găssi zăcându pe Hagi-Prodan, rănitú din lupta de la Drăgășani. Iordache îi făcu cunoscutu, din partea lui Ipsilanti, ca de aci înainte comanda Pandurilor o va lua ellu; negreșitu, pentru neîncrederea ce'i insuffla căpi-

CAPITOLU XXXIII.

Bătălia de la Drăgășeani.

După lupta de la Zivedeni, Turcii se retrăseseră în mănăstirile Șerbănești, Stâncești, Strejești și Mamu, cu scopul d'a tăia drumul rebelilor; la $\frac{6}{18}$ Iunie, un număr de vr'o 2,000 Turci ocupaseră Drăgășeanii; Căpitan Iordache luă poziție p'ua movilă d'asupra orașelului Drăgășeani, care apăra un podu peste un loc băltoș; iar N. Ipsilanti și Caravia se așezară în fața Drăgășeanilor, la marginea unui șanțu ce se lega cu podulu.

Oștirea Grecilor, afară de Panduri, se urca la vr'o cinci mii pedestrii, 2,500 căllăreți și 5 tunuri; Turcii nu erau de cât vr'o două mii, și fără tunuri. Ipsilanti avea sub comanda sa vr'o două mii, între cari Cazacii și Ulanii de sub comanda lui Garnovski, și alți atâția sub comanda lui Orfano și Colocotroni; dar aceștia, din cauza ploiloru neconținute, nu putuseră a se afla la postul lor în ziua de luptă.

În ziua de 7 Iunie, se ținu un consiliu de resbellu, în care se decisse, după propunerea lui Căpitanu Iordache, a se începe lupta a doua zi, pênă vor sosi și cei alți oșteni; mai allesu că, după părerea lui Căpitan Iordache, ziua aceea (Marți) era uă zi nefastă; iar în ziua de 7 se începă numai escarmușurile, ocupându-se pozițiile favorabile spre a pune pe Turci la mijlocu.

Din nenorocire, Caravia făcu să se piarță victoria.

Comandirul turcu Carafeiz, care se întărisse în Drăgășani, dedese focu la mai multe case, ca să pótă opera cu mai multă înlesnire; Caravia, ce era beatu, ¹⁾ luă acellu incendiu ca unu semnalu de fugă allu Turcilor; și ambiționându a lua singuru bravura acellei lupte, ordonă cellor 800 căllăreți ce comanda a trece podulu. Turcii venisseră la atacu pe josu, lăsându caii la cartierulu loru; vedëndu furia inamiculu, ei se retrasseră; acésta încuragiă și mai multu pe Caravia; dér din partea Turciloru acéstă retragere fu uă stratagemă; căci, încăllicându iute pe caii loru, năvăliră cu furie și strigări contra Mavroforiloru, și produsseră mare confusiune în batalionulu sacru.

În zadar N. Ipsilanti se opusse la acellu atacu nechibđuitu; ellu nu fu ascultatü de Caravia; atunci se vedu silitu a porni și ellu cu batalionulu sacru. Turcii din Drăgășani, profitându de confusiunea inamiculu dederă de știre Turciloru din Mönăstirile Șerbăneștii, Strejeștii și Manu; și cu ajutorulu acestora, ei pusseră în desordine deplină trupa lui Caravia. Timpulu era fórte ploiosu, în câtu oșteni pedestrii înotău prin noroiu, ca să đicu astfelu. Mavroforii se luptară vitejește; dar Turcii îi înfrănseseră, îi măcellăriră, și îi pusseră pe gónă. Parte din Mavrofori intrară în pădurea vecină, ca să scape; atunci Turcii siliră p'unu Mavroforu prisonieru a chema pe cei ascunși în pădure, bătându rapelulu cu uă tobă a Mavroforiloru.

Stratagama reuși: căci la sunetulu tobei, vr'o cincideci de Mavrofori creduli eșiră din pădure; și Turcii îi măcellăriră pe toți.

Dupě aceea Turcii se luară în góna Eteristiloru; și sosindü la unü pârău secü, numitu Gura-Verđii, deteră

¹⁾ Dirzeanu đice (loc. cit. No. 666) că Caravia, găsindü vinu și rachiu indetulu la loculü unde tăbărăse cu trupa lui, s'a datü la beutură până la đioă; ș'a doua đi a începutü lupta, îndărjitu fiindü de beutură, și fară a asculta de poruncă. — Aceasta o afirmă și Filimon, pag. 181; și Gervinus, pag. 204; și Fotino pag. 153.

peste cinci-zeci de panduri sub comanda lui Căpitanu Oarcă, care opri furia Turcilor; în fine sosi și Căpitan Iordache cu Arhimandritul Sîrbu, și în unire cu Órcă, luptară cu succes, contra Turcilor dând timpu Mavroforilor să fugă.

Nicolae Ipsilanti fu scăpatu d'unu oficeru francesu, care 'lă luă pe callulă seă, salvându'lă de la uă peire sigură. Caravia dossi; iar oștenii lui se rissipiră prin munți.

Din norocire, sossi nóptea; și Turcii se retrasseră în întărirea loră, mirându-se de uă victorie neașteptată.

Plóea care muiasse prafulă de pușcă, retragerea lui Caravia din luptă dupe primulă atacă allu Turcilor, lipsa de baionete la pușcile Mavroforilor, lipsa de fitiluri la cele două tunuri (pentru care tunarii fură siliți a le descărca cu *iască aprinsă*, și numai uă singură dată), lipsa de ghiulele și de prafu de pușcă (de și Caravia primisse la Tîrgoviște pentru amunițiune suma de 200,000 lei pe care o *sfeterisise*), în fine începerea atacului fără ordinulă comandantului de căpetenie: tóte acestea contribuira la înfrângerea completă a Eteriștilor, de și erau în numără împătrită mai mare de câtu Turcii.

„Cându ómenii suntă ca se se piarđă, disprețuescú le-
„gile prudinții, đice Rabbe ¹⁾.“

Și totu ellu adaogă: „Caravia n'a fostu singură culpabilu în acéstă învingere, atătú de nenorocită prin consecințele sélle; pentru că dup'aceea începură în totu imperiulă turcú semnalulă acellorú măcellurú spăimantátore, dictate de fanaticumulă religiosu allu Turcilor; iar România fu devastată de păgâni, și locuitorii ei prădați, uccisi și batjocoriți ²⁾.“

Din trupa lui Caravia se uccisseră peste 140 înși; din batallionul sacru peste 200, între cari patru officeri și 25 sub-officeri; 37 Mavrofori prizonieri fură duși la Constantinopole, unde fură tăiați. Tótă amuniția fu perdută. Pa-

¹⁾ Raybeaud, vol. I, loc cit. pag. 243.

²⁾ Idem, pag. 249—253.

guba Turciloru însă fu neînsemnată în comparație cu a Eteriștiloru.

Panica fu generală: toți fugiră, cari unde putură.

A doua zi Turcii reveniră la atacu. Oarcă luptă vi-
tejesce, lîngă pîrîlu arătatu, uă zi și uă noapte; deca
parte din ostașii lui Ipsilanti l'aru fi susținutu, victoria ar
fi fostu de siguru a creștiniloru, după încredințarea mar-
turiloru oculari; dér Pandurii sfîrșisseră prafu și glón-
țele; cu tóte astea Turcii fură puși pe gónă; iar Oarcă
se retrasse, cu puținii bravi ce 'i mai rămăsese, în pă-
durile munțiloru din apropiere.

Acestu bravu căpitanu, numitu Cărc-Serdaru în anulu
1822, prinse într'ua zi nisce hoți cari erau Turci stre-
vestiți, și pe cari îi și omorî fără judecată. Pașa de la
Vidinu, aflându d'acésta, illu ceru la Caimacamul de la
Craiova, care 'lu și trimisse la Vidinu, unde fu pusu în
țepă. Astfel fu sfîrșitul acestui căpitanu de Panduri, demnu
de uă sórtă mai bună! ¹⁾

Déru generalissimulu oștirii grecesci, Alexandru Ipsi-
lanti, unde se afla ellu în timpul luptei? Departe trei
ore de teatrul resbelulu! Apoi, printr'ua proclamație cu
data din $\frac{8}{20}$ Iunie, redactată ênsă din carantina nemțescă,
după doué sêptemâni de la înfrângerea de la Drăgășani ²⁾,
proclamațiune demnă de secolul Comneniloru, dice Ger-
vinus ³⁾, Alesandru Ipsilanti stigmatisa ca trădători, și
espunea la ura contimpuraniloru și la blestemulu Poste-
rității, pe Duca, Caravia, Manu, Suțu, Scufu și alții ⁴⁾.

Laurençon observă, cu drept cuvêntu, că conduita a-
cestoru căpitanî este mai multu uă lașitate de cât uă tră-
dare; pe cându conduita generalismulu este necalifica-
bilă; de aceea sângele Mavroforiloru va fi uă pată ne-
ștersă pentru memoria aceloru căpitanî mișei; și secolul

¹⁾ După încredințarea bătrânilorū Pandurî, cari trăescū.

²⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 666. — Acésta o afirmă toți scriitorii citați mai
la valle.

³⁾ Op. cit. pag. 205.

⁴⁾ Veși Notta No. LXXIV.

al XIX-lea, fără a accepta judecata Posterității, a făcut dreptate, dându-le disprețului ce merită; iar cei înfierăți prin proclamația de la $\frac{8}{20}$ Iunie, ar putea răspunde lui Ipsilanti: te-am servit după cum ne-ai comandat. ¹⁾

„Ast-felu se termină lupta Grecilor în Principate, adăogă Laurençon. Le facem urări sincere ca să recapete libertatea; însă pe altă calle, nu ca la 1821. Credemu că voru profita de lecțiunile ce le-a datu nenorocita campanie din Principate; avem asemenea convicțiunea că vor realisa scopulu lor, de vor fi însă uniți, de vor depărta pe intriganți din mijloculu lor, și mai allesu de nu se vor mai gândi la domnia Principatelor. ²⁾“

Din cauza ploilor celor mult, Turcii nu se putură lua în gónă după fugări, cari se ascuseră prin păduri, înecându-se mulți în Oltu, iar mulți dintr'ênșii se îndreptară în desordine spre Mönăstirea Cozia, unde plecă și Ipsilanti, la 29 Iunie, însoțitu de frații și de favoriții săi, și scortatü de Cazacii și Ulanii săi.

La Cozia, Ipsilanti șeđu patru ȕille ³⁾, în care timpü trimisse pe secretarulü său Lassani la vama austriacă de la Turnu-Roșiu, ca să mijlocescă trecerea sea și a fraților săi în statele Austriei. A cincea ȕi întrebuință uă farsă spre a putea fugi fără pericolü: fabrică uă scrisóre ca venită din Austria, în care se assigura că Nemți intră în țerră pe la Căineni. Acésta causă uă bucurie generală, și mai însufleți curagiulü oștenilorü consternați.

¹⁾ Laurençon, pag. 97. — Despre bătălia de la Dragășani, veđi: Laurençon, pag. 187—192, unde figuréđă și planulü de batallie. — Veđi și Raybeaud, vol. I, pag. 243—250. — Memoriulu lui Chiriacu Popescu, în Romănulä de la 1862, No. 313 și 316. — Fotino, pag. 152. — Filimon, vol. II pag. 184—192.

²⁾ Laurençon pag. 117.

³⁾ D-nu C. Aristia, anulü din Mavrofori, care a participatü la lupta de la Dragășani, și care a însoțitu la Cozia pe Ipsilanti, assigură că acesta, chemându într'ua ȕi pe doctorulü Christari ca să manânce, doctorulü îi ȕisse cu indignare: „Omü fără animă, cumü îți mai vine să manânci cându ai băgatä în focu doué provincii, și cându frații noștrii ȕacu pe câmpia de la Dragășani, iar alții rătăcescä prin păduri, goi și flămânđi.“

Ipsilanti îi respunse, cu sânge rece: „Eu 'mi am împlinitü misia mea, D-le doctor; sãmânța s'a aruncatä; alți vor culege fructele libertății.“

Ipsilanti pusse să tragă clopotele, să descarce pistólle, și să se cânte unŭ Tedeum pentru buna sossire a Nemților; dér chiar în nóptea aceea dispăru cu frații și favoriții săi, lăssându pe toți în voea întâmplării. A doua zi Bim-bașa Anastase Arghirocastritulŭ, vechându-se dejucatŭ cu modulŭ acesta, se luă după densusul călare, în fruntea cetei sélle de Arnăuți, și 'lŭ ajunse aproape de frontieră, amenințându-lŭ cu mórtea de nu va plăti lefurile ostașilorŭ săi. Ipsilanti rescumpără viața cu 500 de galbeni dați Arghirocastritulŭ ¹⁾.

După plecarea lui Ipsilanti de la Cozia, începură scene de tîlhării revoltătóre din partea Arnăuțilorŭ și Pandurilorŭ: căci cei căllări jefuiaŭ pe cei pedestri; ast-felŭ că ori-ce simțimintŭ de umanitate, șice Laurençon, pă rea stinsŭ din ânima acestorŭ ómeni.

Din cei ce putură scăpa, prea puținŭ trecură în Austria, după uă așteptare de mai multe șille la frontieră, nemâncăți, și udați pân'la piele de ploile ce nu încetară două septămâni d'a rëndulŭ.

Ipsilanti trecu în Austria, însoțitŭ de frații săi, de Orfano, Garnovski, Lassani și de Cavaleropolu. După uă ședere de 36 ore la Turnu-Roșu, ei fură conduși la Hermanstadt, unde li se liberară unŭ pasportŭ cu data din 29 Iunie, sub pseudonimulŭ Dimitrie Paleogenitu, supus russŭ, și mare comerciantŭ. Cu acelaș pseudonimŭ fură trecuți și frații lui Alesandru Ipsilanti; iar în pasportŭ se șicea că au voie a trece în America, prin Temeșvar, Peșta, Viena și Hamburg ²⁾.

La Temeșvar ei fură opriti de guvernatorŭ, în așteptarea ordinelorŭ de la Viena, după a căror primire fură porniți la Arad, ude fură opriti șece șille; de aci Alesandru Ipsilanti fu despărțitu de frații și amicii săi, și transportatu la cetatea Muncastru, unde sosi la 14 Iulie 1821. Aci, dupe unu arestu de șesse ani, fu liberatu

¹⁾ Veđi autorii citați mai susŭ.

²⁾ Filimon, op. cit. vol. II, pag. 191.

la 1827, prin intervenirea cabinetului rusesc; iar la 7 Ianuarie 1828, muri la Viena, în etate de 42 de ani ¹⁾.

Lui Nicolae și Iorgu Ipsilanti li se îngăduiră trecerea în Bassarabia, și de aci în Grecia, unde fratele lor Dimitrie rescu-lasse Peloponesul ²⁾.

Ast-felu se împlini profeția lui Tudor: că, fără concursul său, Bulgarii și Grecii vor fi bătuți de Turci, iar corpurile lor vor fi pradă corbilor și a câinilor. Acesta era și credința Pandurilor ³⁾.

Credem că Ipsilanti a trebuit să se căiască de assassinatul lui Tudor; căci, priveghiindu-l d'apropo, și silitu de Panduri, Tudor ar fi participatu, fără voea sa, la lupta creștinilor contra păgânului. Vom cerceta în altu locu decât, luptându cu Grecii contra Turcilor, Tudor ar fi pututu avea uă sortă mai bună de câtu a lui Sava; și decât țerra lui ar fi căpătată îndată drepturile reclamate de poporu prin mijlocirea sa.

Câtu despre Prodan și Machedonski, nefiindu îngăduiți a trece în Austria, ei se închisera în monastirea Tismana cu parte din Panduri. Aci aflară și alți Panduri de sub comanda lui Mihaloglu ⁴⁾. Ce doi capi ai Bulgarilor, cari participaseră la arestarea lui Tudor, fură arestați și maltratați de Panduri, cari le împrătau morțea lui Tudor; ei hotărâseră chiar să 'i omore, decât nu 'i ar fi

¹⁾ Idem, pag. 192.

²⁾ Ubicini. Provinces danubiennes (l'Univers) pag. 129.

³⁾ Despre încrederea Pandurilor în Tudor, Chiriac Popescu relatează un fapt curios: fiind și ellu între cei 70 Panduri călări, comandați de Makedonschi, pe cari Ipsilanti îi trimisese, dupe înfrângerea de la Drăgășani, ca să examineze uă cetățuie făcută de Nemți la 1788, p'ua muchie lângă Schitul Cornachi, Chiriac întâlni, aproape de Cozia, în pădure, un unchiu orb, care sta rădămatu d'un arbore; aflându d'era de la Chiriacu că este Pandur din oștea lui Tudor bătrânul orbu îi dăse că și ellu fusese odată Pandur, și că acum a sarăcit și a orbitu; apoi, aflându de la Chiriac că în adevăr Tudor s'a prăpăditu, respunse ostându: „Se știi, fătul meu, că fără Tudor nu veți rămânea în țerra nici șapte zile; că numai el cunoșcea duhul Pandurilor, și putea să le țină cârma; iar fără Tudor, vor fugi toți Pandurii pe la casele lor; și fără Panduri, Grecii se vor rissipi pe la alte țeri străine. Ține minte vorba mea!“ — Vezi memoriul lui Chiriac Popescu, în Românul pe 1862, No. 313 și 316.

⁴⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 667.

scăpatu fratele lui Machedonski, care îi înfricoșă prin scrisori mincinoase că mulțime de Turci vină asupra Tismanei; acésta îi siliră a'î libera, după un arestu de 21 de zile. Prodan și Machedonski trecură apoi în Transilvania, și de aci în Bessarabia; iar Pandurii din Tismana se rissipiră prin munți și prin codrii, făcându vânătoare de Turci, după sistemul haiducescu ¹⁾.

CAPITOLUL XXVII

Mortea lui Ștefan

¹⁾ Chiriar Popescu, loc. cit., No. 316. — Vezi și memoriula Protopopescului vol. II, Nota No. XV.

CAPITOLU XXXIV.

Mórtea lui Sava.

Ca să-și arate pe deplin devotamentul său către Turci, și ca să facă a se uita participarea sea la eteria grécă, Sava se luă în góna Eteriștiloru, în fruntea a uă mie de arnauți ai săi, sub ordinile lui Sericoglu, ce comanda duoë mii Turci căllări, deslipiți din óstea lui Kehaia-bey.

În marginea Dâmbovitei, care se revérsasse din cauza ploiloru necontenite, Sava întâlni arierü-garda lui Ipsilanti. Vre uă 60 Mavrofori se înecară în Dâmbovița, voindu a trece râulu ca să scape de mórte; iar vre uă duoë deci de eteriști fură făcuți prisonieri; Sava le tăia capetele, și le trimisse ploconu lui Kehaia-Bey.

Aflându că Ipsilanti se grăbisse a trece Oltul, Sava se luă în gónă după dënsulu, și sossi peste Oltu după înfrângerea Eteriștiloru la Drăgășani; urmărindu'î pënă la Cozia, la 1 Iuliu, află pe Serdarulu Iamandi cu familia sea și cu Mataragi-Bașa întăritu în Cozia, cu 160 Panduri și Bulgari, bine armați, dispunëdu êncö și de duoë tunuri remasse de la Ipsilanti, după trecerea sea în Austria.

Iamandi se luptă vitejese duoë zile, causându mare perdere Arnăuțiloru lui Sava, cari blocasseră monastirea. Se dice că Turcii nu se arătasseră, chezășuindü Sava

că 'lu va prinde fără vërsare de sânge. Cu tóte astea, sângele se vãrsã : cãci Iamandi, la prima somațiune, refu-
sasse a se preda ; atunci Sava îi dede unu revașu peste
ziduri, pusu într'unu proțapu, și în care 'lu assigura că
au sossitu Muscalii în țerrã ; că ori-ce împotrivre este
zãdarnicã ; și 'i promitea cu jurãmentu viața sea și a fa-
milliei sëlle, cum și iertarea Panduriloru, în fine păstra-
rea rangului seu de Kârc-Serdaru.

Mataragi-Bașa, care nu se încredea într'unu trădătoru
ca Sava, fugi nóptea din mōnăstire cu câți-va Panduri
devotați, prin adjutorulũ unui călugerũ ; Diamandi ênsã,
care trebuia sã priimescã resplata conduitei sëlle neleale
în lupta de la Drãgășani, fu atãtu de simplu în cãt sã
încređu în jurãmentu lui Sava, și sã predã. Sava îl
dede pe mâna Turcilorũ.

Pe cândũ Turcii desarmaũ pe Iamandi, acesta đisse
lui Sava : „Iudo, m'ai vëndutũ ! dërũ mórtea mea o va
resbuna fiulũ meu Bratũ ; și tu, Iudo, vei muri ca unũ
cãine, chiarũ de mâna pãgãnilorũ, neîncrednicindu-te a
da nici măcarũ unũ pistolũ în vrãjmașii tãi.“¹⁾ Se đice
cã Sava, mișcatũ d'aceste cuvinte profetice, ar fi obser-
vatũ lui Sericoglu cãlcarea jurãmentu sãu ; dërũ acesta
îi respunse : „Unũ ghiaurũ, care s'a sculatũ cu arme îm-
potriva Padișahului, meritã mórtea, chiarũ cu cãlcarea
jurãmentu lui.“

Acestũ rãspunșu, ce caracterisã pe Turcii din acea e-
pocã, era uã prevestire pentru ori-care altulũ, afarã de
Sava, pe care vanitatea îlũ orbia într'attãtu în cãtũ credea
cã Turcii îi vorũ ierta alianța sea cu Ipsilanti, în urma
unorũ asemenea probe de devotamentũ. Diamandi, cu șep-
te-đeci de panduri și Bulgari, și cu duoẽ stëguri și duoẽ tu-
nuri, furã trãmiși la Bucuresci, la Kehaia-Bey, care îi tri-
misse la Silistria ; de aci, la Constantinopole, unde furã
toți măcellãriți.

¹⁾ Dupe încredințarea lui Hagi Certea din Roșii de Veđi.

De la Cozia, Sava trecu peste munți în districtul Muscellu. Aci găsi întăriți în mănăstirea Aninosa mai mulți Arnăuți, din cei fugiți de la Drăgășani; căci cei de sub comanda lui Farmake trecuseră cu căpitan Olimpie în Moldova.

Nesimțindu-se în stare a ține peptu unui număr înștitu de inamici, Arnăuții din Aninosa fugiră prin păduri; vre uă duo-șeci și patru din cei mai slabi de picioru fură prinși și omoriți de Turci, cari dederă apoi focu mănăstirii.

De la Aninosa, Sava se îndreptă spre vama Austriei din Muscellu, unde aflase că unu popă Sêrbu se întărisse cu mai mulți Sêrbi și Bulgari în stâncele de la Vallea-Muierii, numite Colții. Aci, la 11 Iulie, se făcu uă încăerrare sângerôsă între Turci și între Bulgari, omorându-se peste 120 Turci, și rânindu-se vre uă optu Bulgari; vedându ênsă Popa Sêrbu că Turcii și Arnăuții lui Sava îl încongioră de tôte părțile, trecu frontiera cu parte din luptătorii sêi, înlesnindu-le trecerea officierii austriaci de la carantină, cari simpatisau cu acesti bravi nenorociți; dèrù după stăruința lui Sericoglu, care amenința să intre cu forța în carantină, officierii austriaci fură siliți a 'lù lăsa să trecă pe pământul românesc, cum și pe fidelulu sêu servitoru. Mai multe țille acestu bravu preotù și servitorul sêu fură goniți prin codrii, prin rîpe și pe stânci, ca nisce férre selbatice; ei omorîră în acéstă luptă inegală optu Turci; dèrù în fine servitorul fu omorîtu; și vitèzulù popă, allunecându după uă stâncă, și în căderea sea frângându-i-se sabia, fu prinsu viu de Turci, cari 'lù trimisseră la Chehaia-Bey.

Se dice că acesta l'arù fi întreatu:

— Dulce era, popo, sângele turcesc?

— Mi s'ar fi părutu și mai dulce, rêsponse curagiosulù preotù, decă nu mi se rupea spada.

Kehaia-Bey îl porni la Silistria, unde fu descăpățenatu.

După ce Sericoglu, cu ajutorul lui Sava, curăți órecum țerra de rebelii greci și bulgari, vênându-î ca pe nisce férre sêlbaticе, priimi ordinu, pe la finele lui Iuliu, de la Chehaia-Bey, a așeđa în fie-care orașu câte uă garnisonă, de la 10—15 Turci, sub comanda unui Beșliu, pentru manținerea liniștei; și ellu, din preună cu Sava, sê se întórcă la Bucuresci spre a fi resplătiți pentru serviciile addusse Padișahului: căci astu-felú era ordinul Pașei de la Silistria, stêpânulú lui Chehaia-Bey.

Sava sossi în capitală la 5 Augustu, și trasse dreptú la cassa sea din suburbia Tabacilorú; vre uă 300 arnăuți ce 'lú însociaú fură așeđați la cuartirú, în suburbiele Olteniú și Protopoppu; iarú restulú de vre uă 600 remasseră la Ciorogârla, din ordinulú lui Chehaia-Bey.

Sâmbătă, la 6 Augustu, Sava se presintă la Chehaia-Bey, cu Delibașa Mihale și cu Ghenciu; ei fură primiți cu tóte onorurile cuvenite unorú Agale; și după ce presintă lui Chehaia-Bey și pe cele l'alte căpeteniú alle cetetei séle, fu anunțatú că a duoa đi are a îmbrăca pe toți *caftanú*, din ordinulú Sultanului. ¹⁾

Duminecă, 7 Augustu, pe la orele 10 diminéța, Sava se dusse la Chehaia-Bey, îndemnatú de Udrischi, care 'lú assigurasse că va fi și ellú față la priimirea sea. Sava era căllare ²⁾, în costumulú sêu cellú strelucitú, însocitú de Ghencea și de Mihale, ³⁾ și de 25 de Arnăuți, din cei mai bravi. Chehaia-Bey avea cuartierulú sêu în cassa lui Belu, acea casă unde Sava depusese juramêntulú de credință către Etherie, și de unde se ridicasse și stégulú Etheriei de către D. C. Aristia.

În curtea acellei case ședeau însiruți vre uă 300 de

¹⁾ Dirzenn, loc. cit. No. 667.

²⁾ Se đice că callulú lui Sava, care era bine dressatú, cândú a fostú se plece la Chehaia-Bey, în đioa de 7 August, s'a oppusú a se lasa încálleca, și că s'ar fi poticnitú de duoe ori; iar deli-bașa Mihalea, observându-i că acesta e semnú rên, Sava 'i respunsê: „cautá'ți de trébă, și numai crede în eresuri.“

³⁾ Unú altú căpitanú, a nume Franguli, remăsese la Predcaľa, ne încređându-se în promissiunile Turcilorú.

Turci armați, cari primiră pe Sava cu onorile militare. De ambele părți alle scărei erau iarăși așezați Turci armați; în salla din capul scărei, erau asemenea înșiru-iți Turci armați, de uă parte și de alta; iarū la spatele lorū, mai mulți chreștini, care venisseră, unii atrași de curiositate, alții adduși de trebuință ¹⁾. Pe cândū Sava, însoțitū de Ghencea și de Michale, se gătea se între în camera lui Chehaia-Bey, se auți uă detunătură de multe puscī: Turcii descărcaū armele lor în Savva și în căpitaniī seī. Sava căđu mortū îndată; iarū Mihale se apără cu sabia pēnă în capulū scărei, unde căđu și ellū mortū; Ghencea, vrândū sē sară pe feréstră, căđu și ellū, strē punsū de mai multe glónțe.

La pocnetulū armelorū din sală, Turcii din curte începură și ei măcellulū contra Arnăuțilorū lui Sava; numai duoī scăpară, unulū căllare, ce allergă sē dea de scire camarașilorū seī, și cellū l'altū trecu gārla în notū. Cadavrele Arnăuțilorū fură aruncate pe Dâmboviță, care curge pe la spatele casei lui Bellu.

Capetele lui Sava, Ghencea și Mihale fură umplute cu paie și trimise la Silistra, de unde se trimisseră la Sambul; iar corpurile lorū fură aruncate pe câmpia de la oborulū târgulū d'afară, cu ordinū din partea lui Chehaia-Bey a nu cutesa nimeni sē se atingă de dânsele, sub pedpsă de mórte; elle deveniră prada căinilorū și corbilorū, împlinindu-se ast-felū profeția lui Iamandi.

Acēsta este sórta trădătorilorū vanitoși ²⁾!

Ast-felū respłatia Pórta p'atunci pe cei ce o serviaū cu fidelitate! Essemplu, Mavrogheii, omorātu prin sugru-

¹⁾ Intre acesti privitori, era și Ilie Fotino, trimissū de unchiu seū, Dionisache, ca sē assiste la acea ceremonie, și sē afe de la secretarulū lui Chehaia-Bey (Michailū Marcu), convorbirea lui Sava cu Chehaia-Bey, după cum însuși Ilie Fotino afirmă acēsta în istoria sea, pag. 172.

²⁾ Se đice că unii din camarași ș'amicii lui Sava l'u ar fi consiliatū a fugi în Austria, atātu la intrarea Turcilorū în țerră, cum și la apropierea sea de frontieră, în góna Eteriștilorū; dēru vanitatea, mai fórte de cătū logica și esperiența, ilu făcu să cređă că Turcii, pentru serviciile addusse lorū, il va face Spátarū și va intra ast-felū în protipendatā, visulū seū de aurū.

mare pentru credința sa către Pórtă. Ast-felü ar fi resplătitü, de sigur, și pe Tudor Vladimirescu, chiar decă s'ar fi luptatü allături cu Turcii contra lui Ipsilanti; căci în ochii Turcilorü, și Tudor, ca și Sava, ca și Ipsilanti, nu era mai puțin decâtü unü hainü, adică unü rebellü, care cutesasse a reclama drepturile țerreii cu arma în mână.

Mórtea neașteptată a lui Sava se respândi în capitală ca uă schinteie ellectrică, și pricinui uă frică nespasă. Cum sê te mai încređi Turculüi, decă ei sacrifică pe însuși Sava? A meritat însă sórta sa; căci, spre a complace Turcilorü, compromissese, nu viéta, ci chiar onórea și sufletulü, espunându-se la stigmatulü posteritátei, și la blasfemulü contimporanilorü, ca sperjurü și trădătorü.

Frica causată de mórtea lui Sava se prefăcu în spaimă, cândü Chehaia-Bey promise Turcilorü câte uă mahmudea (25 de lei) pentru fie-care capü de Arnăutü; cruđii și lacomii Turci tăiară mulțime de crescini, ca să póta căpăta mai multe mahmudele; ast-felü, numărându-se capetele ce formaü uă piramidă îngrozitoare la scara casei unde locuia Chehaia-Bey, se află unü numărü întreitü mai mare de câtü numărulü Arnaușilorü lui Sava. Măcellăria acésta ținu trei ore; și în acestü timpü, înțellege fie-care spaima bieșilorü locuitorii ai capitalei!

A trebuitü intervenirea Báltărețului ¹⁾, a lui Udriskj ș'a unorü boeri curagioși, pe lângă Chehaia-Bey, ca să facă să încete acelle cruđimii. Chehaia-Bey dede ordinü severü prin pristavi a nu se mai adduce nici uă căpățină sub pedépsă de mórte; dér jéfurile commisse cu acéstă ocașiune, cari ținură trei șille, cine le póte descrie? ²⁾

Măcellăria de la 7, 8 și 9 Augustü pusse vêrfü măcellăriei care dura în țerră de douë luni apprópe. Sute de crescini căđură victime alle trădării Evreilorü și Armeni-

¹⁾ Amicã intimă allü lui Chehaia-Bey. În timpulü de terróre al administrației Turcilorü, ellü a scăpatü pe mulți nevinovași de iataganulü Osmanliilor,

²⁾ Veđi Dirzënu, loc. cit. No. 671.

loru, cari, din răutate séu cu calculu, pîrau ómenî nevinovați ca rebeli: din răutate, spre a satisface resbunări personale, și a attrage favórea crușiloru păgânî; cu calculu, căci trădătorii avéu partea lor din jafurile cellor omorîți prin denunciare. Numérulu celloru căduți jertfă a trădării infame, nu se póte calcula. Marturî occularî, ca Ilie Fotino, Dirjénu și alții, asigură că peste 900 bănuți ca rebeli ăcécú în închisórea lui Chehaia-Beî, din pivnița caseloru Vornicului Ionița Drugănescu ¹⁾. Din aceștia, cei mai greu învinuiți erau trimiși la Silistra séu la Constantinopole, unde erau omorîți; cei rémași, parte erau tăiați prin respântii, parte spêndurați la oboru; iar cadavrele lor se ținéu neîngropate câte doué și trei zile, din care causă, infectându-se atmosfera, muréu mulți de bóle grabnice. Acésta silí pe mulți crescînî, slabî de îngerî, a se turci; și multe femei deveniră cadîne ca se scape viața.

Sé venimu la arnăuții lui Sava. Assasinarea căpeteniiloru lorú în siliră a se ascunde, unii prin vii, alții prin grădinî, alții prin podulu casseloru, séu prin pivnițe părăsîte; vr'o 30 ênsé, cu Atanasie, Himariotulu în fruntea lorú, se închisseră în turla bisericeî Olteniloru, de unde ținură uă ăi ș'ua nópte uă luptă crâncenă cu 2000 Turci, ce avéu și 2 tunurî. Turciî dederă focu casseloru du prin prejurulú Bisericeî, cu gândú d'a goni pe Arnăuții ascunși acolo.

Cei baricadați în Biserică aruncau josú, după feres-trele campanătoruluî, ornamente sacre și bani; Zaporjaniî turci, grămădindu-se a lua acelle obiecte, erau sacrificăți de arnăuți, cari descărcau în grămadă armele lorú. Cu celle doué tunurî, reușiră în fine Turciî a aprinde ușele și învălitórea Bisericeî; ast-felú, despre dioă, terminându Arnăuții prafulú și glónțele, năvăliră în Turci cu iataganele în dinți și cu pistólele în mâini, și 'și facură locú p'entre dênșiî, culcându'i la pămêntú, ca cóssa iarba câm-

¹⁾ Lângă metohulú Episcopieî Buzeu, allături cu conservatoriulú,

CAPITOLU XXXV.

Lupta de la Sculenî.

Turcii veniți de la Brăilla, în numărul ca la trei mii pedestreme, și patru mii călărime, cu optu tunuri, intrară în Iași în ziua de 13 Iunie, după retragerea la Stânca a lui Penedeca cu Eteriștii din partea locului, sub comanda mai multor căpitanî; căci planulul lui Cantacuzin, d'a ocupa strămtórea strategică de la codru, nu reușise, fiindu ocupată de Turci înainte loru.

Cantacuzin, care avea comanda supremă a Eteriștilorū din Moldova, ordonă facerea unui retranșamentu apprópe de Sculenî ¹⁾, depărtare ca două ore de Stâncă, unde Grecii puteau concentra cu înlesnire provisiunile lorū.

Acéstă pozițiune însă nu era favorabilă pentru Eteriști; încă uă probă de necapacitatea militară a lui Cantacuzin, care, pe lângă necapacitate, uni și lașitatea: căci, îndată ce află de intrarea Turcilorū în Iași, trecu nóptea de la Stânca la Sculenî, sub pretestu d'a priveghia fortificarea acesteî pozițiuni; ș'a doua ți trecu Prutul, sub cuvântu d'a 'și vedea familia ce se afla în Bessarabia. Esemplulū seū ilū imită și Penedeca.

Capii oștirii allesseră atunci de comandantū superiorū, în loculū cellor doi desertorî, pe Atanasie Carpenisiotu

¹⁾ Satu așeșată pe malulū dreptu allū Prutulū, în dreptulū carantinei rușești.

cunoscută prin lupta sa vitejescă de la Galați contra Turcilor.

Athanasie concentrează toată oștirea la Sculeni, după ce arse podul de peste râul Jitia. Aci Căpitanii oștirii, respingând cu dispreț propunerea lui Cantacuzin d'a trece cu toți în Bessarabia, în fața numeroasei oștiri turcești ce înainta, făcură din nouă jurământul a muri până la unu pentru patrie și libertate; și fiind că erau siguri de morțe, se împărtășiră toți cu sântele taine. Esemplul lor îl imită 400 de oșteni viteji, între cari se deosebă Luca Balsamache, chefalonit de origină, care își părăsise corabia la Odessa, și alergase cu toți marinarii săi la lupta sacră pentru patrie și independență.

Cei 400 Eteriști începură a lucra acum cu activitate la facerea reșanșamentului, însuflețiți de sântul amor de patrie și de libertate; dar abia terminaseră trei părți ale șanțului întăririi, și Turcii, comandați de Chehaia-Bey al Pășei de la Brăila, sosiră cu toată cavaleria, cu 2000 Turci pedestrii, și cu șese tunuri.

Eteriștii aședară câte-va tunuri spre partea întăririi aproape de șanțuri, unde grămădiră trunchiuri de arbori pentru oprirea cavaleriei turcești; apoi deteră focul satului Sculeni spre a nu putea servi de adăpost inamicului cum și tuturor magaziilor de trestie, unde se afla depozitul de sare.

Vântul, care suflă spre partea Turcilor, mână fumul în aceea direcțiune, și causă acestora oarecare confuziune; cavaleria turcescă însă năvăli cu iuteală asupra reșanșamentului; Grecii respinșeră primul atac cu tunurile, încărcate mai ales cu bucați de fier. Cavaleria turcă se retrase în regulă, și făcu loc infanteriei, care năvăli cu furie; dă ea avu aceeași sortă. Trei sute de Turci pedestri ocupară atunși ruinele satului Sculeni; dar căpitanul Stavrache năvăli asupra lor în fruntea a uă sută Creteni și Epiroți; și dupe uă luptă crâncenă de uă oră, îi alungă din aceea pozițiune, omorân-

du ca vre uă optū-deci Turci, și făcându prizonieri vr' uă douē-deci și cincī.

Chehaia-Bey ordonă cavaleriei a nouă năvălire contra întării; dērū Turcii fură respinși a două óră; mai ales că Turcii nu se putēu servi bine cu tunurile lor: căci ghiulelele, fiindū îndreptate în direcția Bessarabiei, generalul Zalpanov, care assista la acēstă luptă din marginea Prutului, în fruntea a douē regimente pedestrime ș'a unū regimentū de cazaci, fiindū față ș'un mare numărū de Greci și Moldoveni, ce încuragiaū pe Grecii luptători, generalul Zalpanov, dīcū, notificasse comandantului oștirii turcești că uă singură bombă de va atinge pământul ruscū, Rușii se vorū vedea siliți a începe atacul contra Turcilorū.

Chehaia-Bey cu 500 căllăreși și pedestrii aședă atunci celle șese tunuri, de care dispunea, spre partea stângă a retransamentului; și din acēstă pozițiune favorabilă începu atacul cu furie, causândū mare stricăciune și întării și luptătorilorū dintr'ansa.

Pe d'altă parte, Grecii, cari eșisseră din retransamentū, încuragiați de victoria lor d'un minutū, fură respinși înapoi de restulū cavaleriei turcești; apoi tótă cavaleria năvăli din tóte părțile asupra retransamentului; și uă luptă seriósă începu între creștini și păgâni: luptă decisivă care ținu optū ore.

Grecii deteră probă de eroismū: mai toți căpitaniū lor cădură morți, afară de Cara-Gheorghe, care scăpă rănitū. Comandantulū superiorū, Athanasie Carpenișiotu, de și rănitū greū, mai descărcă douē pistóle, trasse spada, și după ce mai omoră duoi Turci, cădu și ellū, sdrobotū de numărulū cellū mare allū inamicilorū.

Grecii cari putură scăpa se atuncară în Prutū, unde mulți se înecară; cei ce stiuură înota, trecură pe pământulū Russiei, unde fură felicitati și ajutați de Români, Greci și Ruși, cari assistaseră la acēstă luptă inegală.

Infrângerea Grecilorū întăritasse atâtū de multū pe os-

tașii Ruși, în câtă numai disciplina severă putu înfrâna furia lor; altfel, câte trelle regimentele rusești ar fi a-lergatu în ajutorul Grecilor, după cum asigură istoricul Filimon.

Ast-felă fu sfârșitul luptei de la Sculenă, întâmplată în ziua de 17 Iunie, 10 zile după lupta de la Drăgășeani. Se șice că Ión Intzov, ce assista cu statul său major la această luptă, ar fi pronunțat aceste cuvinte către Iacov Rizu, ce era presente:

„Dacă Ipsilanti ar fi avutu zece mii de ostași vitezi ca aceștia, și ună comandantă ca Atanasie Carpenișiotu, ar fi putut lupta cu succesă contra unui corpă de 40000 Turci.“

Pierderea Grecilor, în această luptă, a fostă ca la 300 de inși; iar a Turciolră ca la uă mie.

Dacă ar fi luată parte la luptă și corpul Eteriștiloră ce staționă la Roman, sub comanda lui Vasile Tufeciibașa și a comandirului Mladen, pôte că victoria ar fi fostă a Grecilor; din nenorocire, acestă corpă, sosindă la Sculenă în urma înfrângerii Grecilor, fu fără veste atacat de Turci; Grecii se luptară vitejește până nóptea, cândă cei ce mai rămasseră cu viață trecură Prutulă în Bessarabia, în luntrele rusești. Comandantul Mladen, după ce pribegi 15 zile pin munții Moldavei, trecu în Serbia unde fu uccisă de Miloș, căruia Mladen îi inspira temere, ca ostașă vitéză, și ca amică devotată al lui Cara-Gheorghe, rivală neînpăcată allă lui Miloș.

Lupta de la Sculenă și de la Galați, și mai în urmă lupta de la Secu, onorându numele Grecilor, a ștersă pata de fricoși pusă pe fruntea loră de însuși Ipsilanti, din cauza desertării loră din lupta de la Nucetă și de la Drăgășeani; astfelă că luptele din Moldava fură prelu-diulă eroiceloră lupte din Peloponesă, cari asigurară independința Greciei¹⁾.

¹⁾ În privința luptei de la Sculenă, veđi Filimon op. cit. vol. II, pag. 193 — 199. — Veđi și Beldiman (Eteria) pag. 52—60.

CAPITOLU XXXVI.

Lupta de la mănăstirea Secu.

După înfrângerea Eteriștilor și Pandurilor la Drăgășeeanî, aceeași sôrtă aștepta și pe Eteriștii din Moldova; cu deosebire că cei din Romania fură învinși de la prima lovire, pe cându cei din Moldova, după uă eroică rezistență de mai multe luni; astü-felü că Turcii căștigară scumpü în Moldova victoria lorü.

După trecerea lui Ipsilanti în Austria, Căpitan Iordache se îndreptă spre Curtea de Argeșü, unde se unî cu Farmache, formându unü corpü ca de vr'üă 800 Arnăuți aleși, toți călări ¹⁾. Ei se îndreptară apoi spre Moldova

¹⁾ D. Alessandru Odobescu 'mi a procuratü uă notiță despre unü stégü ce se află la biserica St. Gheorghe, suburbia Ollarii, de la Curtea de Argeși. Acellü stégü are pe uă parte desemnată pe St. Gheorghe c. lare, sulitând balaurulü; și de de sub aceste cuvinte: *ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυρ Γεώργιος* (sântulü mare martiră George); pe cea laltă parte este desemnatü învierea lui Hristos, sub care se vede scrisü cuvântulü: *ἀνάστασις* (învierea), iarü într'un colțü alü stégului este zugrăvit botezul Domnului Hristos, sub care sunt scrise cu slove cele din urmă trei cuvinte.

D. Odobescu dice că bătrânii din partea locului 'i ar fi spusü că acellü stégü ar fi fostü lasatü acolo de pandurii lui Tudor, după respândirea lorü peste Oltă în urma arestării lui Tudor la Golești.

Bătrânii consultați de noi, prin mijlocirea domnului M. Carbuñenu, de la Curtea de Argeși, suntu de părere că acellü stégü ar fi fostü dăruitü bisericeii în chestiune de un ôre care Mathei, în urma revoluțiunii de la 1821, din preună cu uă cruce mică de lemnă, care se află și aci aședată pe prastolü.

Fiindü-că assemenea stégü figura numai în trupa lui Căpitan Iordache și Far-

peste munți și peste Muscelle, ca d'acolo să p^otă trece în Bessarabia, și de aci în Grecia.

După multe trude și nevoi ce încercă în trecerea sa din Muntenia în Moldavia, Căpitan Iordache ajunsese cu trupa sa, peste deluri și munți, p^onă la Vrancea. Aci, întâlnind^u pe comandirul^u Mladen, află de la ellu celle petrecute la Sculeni, cum și doosirea rușinosă a lui Cantacuzin peste Prutu. Ac^osta m^ohni multu pe vitezul^u Căpitan, care prev^odu că cauza Eteriștilor^u era perdută, cellu puțin în România.

De multă ostenelă și m^ohnire, căpitan Iordache se bolnăvi gre^u, în câtu camaradii săi illu purtau pe mâini, peste văi și peste deluri.

Informându-se apoi că în M-rea Slatina se afla uă c^otă de Turci, Olimpie trimise pe polcovnicul^u Manta cu 200 Arnăuți, cari înfrâns^oră pe Turci la 20 Iuniu. Nu putu veni însă în ajutoru și căpitanilor^u Lițu și Anastasse Iónitul, cari cu 90 Eteriști luptau contra unui număr^u îndecit^u de Turci, într'ua Monastire apr^ope de hotarul^u Bucovinei. Turcii, dederă foc^u acelei M^onastiri, și 70 de Eteriști ce mai rămăs^oră cu vieață se baricadară în biserică; și după 10 ore de luptă desperată, se retrasseră la Suceava, unde fură bine priimiți de locuitorii d'acolo.

În lunea Iulie și Augustu, Căpitan Iordache avu mai multe loviri parțiale cu Turcii, în părțile munt^ose, unde se afla retrass^u.

La Septembre, însănătoșindu-se, și ved^ondu imposibilitatea d'a se ap^ora iarna cu ostașii săi căllari în locurile munt^ose de la Vrancea, dupu uă lungă și obositoare călătorie, se îndreptă spre hotarele Austriei, sossind^u la

mache, dupe cum arată istoricii Greci, noi credem că st^ogulu în cestiune a fost^u lăsat^u de căpitan Iordache la Biserica cu brantul^u St. Gheorghede la Curtea de Argeș, la plecarea lui Olimpie și Farmache în Moldova, dedicându-lu cu modul acesta martirului omonim^u, pentru că să le ajute în lupta de independență contra Turcilor^u.

mănăstirea Némțu numai cu 350 de Arnăuți, fideli și bravi; căci ceilalți îl părăsiseră. Silitu de Nemți a se depărta de la hotarele Austriei, ellu se îndreptă spre mănăstirea Secu, aședată într'ua vale strâmă, și înconjurată de tóte părțile de munți și de păduri.

În acellu timpu, Olimpie priimi uă scrisóre de la Episcopulu de Romanu, care, lăudându'l pentru vitejia sea, îllu ruga s'alerge în ajutorulu Iașiloru, ca s'elū scape de mica garnisonă turcă ce se afla acolo. Consultându numai zelulu seú pentru religie, ellu bravă pericolulu și plecă la Iași; dérú la cincí leghe departe de fosta capitală a Moldavei, se vedu încunjuratu de unu corpú de mai multe mi de Turci. Ellu înțellesse, de și târdiú, că scrisórea Episcopulu de Romanu fuisse uă cursă infamă; după uă luptă desperată de mai multe ore, în care cădură mulți din braviú seí soçi de arme, reuși a scăpa; și se întórse le mănăstirea Secu, unde se închisse în intru ¹).

Turcii blocasseră mănăstirea, în numéru ca la 1500, sub căpetenia lorú Chiuciucú-Ali, care aștepta unu altu corpú de Turci mai mare. Olimpie aședă pe Farmache la acea strâmătoare, cu parte din Arnăuți. La 8 Septembre sossi și corpulu de 4000 de Turci cari se ascepta, sub căpetenia lorú Salih-bei, condusu de căläuse Români. Arnăuții, vedându-se încungiurați de tóte părțile, dossiră cei mai mulți; iarú Farmache, cu unu micu numéru ce'i remăsesse credincioși, se închisse și ellu în Mănăstire.

Dupé uă luptă crâncenă de mai multe ore, cu mari perderi din partea Turciloru, acestia se apropiară de Mănăstire, dându focú clădirilorú de lemnú du prin prejurú, și strâmătorându greú pe cei închiși, mai allessú prin fumulu și flacăra împrejmuirilorú incendiate.

Căpitan Iordache cu 11 Arnăuți fideli și viteji se închisseră în clopotnița mănăstirii.

¹ Raybaud, vol. I, pag. 260.

Vedându Turcii imposibilitatea de a lua Mănăstirea cu asaltu, făcură lui Farmache propuneri de predare, cu promisiune că va fi liberu; și 'i dede termenū de trei zile să se gândescă. Olimpie se oppusse categoric, răspundându lui Farmache că ellu este hotărâtū a muri în acellu locū; iarū Farmache pôte eși, decă voeste, căci ellu 'i va deschide singurū porțile mănăstirii.

Acésta sili pe Farmache a continua lupta, care ținu încă 9 zile. Atunci Salih-bei propusse unū altū armistițiu de uă zi, în care căpetenia Turcilor făcu lui Farmache uă nouă propunere, de predare, observându că acéstă luptă este zadarnică, căci toți rebelii din Moldova și din România suntū învinși, că nici unū ajutorū [nu mai pôte aștepta de nicăeri, că este înconjuratū de tóte părțile, și că alte trupe turcești se așteptă, cari vor mări corpul lui Salih-bei; și în fine că Farmache va fi silit a se prăda de fóme.

Farmache, după îndemnulū lui Iordache, refusă orice propunere; și lupta continuă cu mai multă furie, pênō la 22 Septembrie. Atunci unū Céuș-bașa turcū, allū Pașei de la Braila, se presintă la pórta Mănăstirii cu propuneri favorabile din partea numitului Pașă. Ellu era însoțitū și de Udrischi; în mare uniformă ¹⁾, garantând, în numele guvernulū șeu, essecutarea fidelă a condițiunilor de pace; între condițiuni, cea mai principală, era libertatea Arnăuților cu armele lorū, și trecerea lui Farmache în Austria.

Din 150 Arnăuți ai lui Farmache, cari mai rămăseseră vii din lupta cu Turcii, 33 nu se încredură în Turci și'n Udrischi, și fugiră spre hotarele Austriei în nóptea de 22 spre 23 Septembrie; iarū Farmache cu restulū Arnăuților se predă Turcilorū, în ziua de 23 Septembrie. Turcii 'i uccisseră pe toți, afară de câți-va căpitanii, pe

¹⁾ Raybaud, pag. 260, susține că Volf, starostea K. K. din Botoșani, se presintă ca mijlocitorū.

cari-i trimisseră la Silistra, unde fură omoriți; iară Farmache fu dussu în lanțuri la Constantinopol, unde fu tăiatu, după ce 'lă chinuiră mai ântêiū cu celle mai barbare torture.

Căpitan Iordache ênsă, închiđându-se în clopotniță cu cei 11 Arnăuți devotați, ڃise fidelilorū și bravilorū sêi soçi de arme: „Amiciī meī, eū cunoscū bine pe Turci, „și voi îi cunoșceți ca și mine; ei n'aū nimicū sacru; de „cătū morți de sabia lorū, mai bine să murimū ca sol- „dați liberī și ca ómenī de onóre“ ¹⁾. După ce înlesni fuga unuia din cei 11 Arnăuți, a nume Tănasse ²⁾, pentru ca sē comunice Eteriștilorū felulū morței sêlle, Olimpie se luptă vitejește din acea cloponiță, caudându mare perdere Turcilorū; cândū sfērși glónțele, dede focū unū buriu cu prafū de pușcă, și sări în aerū cu cei 10 bravi ostași. Ei preferasseră uă mórte eroică pentru religie și libertate, pe lângă uă mórte rușinosă, ca a lui Farmache și a lui Sava.

Turciī remasseră uimiți d'atâta eroismū, de care ei n'aveau idee, și la care nu se asteptau; iară intriganțulū de Udrischi, acestū geniū rēū allū mișcării greco-române de la 1821, remasse rușinatū că n'a pututū amăgi și pe Iordache, după cum amăgisise pe Tudor, pe Sava și pe Farmache; posteritatea îlū va înfera cu fe-

¹⁾ Raybaud, pag. 261—262.

²⁾ De la căre Gheorghe Hagi-Certe, din Roșiī de Vede (despre care am menționatū în altă notă) a aflatū celle următore:

„La Secu, Iordache propussese lui Farmache, la 8 Septembre, să dea iurușū „toți arnăuții lor în tabăra turcêscă și să scape căți or putea, ڃicându: „totū „mórtea ne astêptă; d'êrū astū-felū murimū ca ostași viteji, resbunându pe frații „noștri de la Drăgașani și de la Sculeni. Nu trebuie a ne preda Turcilorū, carī „suntū sperjuri; căci avem pildă pe Savva și pe alți; cătū e despre mine, eū nu „me dau; pentru că, de cândū tată-meū 'mi a pusū pistólele în brîū, cu jurămintū „d'a mânca cătū mai multă carne de Turcū, eū nici uă dată nu m'am închinat „Turcilorū.“ — Apoi adressându-se către Arnăuți, le ڃise: cine din voi iubește „pe Christos și pe Iordache, vie lângă mine.“ Atunci se allessera cei 11 viteji, cari muriră cu dēnsulū, după cum arătarăm mai susū.

rulă roșu allă trădării și allă infamiei, ca pe toți cei ca dănsul¹⁾.

Astă-felū muri acestū bravū căpitan, pe care toți istoricii, și chiarū Româniū care l'au cunoscutū, laudă și admiră bravura sea²⁾, cumū și sentimentele sēlle nobile și generose.

Istoria imparțială nu pōte refusa unorū bărbați ca Olimpīe ceea ce li-se cuvine; și orī câtū ar fi Româniū de rău dispuși contra lui Căpitan Iordache, nu trebuie să nege cualitățile militare și sintimentele patriotice alle acestūi căpitan; ei cată a ține comptū de fatala necesitate ce l'a silitū a se assigura de persōna lui Tudor Vladimirescu, spre a paralisa scopulū seū. Dupe cumū vom arăta la Ioculū seū, instinctulū de conservare a dictatū lui Iordache acea mēssură extremă; și apoi, cum assigură Rabbe, scopulū lui Iordache n'a fostū a omorī pe Tudor, ci a'lū împedica d'a se uni cu Turciū contra Grecilorū, priveghindū mișcările sēlle.

Décă Tudor și Iordache, unindū trupele lorū, arū fi comandatū oștirea Grecilorū și a Pandurilorū la Drăgășani, de sigurū Turciū erau învinși³⁾; întărindu-se apoi în Mōnăstirile de peste Oltū, ei arū fi dictatū de aci Turcilorū condițiunile lorū; și pōte d'attunci și România și Grecia arū fi fostū pe deplin libere. Ânsō astu-felū a fostū scrisu în cartea Destinului!

¹⁾ Despre lupta de la Mōnăstirea Secu, veți Filimon, op. cit. vol. II, pag. 199 și 205—212 — Veți și Laurençon, pag. 199.

²⁾ Rabbe dice că, în viața sea, Olimpīe ar fi esterminatū mai multe mii de Turci; se înțelege că nu singurū. Totū Rabbe adaugă că consululū austriac din Iași (Rapp) li propusese a'i înlesni trecerea în Russia; dert Olimpīe li respunse: „Am luatū armele ca să versū sângele inamicilorū patriei melle, iarū nu ca să fugū; și ocașia e prea favorabile ca să nu profitū de dēnsa. Voiū se rămânū la postulū meū. (Veți Raybaud, loc. cit. pag. 259).

³⁾ Acesta e și opiniunea lui Rabbe. — Veți memoriile lui Raybaud, vol. I, pag. 190.

CAPITOLU XXXVII.

Caimăcămia Postelnicului C. Negri.

Indată după intrarea lui Chehaia-bey în Bucuresci, se numiră Caimacamii, în Moldavia, Hatmanul Ștefan Vogoride; în Munteaia, Postelnicul Constantin Negri ¹⁾; și la Craiova, Constantin Samurcaș.

Acestia erau pro forma; căci în realitate capii oștirilor turcești guvernau țerra milităresce. De și lăssaseră administrația interioară pe mâna Boerilor, ei nu încetau ănsă a da ordine turcesci ²⁾ și caimacamilor și ispravnicilor.

Totă de uă dată, Scarlată Calimah, numită Domnă de către Înalta Pörtă ăncă de la începutul mișcării, adresă și ellă uă scrisore caimacamului Negri, prin care i făcea cunoscută intrarea trupelor turcesci în Principate; pentru înfrângerea rebelilor și restabilirea liniștei; și îl invita a comunica Episcopilor și Boerilor firmanul pentru numirea sa de caimacam; i recomande a îngriji pentru cele trebuincioase oștirii, a invita pe boerii pîbegi a se întorce în patria lor, a prinde pe rebelii ce s'ară încerca să fugă, și a ierta pe cei rătăciți cari voră arăta sinceră pocăință; în fine a priveghia pentru menținerea

¹⁾ Veđi Nota No. LXXV.

²⁾ Veđi Nota No. LXXVI.

liniștei, și a însufla încredere tuturor cellor coprinși de spaimă, întemplinându ori-ce neorândueli din partea Turcilor nedisciplinați ¹⁾.

Caimacamul Negri, îndată ce luă cârma țerei, numi în funcțiunile de căpetenie pe boerii cei mari aflați în capitală; numi ispravnicî dintre boierii de allü duoilea rangü; și zapcii, dintre boerii de allü treilea rangü. Acestia fură obligați a da înscrissü că se vorü purta cu cinste și credință în postulü ce li se încredința ²⁾. Se numiră și Zabeți pe la tôte județele, pentru menținerea liniștei și grabnica esecutare a ordinelorü superiöre; iarü în Bucuresci, din ordinul lui Chehaia-Bey, se rândui unü Cavaz-başa cu 50 de Ascheri (ostași turci) pentru menținerea ordinei publice, și pentru pedepsirea ostașilorü cari arü sevârși neorânduiele. Numi apoi pe Vorniculü Mihalache Manu, vechilü de Vistierü mare, și cu însărcinarea străngerii de fânü și orđü pentru trebuința oștirii, și a străngerii dajdiei pe Ianuarie și Iulie, câte 30 și $\frac{1}{2}$ lei de fie care lude ³⁾. Totü de uă dată se trimise și circulari către ispravnicî, prin care li se comunica coprin-sulü firmanulü imperial ș'allü ordinulü domnescü, și 'i invita a îngriji pentru celle trebuinciöse oștirii, și a vesti pe fugari a se întörce la căminurile lorü spre a se apuca fie care de meseria sea; iarü care nu se va supune, se scie că va trage asupra'i urgia împărătescă ⁴⁾. Pe de altă parte, însciință pe boerii emigrați în Austria despre numirea sea ca Caimacamü, despre înfrângerea rebelilorü, și despre restabilirea liniștii în Principate; și 'i invita, în numele Sultanulü, a se întörce îndată în patria lorü spre a'lü ajuta în sarcina sea, ca stâlpi ai țerei, vindecându astü-felü ranele cauate de revoluțiune și de invasiune ⁵⁾.

¹⁾ Veđi Nota No. LXXVII.

²⁾ Veđi, pentru acęsta, condica No. 96 din Arhiva Statului, pag. 6, secțiunea istorică.

³⁾ Dărzénu (Trompeta No. 667).

⁴⁾ Veđi Nota No. LXXVIII.

⁵⁾ Veđi Nota No. LXXIX.

Boerii din Braşov, addunându-se toţi la locuinţa Metropolitanului, după citirea firmanului şi a scrisorii Caimacamului, făcură 16 publicaţiuni din parte-le către locuitorii ţării, îndemnându’i a eşi duprin munţi şi din păduri, unde se ascunssesseră de frica rebellilor şi a Turcilor, şi a se întorce la căminurile lor, încredinţându’i că n’au să încerce nici uă supărare din partea împărătescelor oştirii, cari n’au venit de cât pentru curăţirea ţării de rebeli şi pentru restabilirea liniştei obşteşti; asigurându’i în fine despre venirea în scaun a Domnului Calimah, după cum încredinţa Inalta Pörtă.

După aceea respuseră şi Caimacamului că, neafându-se toţi Boierii în Braşov, lipsindu unii pe la băi, alţii pre la satele duprin prejur, se aştepta întorcerea lor, spre a se chibzui cu toţii despre cele ce au să urmede în acastă privinţă ¹⁾.

Cu acestu răspuns se întorse în Bucuresci Lipcanul Domnescu, trimissu de Negri la Boerii din Braşov.

Caimacamul, vedënd întârzierea Boierilor d’a se întorce în ţerră, trimisse la Braşov pe Slugerul Dumitrache Toplicenu, însoçitu de unu Cavazu turcescu, ca se’i îndemne să reintre negreşitu în patria lor, fiindu trebuincioşi pentru binele ţării.

După 15 zile de şedere în Braşov, Toplicenul se întorse cu răspuns înscrisu din partea boierilor, că mulţi dintre dênşii nu s’au mai întorsu de la băi, şi că apele sunt prea mari; eî mai trimitéu şi uă petiţie către Inalta Pörtă, prin care o ruga pentru trimiterea în grab a Domnului ţării ²⁾.

Adevêrul era că Boierii nu se încredea în Turci, parte fiindu compromişi prin participarea lor la revoluţiune, parte fiindu spăimântaţi de cruçimile Turcilor, cruçimi cari ajunsseră pênă la auşul lor.

Cu tóte astea, pe la începutul lui Augustu, se întor-

¹⁾ Memoriul Dîrzenului, loc. cit. No. 666.

²⁾ Idem.

seră înțerră vre uă 60 de boeri de a doua și d'a treea mână; iarū din cei de frunte, Banulū Barbu Văcărescu, Spătarulū Scarlatū Mihălescu, Vistierulū Gregorie Romanetu, și alții ¹⁾.

Duminecū, la 8 Augustū, gătindu-se acești boeri a merge spre închinăciune la Chehaia-Bey, și venindū pēnă la Bisserica Cretzulesculū, fură întâmpinați de Vorniculū Nicolae Golescu, care le anunță că în acea ți nu'i pōte primi Chehaia-Bey, rămânēndū a se înfățișa a doua ți, luni; ast-felū se întōrseră cu toți la Banulū Văcărescu.

Causa era că tocmai în acea ți fu tăiatū Savva, după cum am arătatū în capitolulū XXXIV.

Măcelurile provocate de mōrtea lui Savva causeră uă spaimă nespūsă boierilorū adunați la Văcărescu; douē ore ei petrecură în spasmurile fricēi, căci nu cunosceati causa acellei măcellării. După douē ore Chehaia-Bey, printr' uă Agă trimissū la Văcărescu, făcu cunoscutū boierilorū tăierea lui Savva și a Arnăuțilorū sēi; numai ast-felū putură s'și mai vie puțin în fire, ȕice Dirzēnu.

Luni, la 9 Augustū, din ordinulū lui Chehaia-Bey, boerii se dusseră se i se închine, avēndū în fruntea lorū pe banulū Văcărescu. La scara cassei unde ședea Chehaia-Bey, erau peste uă sută de căpățini de arnăuți și de chrescini nevinovați, tăiați de Turci căroro li se promisesseră, cum am arătatū, câte uă mahmudea de fie-care capū de arnăutū.

Dupō ce trecură cu destulă fricā p'ntre douē șiruri de Turci armați, aședăți pe scarā și salā, pānō la perdēoa Pașei, boierii intrară tremurānd în camera guvernatorulū turcū, și i sārutarā pōla, după obiceiulū orientālū. Ei fură poftiți sē ședā pe scaune, fie-care după rangul sēu; apoi, după ce i felicitā de bunā venire, și se informā despre petrecerea lorū în emigrațiune, Chehaia-bey pusse de le citi ordinulū Pașei de la Silistria, prin care îi in-

¹⁾ Memoriulū Dirzēna loc. cit. No. 667.

vita din nouă pe toți emigrații a se reîntorce în patria lor, și așa căuta fie-care de trebile selle; iar lui Chehaia-bey îi ordona a îngriji pentru buna ordine în țerră, și a priveghia, sub a sea respundere, a nu se supăra suppusii împărăției de către ostasiî turcesci ¹⁾.

După aceea se citi și ordinul Pașei de la Silistria către Caimacamulu țerrai, mai cu aceeași coprindere ²⁾.

După citirea acestoru două ordine, pe cari boerii le ascultară în picióre, cu mare respectu și frică, Chehaia-bey iar le ordonă ca să ședă josu; și după ce 'i cinsti cu cafea, după obicei, mai făcându-le óre care întrebări, apoi îi espedui. Boerii plecară linistiți, mulțumind lui Dumneșeu că au scăpatu de mórte, după cum se temeau. Cu tóte acestea, cei mai mulți se aseđară pe la hanuri, din cauza spaimei ce domnea în capitală, după mórtea Arnăuților; spaimă care ținu trei șille, câtu a ținutu și măcelulu, pênă se dede de Chehaia, bey ordinu a se ridica după strade cadavrele cari infectau atmospha. După trei șille, iară fură chemați boerii de Chehaia-bey, care ordonă să li se citescă unū altū ordinū de la Pașa de la Silistra, prîn care se justifica mórtea lui Sava și a altorū căpeteniî de rebeli ³⁾.

După aceea, boerii se adunară și făcură unū actū de mulțumire către I. Pórtă că a scăpatū țerra de resvrătitori ⁴⁾; cum și uă adressă către Vicarulū Mitropoliei, ca să vestescă pe emigrați prin protopopi a se întorce la căminele lor, fiind țerra acum curățită de resvrătitori ⁵⁾.

La 21 Augustū, Banulū Barbu Văcărescu, numindu-se Vistierū Mare de către Chehaia-bey, pentru meritele și patriotismulū său, și pentru credința sea către I. Pórtă, Văcărescu luă următoarele măsuri:

Făcu din nouă publicații pe la tóte districtele, îndem-

¹⁾ Veđi Nota No. LXXX.

²⁾ Nota No. LXXXI.

³⁾ Veđi Nota No. LXXXII.

⁴⁾ Nota No. LXXXIII.

⁵⁾ Veđi Nota No. LXXXIV.

nându pe locuitorii fugiți a se întorce pe la cassele lor spre a se ocupa fără grijă de meseriele lor, garantându-le liniștita petrecere; ast-fel că cei mai-mulți din emigrați se întorseră la căminele lor în temeiul promisiunilor acestui boeru care însufla încredere.

Allegându apoi ómenī vredniși și cu practică, reformă mai în totalu personalulu Vistieriei și allu ispravnicatelor din celle 12 districte din Romaia Mare; iaru judecătórilor din districte le dede ordine în ce chipu să urmeze, spre a satisface tóte cererile pentru împlinirea contribuțiilor, și înlesnirea celloru trebuincióse pentru oștirea împărătéscă.

Intre capii de masă numiți la Vistierie, fu și Stolnicul Constantin, orănescu, care, din preună cu Pitarulu Ionniță Jianu ¹⁾, fuisse trimiși de Tudor la Pașa de la Silistria cu petițiuni din partea țerrei, pentru acordarea drepturilor strebune. Pașa îi ținusse acolo, ca ostatici, pênă dupē încetarea tulburărilor din România.

Rându dupē aceea pe la tóte județele bumbașiri (ei secutori) pentru provisiunea de iarnă a fânului și orđului în trebuința oștirii, și pentru cãrratulu lor pe la magazii, trimițându și banițe drepte de la Vistierie pentru acestu sfârșitu.

Vendu apoi prin licitație husmeturile și vămile; iar cu căutarea ocneloru însărcină pe Clucerulu Filip, cu obligațiune a da sócotéllă pe fie-care trilunie.

Pentru neajungerea baniloru pentru cheltuelile oștirii, Văcărescu făcu un adausu la dările contribuabililor de fie-care categorie ²⁾; și fiindu-că din causa desseloru furtunī și a secetei era mare lipsă de grâu și de orđu, rându bumbașiri la județele Saacu, Prahova, Dâmbovița,

¹⁾ Veți biografia acestuia în Columna Traiana No. 4 pe 1873.

²⁾ Astu-felu de es: némurile fura impusse cu 20 de lei de persónă, postelnicii cu 15 lei, mazilii cu 12, brășlași cu 8, scutelnicii cu 20, poslujnicii cu 7 lei și 60 de bani, iarú slujitorii cu 4 lei; afara de adaussele făcute mai înainte la scutelnicii și la postelnicii, la cei d'ântéii câte talere 10 de omă, și la cei d'allu duoilea câte 5 talere.

Ilfov, Vlașca, Muscellu și Argeșu, pentru ridicarea porumbului din magazinele arendășești, boeresti și mănăstirești, și trimiterea lor pe la magazinele ostirii, plătindu-se din Vistierie câte 18 lei chila de porumb, iar pentru cărnatul lor câte 60 de parale de chila, și doi lei pentru uă depărtare mai mare; mai târziu se reduce prețul chilei la 16 lei.

Dérü mässura cea mai înțeleptă a Văcărescului fu anchetele trimise pe la județe pentru descoperirea abuzurilor, despăgubirea locuitorilor nepăstuiți și pedepsirea culpabililor; iar cu conducerea acestei operațiuni fu însărcinată Biv-Vel Vronic Al. Nenciulescu. Resultatul acellor anchete, făcute de boeri ce se bucură d'ună bună reputație, fu descoperirea multor abuzuri și jafuri, comise atât de rebeli cum și de Turci, mai cu sémă de ispravnici și zapcii. Astü-felü, de essemplu, Medelnicerul Nicolae Fundățenu, însărcinată cu ancheta în județul Teleorman, descoperi asupra Stolnicului Iordache Tufenu, ispravnic la acellu districtu, abuzuri în suma de lei 35000, luată după la locuitori; pentru care, aducându-se în lanțuri la Bucuresci, din ordinul lui Chehaia-bey, fu hotărât la mörte, fără judecată; prin mijlocirea însă a unor boeri, și mai allesü a lui Tahîrü-Aga, ellu fu iertat de la mörte; dér fu bätut la falangă cu uă sută de toiege, numai în poturi; îmbrăcat apoi în haine țerrënesci, fu închis la pușcärie, punându-i-se termenü scurtu pentru plata acellor bani; mai în urmă, dice Dirzenu, a scăpat de la închisóre prin dare de bani, după vechiul obiceiü.

Unü altü essemplu analogu s'a făcutu în persóna Stolnicului Ión Fotino, ispravnicu la județulu Oltu, asupra căruia s'au găsit abuzuri de 46000 lei. Din ordinul lui Chehaia-bey, s'au întorsu toți banii locuitoriloru jefu itți; iar numitul a fost scos din isprävnicie.

Fiindu-că se făcea multă pagubă locuitoriloru prin multe contribuțiuni și dări de produse către ostirea turcescă, boerii făcură plângere pentru acësta către Pașa

de la Silistria, ca să se milostivescă asupra sēracei raele, și să nu o lasse în pagubă și sărăcie. Pașa dede ordinū să se numescă uă comissiune pentru cercetarea cheltueleurū făcute cu oștirile împērătesci, de la 15 Maiū 1821 pēnō la finele lui Ianuarie 1822. Din ordinulū lui Chehaia-bey, fu însărcinatū cu facerea acestorū compturī Vorniculū Alēssandru Nenciulescu, Clucerulū Filipū, Căminarulū Alecu Aslanoglu, boerulū Alecu Seiano, Stolniculū Petrache Arion, sameșulū Vistieriei, și chirū Ianache Băltărețu, favoritulū lui Chehaia-bey; și formându-se duoē condice de venituri și cheltueli, cea scrissă românesce și subscrissă de boierii Divanului, s'a opritū în Vistierie; iarū ceea l'altă, scrisă în grecesce, se trimisse Pașei de la Silistria cu sameșulū Vistieriei.

Unū allū duoilea rōndū de compturī se trimisse la Silistria cu Clucerulū Filipū, vechilū allū duoilea de Vistierie, însoțindu-lū si ênsuși vistierulū Văcărescu. Acesta pledă cu căldură înaintea Pașei causa bieșilorū locuitorū împovărați sub jugulū attătorū dări felurite, cari 'i sărăcisseră de totū. Astū-felū se fixă suma de 151500 lei pe fie-care lună, ca plată a ostașilorū, cari să se plătescă din veniturile Metropoliei, a Episcopiiilorū și Mōnăstirilorū, cum și ploconulū potropopilorū după obiceiū, și dupe cumū se urma și în Moldova. Pentru nutrimentulū oștirii, să decisse se dea câte uă oīe de lude, și câte uă vacă la două lude, care însuma 8300 oī și 4150 vaci; iar pentru grīū, s'a hotărītū a da 3500 chille districtele Buzēū, Ialomița, Saacū, Prahova și Ilfov; porumbū, cu analogie din 12 județe, câte patru banițe de ludele birnicū, boerul de nēmū, mazilul, ruptașiul, și preotul; și patru banițe de la Andol, scutindu-se scutelnicii și poslujnicii, ce plățisseră deja două ajutōre; și slujitorii, fiindū că se aflaū în serviciu.

Țerra fu despăgubită mai târđiū pentru tōte aceste cheltueli prin stăruința lui Grigorie Vodă Ghica.

În timpulă acesta sosi de la Constantinopole și cartea Patriarhului către capiî Bisericei române, pentru încetarea spiritului revoluționar, și suppunerea către înalta Pórtă, după cum ce póte vedea în estenso la Note ¹⁾.

¹⁾ Veți Nota No. LXXXV. — Pentru cele coprinse în acestă capitólă, veți memoriulă Dirzénului în *Trompetta* No. 673—676.

CAPITOLU XXXVIII.

Cruđimile Turcilor în timpul invasiunii lor de la 1821.

La 17 Maiü Chehaia-bey intră în Bucurescî, unde 'lă întâmpinară secretarii consulatelorü, cari 'lă încredințară despre concursulü lorü contra rebelulü Ipsilanti. Ellü se instală în castellulü banulü Grigorie Ghica de la Colintina; și separă oștirea sea în mai multe cete, rînduind una la Cotroceni, alta la Belvedere ș'alta la cancelaria austriacă; iarü restulü fu aședatü pe câmpia de la Colintina. Pentru pađa Bucurescilorü, lăssă unü Bașü-beșlégă cu câte-va sute de Neferi (oșteni); apoi dede ordinü a se strînge la Agie tóte armele din Bucurescî, pe care le și trimisse la Silistra.

Intrarea Turcilorü în Bucurescî causă mare frică locuitorilorü, cari alergară a se adăposti unii pe la Mönăstirî, alții pe la consulaturî. Cu tóte ordinile severe alle lui Chehaia-bey, Turcîi comisseră multe ommorurî, nepu-tândü distinge pe rebeli din pacinicîi locuitorî. Dupë pîra Ebreilorü și Armenilorü, vre 150 bänuiți se omorîră în scurtulü timpü de 8 đille allü șederîi lui Chehaia-bey la Colintina.

A trebuitü sê intervină Udrischi, secretarulü consululü austriac, și comerciantulü Enache Băltărețu, ce era în

strânsă legătură cu Chehaia-bey, ca să încete omorurile ce se făceau pe totă țioa.

Acești nenorociți erau puși unii în țepă pe la capul strădelor principale, alții în spânzurătoare la oborul Têrgului d'afară; și fiindu că Turcii, împinși de fanatism și de lăcomie, tot nu încetau a face omoruri, Chehaia-bey începu a priveghia însuși essecutarea ordinelor date ¹⁾ preumblându-se străvestit pe stradele capitalei, reprimându singur escesele soldaților fanatici, și pedesind aspru pe autorii unor asemenea desordine.

Acésta liniști puțin pe locuitori, însuflându-le încredere. Parte din ei eșiră duprin mănăstiri unde se ascunseseră; têrgul se deschise; fie-care începu a'și vedea de trebile sêlle, și orașul se aprovisionă cu cele necesarii ²⁾. Era demnă de compătimire starea nenorociților locuitori! Creștendu c'aū scăpatu de rebeli, ei sufferiaū nu mai puține rellé de la Turcii ce venisseră a restabili ordinea legală. Ședură ascunși multe țille, cu femei și copii, unii prin pivnițe, alții prin mănăstiri, prin biserici și hanuri, spre a se adăposti contra furiei Turcilor; în acéstă învălmășélă, multe jafuri și omoruri s'aū comissu de oștirea nedisciplinată ³⁾. Femeile mai allesu erau espusse brutalității soldaților turci, cari le răpiaū chiar țioa după strade, și se închideaū cu elle pe la quartierele lor; multe femei se făcură cadîne, și mulți bărbați se turciră ca să scape viața ce e mai tristă, chiar; copii erau violați, sêu prin înșelăciune, sêu prin amenințări.

Nisce asemenea acte barbare urmaū să însufle spaimă mare între locuitori, cari numai erau siguri nici de averea, nici de onórea, nici de viața lor; acésta făcea să se dorească invasiunea russescă: căci soldații ruși, mai disciplinați, nu comitea asemenea acte arbitrării; pe când soldații turci n'aveaū témă de pedepsă, cu tóte ordinele

¹⁾ Memoriulă lui Dirzenu Trompeta No. 662.

²⁾ Fotino, loc. cit. pag. 126—128.

³⁾ Dirzenu, op. cit. No. 665.

severe și essemplele ce făceau capiilor lor, omorîndu fără cruțare pe criminali; cei mai răi și cruși dintre soldații Turci erau Tătarii și Zaporojanii, cari noaptea spărgéu biserică, iară dioa călcau casse, predaū totu ce găssiaū acolo, ș'omoraū chiar femei și copii, la cellu mai ușorū murmurū de protestare.

Aceeași sórtă aveaū și aceia cari erau siliți a părăssi capitala pentru differite affaceri; Turcii le eșéu în drum jefuindū și omorîndū pe orī cine întâlneaū ¹⁾.

Apoi intrarea Manafilorū în țérră, pe la Octombre 1821, în numărū ca vr'o 6000 la Iași, vr'o 4000 la Bucuresci, și la Craiova vr'o 2000, causă mare spaimă, fiindū renumiți pentru crușimile lorū. Chehaia-bey îi mărgini prin diferite localități, precumū la Dudesci, în M-rea Panteleimon, la Mărcuța, la Collintina, la Bănésa, la Belvedere, la Cotroceni și la Văcăresci, oprindū în Bucuresci prea pușini, ce fură concentrați pe strata Têrguluī d'afară și în suburbia Cretzulescu. Jafurile și crușimile Manafilor băgară atăta spaimă între locuitori, în câtū mulți comercianți închisseră prăvăliile și fugiră la Brașovū pe timpū de iarnă. Apoi tainurile (provisiunile) Turcilorū și alle cailorū, cari numai porumbū consumaū pe fie-care lună câte 2200 chile mari, iarū lemne de focu câte 6000 carre pe tótă luna, amenințau capitala de fómete ²⁾. Dîrzénu raportésă câte-va acte de barbarie alle Manafilor, între care cellu următoru merită a fi relatatu, spre a se încredința lectorulu de suferințele bieșilor locuitori din capitală în acellu timpu de terrorismu turcesc.

În dimineța dillei de 7 Martiu 1822, certându-se căți-va Manafi cu căți-va Zaporojeni, scósseră iataganele și începură a se ciopărți. La alarma dată de un Manafu, toți Manafii aflați prin tērgu alergară înfuriați cu iataganele scóse, și începură a lovi pe căți întâlneau în ca-

¹⁾ Dîrzénu loc. cit. No. 676.

²⁾ Idem No. 675.

lea loru, fără deosebire de sexu, de etate și de condițiune. Se răniră și se omorâră vr'o 15 chrestini, mai ales Armeni și Evrei. Apoi intrară prin prăvălii, jefuindu marfă și pe cei mai bine îmbrăcați.

Acésta causă uă panică nespusă între locuitori: căci în fuga și îmbulzela loru, se omorîră și se răniră mulți crescini, între cari și Slugerulu Dimitrie Stirbei. Acesta se afla atunci prin târgu cu trăsura; Manafi ilu smulseră din trăsură, ilu bătură cu iataganele, și illu și răniră; apoi 'i luară vestmintele, lăsându-lu mai mortu de frică. Chehaia-bey abia putu opri furia loru; ellu es prin târgu, însoțitu de garda sea (collulu), spre a linisci pe nenorociții cetățeni ¹⁾.

Adaugă la aceste scene, differitele scornituri de vorbe, cum țice cronicarulu, vorbe cari băgau spaimă în locuitori; de esemplu, se respândia vorba că, în timpulul denieloru din săptămâna patimiloru, are să năvălescă păgânii prin bisserici, și să batjocorescă pe crestini chiar în sântele locașuri, iar casele loru au să le jefuiescă și se le dea focu; acésta în și sili a face deniile ȝioa, după amiaȝi; și cum însera, se închideau toți prin cassele lor.

În săptămâna luminută, alte vorbe se respândiră: că au să se taie chrestinii fără deosebire de către Manafi întărâtați. Chehaia-bey îi concentră în Mănăstirile duprin prejurulu capitalei, și nu le mai permise esirea de câtu desarmați. Autoritățile locale abia putură linisci pe chrestini d'acéstă spaimă ²⁾.

Abia se linistiră pușinu spiritele, și se respândi vorba că Turcii voru să puie sub sabie trei mahalale, și anu me, Tabaci, Sërbi și Cărămidari; și fiindu că frica nu raționedă, nu pușină spaimă caudă și acéstă scornitură, încâtu înfortunații locuitori din acelle trei suburbii luară lumea în capu ³⁾.

¹⁾ Dirzėnu, loc. cit. No. 676.

²⁾ Idem.

³⁾ Veȝi *Pressa*, No. 213 pe 1872, unde se relatėdă acestu faptu de Kiriak Archimandritulu, după relațiunea Episcopulu de Argeșu Grigorie.

Apoi dessele incendiuri, unele din negligență, altele cu precugetare, nu puțină spaimă causeră și ele locuitorilor; astu-fellu fu arderea Mrei Cotroceni, unde se aflau Manafi, scăpându numai biserica; cum și arderea casselor Clucerului Ștefănică de lângă M-rea Sântului Savva, unde s'aflau ș'acolo soldații Turci; fără ajutorului datu de ênsusî Chehaia-bey în persónă, tótă capitala ar fi devenitu prada flacărilor, din cauza vântului ce sufla în acea ți cu iuțelă despre appussu ¹⁾.

Nu numai în capitală, déru și pe la județe, pe unde trecú Turci în góna rebelilor, saũ Turci desertori, jafuri și omoruri nespuse se sevârsiau de acesti barbari, ce au remasũ întipărite în memoria Românilor.

Eată câte-va esemple:

La schitul Găvanulu, din districtulu Buzeu, se adeptisseră multî boeri și comercianți cu familiile lor, din Buzeu și din Rômnicul-Săratu; dându Turcii peste dênșii, condusî de săteni, câți putură fugi din ei scăpară prin păduri, numai cu trupurile, rătăcindu multe țiile prin munți și prin codrii, cu femeî, cu copii mici, bărbați și bătrâni, suferindu de fôme și de frigu; pe câți ênsă îi prinseră Turcii, pe toți îi sacrificară; între acestia fură și Paharnicul Costache Hrisoscoleu, economul schitului și douî țigani; apoi intrându Turcii în schitu, predară totu bagajulu fugariloru, și dederă focu schitului. Din cei ce scăpară, unii muriră prin munți, alții espirară după sosirea lor în Brasovu ²⁾.

Pe la 15 Martie 1822, un óre-care Căminaru Ștefan Bujorénulu, luându cu plată trei Neferi (soldați turci) plecă din Bucuresci la mosia sea Copăcenii din Ilfovu, ca să strângă venitul mosiei; seșendu la mosie până după Pasci, se pomeni nóptea, în serbătorile învierii, cu dece însi înarmați, cari 'i calcă casa fără veste, légă mai ântéiu servitorii, apoi pe Neferi, și începú a chinui pe Bujorénu

¹⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 675 și 679.

²⁾ Dirzenu op. cit. No. 665.

cu fiare arse, pînă ce îlu omorîră, luîndu'î totu ce avea acolo ¹⁾).

Pe la Iuniu, 1822, vre uă 26 Arnăuți trecură din Moldova în Muntenia pe potecile munților, comițendu multe tâlhării. Se trimisese îndată după ei duoi Kîrk-Serdari cu zabeți de județe, si cu polcomnici si căpitani de poteră; ei se loviră cu dînsii în doue locuri; dăru tâlharii erau adăpostii în locuri pietróse si prin desisuri de pădure; încolțiți de poteră, ei trecură pe poteci ascunse din munții plaiului Buțeu în munții districtului Saacu; năvălindu potera assuprăle, omorî trei Turci d'ai zabeților si un poterasu; apoi, desgropându nisce argintării si bani, îngropați acolo de ei mai'nainte, Arnăuții trecură aru în Moldova; unulu numai din acei tâlhari, fiindu bolnav, fu prinsu în cassa unui preotu de sub délulu Focsaniloru; si trimissu la București, fu tăiatu în tîrgu la pórtă hanului Sântului George nuou ²⁾).

În județulu Dâmbovița, pe lîngă nenumerate jafuri si omoruri din partea Turciloru, 15 Bașibuzuci călcară pe polcovniculu Panaitu, vatafu de plaiu, omorîndu'lu din preună cu fiulu său, sub pretestu că au fostu apostati.

Apoi cete de Turci, cari desertau, nu puține jafuri si omoruri comiteu ori pe unde treceau; astu-felu, desertând din ostirea turcescă din Iasi si din Brăila uă cettă de Turci, si trecându în districtulu Putna, prădară tóte satele în trecerea loru spre Brăila si Craiova.

Chehaia-bey trimise un Silihtar u Aga cu 500 ascheri în góna loru si pentru pađa orasului Focsiani.

Arnăuții rebeli, emigrați în Austria, prindendu de veste despre plecarea comerciantiloru si boeriloru ce se înturnau în țerră, eșiră peste munți înaintea loru, în cette de la 10—15 insi, toți armați; si se pusseră la pândă pe la strâmtorile munțiloru din Prahova, Muscelu si Buzeu;

¹⁾ Idem No. 678.

²⁾ Idem No. 679.

ei jefuiau pe cei ce intrau în țerră, lăssându'i numai în cămăsi; si pe mulți îi maltratau si îi omorau.

Acésta sili pe Chehaia-bey a rîndui pe drumulu Plo-esciloru un Kîrk-Serdar cu 50 Neferi de pađa, cari se preâmbiau din vama Predélului până în Câmpina; iar pentru vama Buđeului, rîndui pe Silihtar-Aga de la Foc-sani. Acestia, făcênd vânătoře de făcătorii de relle, prin-seră ș'un căpitan Constantin, grecu d'origină, încardosit cu alții, si cari bântuiau drumulu spre partea Buzeului.

Trimisu din preună cu unu soču allu seu la Bucuresci, ei fură spândurați la oboru, pentru pildă.

Pe lângă aceste neorândueli, comisse de Turcii deser-tori și de Arnăuți, Turcii după la Serhaturi, mai allesu cei din Giurgiu, predau satele si pe trecători fără cru-țare, în cătu nu mai cuteđa nimeni a âmbla în părțile a-cellea.

Asemenea neorândueli siliră pe boeri, în mai multe rînduri, a reclama către Pașa de la Silistra si dela Giur-giu ¹⁾, si d'adrechtulu către Sultanulu. Pórta trimisse mai multe ordine către Chehaia-bey pentru încetarea acellor desordine ²⁾.

Acelle desordine continuară ânsă până la retragerea trupeloru turcesci, adică a Manafiloru la 22 Apriliu 1822³⁾ si a Ianiceriloru din Iasi la 28 Iunie acelasî an ⁴⁾; iar la 9 Septembre plecară si Zaporojanii, însoțiți d'un ca-vaz-Pașa pônă la Dunăre, spre a nu face neorandueli prin satele pe unde aveau să trecă ⁵⁾; si în locul Turci-loru ce plecară, fu rînduitu de la Czarigradu un Capu-gibasa cu 1500 Turci pentru pađa țerrei ⁶⁾.

¹⁾ Veđi Arzul Boeriloru către Pașa Silistrei, în condica de la Archivă No. 96 secțiunea istorică, pag. 3; și către Pașa Giurgiului, loc. cit. pag. 3, recto — Veđi și Nota No. LXXXVI.

²⁾ Veđi Dirzenu, loc. cit. No. 676. — Veđi și Nota No. LXXXVII.

³⁾ Dirzenu loc. cit. No. 678.

⁴⁾ Idemă No. 681.

⁵⁾ Idemă No. 684.

⁶⁾ Idemă No. 681.

Despre cruđimile Turciloru de la 1821, veđi și biografia Christecului, pag. 6, 93 și 94, (tipărită la 1870, și scrisă de ellu însuși.

CAPITOLU XXXIX.

Rebelii și Boierii emigrați.

După ce rătăciseră mai multe zile prin păduri și prin munți, desbrăcați, desculți, și nutrindu-se unii din cu rădăcini și ierburi, ca animalele, rebelii Greci, Bulgari și Români, câți putură scăpa de iataganul turcesc, trecură în statele Austriei, unde fură desarmați, la vama nemțescă, apoi fură duși ca oile în Brașovul său în Sibiu; aci unii fură înrolați cu sila în armata austriacă, iar cei necapabili a purta armele fură trimiși sub pață în Bucovina și Bessarabia ¹⁾

Câtă despre Boierii fugiți, cei din Moldova trecură în Bucovine și Bessarabia; iar cei din Muntenia, în Brașov și în Sibiu.

Uă dată asigurați în statele Austriei și Rusiei, boierii începură uă corespondință regulată cu Boierii rămași în țerră, de voie său de nevoie; corespondință cifrată, spre a nu compromite pe amicii lor în cațul d'a cădea în mâinile Turcilor său a Revoluționarilor. Acea corespondință nu putea fi de câtă politică, cum o dovedesce ênsuși vocabularul convențional c'lu publicăm

¹⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 666.—Vezi și *Pressa* de la 1 Oct. 1872, unde s'au publicat de D. Majoru Papazoglu câte-va ordine alle guvernului austriacu în privința acêsta.

la Note ¹⁾; căci corespondința relativă la affaceri particulare n'avea nevoie a fi cifrată; se înțelege de sine că atât corespondința lor cu Boierii din țerră, cum și petițiunile și memmoriile lor către curțile Austriei, Russiei și Turciei, către Căimăcamii și Domnitorii, și către reprezentanții țerreii la Constantinopole, se făcea în limba ellenă, limbă oficială în acea epocă. Ei ținură încă corespondința și cu cabinetele Russiei, Austriei și Turciei, rugându-se pentru trimitere de oștiri în Moldo-România, ca să scape de flagellul revoluțiunii, cum dăcēju ei.

Dupe trecerea în Austria și a boierilor arestați de Tudor la Belvedere, adică după mórtea lui Tudor, petițiile și memmoriile se trimisseră pe față către cele trei Curți, cum și scrisorile către boierii rămași în țerră, către Caimacamii și către Callimachii; în elle se cerea deșertarea țerreii de Turci, ș'acordarea dreptului d'a se governa țerra de Domni și Mitropoliți români.

Asemenea cerere, după cum am arătat în introducere, Boierii adressaseră Porței atât după fuga lui Caragea, cum și după mórtea lui Șuțu, cum asigură și Laurençon ²⁾

Prin petițiunile adressate către Impăratul Austriei, Boierii i mulțumea pentru ospitalitatea ce li se dase în statele sélle, și îl ruge ca să intervie lóngă Turcia pentru isgonirea rebellilor din Principate; către Sultanul și către Impăratul Russiei, ei descriiau suferințele locuitorilor, și se rugau pentru trimiterea oștirilor în țerră spre a sugruma spiritul revoluționar; în fine, în cele adressate lui Vodă Calimachii, boierii îl rugau a stărui la Pórtă pentru grabnica sa venire în scaunul Domniei, cu oștirile turcești, spre a face să înceteđe acelle suferințe, și a se putea înturna și ei în țerră fără témă. Tóte acelle petițiuni, asigură Dirzénulii, erau trimise la

¹⁾ Veși nota LXXXVIII.

²⁾ Op. cit. Capit. II.

acelle cabinete prin mijlocirea consulului austriacü Flai-sah ¹⁾

Pe lângă acelle petițiuni și scrisori, cum și diferite memmori, posedăm și celle următore, communicate de D. Bolliac :

Scrisórea Boerilorü din Braşovü și din Sibiü către boerii și episcopii din Bucuresci, prin care aderă la măsurile ce acestia vor lua în interesulü publicü; descrie suferințele cauate de regimulü arbitrarü și corumpătorü allü Fanarioşilorü, care a provocatü nemulţumiri generale, prin urmare și rescóla care 'i a silitü a părăssi scumpa lorü patrie; stăruescü a se reda ţerrei drepturile sélle usurpate; a fi consultați și boerii din emigrație ca patrioți și experimentați în affacerile publice, pentru ori ce reforme publice și sociale s'arü face în urma acellei mişcări; în fine, că punü speranța lorü, acum ca în trecutü, în pravoslavnică Russie, care totü déune a voitü binele acestei ţerri ²⁾

În petiția boierilorü emigrați de la 31 Maiü 1822, către imperatulü Russiei, ei descrie miseria în care 'i a ad-dusü esilulü și persecuția Turcilorü; îlü rógă a'î împru-muta cu 500,000 ruble, ca să aibă cu ce trăi, fiindü-că nu aü curagiulü a se întórce în ţerră, spre a coopera la ruina ţerrei sub unü guvernü usurpatorü și barbaru; și că nu se vorü înturna de câtü dupë restabilirea de-finitivă a ordinei legale ³⁾

Petiția Boierilorü emigrați de la 12 Iuliu 1821, către Împératulü Russiei; printr'ênsa arată că măsurile luate de dênsii pentru sugrumarea revoltei, neputêndü reuși, aü fostü siliți a se adresa cu plângerü către I. Pórtă ca se trimită oştirü pentru acestü sfârşitü; și vedêndü că oştiria turcescă nu mai vine, și scopulü lui Tudor era nimicirea boierismului și jefuirea ţerrei, n'aü cređutü pru-

¹⁾ Memoriulü Dirzénului, loc. cit. No. 660.

²⁾ Nota No. LXXXIX.

³⁾ Nota No. CX.

dentă a mai sta la cârma țării, mai allesă după plecarea Caimacamlor și a represintantului I. Porți; și că aflând scăpare în statele Austriei, din esilul ei n'au încetat să ruga pe I. Pörtă d'a lua măsuri pentru încetarea nenorocirii ce bântuia nefericita loră patrie; descrie apoi barbariile oștirii turcești, chieată a protege pe creștini; și că refușă a intra în țerră, după somațiile ce li s'au făcutu de capi armatei turcesci, de tēmă a nu fi espuși la aceluși brutalități barbare; în fine, reclamă ajutorul autocratului rusu ca să scape țerra de acastă nenorocire. ¹⁾

Memoriulă boierilor emigrați către cabinetul Rusiei, prin care reclamă invasiunea rusescă pentru mai multă ani, spre a ține în frâu pe sătenii demoralizați de revoluțiune; și propune 28 articole de reformă socială, între care și dreptul d'a se governa țerra de Domni și Mitropoliți pământeni, ca în vechime, articoli ce serviră de basă Regulamentului organic; d'eu fiindu scimbate de muscali, Brâncovenu și Mitropolitul Lupu renunțară la acea reformă. ²⁾

Cu tôte invitările din partea boierilor aflați în Bucuresci și a Caimacamlui, și cu tôte ordinele lui Chehaibey și alle Sultanului ³⁾ boierii emigrați refușară a se întorce în patria lor, unii pentru că erau compromiși ca părtași la mișcare, alții pentru că se temeu de crușimile Turcilor; refușul lor obstinatu sili pe Turci a devasta proprietățile lor, și a împiedeca pe arendași a le trimite arendile, după cum singuri atestă în petiția loră către imperatul Rusiei de la 31 Maiu 1822, reproducă între actele justificative. ⁴⁾

Boierii persistară și după acastă în refușul lor, prefe-

¹⁾ Nota No. XCI.

²⁾ După cum asigură D. Boliac în *Trompeta* de la 7/15 Decembre anul 1872 (No 1032) — Veđi și Nota No. XCII.

³⁾ Veđi Nota No. XCIII.

⁴⁾ Nota No. XC.

rindū mai bine miseria de câtū mórtea; de și boierii întorși în țerră 'i assiguraū să n'aū a se teme de nimicū. Dupē ce vëndurā pe prețiū de nimicū tóte obiectele de luxū ce puturā scāpa de prada rebellilorū, dupē ce sleirā și ultimulū mijlocū allū împrumuturilorū, cu camete, grele, și assigurări în moșiile lorū, Boierii emigrați furā siliți a invoca ajutorulu împēratuluī Rusiei, rugāndulū a'i împrumuta cu 500 miī ruble assignate, sum am arātatū.

Sā vede că cabinetulū russu n'a satisfăcutū cererea lorū: căci vedem mulți boieri întorcāndu-se de nevoie în țerră, rînduri, rînduri, mai allesū dupē plecarea Ianicilorū ș'a Manafilorū.

Deosebitū de boierii întorși în țerră, despre care am vorbitū la Capitolulū XXXVII s'aū mai întorsū din Brașiovū, siliți de strimtorare, pe la Noembre 1821, Banu Grigorie Ghica, Clucerulū Mihail Filipescu, Căminarulū Ión Cocorēscu, si alți boieri de allū doilea și allū trei-lea rangū; ei furā bine priimiți de guvernatorulū turcu, și numiți îndatā în funcțiunī, fie-care dupē rangulu seū și anume, din cei mai susū însemnați, Banulū Ghica fu însărcinatū cu epistassia Spătăriei, Clucerulu Mihail Filipescu cu epistassia Agiei, și cei-lalți cu alte dregătoriī. ¹⁾

Dupē plecarea Manafilorū din Bucuresci și a Ianiciilorū din Iași, și dupē ridicarea celorū-lalte corpurī de Turci, se întorse din emigrație și altu rîndu de boieri și și comersanți; și începurā ómenū a'și repara cassele derăpānate din cauza quartierelor, și a se bucura cu toți că au scāpatu în fine d'acei óspeți atātu de supēratori. ²⁾

Apoi venirea consululuī francesu în Bucuresci la 14 Mai 1822, și a Consululuī austriacu Flaișah pe la începutul lui Sept. ³⁾, înspirā mare încredere nefericiților locui-

¹⁾ Dirzēnul, loc. cit. No. 675.

²⁾ Idem No. 678 și 681.

³⁾ Cu occasia acēsta, dupē serviciulū divinū, făcutū la Barație, s'a cetitū decretulū Impēratulul Franciscū allū Austriei, prin care decora pre Flaișah, dāndu-i și gratificație 1000 galbean deosebitā 500 oferiti lui Udriški, secretarulū

tori; ast-felu că mulți emigrați, încuragiați prin venirea consuli-
loru, se înturnară în patria lor¹⁾. Unii ênsă n'au fostu feri-
citi a'și mai vedea locul natalu, murindu în emigrație;
de esemplu Generalulu Costache Ghica, allu căruia corpu
s'a îmmormântatu la moșia sea Baicoiu, din Prahova²⁾.

După primirea scirii că Pórta în fine a accordatu Ro-
mâniloru dreptulu d'a se governa de Domni pămêntenî,
și că s'a numitü Domnü în Muntenie Grigorie Ghica, s'au
întorsü în țerră și alți boieri din cei ce nu cutezasseră
a eși pên'atunci; se opriră ênsă unii din ei la Ploesci și la
Bucovü, alții la Câmpu-Lungü și la Pitesci, de unde son-
dară dispozițiile lui Chehaia-bey.³⁾ Astü-felü Vorniculü
Matache Racovitză, Logofétulu Nestorü, Vorniculü Cost.
Bălăcénu, Vorniculü Iordache Golessu (ginerile sëü) și
cei duoi fii ai lui C. Bălăcénu, (hatmanulü Stefan Bălăcénu
și Aga C. Bălăcénu) și alții, toți aceștia fură îmbrăci-
șați cu bucuria de Caimacamü și de Chehaia-bey, și nu-
miti și ei în diferite funcțiuni pentru căutarea trebilorü
țerrei.

Cu tóte astea, unii Boieri fricoși din emigrație, ca
Brâncovénu, ce erau compromiși, și ca Bălénu, Mitropolitulü,
Episcopulü Ilarion, etc. cu nici unü prețü nu voiră a
intra în țerră, de frica Turcilorü. Episcopulü Ilarion, la
invitarea făcută de Aga Mihăiță Filipescu a se înörce
în țerră, după ce Pórta numisse Domnü pămêténü pe
Gr. Ghica, Episcopulu Ilarion respunse Filipesculü printr'ua
scrisóre: că nu póte veni în țerră, dér că simte mare
bucurie pentru numirea lui Gr. Ghica ca Domnü, acésta
findu unu mare evenimentu potiticu; și că face orări sin-

consululu austriacü, pentru *serviciile aduse Imperiului și Romaniêi*, (!) în tim-
pul revoluției și allü invasiunii turcesci (Dirzénu, loc. cit. No. 684.) Êta cum
sciu tiranii se resplátêscă pe cei ce 'i servă cu devotamentă.

¹⁾ Dirzénul, loc. cit. No. 679 și 684.

²⁾ Idem No. 679. Dirzénu reproduce în acestü No. orațiunea funebră a ace-
stui boierü, fără a însemna însă numele autorulu acellui discursü funebru.

³⁾ Dirzénu, loc. cit. No. 681.

cere pentru fericirea României, consiliindu pe Filipescu a călca în urmele strămoșilor și unchilor săi. ¹⁾

Cabinetulu Turciei, care ținea multu la întorcerea în țerră a boieriloru emigrați, spre a dovedi celloru-alte cabinete (ce'i observau neorânduilele Turcilor) că întorcerea Româniloru emigrați e uă dovadă de încredere în oștirea turcescă, cabinetulu turcu, dîcu, se înțellesse cu cabinetulu Austriei a sili pe boieri să se întorcă în patria loru; pentru acestu sfârșitu, președintele Curței imperiale ordonă Guvernatorulu Transilvaniei a comunica boieriloru și comersanțiloru, adăpostiți în Brașov și Sibiu, că nu potu spera nici unu ajutoru de la Imperatulu Austriei; și 'i îndemna a se înturna în patria loru; cellu puçinu după plecarea din Moldo-România a Ianiceriloru și Manafiloru, ei număi aveau motivu seriosu a măi sta în statele Austriei, liniștea fiindu restabilită în principate, precum și ordinea legale; prin urmare li se înlesnea și pasporturî de întorcere; iar cari voru refusa a se înturna în patria loru, li se făcea cunoscutu că nu măi suntu îngăduiți în statele Austriei, ci se plece în alte state. Acésta, pe la finele lui August, 1821 ²⁾

Acellu ordinu fu repetatu și la 14 Februaru 1822 de guvernatorulu Transilvaniei, în basa ordineloru imperiale de la 14 și 18 Ianuaru acelașu anu. Guvernatorulu da refugițiloru români termenu d'ua lună pentru plecare, adăugându că, la 19 Februaru și la 3 Martie, se se presinte toți emigrații din Moldo-România la comissiunea întocmită pentru acestu sfârșitu, dându respunsu cathegoricu de plecare; iar cei ce voru refusa a se supune acestuî ordinu, voru și că suntu considerați ca rebelli, și vor fi tratați în consecință. ³⁾

Acésta sili pe mulți Români a părăsci Brașovulu și

¹⁾ Dirzenu, loc. cit. No. 684.

²⁾ Veđi acelle ordine în *Presa* de la 1 Oct. 1872, publicate de d-nu Majoru Papazoglu.

³⁾ D. Papazoglu idem.

Sibiulu si a se înturna în România; cu tóte acestea atât cei fricosi, cumu si cei compromisi în faça Turciei, ca pãrtasi la miscarea insurecționalã, mijlocirã de rãmasserã în Transilvania, unii pëndõ la instalarea în scaunulu Domniei a lui Grigorie Ghica si I. Sturza, alții pëndõ la 1826 ¹⁾, s'alții cu puçin înaintea invasiunii Rusiloru de la 1828; din numèrulu acestoru din urmã furã Episcopulu Ilarion, Mitropolitulu Lupu si alții.

Boierii Moldoveni, emigrați în Bucovina si Bessarabia, trimisesserã în Moldova pe Vorniculu Teodor Balșu cu armahzaru din parte-le cãtre I. Pórtã, esprimãndu printr'ênsulu credința si supunerea locuitoriloru Moldovei cãtre Padișiahulu, si reclamãndu vechile privilegii alle țerei relative la allegerea Domnilorũ si Mitropolitiloru dintre pãmânteni; ei mai trimisesserã unu arzu cãtre Salih-Pasa, comandantulu ostiriloru împèrãtesci din Iasi, spre a înlesni lui Balșu mergerea sea la Constantinopole cu alți duoi Boieri, Aga Ión Grecenu si Cãminarul C. Cercezu, cari luarã de la Focsiani si pe Serdarulũ Iancu Stavri. Ei avéu si scrisori de recomandație cãtre Pașã de la Silistra.

Caimacamulu Stefan Vogoride, care aspira la tronulu Moldaviei, intrigã cãtre Pașã Silistrei a nu da ascultare cererii Boierilor (d'a le accorda Domni pãmânteni), sub pretestu cã ei șied êncõ în țerrã streinã; și prin neintórcerea în patria lor, dovedescu neîncredere si nesuppunere cãtre I. Pórtã ²⁾

Cu tóte astea Pașã de la Silistra prumi bine pe represintãții boieriloru emigrați din Moldova, si înainte arzulu loru la Sultanulu, de la care prumi respunsu a se înturna cei patru boieri în Moldova, deunde vor fi chemați la Constantinopole cându li se va vesti de I. Pórtã.

¹⁾ Precum Solomon. Veți biografia sa, pag. 22.

²⁾ Veți scrisórea lui Vogoridi cãtre Pașã Silistrei în *Eteria* lui Beldiman, pag. 121—122.

CAPITOLU XL.

Primii Domni români după revoluțiunea dela 1821.

Cu toate intrigile Grecilor ș'ale Rusilor pentru ca țerra să se guverne totu de streini, ca în trecutu¹⁾, și cu toate silințele lui Calimahu de a remânea totu ellu Domnu, cumu să și hotărîsse de Pörtă²⁾, Sultanulu se decisse în fine a accorda Româniloru dreptulu de a se cârmui de Domni și Mitropoliți români; ânsă numai pe termen de 7 ani, iar nu pe viață, după cum reclamasse țerra prin boieri și prin Tudor în multe rânduri-

Pörtă se încredințasse pe deplinu de perfidia și ingratiținea Grecilor³⁾, cărora le lăssasse, în timpu d'unu secolu, aceste provincii a le splota în folosulu lor.

¹⁾ Cabinetulu Russiei a staruitu multu, prin lordulu Stanfort, pentru anularea acestei inovațiuni, prin care Russia pierdea influința sea în Principate, după cumu asigură Colson, locul citatu, pag. 41 și 42.

²⁾ În urma descoperirii complotulu Eteriei, care sili pe Sultanulu a sacrifica principalele familii din Fanaru, Callimahu cașu și ellu în disgrăția Sultanulu, cu totă fidelitatea sea către Pörtă; și avu sorta rebellilor. — Veși *Lettres sur la Turquie*, de Ubcini, tom. II. pag. 107.

³⁾ Nu numai că fură înlocuiți cu Domni români, dar Sultanulu ordonă și desființarea școlilor grecesci din Principate, oprindu pe Greci a se mai amesteca în affacerile țerei, și anulându toate rangurile date de Mihai Șuțu unor persoane fără merit, atât în timpul Domniei Sêlle, câtu și după trecerea sea în Bessarabia. — Veși firmanurile turcesci din 1822 relative la acestă chestiune, în sucursala Archivei din Iași, și după care Archiva Generală din Bucureși posedă un listă și mai multe coppii.

Se încredințasse asemenea și de credința către Pôrtă a Românilor și a Boierilor, partisanii ai Turciei, avându probă chiar assassinarea lui Tudor de către ultimul reprezentant al Fanarioților.

Fiindu-că, ne propunem a trata într'ua operă a parte domnirea lui Grigorie Vodă Ghica, primul Domn pământenu după miscarea de la 1821, vomu arăta aci pe scurtu că la 23 Martie 1822, Pașa de la Silistra, în baza ordinului Sultanului, ordonă ca câte 7 boieri din Muntenia și Moldavia ¹⁾ să mERGă la Constantinopoli, fiindu chemați în interesul acestor țării.

Boerii Moldoveni presintară Sultanului, din partea poporului de peste Milcovu, unu armahzaru în care descria suferințele țării sub guvernul Fanarioților; și reclamau dreptul de a se governa Moldova mai mulți ani de unu Consiliu de boeri din protipendadă, avîndu de presedinte unu Bașu Boeru, alesu de Boieri; și acelu Consiliu să aibă atribuțiuni de Domnitor. ²⁾

Boerii munteni presintară și ei Sultanului un memoriu în care arăta, în 21 de articole, reformele de care avea nevoie țerra în urma acelei miscări ³⁾.

¹⁾ Din Muntenia fură trimiși următoarele persoane, dintre boierii de primulu rang așafi în țerra, și anume:

Banul Grigorie Ghica

Banul Barbu Văcărescu

Vornicul Nicolae Golesecu

Spătarul Scarlat Mihălescu

Clucerul Mihăița Filipescu

Clucerul Filip. Leș

Căminarul Ión Cocorescu

(Veți Dirzeu, Trompeta No. 676).

Din partea boierilor din Moldavia fură trimiși:

Logofătul Ionița Sturza

Vornicul Gheorghe Cuza

Vornicul Iordaché Reșcanu

Vornicul Ión Teuta

Hatmanul Costaché Cerchez

Aga Ión Grecenu

(Veți Beldiman, Eteria, pag. 123).

²⁾ Veți Nota No. XCIV.

³⁾ Veți Nota No. XCV.

După uă sedere la Constantinopole de duoē lunī si jumētate, Pōrta numi la 1 Iulie Domnu în Moldova pe Logofătulu Ión Sturza, unulu din cei șese candidați moldoveni; si pe Banul Grigorie Ghica, unulu din cei șapte candidați din Muntenia, Domnu în țerra Românescă; apoi, după ce fură îmbrăcați cu caftan de către Sultanulu, la 3 Iulie, si după ce numiră ambi Domni caimacamii lor, plecară la 11 Augustu din Constantinopole, si sossiră la Silistria la 27 Augustu. Aci, după uă sedere de 13 zile, la 9 Septembrie Pașa din partea locului le dede semenele de domniă; si în fine, la 13 Septembrie, Ghica sossi în Bucuresci; iar Sturzea sossi la Iasi la 20 Septembrie ¹⁾.

Vestea numirii de Domni pământeni, sossită în Bucuresci pe la finele lui Maiu, causă uă bucurie nedescrissă; numai după citirea firmanului la Mitropolie, în ziua de 7 Iulie, si după numirea Caimacamiloru, se încredințară Români de adevēru, si înălțară cu toți rugăciuni către D-deu pentru acēstă nenădăjduită fericire ²⁾.

Intr'adevēru, domnia pământենă însemna deșertarea țerrei de ostile turcesci, alle căroro crușimi făcusseră pe Români să uite jafurile rebellilor; însemna încă încetarea abusurilor revoltătore din partea impiegaților Greci si a comercianților Turci; însemna în fine speranța într'un viitoru seninu si fericitu pentru România.

Numirea lui Grigorie Ghica ca Domnu în Muntenia fu nemerită; mulțumită conflictului dintre Russia si Turcia, cabinetulu de Petersburgu nu putusse influința cabinetulu de Constantinopole în privința acēsta.

Numirea lui Grigorie Ghica, ca primu Domnitoru dupe 106 ani de domnie străină, si ca boeru onestu si patriotu, făcu pe Români sinceri a trece cu vederea abusu de putere allu Porții, adică dreptulu ce 'si însușise

¹⁾ Veđi Dirzēnu, loc. cit. No. 678 și 679.

²⁾ Idem No. 681—685.

Pórta, contra tratatelor, de a numi ea direct pe Domnií țărilor românesci.

Dupě cumu vomu vedea în opera ce am promissu, Gr. Vodă Ghica, de și fără instrucțiune, a justificatu pe deplinu si încrederea Porții si încrederea Româniloru: ellu vindecă ranele sângerânde alle României, causate de revoluțiune si de învasiune; sciu se țină în respectu si garnisona turcă, si pe Turcii comercianți, si mai alesu pe impiega ții abusivi si pe boierii intriganți, făcêndu cu unii din ei esemple ce au remassu nesterse în memoria Româniloru; făcu multe îmbunătățiri în tóte ramurile administrației; în fine făcu se domnescă dreptatea, de care erau setoși Români; si termină carriera sea domnescă protestându, prin retragerea sea din scaunul domnescu, contra invasiunii barbare a Rusiloru de la 1828.

Boerii emigrați, roși de viermele invidiei, se siliră a ascunde, pisma lor sub masca patriotismului, în protestul către cabinetulu Russiei contra numirii d'a dreptulu de către Pórtă a lui Gr. Ghica; prin acellu protestu, ei inculpau pe Pórtă că a călcatu autonomia prin numirea lui Gr. Ghica ca Domn în Muntenia, acésta fiind un drept alu boeriloru, iar pe Gr. Ghica ilu inculpa că a umilitu țerra aprobându măsurale Porții d'a se amesteca în autonomia țerei, si consimțindu a staționa în țeră un corpu de garnisonă turcescă, sub pretestu de a menține ordinea; si că s'a pus sub ordinele Pasei de la Silistra; prin acelle măsuri, d'icéu Boerii, s'a atacat privilegiile nóstre, garantate prin legi, si acestea prin tractate solemne; prin urmare, se credéu datori a reclama ajutorulu autocratulu Russiei, ca se facă se încete uădată assemenea măsuri arbitrarie din partea Turciei ¹⁾

Déră Russia nu le putu veni în ajutoru, cu tótă dorința ce avea de a se înlocui Gr. Ghica cu vre-uă cre-

¹⁾ Veđi Nota No. XCVI.

atură ruscă; Boierii fură dăr siliți a face *την ἀνάγκην φιλο-
τιμία*, cum se dicea în limba la modă p'atunci; linsără adică
mâna pe care n'o puteu musca; si cându creðură tim-
pulu favorabilu, se încercără a resturna pe Al. Ghica,
dupē vechiulū obiceiu; dăr cădură în grópa ce o săpau a
celui Domnu, allegându-se Bibescu, din odinulū Russiei.

CATE-VA OBSERVAȚIUNI CRITICE

ASUPRA

REVOLUȚIUNII GRECO-ROMANE

DE LA 1821

Ș'A CAPILORU ACELEI REVOLUȚIUNI.

Acum că lectorul cunósce Istoria RevoluȚiunii Românilor și a Grecilor de la 1821, allü cãria theatru a fostü România, sã ne fie permisü a respunde la câte-va întrebãri carü nascü firesce din citirea acestei istorii:

1 — Care a fost caracterulü și rezultatulü RevoluȚiunii de la 1821, atâtü pentru Greci câtü și pentru Români?

2 — Ipsilanti și Tudor fost-ãu ei ómeni politici și militari?

3 — Russia perdut-a ea la 1821 prestigiulü seü în ochi creștinilorü din Orient?

4 — Ipsilanti avea ellü drept se ommóre pe Tudor?

5 — Pãnã la ce punct póte fi scuzabilã în ochi istoriei conduita cãpitanilor de pandurü la Golești, façã cu Tudor?

6 — Ce consecințe ar fi avut pentru România și pentru Tudor lupta lui contra Turcilor, seü înfrãngerea Eteriștilor de cãtre pandurü?

7 — Décã póte fi întemeiate accusãrile ce aducü lui Tudor inamicü seü personalü, cã a fost hrãpitor?

8 — Dăcă Tudor a lucrată ca să se facă Domnă ?

9 — Care trebuia se fie linia de conduită a lui Tudor după intrarea sa în Bucuresci ?

10 -- Cum a fost considerată mórtea lui Tudor de boieri și de plugari ?

11 — Care trebuie să fie pe viitor politica Românilor față cu populi creștini din orientă ?

1. *In privința Revoluțiunii române de la 1821, observăm :*

Proclamațiunile lui Tudor Vladimirescu către națiune, petițiunile sêlle către Curtea suzerană și protectrice, și correspondința sa cu Caimacami țerrei, dovedescă că mișcarea Românilor de la 1821 a fost uă mișcare națională și democratică. Tudor cerea înființarea domniilor pământene, încetarea abusurilor împiegaților, și ușurarea sarcinelor plugarului; cu alte vorbe, uă Constituțiune în armonia cu vechile instituțiuni democratice alle României. ¹⁾

Din celle două cestiuni vitale, numai cestiunea politică saă națională a fostă resolvată prin mișcarea de la 1821; iară cestiunea democratică sêu socială, adică relațiile dintre plugari și proprietari, rămase pendinte; pentru cuvântul, dice Bălcescu, că la acea epocă opresiunea săteanului venea din partea Fiscului. ²⁾

Regulamentulă organică de la 1831, desfînțându reforma lui Mavrocordată, o înlocui cu uă reformă care robia țerra Ciocoilor, și pe Ciocoi Muscalilor, adăogă Bălcescu; căci Russia, de și a recunoscută dreptul de posesiune allă țerranului assupra pământului, a mărită ênsă atâtă de multă drepturile proprietarului, în câtă, în faptă, a robită pe plugară pământulă, monopolisându proprietatea în mâinele boerilor; ast-felă că nici o-dată oligarhia n'a fostă mai bine întărită în țerră pe Regulamentă, și în afară pe sprijinulă Russiei.

¹⁾ Veđi: Question économique des Principautés Danubiennes, par N. Bălcescu. — Paris, 1850, pag. 24.

²⁾ Idem, pag. 25.

Déră precumă tirania Fanarioților se sinucisise prin propriile sêlle escesse, asseminea tirania Boerilor se sinuccisise prin acelleași escesse. Sêmânța aruncată de Tudorū la 1821 își dette fructele sêlle în mișcarea de la 1848, care se pôte socoti ca continuarea saū completa-rea mișcării de la 1821. Spiritulū naționalū și patrioticū, deșteptatū prin revoluțiunea de la 1821, produsse restabilirea unū guvernū naționalū; și juna partită națională, ce se formă după 1831, luă de missiune continuarea programei revoluțiunii de la 1821, adică realizarea dorințelorū și trebuințelorū poporului, înălțându la 1848 româ-nismulū pe ruinele ciocoismului, după cum la 1821 ciocoismulū se ridicasse pe ruinele fanariotismului; astū-felū că programa revoluțiunii de la 1848 fu democratizarea Statulū prin egalitatea drepturilorū, a pământului prin împrorietărirea țerranilorū, și a capitalului prin instituțiunile de creditū organizate de Statū. ¹⁾

Despre altă parte, mișcarea de la 1821, desceptându pe boeri din indiferința și amortirea în care cădusseră prin regimulū arbitrarū și corupătorū alū Fanarioțilorū, îi silī a propune și ei ôre care reforme, după cum atestă memoriulū trimisū de dênșii la cabinetele Russiei și Turciei. ²⁾

Acêsta dovedesce că revoluțiunile într'un Statū se as-sêmână multū cu crisele unorū maladii în corpulū omulū, care crise restabilescū echilibrulū sdruncinatū prin escesse; din acestū punctū de vedere, crisele sociale și politice, cari apparū din cândū în cândū în corpulū socialū, se potū considera ca uă bine-facere; căci aū de scopū restabilirea echilibrului sdruncinatū prin abusulū de putere al unia din celle douē elemente, *oligarchia* și *ohlocrația*, cari 'și dispută puterea în societățile moderne.

In ce privesce revoluțiunea Grecilor, cu tôte greșalele lui Ipsilanti, și înfrîngerea Grecilor peste Oltū și peste

¹⁾ Veđi în **Romania viitoare**, articolul lui N. Balcescu: *Mersulū Revoluțiunii în Istoria Românilor*, pag. 9-11. — Paris, 1850.

²⁾ Veđi în vol. II, Nota No. XCII.

Milcovu, rezultatul a fostu că lupta începută în România, și înăbușită în România, a urmatu cu succesu în Turcia, unde Grecii au făcutu minuni de vitejie; ast-felū că, după șapte ani de sacrificii eroice, Grecii câștigară în fine drepturile lor. Eroismulū lorū le attrasse admirarea Europei și ajutorulū Franței ș'allū Angliei, cari i salvară de jugulū barbarū în momentulū când forțele lorū erau mai sleite, și când desperasseră pōte de reușită.

După batallia navală delā Navarin, în care flotta turcēscā fu nimicită, Grecii fură norociți a vedea realizată dorința lorū. Grecia fu recunoscută de statū liberū și independinte, sub protecțiunea Franței, a Angliei ș'a Rusiei. Ast-felū Ipsilanti trāi să vadă aurora libertății patriei sēlle; iar Tzarul, care amăgisse pe Greci, espundu'i la iataganulū ottomanū, priimi plata rolulū echivocū ce jucasse în drama de la 1821; căci d'atunci Grecii se desillusionară de protectorulū perfidū allū ortodocsiei; și începură a lucra prin ei-însuși, după cum le recomandasera atât celebrulū Rhiga cum și C. Ipsilanti; și de atunci încoa trebile le mergū fōrte bine.

2. Să analizămū acum câte-va acte alle cellorū doui capi ai mișcării de la 1821, spre a răspunde la a doua întrebare.

Pe cândū Tudorū occupa la Cotroceni pe ostașii sēi cu săpături de șanțuri, și cu eserciții militare, spre a'i împedica d'a face neorândueli, și a le insufla tot-d'o-datā spiritulū de disciplinā, Ipsilanti petrecea în Târgoviste în ospături și baluri, încurajându prin conduita sa jafurile și omorurile din partea Eteristilorū nedisciplinați.

Pe câtū planulū lui Tudorū pentru rădicarea poporului și organisarea oștirii sēlle a fostu bine combinatū, și pe câtū mișcările sēlle au fostu repeși și cutedătore, în câtū a pututū dejuca intrigile inamicilorū țerrei, și a paralisa acțiunea reacționară, p'atātū planulū lui Ipsilanti a fostu rēu chibduitū, și mișcările sēlle șovăitoare sēu nesigure, ca cum ar fi fostu paralisate de frică sētū de ne-

încredere. I lipsia chiar arme și provisiuni: ceea ce dovedește lipsă completă de capacitate pentru a conduce uă Revoluțiune. ¹⁾

„Intreprinderea lui Ipsilanti, dice Gervinus, era dintr'acele care al căroru succesu atârna de la mișcări repezi; ellu trebuia se înflacăre zelulū amicilorū, se târască după dēnsulū pe cei nehotărâți, și se uimescă pe inamici cu iuțela mișcărilorū sēlle; din contra, întârzierea și șovăirea sa aū descurajatu pe toți.“ ²⁾

Pe cându Tudorū, în mai pučinu de douē luni, revoluționasse tōtă Romānia mică, și adunasse sub stēgulū său peste șesse miū oșteni, afară de cei trimiși a întări monăstirele principale de peste Oltū; pe cându ellu occupasse tōte pozițiunile strategice din Romānia mică, și înfrānsesse său ținusse în respect cettlele de Arnăuți și de Plăeși, trimiși a 'lū combate; pe când în fine organizasse Oltenia pe piciorū revoluționarū, ast-felū ca la 15 Martie ellu se afla cu poporulū armatū la porțile Capitalei; lui Ipsilanti i a trebuitū o lună întregă ca să vie de la Iași la Colintina, cându trebuia să se afe în București înaintea sosiriū lui Tudorū, și să se facă stăpānu pe situațiune. De ni se va obiecta că ellu nu se îndoia de concursulū lui Tudorū ș'alū lui Sawa, și că n'avea decâtū să se arate la porțile Capitalei, pentru ca Tudorū și Sawa să i se închine, ca niscē vassali, vom responde: că a pututū crede acēsta pēnă la întâlnirea sa cu Tudorū la Colintina; dēră atunci s'a încredințatū pe deplinū de trista realitate; și trebuia să trecă îndată în Moreea și în Peloponesū, cum anunțasse în tōte proclamațiile sēlle; și să lupte acolo cu puteri unite contra Turcilor; ast-felū ar fi scăpatū și oștirea grēcă d'o ruină completă, și țerra nōstră de atâtea nenorociri. Din contra, Ipsilanti se mărgini în simple protestațiuni pe la cabinete. Și pe cându Ipsilanti da oștiriū sēlle comandiri

¹⁾ Raybaud, tom. I, pag. 183 și 196.

²⁾ Gervinus, opulă citatū, vol. I pag. 188.

vișioși ca Caravia și ca Duca, și tolera desordinele revoltătoare ale Eteriștilor, Tudoră lucra cu Boerii și cu Pașii pentru dobândirea drepturilor țării, și insufla încredere Românilor printr'o administrațiune energică și drăpă, prin întroducerea disciplinei în oștirea sa, și prin aprovizionarea monastirelor cu toate cele trebuincioase, în cașdă d'ua luptă eventuală, fie cu Grecii fie cu Turcii.

Altă trăsură caracteristică despre necapacitatea politică a lui Ipsilanti este scrisóra sa către Impăratul Rusiei, reprodusă în Nota No. XLVI.

Gervinus consideră acea scrisóra ca opera unei imaginațiuni bolnave, a unei minți ușure: căci teoria sa despre origina divină a Revoluțiunii, care nu era decât opera unei societăți secrete, cu ramificări în totă Europa, a trebuit să se dispuie reu pe reprezentanții principiului autoritar, și mai ales pe Țarul. Și când susținea Ipsilanti asemenea teorie? Când vulcanul revoluționar colcăia în multe părți ale Europei, în Spania, Portugalia și Italia; ceea ce provocă adunarea potențailor din Sânta Alianța la Tropău și la Laibah, și adoptarea fără rezervă a politicei sugrumătoare a lui Meternich. Teoria lui Ipsilanti se putea dera considera ca ua sfidare aruncată acelor Potenți, spăimântați de spiritul revoluționar. Iată principala cașdă a desaprobării lui Ipsilanti de către Alessandru al Rusiei, a ștergerii lui din registrele oștirii rusești, a publicării prin foile grecesci din Vienna a acelei desaprobări oficiale, ș'a ordinelor trimise lui Vitgenstein, comandantul trupelor rusești din Basarabia, d'a pădi cea mai strictă neutralitate; în fine a ordinelor trimise lui Stroganoff la Constantinopole, d'a promite Porții concursul Rusiei pentru înăbușirea resurecțiunii din imperiul turc ¹⁾.

Assassinarea lui Tudor a fost iar un act nepolitic din

¹⁾ Veși Gervinus, op. cit. pag. 191. — Veși și epistola lui Ipsilanti de la Nota No. XLVIII, prin care punea condițiuni Turciei ca să pōta depune armele, condițiuni ce numai ună generală victoriosă le putea dieta.

partea lui Ipsilanti, care a trebuit să se căească la Drăgășani, cându a vëdutu bravura Pandurilor. Ce minuni de vitezie n'ar fi făcutu acei Panduri sub comanda lui Tudorü! Priveghiatü d'appröpe, și compromisü vis-à-vis de Turci, Tudorü ar fi învisü de sigurü oștirea de invasiune, cu concursulü Grecilorü, comandați de bravulü Căpitanü Iordache.

Lupta ar fi pututü dura multü, Tudorü fiindü ajutatü de spiritulü rebelnicü allü Pandurilor, înfuriați contra Turcilor, și de poziția monastirilor de peste Oltu, bine approvisionate, și întărite cu oșteni aleși; și chiar decă Turcii ar fi fost pënă în fine victorioși, noi credem că sörta României n'ar fi pututü fi mai rea decâtü în trecutü: căci Grecii fanarioși erau greü compromiși în ochii Porții, ca și cabinetul rusescü; și interessulü Turciei era să accorde Românilorü drepturile reclamate, spre a evita pe viitorü nouë rescöle, ș'a putea concerta töte forțele sëlle în Moreea și Peloponesu, unde Grecii continuaü cu succesü lupta de independință începută în Principate.

Insă Destinulü a decisü alt-felü!

De vom esamina pe Ipsilanti și ca militarü, nu 'lă aflămü, nici în privința acésta, la înălțimea misiunii sëlle. Intr'adeverü, în locü d'a încredința lui Căpitanü Iordache comanda oștirii grecesci, cellü pučinü la Drăgășani, unde s'a datü lupta decisivă; și în locü d'a se pune ellü însuși în capul oștirii, spre a o îmbărbăta, ellü încredință sörta armatei lui Caravia; și apoi șeđu departe de teatrulü luptei; și fugi îndată la hotarulü țerei, după prima înfrângere a Eteriștilorü; și d'acolo, aruncändü anathema asupra capilorü oștirii sëlle, trecu în Austria în modü rușinosü.

Aseminea greșëlle neiertate aü făcutü pe Gervinus a dice despre Ipsilanti, a propos de bătălia de la Drăgășani:

„Ast-felü a fost sfârșitulü aceluï tragicü prelüdü allü revoluțiunii grecesci din Principate, jucatü de familia Ip-

silanti după inspirațiunea cabinetului ruscă. Ipsilanti n'a știut bine rolul sãu, și a făcutu fiasco îndată ce sufiorulã l'a pãrãsitũ; cu tãte acestea, Capulã Eteriei a fost la începutũ aplaudatũ de Europa, tocmai fiind cã Europa nu cunoștea amanuntele acelei întreprinderi. 1)“

Raybaud criticã și dẽnsulã conduita lui Ipsilanti, ca generalũ și ca omũ politicũ :

„Întreprinderea lui Ipsilanti se terminã cum a începutũ, printr'ũã proclamațiune în stilũ emphaticũ, prin care sã silea a justifica retragerea sa după câmpulã luptei de la Drãgãșani; iar acea proclamațiune fu redactatã de Lasanis, (secretarulũ sãu intimũ) din ordinulũ sãu, în carantina dela Turnu Roșu, și 'i pusse data de la Rãmnicũ.

„Ipsilanti credea cã victoriile se potũ cãpãta cu proclamațiuni, scrise în stilũ esaltatũ; însã e departe dela cuvintele improvizate de eroismũ cu sabia în mãnã pe câmpulã de resbellũ, pãnã la elocuința factice redactatã d'unũ secretarũ în cabinetulũ sãu.

„Ipsilanti, ajutatũ de numele sãu și de nemãrginitele resurse alle Moldo-Valahiei, ar fi pututũ face ca Fortuna sã fie în favãrea sa, dacã ar fi fostũ mai abile și mai diligente; dẽr, slabũ de caracterũ, s'a lãsatũ domina de ómenĩ cari, ca și dẽnsulũ, erau lipsiți de esperiința în conducerea affacerilorũ, esceptãndu-se de la regula generalã Hristaris, Atanasie, Iordache și Farmaki.“ 2)

Laurençon, la rĩndulũ sãu, se exprimã ast-felũ în privința întreprinderii Grecilor din Principate dela 1821:

„Întreprinderea lui Ipsilanti fu reũ conceputã și reũ executatã; d'aceea a fostũ spre pagubã în totũ chipulũ; iar pentru Romãnĩ, fu uã nedreptate ș'ũã nenorocire: cãci nu Romãnii illũ chemasserã spre a 'i scãpa de opressiunea Fanarioșilor; dẽrã fiind-cã plãcussẽ lui Ipsilanti a face din aceste duoẽ nefericite provincii teatrulũ luptelorũ Grecilor cu Turcii, Romãnii trebuia sã se cređã fe-

1) Op. cit. pag. 210.

2) Op. cit. pag. 251—255.

riciți a vedea câmpiele lor desolate, averile lor jefuite, și viața lor în pericolu de către acești ôspeți neomenoși.

„Se dice că planul Eteristilor, ocupându militarese Moldo-Valahia, era d'a face uă diversiune oștiri turcesci în favórea Grecilor din Moreea; déră acea diversiune nu folosi Grecilor, și fu fatală Românilor, provocând mari calamități peste țerra lor.

„Nici unū planū, nici uă bravură (afară d'a lui Iordache) nu vedem în pretinsa campanie a Grecilor în Principate; desordinea și nesubordinarea, cu tristul lor cortegiū, acestea fură la ordinea șillei; și când lupta începu, mii de luptători fugiră din 'naintea unui număr de inamici, cu multū inferiorū lorū, și în privința numărului și în privința entusiasmului.

„Și să nu creďă cine-va că ura contra Grecilor imi dictesă aceste triste reflexiuni; nu cunoscū personalū pe nici unulū din capi lor; din contra, simpatideďu cu causa Grecilor; dér acea causă a fostū compromisă de capi ca Ipsilanti. ¹⁾

Étă și opiniunea lui Pouqueville despre Ipsilanti:

„Ipsilanti era unū bărbat sapient, déră fără acea instructiune solidă care e rezultatul studiilor serióse; poet, fără focul sacru ²⁾; amabil fără urbanitate; soldat fără a fi militarū, de și perdesse un braču în resbellul de la Culm; avea acea vanitate care caracterisă pe Fanarioți, ș'acellū spirit de intrigă allū căria scop era tronul Principatelor; în fine, uă slăbiciune de caracter ce 'lū făcea

¹⁾ Op. cit. pag. 108—112.

²⁾ Se înșală Pouqueville, căci tocmai *focul sacru* l'a împinsū a se pune în capul mișcării, nesocotind tóte pericolele, și sacrificând familie, avere și chiar viața.

În privința patriotismului, Ipsilanti merita tóta lauda, ca și Grecii ce l'au secondat, și cari se potū da ca exemplu tuturor.

Alex. Șușu, în istoria sa, (pag. 30—40) dice, în privința acésta „ca Ipsilanti „a offeritū p'altarulū patriei selle uă jumătate million de franci; și Maria Ipsilanti. tóta ăstrea sa, care se urca la 375 mii franci. După esemplul lorū, „Grecii depuseră milliône de lei în casa Eteriei, cu care bani s'a pututū susține lupta șapte ani contra forțelor unite alle Turciei.“

a fi dominat de ómenī nedemnī, allū cārora merit era a 'i linguși vanitatea.“ ¹⁾

In fine, Zallony se exprimă astfel despre Ipsilanti:

„Fanarioții nu erau capabili a concepe ș'a efectua uă revoluțiune cum o proectasseră; singura escepțiune a fost Al. Ipsilanti, a căruia conduită militară illu făcuse a se distinge în resbellul Russilor cu Francesiī. Intr'adevăr, marele seu sufflet era format pentru mari întreprinderi; singurul braçu ce'i remasese voi a'lu întrebuiņa pentru liberarea patriei sēlle. A fost cu tóte aceste reu ajutat în întreprinderea sa; însă compatrioții sei au terminat cu succesu opera emancipării, începută de dēnsulu în Principate.“ ²⁾

Cu tóte aceste greșelle, cari în politică au greutatea crimelor, Greciī respectă memoria lui Ipsilanti; căci ellu avu curagiul a se pune în capul unei întreprinderi atât de hasardósă; ellu a dat semnalulū independinței Elladei, care, odată compromisă în fața Turcilor, a susținut lupta cu eroismū; și până în fine, lupta a fost coronată d'unū succesū completū; apoi, și în privința Românilor, prin proclamația sa de la Nota No. LXXIII, pare c'a voit a face amenda onorabilă către Români.

De vom cerceta acum actele lui Tudor, ca om politicū, illu aflăm și în privința acēsta superiorū lui Ipsilanti.

Intr'adevăr, ellu a știut însufla încredere atât boierilor patrioți cum și Eteriștilor, la începutul mișcării, în cât să pótă dejuca fără vărsare de sânge planurile Reacțiunii, și să pótă paralisa trupele trimise a'lu combate, făcēnd a fraternisa cu oștirea lui chiar acei osteni salariați ai guvernului, cari ar fi fost dispuși a se lupta contra lui.

Când apoi s'a încredințat că Rușiū nu pot veni în ajutorulū Eteriștilor, ellu a înțellesū rolulū seu, și a remas credinciosū și Porții și țerrei sēlle, lucrând ca Românu,

¹⁾ Op. cit. pag. 307—308.

²⁾ Op. cit. pag. 257.

iar nu ca aghentū allū Eteriei, allū căria scop era cu totul altul de scopulū ce urmăreaū Români.

Sili apoi pe Boierī a 'i da concursulū lor, pe d'o parte spre a'i compromite în ochii Turciei și Rusiei, iar pe de alta spre a profita de esperința și prestigiulū lorū, ca să dea mișcării caracterulū legalității; când se încredință în urmă că parte din acei Boierī nu sunt sinceri, îi arestă la Belvedere, sub pretestū d'a 'i apăra contra Zavergiilor, iar în realitate spre a' i împedeca d'a lucra cu inamicii țerreī; și tot d'odată să servi de dēnsū pentru realizarea scopulū seū patrioticū.

În fine, amenințat de Eteriști și de Bulgariū din trupa sa, ca partisanū allū Turcilor, ellū preferă a remânea fidelū Porții, ș'a menține disciplina între oștenii seī, cu pericolulū d'a pierde chiar viața, pe care o sacrifică cu plăcere pe altarul patriei, pentru triumful causei ce susține.

La a treia întrebare respundem :

Pe când Grecii câștigau stima lumii și independința Elladei, Rușii perdēu prestigiul în ochii populațiunilor creștine; perdēu încă încrederea și recunoștința Grecilor; perdēu marele avantaje ce ar fi putut dobândi decă, sub un pretest ore-care (ce nu lipsesce Diplomatiei) ar fi declarat resbellu Turciei, ș'ar fi făcut ca să luptă sub stégurile rusesci, și Greci, și Români, și Sērbi, în fine toți populi creștini de sub sceptrulū Turcilor.

Dără atunci ar fi câștigat numai Russia, ca la 1774, ca la 1791 și ca la 1812; și ar fi perdut tôte acelle populațiuni. — Acēsta dovedesce că este uă **lege a progressului**, care până în fine face se triumfe **dreptulū** contra **forței și violenței**.

Ipsilanti avea ore dreptū să omóre pe Tudorū?

„Nu cređū că Ipsilanti avea drept a dispune de viața lui Tudor, fără măcarū uă formă de procesū regulatū, dice Laurençon.

„De mi-se va obiecta că și Tudor tot ast-felū s'ar fi

purtat cu Ipsilanti, decât ar fi reușit în planul său, las altora a răspunde la această obiecțiune.

„Eu întrebă numai atât: cu ce dreptă Ipsilanti dispunea de Moldo-Valachia? Cu dreptul că moșul său și tatăl său domnisseră în aceste Principate?

„Assemenea pretențiune ar fi putut avea Ipsilanti numai când moșul său și tatăl său ar fi fost prinți moștenitori; dér atunci și fii altor Domni, ca Morazi, Calimah, Mavrocordat, Caragea, etc. ar fi putut invoca assemenea drept; însă fii acellor Domni, ca nisce simple *beizadele*, nu s'aū cređut în drept a esercita assemenea drepturi, după mórtea seū destituirea părinților lor; pentru cuvântul că simplu titlu de *bei-zade* (fiu de Principe) nu le offerea nici unū avantajū realū.

„Ipsilanti, flatatū de prestigiul suveranității, s'a cređut ceea ce nu era în realitate; și prin urmare 'și a însușit drepturi ce nu le putea avea.“¹⁾

După principiile eterne alle dreptului natural, nici chiar sub forma unū proces regulat, cum pretinde Laurençon, Ipsilanti nu putea dispune de viața lui Tudor; căci tribunalul seū militar, care după unū scriitor, ar fi judecat și oșândit pe Tudor, era compus de partizanii lui Ipsilanti, preveniți ca și ellū contra lui Tudor; prin urmare, interessați în cestiune.

Cătū pentru articoli 3, 7 și 8 din condica penală a Eteriei²⁾ ce aū fost applicați lui Tudor în acēsta împrejurare, acea condică nu putea fi lege pentru Tudor, ca pentru Eteriști; căci Tudor nu jurase credința lui Ipsilanti, cum jurasseră Eteriștii.

Nu mai atunci s'ar fi putut justifica ore-cum assasinatulū lui Tudor, decât istoricii Greci ar fi reproduc vr'un

¹⁾ Laurençon, op. cit. pag. 93 și 94.

²⁾ Veđi Nota No. LXIX. în vol. II. ală acestei opere. Prin art. 3 se spândură desesorulū, prinsă cu armele în mână contra patriei; prin art. 7, se omōră cella ce se dovedea în relațiuni cu inamiculū contra patriei seūe; și prin art. 8 eū osânditu la mórte cella ce conspira în secretū seū pe fața contra superiorilorū sel.

înscriș al lui Tudor, prin care acesta s'ar fi legat că se va supune, ca eteristă, aceluia Regulament ostășesc; recunoscând și el de cap allă seă pe Ipsilanti, ca generalisim al oștirii grecesci și românesci; dér fiind că nu există asemenea actă, fără dreptă Ipsilanti a omorâtă pe Tudor, chiar decât' ar fi judecat și osândit tribunalulă seă militar.

Déră ore un tribunală militară, compusă chiar de căpitani de Panduri, ar fi putută avea acellă dreptă?

Noi credemă că nu; pentru cuvântulă că Tudor, ca comandantă supremă allă oștirii, cu dreptulă de viață și de mórte asupra oșteniloră seă, n'avea să dea comptă de faptele sélle de câtă istoriei și lui Dumnezeu. În timpă de resbellă măi allesă, generalulă, care are tótă răspunderea, urméză a avea și putere discreționară asupra oștirii sélle; căci, fără disciplină, oștirea e perdută; și anarhia militară este uă calamitate și pentru țerră și pentru cauza ce este chemată să apere unu comandant de oștire.

Număi în temeiulă *dreptulă cellui măi tare și măi fină*, și a putută permite Ipsilanti să omóre pe Tudor; din acestă punctă de vedere, Ipsilanti s'ar putea scusa orecum; măi allesă că, în politică, că și în resbellă, *șinta justifică mijlócele*. Scopulă lui Ipsilanti era salvarea oștirii sélle, amenințată de Tudoră, ce era în înțelegere cu Turcii. ¹⁾

Nu e însă măi puțină adevărată că Tudoră nu merita a fi tratată ca sperjură de istoricii greci, nici a fi omorâtă în basa art. 3, 7 și 8 din condica penală a Eteriei. Tudoră nu se înrolasse ca eteristă sub stégulă Eteriei; nici nu făcuse jurământă a servi ca eteristă; jurământulă seă era *să lupte, ca Română, sub stégurile rusesci pentru redobândirea drepturiloră stremoșesci*; ²⁾ era déră des-

¹⁾ Despre acésta, veđi Filimon, vol. II pag. 164. — Fotino, pag. 134. — Ubicini, pag. 128. — Raybeau, pag. 231. — Laurençon, pag. 159 și 164. — Tricupis vol. I, pag. 145 — 146. — Chiriac Popescu (Romănu No. 307 din 1882). — Solomon pag. 20. — Cioranu pag. 87. — Gervinus, op. cit. pag. 195.

²⁾ Despre jurământulă de la Golești, fără probe materiale, pe cari Grecii nu le aă reproduș, nu putem inculpa pe Tudor.

legatū de jurēmēntulū seū îndată ce Ruşii n'au trecutū Prutulū ca se lupte cu toţi sub stégurile lorū, cum sperău şi Grecii şi Români; apoi datoria către patria sa urma să primese în Tudorū recunoscinţa sa către Eterie, care 'i înlesnise mijlócele d'a rescula poporulū; apoi theatrulū luptelorū pentru Greci era în Turcia, nu în Principate; în fine, *instinctulū de conservare al patriei s'elle* dicta lui Tudorū acea politică tradiţională a ţerrei, basată pe tratate, d'a lucra adică cu Turcii contra Fanarioţilor, chiar cu pericolulū d'a 'şi sacrifica viaţa, cum a şi făcut, pentru redobândirea drepturilorū usurpate de Fanarioţi.

Mórtea lui Tudor va fi uă pată neştérsă pe memoria lui silanti; şi Grecii trebuie a recunósce, ađi celū puçinū, că Tudorū ar fi fostū de mare ajutorū Eteriştilorū în luptele lorū cu Turcii peste Oltū, după cum a recunoscut'o şi alţi scriitori, precum de essemplu Palausov. ¹⁾

La întrebarea ce Laurençon o lasă nedeslegată, decă Tudorū, reuşindū în planulū seū, ar fi tratatū şi ellū pe Ipsilanti, după cum l'a tratatū Ipsilanti pe dēnsulū, noi răspundem: decă, după somarea ce Tudorū ar fi făcutū lui Ipsilanti, înainte de intrarea Turcilorū în ţerră, d'a trece Dunărea, Ipsilanti nu s'ar fi supusū, cum este de cređutū, Tudorū ar fi fostū în dreptū a considera pe Ipsilanti ca inamicū allū României; şi ca ast-felū, decă l'ar fi pututū învinge, fie cu armele, fie prin viclenie, Tudor ar fi fostū în dreptū a'lū trata după tótă asprimea legilor militare, Ipsilanti fiind considerat atunci de Tudor ca uă piedică la realisarea dorinţelorū legitime alle Românilorū.

Déră şi Tudorū şi Ipsilanti voiaū a scuti sângele oştenilorū lorū, cređēndū că prin *viclenie* îşi potū ajunge mai bine scopulū lorū. In acéstă luptă de viclenie, Vulpea fanariotică, ajutată de Norocū, a dejucatū pe Şoimulū Carpaţilor!

¹⁾ Principatele Române, de S. N. Palausov, Capit. VI.

Tudorü câdu victimă a patriotismului seü; însă din sângele seü a resăritü drepturile Românilorü, dându-se lovirea de grație regimului fanarioticü.

Căpitaniï Pandurilorü ar putea fi că öre cum scusabili în ochiï istoricï pentru trădarea comandirului lorü?

În principiu, revolta soldatului contra căpitanului seü este uă crimă neertată, ce se pedepsește cu mörtea, după töte legile militare: fiindü că nesubordinarea soldatului póte avea celle mai triste consecințe pentru uă țerră, ca și pentru o armată; ¹⁾ însă, în cađul de față, istoriculü urmésă a nu pierde din vedere că cea mai mare parte din Pandurii comandați de Tudorü se înrolasseră sub stégul seü mai multü pentru *pléscă și resbunare*, ²⁾ cum am doveditü în cursulü acestei istorii; și că în prima sa proclamație, Tudor a datü voie Pandurilorü a dispune de *averile reü agonisite*, (Nota No. XI) ³⁾; istoriculü urmésză încă a avea în vedere: *simplitatea* Pandurilorü, cari nu putéu înțelege politica națională a lui Tudorü, adică alianța sa cu Pörta, în basa tratatelorü; *ura* Pandurilorü contra Turcilorü, ce erau considerați ca *păgânï*, pe cândü Grecii și Bulgarii erau considerați ca *creștiniï*; suferințele și pagubele fellurite ce Oltenii încercasseră de la Turci; discursurile lui Tudorü către Pandurii, chiar după plecarea sa de la Cotroceni, că *Românii trebuie a dobândi de la Turci cu forță ceea ce n'au pututü dobândi cu binele*; ommorurile Pandurilorü de către Tudor, chiar pentru o *trâmbă de pândă*, ommoruri repetate și după plecarea sa de la București; neplata simbriei Pandurilor și Bulgarilor, când Tudorü avea bani pentru acésta ⁴⁾, și cândü, în timpü de

¹⁾ Veđi în privința disciplinei ostășești, *Puterea armată*, pag. 28—34.

²⁾ Veđi *Memoriulü Protopopescului*, Nota No. XV. — Veđi și *Puterea armată* de Balcescu, pag. 26—29.

³⁾ Fotino susține încă (pag. 98) că Tudorü ar fi promis Pandurilorü a le împărți și averile Boerilorü.

⁴⁾ Cum atestă verul seü, Ionița Colombénu, care ȳice că, la rădicarea lui Tudorü de la Golesei de Capitan Iordache, acesta ar fi lustră și o pereche de dișzi cu bani d'ai lui Tudor. — Veđi Fotino pag. 91.

resbellu, plata soldatului e îndoită; corespondința lui Tudorū cu Turcii contra Grecilorū, corespondința care a trebuitū să revolte pe Pandurī, preparați de Tudorū pentru lupta contra Turcilorū; cruđimele ce Turcii esercitaū peste Oltū contra familiilorū Pandurilorū; ¹⁾ intrigele Grecilorū, cari, prin Bulgarii din óstea lui Tudorū, întărâtaū pe Pandurī contra comandirului lorū; în fine, mórtea căpitanilorū cellorū mai iubiți ai Pandurilorū, în câmpia de la Golești, fără cellū pucinū o formă de judecată.

Tóte acestea avindu-le în vedere istoria imparțială, ea póte justifica, pênă la unū punctū óre-care, conduita a-cellorū căpitanī ai Pandurilorū și Bulgarilorū, pe cari *instinctulū de conservare* 'i au silitū a preda pe Tudorū la Golești în mâna lui Căpitanū Iordache; mai allesū că acesta inspira și Pandurilorū și Bulgarilorū încredere și respectū, pentru caracterulū seu cavalerescū, pentru vitejīle ce repurtasse contra Turcilorū, pentru concursulū ce didese lui Tudorū ca să rescóle poporulū, și pentru înțelegerea ce avussesse cu dēnsulū atātu la Țintărenī cum și la Golești, *d'a lupta cu toți contra Turcilorū*. Istoria imparțială urmēză a avea încă în vedere încredințarea ce Căpitanū Iordache didesse Pandurilorū, că Tudoru se trimite la Ipsilanti spre a'și da comptū de conduita sa echivocă, iar nu a fi assassinatū; ²⁾ căci, în cađulū acesta, nu mă îndoescū, Căpitanī Pandurilorū s'ar fi opusū la ridicarea comandirului lorū. Am arētatū la loculū seū, că Căpitanū Iordache a și scrisū lui Ipsilanti ca să respecte viața lui Tudor, arātându'ī că, fiindū priveghiat d'aprópe, ellū póte fi de mare ajutor Grecilor; și că Lassanis cu Caravia ar fi determinatū pe Ipsilanti se ommóre pe Tudor.

Unū ultimū argumentū ce s'ar putea invoca spre ușurarea osāndeī din partea istoriei a cellorū ce au participatū la trădarea de la Golești, este *sentimentulū de reli-*

¹⁾ Veđi *Biografia lui Solomon*, pag. 18.

²⁾ Veđi Raybaud, pag. 236.

giune, care, în ochii Grecilor și Bulgarilor, prima sentimentul de libertate și de patrie; în ochii lor, Turculi trecea de păgân, căci păngărea chiar altarele creștinilor; ¹⁾ d'aceea corespondința lui Tudor cu Turcii a trebuit se indignese foarte multă p'unu ortodocsu fanaticu ca Hagi Prodan, stimatū de Panduri pentru caracterulū seū probū, și pentru concursulū sincerū ce didesse lui Tudorū. După încredințarea lui Fotino, încă de la Cotroceni, simțindū Prodanū înțelegerea secretă a lui Tudorū cu Turcii, era hotărătū a întorce armele sēle contra lui Tudor; dēră s'a temut că, în acēstă lupă inegală, pōte sē fie învinsu; căci Pandurii tot nu putēu crede atunci, fără probe, că Tudor ar putea lupta cu păgânii contra creștinilor; ast-felu Prodan a amānat esecutarea planului seū, cu speranța că seū Tudor va abandona ideea sa rătăcită (cum credea ellu), când va veni în contactu cu oștirea lui Ipsilanti, seū Pandurii se voru convinge pēne în fine de nesinceritatea comandirului lor; și atunci ilu vor sacrifica ei ēnsuși, fără vērșare de sange.

Prin aceste reflexiuni, ținta noastră nu este a justifica actulū de trădare de la Golești alū căpitanilorū oștirii lui Tudor; dēr istoria imparțială, o repetū, pronunțēnd verdictul seū solemn, în chestiunea de față, trebue a ține comptu de tōte aceste circumstanțe attenuante.

Care ar fi fostū sōrta lui Tudor daca reușia ellū a înfrānge pe Greci și pe Bulgari? Și ce sōrtă ar fi avutū România decū Tudor ar fi luptatū cu Eteristū contra Turcilor?

În cađu d'ântăiū, Tudor ar fi avut, de sigur, sōrta lui Sava: pentru cuvēntul că, în ochii Turcilor, de și Tudor nu era compromis ca Sava, nu era mai pučinū unū rebellū; căci se sculasse cu armele ca sē dōbāndēscă drepturile țerei ²⁾.

¹⁾ Veđi în *Trompeta* No. 658 din 1868, un articolu interesantū în sensul acēsta.

²⁾ În firmanulū Porții catre Caimacamulū Negri, după mōrtea lui Tudorū, acēsta era tratatū de hainū, care însemnēa porfidū, sperjurū, rebellū; iar Ipsilanti era tratatū de melehnū, sinonimū cu blestomatū sū miserabilū, (Veđi Memoriulū lui Ditrēnu în *Trompeta* No. 665). — Veđi și *Nota* No. LXXV.

Tiraniî nu potû ierta pe cei ce reclamă, cu arma în mână, drepturile unui popor, orî câtû de legitime ar fi acele drepturi, orî câtû de legale ar fi în aparință mijlocele prin cari se reclamă acele drepturi. Dovadă, Mazzaniello, tribunulû martirû din Neapole de la 1647.

În caşul allû duoilea, dacă Tudor nu s'ar fi încređut în promisiunile Turcilor, şi s'ar fi tras în monăstirile de peste Oltû, luptând cu Eteriştii contra Turcilor, după cum hotărâsse la început, lucrurile ar fi luat altă faşă.

Noi credem că, decă Tudor ar fi putut ţine lupta cu succesû, cellû puşin doui anî, cum este probabil, Turcii, siliţi a se trage din ţerra spre a lupta cu puteri unite contra Grecilor din Moreea şi din Peloponesu, siliţi pôte şi de Rusia care ar fi intervenit pentru ca s'şî atragă simpatiile Românilor, Turcii, dicû, ar fi prîimit condiţiunile dictate de Tudor; atuncî România ar fi câştigatû pôte mai mult decât a câştigat; şi Tudor pôte ar fi fost proclamat **Domnû** de către însuşi poporul armat; şi allegerea poporului ar fi fost ratificată de Pórtá.

Acesta a şi fost la început planul lui Tudor; dovadă, approvisionarea monăstirilor de peste Oltû, şi întărirea lor cu Pandurî; dovadă, încredinţarea ce ne o dă venerabilul D. Petre Poenaru, că, la pornirea Boerilor de la Cotroceni, Tudor le-a comunicat acest plan patrioticû; şi că căpitanul de Pandurî ce illû dedese boierilorû de pază avea ordin secretû a'î conduce la M-rea Horezu, ca să se pótă servi Tudor de Boieri şi peste Oltû după cum se servisse de dênşii în timpul şederii sêlle de doué lunî la Cotroceni.

Dér omul propune, şi Destinulû dispune!

Fotino dice că, după arestarea lui Tudor la Goleşti, la imputările ce 'i făcea căpitanû Iordache despre necredinţa sa în privinţa Grecilor, Tudor ar fi respunsû că Udriski l'a consiliat a lucra ast-felû ¹⁾. Acésta e posibilû; căci alt-fel, cum să ne esplicăm grabnica schim-

¹⁾ Veđi şi Filimon, op. cit. vol. II, pag. 173 — Veđi şi Laurençon, pag. 166.

bare a lui Tudor? Apoi, când cunoşcem rolul de Mefistofeles ce represintantul Austriei a jucat în Revoluţiunea de la 1821, suntem în drept a crede că, în preşuia plecării lui Tudor de la Cotroceni, Udriski, a putut face pe Tudor să creadă că acesta era mijlocul cellu mai sigur d'a putea dobândi România drepturile reclamate; pôte Udriski să'î fi presintat chiar vr'o scrisóre de la Kehaia-Bey în sensulü acesta. Ceea ce ne autorisä a crede pe Fotino, este respunsul ce Tudor aştepta la Gäesci de la comandirul oştirii turcesci, dupä cum asigurä însuşi Kiriatic Popescu, pusü în poziţiune a fi bine informatü, ca intimü alü lui Tudor ¹⁾.

Din nenorocire, şi Sava şi Tudor au fost victime alle örbei lorü încrederi în represintantulü Austriei; din care causä Udriski a şi fost recompensatü de Cabinetulü seü „pentru serviciile adusse casei Habsburgilor cu ocasiunea acésta“, dupä cum am arätat la loculü seü. Mörtea lui Tudor de către Ipsilanti a trebuit sä convingä pe Turci pe deplinü de fidelitatea lui către I. Pörtä; acésta negreşit a şi determinat'o, cu tötä oppunerea Russiei, a satisface legitimele dorinţe alle Romänilor.

Adesea inamicii cei mai înverşunaţi servä mai bine uä causä decâtü amicii cei mai devotaţi, prin piedicele ce credü a'î pune spre a o paralisa.

Potü fi öre întemeiate accusäriile ce aducü lui Tudor inamicii seü personali, că a fostü omü hräpitorü?

În biographia lui Tudor, pag. 22, am menţionatü, la nota 3 din josulü acellei pagine, despre Nota No. XCVII. În acea Notä, publicatä în vol. II, figurésä douë jelbi ale fraşilorü Räesci: una către marele Logofetu, cu data din 18 Noembre 1810, în care ei se plângü contra lui Tudor că, pe cândü acesta se afla vétäfü de plaiü la

¹⁾ Despre corespondinça lui Tudor cu Turcii, nu pôte fi îndoiälä; ceea ce ne surprinde este nereproducerea acellor scrisori de către istoricii Greci, prin cari ar fi putut öre cum justifica assasinarea lui Tudor.

Cloșani la 1806, iar ispravnică în Mehedinți era clucerul Glogovenu (patronul lui Tudor), în care se plângă, că Tudor 'i ar fi predată, luându-le mai mulți bani, fără dreptate; ba încă le-ar fi arsă și casele; și se rîgă a fi despăgubiți. În a doua jalbă către Vodă Caragea, cu data 1816, Răescii repetă cele șise în reclama lor către marele Logofetă de la 1810, mai menționând și alte fapte de nedreptate și de crușime din partea lui Tudor. ¹⁾

În archiva Statului, noi am dat peste două petiții în privința acăsta, alle lui biv-vel Clucer de Arie, Vasile Strâmbeanu: una de la 1832, către Marea Vornicie, reclamându 3200 lei de la moștenitorii averii lui Tudor, pentru care ținea ca emanetă uă vie a lui Tudor din delulă Curilla, de lângă Cerneți, cu actulă Caimacamului Craiovei din 3 Aprilie 1823 ²⁾; și alta din 1838 Ianuariu către tribunalul de Mehedinți, în care Strâmbeanu explica că acea sumă de 3200 lei 'i ar fi luat-'o Tudor în silnicie, ca pedepsă pentru slujba ce Strâmbeanu adusesse stăpînirii în vremea Revoluției (1821), și pentru care a fost chiar bătutu de Tudor, în cătă era se'si piarță viața; iar actele de creanța alle lui Tudor, șice Strâmbeanu, sunt trimise la București prin Medelniceru Iordache Măcescu, spre a le înfățișa Stăpînirii. ³⁾

Totă în archiva Statului, am aflată uă listă de averea lui Tudor, în care citimă :

„Loculă casei lui Tudor din siliștea satulă Cloșanii, luată de Tudor în silă de la ună Bönciog moșnenă, care a reintrată în possessia ei, după arătarea moșnenilor Cloșanii, în urma morții lui Tudor.

„Cărciuma lui Tudor, aprópe de satulă Balta, făcută de Tudor prin silnicie, pe moșia moșnenilor de la Balta după arătarea Strâmbeanulă ș'a moșnenilor de la Baltă, anuma Nicolae Zoican și Popa Constandin. ⁴⁾“

¹⁾ Veși Nota No. XCVII.

²⁾ Dossiera No. 4241 de la Archiva Statului, sect. Istorica pag. 19 și 41.

³⁾ Dossiera No. 13256, idem, pag. 67.

⁴⁾ Dossiera No. 13256 a Arhivei pag. 9 veși și Nota No. XCVIII.

În fața acestor mărturii s'ar putea crede că Tudor a fost hrăpitor sau prevaricator.

Mai mulți săteni din Mehedinți însă atestă contrariul, că Tudor a fost impiecat just și om integru, de și era crud și resbunător.

Actele ce am reprodus în biographia lui Tudor, cum și iubirea de dreptate care l'îndemna a se face avocatul sătenilor năpăstuiți, pledază în favoarea lui Tudor.

Apoi chiar reclama Strâmbeanului de la 1838 către tribunalul Mehedinți, ne încredințează că nu prin silnicie a luat Tudor Strâmbeanului acei bani: pentru cuvântul că, dacă i ar fi luat prin silnicie, Strâmbeanul n'ar fi posedat actul de creanță al lui Tudor; de unde urmăm că Strâmbeanul i a dat acei bani cu titlul de împrumutare.

În fine, din corespondința lui Tudor cu Zoicanu (1) se face dovadă că Zoican se afla în bune relațiuni cu Tudor, și avea stimă pentru dînsul.

Prin urmare, nici Răescu nici Strâmbeanu, cari au fost maltratați de Tudor în folosul causei ce apăra, nu pot fi crezuți în arătările lor.

Decă Tudor ar fi fost om hrăpitor, ar fi putut dispune de sume mari; fără să mai fi avut nevoie să facă împrumutări pentru realizarea scopului său; astu-fel, de esemplu, când la 1832 autoritățile competente au făcut publicațiunii că cine are să ia bani de la casa Slugerului Tudor Vladimirescu, să se presinte cu creanțele lor, în termen de patru luni, deosebitu de Strâmbeanu, s'au mai presintat și alți doi debitori; și anume:

1. Pavel Machedonschi, cu 2 înscrisuri ale lui Tudor, unul din 26 August 1820, pentru suma de lei 1903, spre a face negoțu în tovărășie; și altul din 13 Ianuarie 1821, pentru suma de lei 20,000, cu dobânda de 5 lei la pungă pe lună, și cu obligațiune a se înapoia banii ori cându se vor cere.

(1) Vezi Nota No. XCIX.

2. Iordache Polihronie și frații Ioan, cu două înscrisuri, unul din 8 Martie 1821, pentru suma de lei 4953; și altul din 5 Aprilie 1821, pentru 1000 lei. 1)

Dacă Tudor 'și ar fi însușitu bani cu mijlocele indicate de inamicii săi, n'ar fi simțit nevoie a se împrumuta, și înainte și la începutul Revoluțiunii, pentru a începe acea mișcare, pînă să pótă dispune de bani publici.

În fața acellor doi martori, interesați în cestiune, istoricul nu pôte inculpa cu ușurință *ca prevaricator* p'un bărbat ca Tudor, despre care și actele reproduse, și martorii citați în cursul acestei istorii, dovedesc că, de și era om crud și resbunător, tocmai din punctul de vedere al iubirii de dreptate și de patrie, n'a putut fi însă *hrăpitor*, în sensul în care 'lă inculpă inamicii săi personali.

Timpu pôte va da pe față alte acte cari să justifice sau se afirme acuzarea Răescului și a Strâmbeanului; pînă atunci, numai pe simpla mărturie a două inamici personali ai lui Tudor, istoricul, o repetă, nu pôte stigmatiza ca pervaricatoru unū asemenea bărbat.

Tudor lucrat-a el spre a-se face Domn?

Unii din scriitorii străini afirmă acésta. De exemplu, Filimon dice :

„Căpitan Iordache cultiva cu dibăcie *vanitatea* Vladimirescului, făcându-lu a crede că într'o țări ar putea ajunge chiar Domnitor peste amândouă Principatele; pentru acésta Vladimirescu, amăgitu de Olimpie, lucra pentru renascerea Greciei; căci în *aparința*, de și revoluțiunea era Românească, în realitate însă era grecescă.“ 2)

Dela postavul alb după fundul căciulei lui Tudor

1) Dossiera No. 4241 din Archiva Statului pag. 39. — Veți și Dossiera No. 13256, tot la Archiva, pag. 14 (sect. istorica) care pörtă titlu *despre remasurile Slugerului Tudor Vladimirescu*.

2) Op. citat, vol. I. pag. 110—114.

și din alianța lui cu Turcii contra Eteriștilor, Ilie Fotino conchide „că scopul ascunsu al lui Tudor era d'a se face Domn; ¹⁾ și că cugeta încă a face rege alu Bulgariloru pe Alesandru, unulu din cei trei căpitanî ai Bulgarilor, ce făceau parte din oștirea lui Tudor. ²⁾

Raffenel susține și ellu că *Tudor s'a vëndutū Turcilorū cu speranța d'a se face Domnu.* ³⁾

Gervinus ilu tratetă de omu *perfidu și ambițiosu.* ⁴⁾

Unu francesu, care a copiatu negreșitu pe Tricipis și pe Raffenel, pe cari'i și citesă, țice în privința acésta :

„Românulū Vladimirescu, *aghentū perfidu alu Eterișii,* după ce a resculatu poporulu cu promisiuni că'lu va scăpa de jugulu Greciloru ș'al Boeriloru, a pornitu spre Capitală, în fruntea Panduriloru sei, *fără altă intențiune decâtu aceea d'a fi proclamatu Domnitoru.* ⁵⁾“

Cu tôte acestea, Laurençon, Raybaud, Cioranul, Kiriac Popescu, Solomon, Dârzenu, Protopopescu, nu țicū nici unū cuvētū despre acésta.

Singura probă care ar putea face să se bănuiască că Tudor s'ar fi gânditu la Domnie, este postavulu celu albu de la fundulu căciulei séle, ce era un dreptu reservatu numai Domnitorilor și membriloru familiei domnesci, cum am arătatū în biografia lui Tudor. ⁶⁾

După mărturisirea verbală a lui Cioranu, când a sosit Tudor la Slatina, atuncî a pus elū fund albu la căciula sa; adică, la apropierea sa de Bucuresci.

Cu ce scopu să fi făcut Tudor acésta ?

Noî credemu spre a impune poporulu și oștirii, cari ținū la asseminea semne de distincțiune.

Adevērulu este că, în ochii poporulu, Tudor era con-

¹⁾ Op. citat, pag. 113 și 121.

²⁾ Idem pag. 112.

³⁾ Op. cit. pag. 214 și 215.

⁴⁾ Op. cit. pag. 180.

⁵⁾ Dictionnaire de la Conversation, la cuvētulū Grēce.

⁶⁾ Veți introducerea acestei istorii vol. I, pag. 41.

sideratu ca Domn; d'aceea îlu și numia poporul **Domnu Tudor.**

Nu e de mirare însă să fi venitu lui Tudor acéstă idee în minutulu cându se vëđu stăpânu pe situațiune; cu tóte astea D. P. Poenaru, care a fostu în contactu directu cu Tudor în totu timpulu șederii sélle la Cotroceni nu 'și aduce aminte nici unu cuvântu, nici unu actu, cari se 'lu facă a bănuî că Tudoru să fi aspiratu la Domnie.

Apoi, esemplele ce 'i va fi narratu Ilarion despre sórta capiloru Revoluțiuniloru din toți timpî, fie politice, fie sociale, fie religióse; bunulu seu simțu care 'lu făcea să repete că, *din diua cându a rădicatu stégulu, ellu s'a îmbrăcatu cu cămașa morții*; invidia Eteristiloru și a Bulgariloru, cari ar fi sploatatu acéstă idee în paguba lui; acestea ne facu a crede că ideea de domnie, chiar daca ar fi trecutu prin mintea lui Tudor, n'a putut-o mărturisî nimenuî; nici n'avem probe că a lucratu în sensulu acesta; căci altu-felu, ar fi menționat despre acésta vre unulu din cronicariî românî, citați în acéstă operă, și mai alles Kiriak Popescu.

Déca Tudor ar fi avutu într'adevëru acéstă intențiune, noi credemu că nu 'i ar fi fostu cu greu a o realiza la intrarea sa în Bucuresci, în capulu poporului armatu; prin intermediulu lui Ilarion, ellu ar fi pututu determina chiar pe boeri, cari tremurau de frica lui, să adereze la acéstă legitimă aspirațiune.

Tudoru avea destulü bunu simțu ca să înțelégă dificultățile ce 'și crea prin acésta în acelle grelle împrejurări.

Ar fi trebuitu într'adevëru s'o facă, cum vomu arăta mai la valle; însă n'a făcut'o, tocmai fiindu că póte nu s'a gânditu la acésta.

Care trebuia să fie linia de conduită a lui Tudorü după intrarea sa în Bucuresci?

După părerea nóstră, Tudorü trebuia să se urce în-

data în scaunul Domniei; se convóce apoi uă Adunare compusă de reprezentanții tuturor classelor societății, și în care ar fi predominatu elementul democratic; după ce'i ar fi dat comptu de faptele s'elle, trebuia să facă a fi allesu Domnū; apoi, în numele țerrei legale, să comunice Turciei legitimele dorințe ale poporului, promițendu Porții că Româniî suntu în stare a curați singurî ei țerra lorū de rebeliî Greci, fără concursulū oștirii turcesci; să someze apoi pe Ipsilanti a trece Dunărea, dându-'i respectu de câte-va ȕille, după care sommațiune, nefiindū următorū Ipsilanti a părăsi țerra, să 'lū gonésca cu forța armată; în fine, să cumpere cu aurū favórea Pașilorū venali, după vechiul obiceiū, spre a'și ajunge scopul.

Cu modulū acesta, țerra afirma dreptul seū de autonomie; Pórtá numai avea motivū legalū de a mai întroduce în țerră oștirele s'elle pentru a gonì pe rebeli; și în fața unor asemenea acte de suveranitate, de fidelitate și de bravură, Turcia ar fi fost silită a sancționa *faptul împlinitu*; cestiunea socială, ca și cea politică, ar fi fostū d'atunci resolvate; iar Tudor, *cu voința poporului*, și în *puterea spadei s'alle*, ar fi fostū primulū Domnū românū, care inaugura erra Domniilorū pământene.

Cei ce se punū în capulū unei mișcări, ca cea de la 1821 și 1848, trebuie să se affirme, făcënd acte de suveranitate, după cum arătarăm mai sus; căci Diplomația nu respectă de cât *faptele împlinite*, susținute cu spada.

Cum a fostū considerată de poporū mórtea lui Tudorū?

Kiriacu Popescu încredințesă că Româniî, multū timpū după mórtea lui Tudorū, credéu că ellū se află în Russia, trimisū de Ipsilanti să se justifice de conduita sa față cu Etereștiî; și speraū că se va întórce în patria sa, mare și tare ¹⁾.

Protopopescu susține asemenea, în memoriul seū ²⁾, că

¹⁾. Veși Memoriul Protopopescului, în *Românul*, No. 383 din anul 1862.

²⁾. Veși nota No. XV.

la sosirea lui Ipsilanti în marginea Oltului, 40 Căpitani de Panduri cerură printr'o petiție pe Tudorū de la Ipsilanti, care le respuse „că se află în Russia, chematū de „Împeratul, și că se va întorče curêndū; iar pên'atunci, Panduriū sē gonescă pe Turci din țerră.“

Acêsta fu credința sătenilorū, mulți anī după mórtea lui Tudorū; dovadă, chiar cântecele poporului, unde aflămū versuri ca acestea:

Aoleu! ce focu de dorū!
Veni-va badea Tudorū
Sē mai strângă din păduri
Cette mândre de Panduri,
Să gonescă dintre noi
Și pe Nemți și pe Ciocoi. ¹⁾

Mai mulți bătrâni din Mehedinți, pe care 'i am consultatū în privința acêsta, mă întrebaū:

— Totū în țerra Muscalului să se fi aflându Tudoru, Domnule?

— Noi totu tragem nădejde se 'lu mai vedemu odată!

— Și ce o sē facă, d'o mai stă sē vie? Nu v'a scăpatu ellu de Greci și de Ciocoi? le đicēm eū.

— De Greci, da; de Ciocoi, ba. E! dragă Domnule!...

Ne-a datu Cuza Vodă pământu de hrană, dēră Cochințulu ne stórce și măduva din óse. Eu avēmu înainte trei pluguri, ș'ađi n'am nici unulu. În satulu nostru, din 50 pluguri ce erau înainte de împroprietărire, ađi au rē masu numai đece; și din elle, numai cincī cu câte 4 boi. Ne lipsesce nutrețulu de vite, și plătimu și apa ce o bea biete de vite!..

— A cui e moșia acêsta?

— Mănăstirescă. Inginerulu, care ne a împărțitu pământu, 'și a datu cóstele cu arendașulu, și ne-a datu locuri sterpe și înfundate, în câtu, nici paseri nici vite nu mai putem ține. Am căzutu din lacu în puțu. Stăm rēu

³⁾. Poesii populare, de Alexandri, pag. 292.

de totu, Domnule! Numai Tudoru alu *nostru* ne-aru mai putea scăpă!“

Am relatatu aceste cuvinte ca să tragu luarea aminte a guvernului, spre a îndreptă răulu, pînă mai e timpu.

Cu tóte acestea, din poesia populară ce reproducem la valle, poporulu a presimțitu că Tudoru, încongiuratu d'atâția inamici, trebuia pînă în fine să devie victima a-celoru *balauri* de care vorbia Tudoru în proclamațiunile sêlle către poporu :

„Tudorù, Tudorù, Tudorelù,

Dragulù mamei voinicelu!

De cândù mama'ți ai lassatu,

Și Olteni 'ți ai adunatù,

Pe ciocoi se'î prinđi în ghiară,

Și s'allungi Grecii din țerra,

Multù la față te-ai schimbati,

Și mi te-ai întunecatù!

Spune maică'i, ce te dóre?

Că m'oiù face vrăjitoare,

De alénù să te descântù,

Sé calci veselù pe pămêntù.

— Alei, maică! alei, dragă!

Curând visu mi'lù deslégă;

Că scii, maică, ce-am visatù?

Buzduganu-'mî farâmatù;

Sabia cea bună, nouă,

Am visat-'o rupta'n doué;

Pușca mea cea ghintuită,

Am visat-'o ruginita;

Maică, pistólele melle

Le am visatù făr'de oțelle;

Apoi încă am veđutù

Șérpe galbenù, prefăcutù,

Ce purtà córne de țapù,

Créstă roșie în capù;

Ellù avea ochiù vênđetoru,

Avea graiù lingușitorù,

Și me totù rugă mereù

Sé me ducă la cuibulù seî.

— Ba ferescă Dunneđeî!

Să nu te duci, fatulū meū;
C'acellū șérpe veninosū
E vr'un dușmanū ticalosū;
Vre unū hoțū volintirașū,
Și la inima vrăjmașū!
„ — Maică, măicuțița mea,
Cum se scapū de cursa rea?
Căci unū glasū prevestitorū
Îmi totū spune c'o sē morū!
— D'eī muri, draguțulū meū,
Facă ce-o vrea Dumneđeū!
Dérū se știi-tu de la mine,
C'un Românū voinicu ca tine,
Pan'ce cade, pân'ce móre,
Calcă șerpū în picióre;
Căci d'un șérpe 'nveninatū
I sē iartă unū păcatū!“¹⁾

Și cum sē nu plângă plugarulu Românū, măi allesu celu de peste Oltu, p'Acela care 'și a datu viața ca sē-lu scape de jugulu Străinului și de biciulu Ciocoiului? P'acela care, după 122 de anī, de la bătălia de la Cerneți (21 August 1690) câștigată de Turci și de Români contra Nemților, a făcutu se reînvie vechile legiōne române, împrovizându prima oștire românescă, cu comandiru românescu, și cu scopu românescu?

„Bătălia de la Cerneți, dice Bălcescu, fū cea din urmă în care vechile nōstre legiōne se luptară în mare bătălie regulată. La Cerneți, Româniī își luară adio de la gloria militară: căci, după acea bătălie, Constandin Brâncovēnu neîngriji armata română, stricândū slujitorii și făcându-ī podani prin satele lui și alle rudeloru lui, cum dice cronicarul Radu Lupescu; iar alianțele séle cu Nemții și cu Muscaliī fură vătămătóre și lui și Românului; căci prima grijă a Fanarioților la 1716 fū a împuțina armata și miliția; iar la 1739 ei desființară cu totul ve-

¹⁾ Veđi *Revista Română*, pe Iunie, 1863, pag. 308, poesia intitulata *Visulū lui Tudorū*.

chea organizare militară a țării, înlocuind'o cu Turci și cu Arnăuți prin orașe, iar prin județe cu slujitorii. Brâncovenul n'a știutu într'adeveru a trage sabia la vreme; n'a știutu lucra, cum dice Enghel, în minutele cele mari și hotărâtoare într'un chipu mare și hotărâtoru. Spiritul lui Michai Vitêdu n'a repausatu assupra lui.¹⁾

Ei bine! spiritulu eroului de la Călugăreni s'a incarnat un minut în slugerulu Tudor Vladimirescu, care din Cerneți, unde 'și avea ellu locuința stabilă, a meditat mulți ani emanciparea Româniloru de sub jugul Fanarioșilor; din Cerneți, unde se îngropasse spiritul militar al Românilu la 1690, Tudoru rădică stégul libertății, sub care alergară nepoții acelloru bravi oșteni cari, în ziua de 21 August 1690, luasseră adio de la gloria militară; și în câmpiile de peste Oltu, în lupta lor cu Turcii, ei reînviară acellu spiritu resbelicu care illustră odată armele române, sub căpitani eroi ca Stefanu, Mircea și Miha.

Nu e dèru de mirare ca în România de peste Oltu, și mai allesu în Gorju și în Mehedinți, unde s'a născut și a trăitu Tudoru, și unde a fostu teatrul luptelor sèlle pentru libertate și naționalitate, nu e dèru de mirare ca între Olteni memoria lui Tudor să fie atâtu de scumpă și sacră! Plugarul Oltenu, fie la umbra stejarului în arșița căldurei, fie la vatra focului în timpul viscoliloru, narrêdă copiiloru și nepoșilor sei faptele lui Tudor, ca cetățenu, ca vâtafu de plaiu, ca comandiru al pandurilor sub stégulu rusescu, séu ca capu allu Revoluțiunii de la 1821.

În timpulu escursiunii melle prin Gorju și Mehedinți, în primă-vara anului 1872, spre a cullege materialu pentru acésta istorie, m'am pututu încredința în persónă de venerațiunea ce Oltenii păstrésă memoriei lui Tudoru, care 'i a scăpatu *de biru și de podvezi*, cum dèru ei.

— Nu cum-va dóră ești și D-ta din sângele lui Tudorin? mă întrebaū unii din bătrâni, cari nu puteū înțelege

1). Puterea armata, pag. 36 și 37, 64 și 65.

altu-felu missiunea mea de istoriografu al lui Tudoru Vladimirescu.

Ca se 'i facu a se interesa de obiectulu căllătoriei melle, ș'a fi expansivî în narațiunea lor, le respundem:

— Da, moșule; suntu un nepotu d'ai lui Tudorinu, aruncatu de sôrtă în celu-l-altu capătu al țerreî, de unde amū venitū într'adinsū ca să vedū locurile unde s'a născutu și a traitu Tudorinu; și se affu de la D-vos-tră totu ce știți despre dēnsulu, ca să se potu scrie vieța lui, și se remăie faptele lui de pomenire urmașiloru noștrii.

— Apoi, déca e așa, se'ți ajute Dumneșeu, fētul meu! că multu bine am vedut noi de la Tudorinu! Dumneșeu se 'i odihnescă sufletulu în împărăția cerului!¹⁾

Și bătrânulu Oltēnu, îndoișatu până la lacrimi la suvenirea liberatorulu țerreî de la 1821, deslega *saculū limbii*, cum dice țeranul nostru în limbagiul seu plttorescu; și spunea totu ce scia și aușisse despre Tudorin; séu îmi recomanda p'alți bătrâni, cari putēu se'mi dea informațiuni mai esacte și mai complete.

Déca sātēnulu romānu, fie din esperiență, fie cu bunul seu simțu, știe appreția serviciile eminente adduse țerreî de Tudor, care cu sângele seu a sigilatu drepturile de care ne bucurăm noi ađi, nu totu astu-felu appreciadă pe Tudor cronicariî boeri, aceia adică cari erau dēprinsi a nu putea trăi fără stăpānu; aceia adică care țineu la privilegiile lor, și considerau ca uă crimă nisce protēstări armate c'a lui Tudor. Astu-felu, de esemplu, cronicarul Dărzenu, al căruia memoriu ne-a fostu de mare ajutoru în acēstă operă, după ce descrie tragica mōrte a lui Tudor, face următōrea reflexiune:

„Astu-felu suntu sfârșiturile cellu ce ridică apostasie în potriua stăpānrii, resvrătindu norodulu din limștita lui petrecere.“¹⁾

Cu alte vorbe, Dirseanu justifică assasinatulu lui Tudor, fiind că acesta cutezase a protesta contra abusuriloru Boeriloru și Greciloru, chemând poporul la arme spre

¹⁾ Veđi Memoriul lui Dirseanu, în *Trompeta Carpaților* No. 665.

a revendica drepturile s'elle. Acest Dirzenu era la 1821 calmegiu la visterie și Medelniceru, ¹⁾ trăindu în tota comoditatea sa, ca boerū, și avind de patronu pe Boerulu Vulpe; Dărzenu d'ér credea ifericitu pe s'atenu de peste Oltu, când acesta în realitate avea de asternutu pământulu, de învelisū cerulu, dreptu veșmēte uă cămașă de cerșetoru, și dreptu totă averea, tiparulu de mămăliga; în astă stare ilu redussese Grecul și Ciocoiulu ²⁾.

Nu putea d'era înțelege Medelnicerul Dărzenu că un slugeru Tudor, ce fusese abia vătafu de plaiu, se cutese a rădica apostasie împotiva stăpânirii Boerilor, cari credea că sunt rânduiți chiar de Dumneđu să dispună după plăcere de munca și de viața s'atenui, născutu a fi o vită de sploatare a Boeriloru.

Cu mult mai culpabilu urma să fie Tudor, în ochii vorniculu Alecu Beldiman, care acesta *era boerū din protipendada*; îi venea greu lui Beldiman să vadă p'un boerinu de țerra lovindu privilegiile boeresci; de și totu Beldimanu, în poema sa, tună și fulgeră contra *tălhariloru Eteristi, cari au addusū pe s'araca Moldova în starea cea mai vredincă de jale!*

Eată cum se exprimă Beldiman în privința lui Tudor:

- „Invrăjbitorū de norode, de relle iscoditorū,
- „Un Toader Vladimirescu, unu viclēmū înșelătorū,
- „Ridicasse capū în țerra, oameni de oaste scria,
- „Pentru dreptățile țerre dice că se nevoia;
- „Proclamații indestule împărăștiind în norodu;
- „Se falea ca să desfacă allu Grecilor tarē nodū;
- „Asupriți și urmari relle cu totul a conteni;
- „A desbrăca mai mult țerra nimeni a nu îndrasni.
- „De au urmat de la sine, séu de alții a fost pusu,
- „Lasu a cerceța acésta cellu ce va fi în prepusu;
- „Toți tilharii și toți reii din țerra se resvrătia,
- „Pentru că Vladimirescu, cât se da, îi ocrotia. ³⁾“

¹⁾ Contica din Archiva statulu, No. 123 roșu pag. 273 verso. După 1821, Dărzenu a fost numit Serdar, și cu acestă rangă subscrie elu memoriul său.

²⁾ Veți în Vol. II, Nota No. I. pag. 7.

³⁾ Veți *Eteria*, de Beldiman, pag. 63.

Câtă pentru boerii divaniți, amă vădută în cursul acestei istorii cum consideraă ei pe Tudoru, la începutul acelei revoluțiuni; îl trata de **tâlhară**, confundându-lă cu acei căpitanî de codru cari jefuiaă pe căllători dintr'o pornire de resbunare seă de înavuțire. Când Boierii îl vădura însă la porțile Capitalei, în fruntea poporului armat, atunci fură siliți a se închina lui Tudoru, ș'a approba mișcarea, sprijinind'o chiar (*de nevoe*) înaintea țerei și înaintea curței suzerane și protectrice. Dér îndată după mórtea lui Tudoru, insultele contra memoriei sélle reîncepură, tratându-lă ca înainte de 15 Martie, atât în memoriile și în reclamele loră către Cabinetul Russiei, cum și în actele loră oficiale.

Acésta dovedesce că Reacționarii suntă aceiași în toți timpii și la toți populi; și că, *de bună voie*, ei nu cedeză nimic din prerogativele loră.

Uă frumoasă lecțiune le-a dată Ipsilanti, în epistola sa reproducă la Nota No. XLV, unde'i tratéză după cum merită. Intr'adeveru, pe când Grecii, de orice condițiune, alergău veseli sub stégul Eteriei, grăbindu-se a plăti tributul de bani și de sânge către patria loră sugrumată; și pe cându notabilii greci dedeu esemplu celui mai sublimu devotamentu pentru cauza loră sacră, Boerii nostrii divaniți (afară de câte-va esceptiuni) lăsaă țerra în prada anarhieii, și fugéu în străinătate, de unde protestaă contra unei mișcări de care avea să se folosescă ei mai întâiu, după cum le dicea Tudoru într'una din scrisorile sele.

Din nenorocire, Boerii nostrii, ca și Bourbonii din Francia, n'au uitatū nimic din absurdele loră pretențiuni, nici au profitatū de marele învățăminte alle unorū mișcări ca cea de la 1821 și 1848. Suntū unii din ei atât de simplii seă de orbiți, încātu credū că potū reinvia trecutul cu privilegiiile loră absurde.

Dérú decă boerii, mari și mici, insultău astū-felū memoria lui Tudoru, junimea luminată, care se formasse în

scóla lui Lazarü, séu în scólele din Francia și Italia, și pe care o representaü Români ca Eliade, Bălcescu, Laurianü, Voinescu, Golescü, Brätienü, junimea progresistă, êncă de la 1835 ridica pe Tudorü pe pedestalulü séu, arătându' lü țerrei aceea ce a fostü în realitate, **un liberatorü martirü**, care se sacrificasse pentru drepturile țerrei și pentru ușurarea classelorü muncitóre, și de la care datéză erra Domnielorü pãmântene; iarü nu ca *iscoditorü de velle și viclênü înșelătorü, care ocrotea pe tâlhari*, cum îl numesce Beldiman, séu *un resvrãitorü de norodü, care, de resbunare séu de slavă, a ridicatü apostasia în protivã stãpãnirèi*, cum ñice Dãrzénu.

La 1848, Tudorü servia de modelü lui Eliade și soșilor sei, cari complectarã programa lui Tudor de la 1821.

În fine, la 6 Iunie 1871, prin inițiativa membrilorü societãței *Românismulü*, ¹⁾ sub președința multü eruditulü istoricü D-nu Hãjdéu, se înaugurã marea serbare naționalã de 50 de ani, în câmpia de la Cotroceni, care rechiãmã tabãra regenerației de la 1821; în acea ñi memorabilã, junele nostru istoricü, D-nu Gr. G. Tocilescu, ținu unü discursü plinü de patriotismü. ²⁾

Ađi suntem fericiți a vedea, pentru prima órã, publicatã și istoria mișcãrii naționale de la 1821, atâtü de fecundã în rezultatele séle; iar mãine țera și Europa vor ști aprecia mãi bine acea mișcare, dupã adevërata ei valóre, iar nu dupã cum aü descris-o aceia cari, cu precugetare séu din nesciința, aü desnaturatü și faptele și pe actorulü principalü alü acelei memorabile drame.

Fie ca Romãniü sã profite de lecțiunile acelei mișcãri regeneratoriü!... Fie ca sã nu se mãi repete errorile din anii 1821, 1848 și 1864, errorü ce ne-a fãcutü a ne învërți într'unü *cercü viștosü*, atâtü de fatalü propășirii unei națiuni!

¹⁾ Veđi numele acelorü membü în foia societãți *Românismulü*, anulü 1, Aprilie, 1870.

²⁾ Veđi acellü discursü în *Columna lui Traian*, No. de la 16 Iunie, anulü 1871.

Care trebuie se fie pe viitorul politica Românilor, față cu populi creștini din Orientu?

În fața elementului slav și al elementului german, cari amândouă amenință a absorbi naționalitățile de la Dunăre, *instinctului de conservare* le recomandă imperios, a forma o **alianță defensivă**, spre a se putea apăra, la cădă de pericol, contra inamicului comun.

Dăr ore numai Rușii și Germanii să fie de temut, mai ales pentru Români?

Din nenorocire, Românii din ambele Dacii mai au două inamici, cari au aceleași aspirațiuni ca Germanii și ca Rușii, și cari pentru moment sunt o piedică la realizarea ideii salvatorice de o confederațiune a popoarelor din Orient. Românii de peste Dunăre au de adversari pe Grecii, cari, prin școală și biserică, prin limbă și religie, se silesc să îi desnaționalizeze; și Românii de peste Carpați au de adversari pe Ungurii, cari, favorizați de Sârbi, și în temeiul unor pretenții istorice, se silesc să îi maghiarizeze, să îi încorporeze chiar în statul lor, atât pe Români, cât și alte naționalități, pe cari dualismul austro-maghiar îi a pus sub dominațiunea directă a Ungurilor.

Unii din capii Revoluțiunii noastre de la 1848, precum D-nii Bolliac, Ión Ghica și Nicolae Bălcescu, s'au silit, în emigrațiune, a înfrăți pe Români cu Ungurii.

D-nu Iónu Ghica a lucrat mult în privința aceasta pentru o *Românie tare, confederată cu Ungaria și cu Serbia, cu scopul d'a forma o barieră contra celor două slavismuri din imperiul rus și austriac*.¹⁾

Despre alianța cu Ungurii, eu nu sper curind asemenea minune, pe câtă cunosc istoria și caracterul acestor descendinți ai Hunilor.....

Facă Cerul a vedea realizată această idee, salvatoare și pentru Ungurii și pentru Români!

¹⁾ Vezi Epistola No. 5 partea 1 din opera *Correspondența secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*.

Cât pentru alianța noastră cu Serbia, ea există de fapt; și n'avem de câtă a ne felicita de simpatia bravilor Sârbi, pe concursul cărora putem compta ori cândă, ca și pe concursul Bulgarilor și altor populi din Orientă, de o potrivă interesați, ca și Români, a fi uniți printr'o alianță federativă. — Alianța cu Grecii ni se pare iarăși cam greu de realizat, pînă cândă Grecii, ca și Ungurii, nu voră renunța la ideea absurdă d'a contopi pe Români în statul lor, ideie care este o curată utopie, și care nu pôte folosi decâtă inamicului comun.

Ar fi de dorit, chiar în interessul conservării lor, ca și Grecii și Ungurii se renunțe la asemenea idei fatale; și să 'și dea mîna sinceramente cu populi ce 'i înconjoră, spre a forma *confederațiunea dunărenă*, care va folosi tuturilor; căci numai astă-felă voră putea conjura pericolul ce 'i amenință d'opotrivă și din partea Rușilor și din partea Germanilor. O repetăm, acele naționalități, pe cari Ungurii și Grecii voescă a le absorbi, formeză elemente cu totul distinse, care aă dreptă a trăi cu propria loră viață; și în ce privesce pe Români, ei sunt superiori, prin numer, (cum probedă statistica ¹⁾) și elementului maghiar și elementului grec.

Décă maxima Tiranilor este *desbină spre a domni*, maximsa Popórelor trebuie se fie *unirea face puterea*.

Credem că, în interesul lor propriu, populi de la Dunăre se vor uni spre a forma acea confederațiune atătă de multă dorită, care singură pôte assigura existința loră politică. Chiar naționalitățile slave din Orientă, este de interessul loră a trăi *cu propria loră viață*, decât a fi absorbite în elementul slavă, represintat de Russia.

În ce privesce pe Greci, vomă observa încă că, în lupta loră pentru independință, mulți Români din Dacia Aureliană aă luptat sub stégul loră, ²⁾ dominați de

¹⁾ Veđi în Romănul de la 13 -15 Martie 1874 articolul professorului Nicolae Bălășescu despre *Romăni de peste Dunăre*.

²⁾ Veđi numele acelor Romăni în jurnalul *Spicuitorul Moldo-Romăni*, publicat în Iași la 1841.

sentimentulū religiei, care prima atunci ideo de libertate; ei au contribuitū multū la emanciparea Grecilorū de sub jugulū turcescū.

Prin botezulū sângelui, vĕrsatū de Greci și de Români în resbelulū de independința alū Elladei, Grecii și Româniū au fraternisatū în numele Libertății; prin acĕsta chiar, ei au contractatū acea alianțā federativā ce le va fi atāt de folositorē, în momentulū pericolulū.

Din norocire, Grecii erudiți începū a recunósce și ei folósele unei asemenea alianțe, și se silescū a o propaga între conaționaliū lorū; de și uniū se servă pentru acĕsta cu argumente absurde, silindu-se adicā a justifica acĕstā alianțā pe *identitatea de origină* a Românilorū cu Grecii, și alte asemenea absurdități. ¹⁾

Româniū suntū Români, cum o dovedesce și numele, și limba, și datinele, și totulū în fine, avĕndū *individualitatea lorū proprie, ce 'i distinge de populū din Orientū*.

Nu pe Grecii liberi ai Eladei amū combătutū noi în acĕstā operā; ci pe Grecii Constantinopolitani, cunoscuți sub numele de Fanarioți, și cari au fostū și suntū încă periculoși și Grecilorū și Românilorū de peste Dunăre.

Marcu Filipu Zallony, care a cunoscutū fórte bine pe Fanarioți, căci e născutū în Grecia, și a viețuitū mulți ani între Greci, după cum singurū mărturisesce, dovedesce „că ar fi unū mare pericolū pentru Grecia regeneratā a „admite pe Fanarioți în direcțiunea administrații sĕlle. „Opera mea, ȕice el, are de scopū a lumina pe Greci asupra „*manoperilorū culpabile* alle Fanarioților; și nu voiū înceta a ȕice Grecilorū: nu vĕ încredeți în Fanarioți, căci „nu între ei veți găsi unū sprijinū neinteresatū, și cu „atātū mai puținū unū monarhū neinteresatū; și decā „vĕ îndoiți de acĕsta, întrebați pe Româniū din Principate, ce 'iaū silitū la 1821 se allunge pe Fanarioți din

¹⁾ Veți opera *despre Ellinism între Valahi*, de G. G. Papadopolu fostū profesorū în coleg. st. Sava 'nainte de 1848, și directorū alū institutului din Atena la 1859, tradusă de d. Tabacopolu.

„mijlocul lor? Eu 'mi amă făcută datoria, ca Grecă,
„spuindă adevăruri cari negreșitū nu potū plăcea Greci-
„lorū din Fanarū, pe cari'i amă stigmatizatū în acéstă
„operă. ¹⁾

Consiliile lui Zallony le-aū pututū aprecia liberii fii ai
Elladei, celū pučinū după ucciderea lui Capodistria de
către frații Mavro-Michali, în urma unei guvernări a lui
Capodistria de patru ani (Ianuarie 1828—Octombr. 1831)
ca președinte regentū alū Greciei; guvernare care a jus-
tificatū pe deplinū critica imparțială a lui Zallony contra
Fanarioților. ²⁾

FINE.

¹⁾. *Traité sur les Fanariotes*, par Zalony, Paris 1830.—Veți prefața, și pag. 341 și 342.

²⁾. Veți biografia lui Capodistria în *dictionnaire de la conversation*; și în *istoria universală* de Cantu vol. XVIII pag. 489.

ERRATA

VOLUMULŪ I.

Cum este	Cum trebuie să fie	Pag.	Rând.
pastrat coppie, ...	pastrat coppie, fiind desigilată.	X	14
epihalamulu	epitalamulu	XI	25
să fi și	d'a fi și	XIII	27
de amicitie	de injuție	XV	3
alle maî multor martori ce urma a fi veridici, mar- tori cari	alle istoricilor streini, și chiar alle unor martori, cari	XXI	22
Acestu discursu	coppie după acest discurs	XXI	26
cellu d'ânteu	cellu d'alla doilea	XXII	20
cellu d'allu duoilea	cellu d'antăiu	XXII	21
De aceea Filimon	Filimon	XXII	29
s'a aflat	se afla	XXIII	5
celle rostite omulu	celle rostite, omul	XXIII	13
și puși in poziție	și pentru că erau puși in po- zițiune	XXIII	30
Tot la Greci	Tot de greci	3	13
infintarea	imputinarea	6	23
de prudencă	și prudencă	8	6
alle Boerilor	din Tirgoviște	11	29
Vedî Nota No. XCVI	Vedî Nota No. XCVII	22	35
La 1814	La 1815	24	24
Vedî și Nota No. XCIV	Vedî și Nota No. XCVI	33	34
1718 Maî 16	1818, Maî 16	35	19
pag. 11—114	pag. 111—114	40	34
uscătivă	grăsulie	41	7
ivimeî	iminei	41	20
1834	1854	48	35
La 1828	La 1827	51	17
d'odată cu Ruși	Inainte de sosirea Rușilor	51	17
pe care acela	pe care	58	5
entusiasmat	entusiastu	62	7
la 1860, Othon	la 1862, Othon	73	31
Milon	Miloșu	79	18
14 Noembrie	24 Noembrie	80	24
14 Noembrie	24 Noembrie	81	16
cellor două măsurî	acestei măsurî	86	31
in capit. III	in biografia lui	87	33
Vedî și Nota No. XVII	Nota No. XX	102	23
Ordin din 22 Iuniu	Ordin din 22 Ianuarie	108	31
Vedî Nota No. XIX	Vedî Nota No. XXI	112	35

Cum este	Cum trebuie să fie	Pag.	Rând.
Sosirii lui Ipsilanti la Colintina.	Apropierii lui Ipsilanti de Bucuresci.	140	17
la Buzeu.	la Bucov.	157	14
ună.	. . . . .	182	16
idem.	. . . . .	188	35
pină le voiă căpăta.	cât voiă putea.	204	8
să le patronese.	să 'lă patronese.	162	16
dela ⁴ / ₁₆ Martie.	dela ¹⁴ / ₂₆ Martie.	163	27
și bani 3).	și bani 4).	167	31
dice ce.	dice că.	209	35
că și despuiaă.	ca să despóie.	213	27
s'ar îndrăsni.	d'ar îndrăsni.	218	29
pentru ei.	pentru ca.	220	25
Tudor nu credem pentru ca să se facă Domnu.	Tudor, nu ca să se facă Domn.	228	28
Negreșit cu.	Negreșit că.	243	31
la ucciderea lui Tudor.	la ucciderea Pandurilor din ordinul lui Tudor.	252	25
noi te putem scăpa.	noi te putem scăpa, că oștirea noastră a sosit în marginea orașului.	252	27
Ună scriitoră	Ună scriitoră.	254	15
¹) Veđi memoriul Protopopescului, etc.	. . . . .	256	21
căci astfel era.	Căci astfel dicea că este.	299	8
daca ei.	daca ellă.	301	9
a noa.	uă noa.	306	3
ca Farmaki va fi.	Că va fi.	311	16
dintre boierii d'allă duoilea rangă.	dintre fi boierilor din protipendadă, cum și dintre boierii d'alduoilea rangă.	315	6
Constadin orănescu.	Const. Boranescu.	319	14

